

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת משפטים | גיליון מס' 129 | שבט תש"פ

פרשת גדולת מרדכי

קוים לדמותו ותולדות חייו
של הגאון המופלא
ענק המחשבה ואציל המידות
רבי **מרדכי פוגרמנסקי** זצ"ל
במלואת 70 שנה להסתלקותו
כה שבט תש"י

סולם יעקב

מקבץ עובדות וסיפורי מופת מדרכו העולה בית א-ל
של הגאון הגדול רבי **יעקב אדלשטיין** זצוק"ל
מתוך הספר "סולם יעקב"
ליום השנה השלישי - כז שבט תשע"ז

בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין

מאמר לימי השובבי"ם
מאת הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
יסודי וחיוני ללימוד התורה בכל ימות השנה

לעילוי נשמת

מרת פסיה דבורה ב"ר יעקב דוד (מילבאואר) קנול ע"ה
נלב"ע כ"ב שבט תש"ך
תנצב"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת משפטים

ר"ת	יציאה	כניסה	
18:43	18:07	16:55	ירושלים
18:44	18:09	17:09	בני ברק
18:44	18:08	17:00	חיפה
18:44	18:08	17:04	מודיעין עילית
18:44	18:08	16:54	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

”ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד”

’אוסף גיליונות’ מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים
ניתן לפרסם מודעות ב’אוסף גיליונות’

לתגובות ובירורים בכל ענייני ה’אוסף’ -

פרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא”ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

באמצעות עמדות ”נדרים פלוס” או ”קהילות”

בחיפוש המילים ”אוסף גיליונות”

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס’ 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס’ 9641

מערכת ’אוסף גיליונות’
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט”א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט”א

הרב חיים וכסלר שליט”א

הרב משה הכהן שליט”א

הרב יוסף בן יהודה שליט”א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט”א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט”א

הרב בנימין יודלביץ שליט”א

הרב אליעזר וייס שליט”א

מבית ’צוף’
הוצאה לאור

נתן פלדמן

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 47

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

אז נדברו | 49

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 55

מעלת השבת וקדושתה

מים זכים | 57

משא ומתן ופילפול

בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 59

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לענין הלכה | 63

הערות הלכתיות מעשיות לעורר לב המעיין

בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין | 65

מאמר לימי השובבי"ם מאת

הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

יסודי וחיוני ללימוד התורה בכל ימות השנה

פרשת גדולת מרדכי | 75

קוים לדמותו ותולדות חייו של הגאון המופלא

ענק המחשבה ואציל המידות

רבי **מרדכי פוגרמנסקי** זצ"ל

במלואת 70 שנה להסתלקותו

סולם יעקב | 80

מקבץ עובדות וסיפורי מופת

מתוך דרכו העולה בית א-ל של הגאון הגדול

רבי **יעקב אדלשטיין** זצוק"ל

מתוך הספר "סולם יעקב"

ליום השנה השלישי

הגרלה כהלכה | 82

מערך התרמה לבית המדרש "הלכתא"

עם הספר | 84

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

לקראת שבת | 87

לקט מתוך העלון הנפלא של "דרשו"

חישבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של

הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

נפשו גחלים תלהט | 11

ניצוצות ממשנתו של

הגאון הצדיק רבי **ישראל אליהו וינטרויב** זצוק"ל

שיעור חומש | 13

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א

ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 15

שיעורים לפי סדר המצוות להרמב"ם

מפי הגאון רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 17

מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

נחל אליהו | 23

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א

על פרשת השבוע ועניני דיומא

מתוקים מדבש | 25

נטפי לקח מפרשיות השבוע

מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א

בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

עטרת המועדים | 27

משיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א

שיעורי ארבע פרשיות

תמצית הש"ס | 29

דף היומי - מ"ב ומוסר

עינינו גל | 33

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 37

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 41

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

שיעורי דעה | 45

הלכה דעה ומוסר

מתוך שיעורי הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

מודיעין עילית	גבעת זאב החדשה	אלעד
ישיבת "מיר" כולל "עטרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג) בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי	בית הכנסת "בית אליהו" בית הכנסת "בני הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "מסילת ישרים" טלזסטון בית הכנסת "קהילת בני תורה" יסודות בית הכנסת המרכזי ירושלים ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "נחלת עקיבא" גני גאולה בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "מצפה רמות" רמות א' בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה" אופקים בית הכנסת "שיויתי" בית שמש ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל" ביתר עילית בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A בני ברק כולל "פוניבז" כולל "חזון איש" כולל "בית הלל" כולל "ברסלב" כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול" ישיבת "אורחות תורה" ישיבת "בית מדרש עליון" ישיבת "תפארת ציון" ישיבת "סלבודקא" ישיבת "גאון יעקב" בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר בית הכנסת "המרכזי" שיוכן ה בית הכנסת "נחלת משה" בית הכנסת "רמת אלחנן" בית הכנסת "משכנות יעקב" בית הכנסת "נאות יוסף" בית הכנסת "בית אריה" בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה בית הכנסת "לדרמן" בית הכנסת "הליכות חיים" בית הכנסת "דרכי איש" בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז "גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
נתיבות		
בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"		
פתח תקוה		
ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר		
ראשון לציון		
ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד		
רחובות		
בית הכנסת "כולל בר שאול"		
רכסים		
בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'		
תל אביב		
מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'		
תל ציון		
בית כנסת החסידי		
תפרח		
ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"		

להוספת נקודת מכירה בבית הכנסת במקום מגורכם

יש לפנות לטלפון המופיע בראש הגיליון

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת משפטים – שקלים תש"פ | גליון מס' 125

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

בפרשת שקלים מחדש עלינו משה רבינו שם ציבור בכל שנה ושנה

ישראל, חייבים לתת מחצית השקל כדי שלא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, אחר שכידוע, הפקידה הזו, היינו, המניין הזה, שמונים את ישראל, זה דבר שמביא נגף, זו סכנה גדולה למנות את ישראל.

טעם הדבר, כי הנה, כל מנין מצמצם, כל מנין הוא ההיפך מברכה, אין הברכה מצויה בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין, כדאיתא בתענית (ח' ע"ב). כיון שישראל ממשיכים את ה'ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה', אנו צריכים להיות במצב של ברכה, ואילו מנין זה מצב שעומד כנגד ברכה. ברכה זה ריבוי ושפע, זה עובר את הגבולות, ומנין קובע גבול, מנין אומר די, זה מה שיש ותו לא, הדבר הזה הוא הפוך למושג ברכה, ולכן אין הברכה מצויה בדבר המנוי.

מהאי טעמא כתוב שכל מנין יש בו סכנה, ולכן, נצטוינו כל אחד ואחד מישראל, אז, כאשר משה רבינו מנה את ישראל, בנתינת מחצית השקל, כדי ש"לא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", ולהלן יבואר מה התקנה בזה.

מה עניין פרשה זו למחצית השקל של הקרבנות

מה שנשתייר מזה לדורות, זו מצות מחצית השקל, שצריכים לתת בכל שנה ושנה. באחד באדר משמיעים על השקלים, ומאותה מחצית השקל שכל אחד ואחד מישראל תורם, קונים ומקריבים את כל קרבנות הציבור של כל השנה, כאשר בראש חודש ניסן תורמים את הלשכה, וכל הקרבנות מראש חודש ניסן ואילך קריבים מתרומת הלשכה שהרימו מהתרומה החדשה, ממחצית השקל שניתנה באותה שנה.

יש כאן קושי גדול להבין זאת, מה מחבר ומצרף את שתי המצוות האלה יחד, המצוה עצמה שנאמרה בתורה היא "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם", היינו, כאשר מונים את ישראל, נאמרה מצוה של "ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", אכן, מה לזה ולקרבנות הציבור. אנו קוראים זאת בתור מצות שקלים שמוטלת עלינו להפריש ולהעלות מחצית שקל בכל שנה ושנה כשביית המקדש קיים, ולתרום למקדש, באופן שמקור מצוה זו כתוב בפרשה הזאת, אולם הפרשה אינה מדברת על כך, זה לא אותו נושא, הפרשה הזאת מדברת כאשר מונים את ישראל.

רק משה רבינו יכול לשאת את ראש בני ישראל

והנה, הדבר מובן וברור ללא כל ספק, שלא יתכן שיהיה מי שיבוא ויחליט, אני הולך למנות את כלל ישראל, והדבר הזה יחייב מישוה לתת מחצית השקל כדי שלא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, לא היה דבר כזה. דוד המלך מנה את ישראל, ועל כך אומרת הגמרא בברכות (ס"ב ע"ב) שהוא טעה בדבר "שאפילו בדבר תינוקות של בית רבן יודעים אותו", שאסור לעשות כן, שם לא הייתה מחצית השקל. ואצל שאול כתוב, כפי

במה נתייחדה פרשת שקלים משאר הפרשות

במדרש תנחומא בפרשת כי תשא (סימן ג') דורש את הפסוק "והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון" על עשירי תורה, שאף אחר מותם אין התלמידים שאומרים שמועות בשמם, מניחים להם לישון בקבר, וממשיך המדרש "וכן משה לימד תורה לישראל והדריכן למצוות ונתן להם סדר תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת ובכל חודש וחודש ובכל מועד, והן מזכירים אותו בכל פרשה ופרשה", פירוש, התורה נקראת תורת משה, וכשמזכירים דברי תורה, ההזכרה הזו היא הזכרה של משה רבינו, כך משה רבינו נזכר, ונמצא איתנו.

"ובפרשת שקלים, אמר משה לפני הקב"ה ריבוננו של עולם, משאני מת, אין אני נזכר", היינו, כך אמר משה לפני הקב"ה, אחר מותי, כשכבר לא אהיה בעולם, הפרשה הזו לא תהיה נלמדת, כל הפרשיות של התורה, הן פרשיות שנלמדות ונשארות גם אחרי הסתלקותו של משה רבינו, כי התורה היא תורה, זו תורת משה אבל תורה שקיימת לעולם, אכן, בפרשת שקלים, אמר משה לפני הקב"ה, משאני מת אין אני נזכר.

על כך ממשיך המדרש "אמר לו הקב"ה א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן, מנין ממה שקראו בענין, וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש, שא את ראש לא נאמר אלא כי תשא", הכוונה בזה, בכל זמן שאתה תשא את ראש בני ישראל, אז, ונתנו איש כופר נפשו, זה המשך הפרשה.

כתוב כאן, שאותה נשיאת ראש שמושה רבינו נשא את ראש בני ישראל, אז, באותו מנין, שהוא מנה אותם, ב"כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם", חוזרת בכל שנה ושנה, בכל פעם שבני ישראל קוראים את הפרשה הזאת, משה רבינו עומד וזוקף את ראשם.

לכאורה מדרש זה נראה תמוה, עצם השאלה אינו מובן, מה נשתנתה פרשת שקלים מכל פרשיות התורה, מדוע כל פרשיות התורה אין בהן שום הפרש אם משה רבינו חי או שהוא כבר נסתלק לבית עולמו, ואילו בפרשת שקלים אומר משה רבינו, משאני מת אין אני נזכר, כאילו פרשה זו לא יכולה להיות נאמרת יותר, ואין אפשרות שהיא תמשיך להיות נלמדת או נקראת אחר מותו של משה רבינו, מה נשתנתה פרשת שקלים מכל יתר פרשיות התורה. אכן, כפי שמתבאר מתוך דברי המדרש עצמם, הדברים ברורים, וכפי שנבאר.

עצם המניין מחייב את נתינת מחצית השקל

מצות שקלים היא תוצאה של מה שנקרא בלשון הכתוב "כי תשא את ראש בני ישראל", והכוונה היא למנין, כתוב כאן שמושה רבינו מנה את ישראל, ונתחדשה כאן פרשה בתורה, שבמקרה כזה שמונים את בני

שאנו קוראים בהפטר פרשת זכור, (שמואל א' טו ז') "וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים", היינו, הוא ספר אותם, אבל על ידי משהו אחר. אבל, כאן כתובה מצוה נוספת "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם", מצות עשה מהתורה לתת מחצית שקל בזמן שמונים את ישראל, וזה דבר פשוט וברור, שלמנות את ישראל יכול רק משה רבינו. לא יתכן שיבוא מישהו, יהיה מי שיהיה, ומאיזה טעם שיהיה, וימנה את ישראל, ויחייב אותנו במצות שקלים. הדבר שייך אך ורק למשה רבינו.

היינו, הפרשה הזו, היא פרשה שבעצם נאמרה רק למשה רבינו. כשמשוה רבינו נמצא איתנו, יש מי שנושא את ראש בני ישראל, הוא היחידי שיכול לשאת את ראש בני ישראל, [ולהלך יבואר עניינה של אותה נשיאות ראש, והיאך שני הדברים האלה שייכי אהדדי, היינו איך אנו יכולים לצרף יחד את נתינת מחצית השקל בעת המנין, בזמן שמשוה רבינו מונה, ואת נתינת מחצית שקל בכל שנה ושנה לקרבנות ציבור].

מעשה, זאת הייתה טענת משה רבינו, הוא טען ואמר, כל זמן שאני חי יש מי שנושא את ראש בני ישראל, אבל אחר מותי אין מי שיעשה דבר כזה, במילא, הפרשה הזאת מתבטלת, כשמשוה רבינו לא נמצא איתנו אין לנו אפשרות לקיים את הפרשה הזו, והדברים מתבארים מתוך דברי המדרש עצמם, הקב"ה פייסו ואמר לו שבכל שנה ושנה אתה תשא את ראשם, אבל טענת משה רבינו הייתה, אין מי שישא את ראש בני ישראל, מי יכול לשאת את ראש בני ישראל. זה פירוש הדברים במדרש.

עתה עלינו להבין את תוכן הדברים, מה פירוש המילים לשאת את ראש בני ישראל, איך הדבר הזה מתקיים על ידי המנין, ואיך הדבר הזה שייך לקרבנות ציבור.

נשיאת הראש היא יצירת שם ציבור לכלל ישראל

כל נשיאה פירושה הרמה, כפי שאנו מתפללים "הישא על כל הארץ ביקרך". "נשיא" נקרא מישהו שהוא מנושא, וכך אנו אומרים לבורא העולם, רם ונישא, נישא היינו מרומם. כי תשא את ראש בני ישראל, פירוש הדבר, תרומם את ראש בני ישראל, תרומם ראשו של כל אחד ואחד מישראל, תרים אותו גבוה יותר.

ויש להבין זאת מתוך דברי הגמרא בתענית (ה' ע"ב) "אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת, אמר ליה, וכי בכדי ספדו ספדיניא וחנטו חנטיא וקברו קבריא, אמר ליה, מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כשם שכלל ישראל, זרעו של יעקב, חי, כך גם יעקב חי.

אכן, עדיין צריך לתרץ את הקושיה הקודמת, הרי בתורה כתוב שהוא מת, וספדו ספדיניא וחנטו חנטיא וקברו קבריא, התשובה לכך, בעל כרחנו, היא, שיעקב אבינו חי בשתי צורות חיים, בשני מהלכים, במהלך אחד הוא חי כאדם פרטי, כאדם ילוד אשה עם רמ"ח איברים ושס"ה גידים שנולד לאב ואם וחי את כל ימיו, וכאדם פרטי ודאי שקרה איתו מה שקורה עם כל אדם ואדם, ואחר שמאז חטא אדם הראשון נגזרה מיתה על בני אדם, הרי שגם הוא בכלל הגזירה, גם הוא נפטר, ונהגו איתו כמו שנוהגים עם כל נפטר, חנטו אותו, [אכן, לא כל נפטר חונטים, אבל את יעקב חנטו], והיו לו הספד וקבורה כמו לכולם, אבל, ליעקב אבינו יש עוד חיים, הוא חי בעוד צורה, יעקב אבינו חי ככלל ישראל, זו הכוונה "מקיש הוא לזרעו", הייתה לו מציאות נוספת, היה לו קיום נוסף, יש לו עוד חיים, והחיים האלו נשארו ולא אבדו, הם קיימים, יעקב אבינו לא מת, בחיים האלו הוא לא מת.

והנה, כלל ישראל תמיד נקרא על שמותיו של יעקב, אנו נקראים יעקב, נקראים ישראל, ונקראים ישורון, [וכן אנו נקראים על שם בניו ובני בניו, על שם יוסף ועל שם אפרים, כל אלו הם שמותיו של יעקב, אלו הם זרעו העיקרי, יוסף ואפרים], ואכן, כפי שמצינו ביעקב, כך הוא באמת הדין ש"אין ציבור מתים" כפי שאומרת הגמרא (הוריות ו' ע"א ועוד), ודבר זה נוגע גם לדינא כמבואר שם, ציבור לא מת אף פעם, ציבור זה דבר חי וקיים, היינו, הגוף הזה, אותה מציאות שנקראת ציבור, זאת יצירה בפני עצמה, דבר בפני עצמו, זו רמת קיום נוספת על הקיום הפרטי, שעליה נאמר אין ציבור מתים.

המנין שמשוה רבינו מנה את כלל ישראל היה צירוף כל הפרטים כולם. זה מה שמנין עושה בדרך כלל, מקבץ את כל הפרטים כולם ומצרפם לכלל אחד. המנין שמשוה רבינו מנה את כלל ישראל, היה כדי ליצור את המציאות הזאת שנקראת ציבור בכלל ישראל. זה היה "כי תשא את ראש", זאת נקראת נשיאת ראש, להרים ראשו של כל אחד ואחד למקום שהוא מעבר לראש של כל יחיד ויחיד.

להגביה את הראש גבוה יותר, פירוש הדבר, כי הנה, הדבר היחידי שאנו מוצאים בתורה, בדברי חז"ל, שמגביה ומרומם את הראש, מעלה אותו יותר גבוה, זה כתר, זה דבר שניתן על ראש כדי להגביה את אותה קומה למשהו שגבוה יותר מהמקום שהיא עצמה מגיעה, שמים אותו גבוה יותר, זאת נקראת נשיאת ראש.

לשון הרמב"ם במצות מינוי מלך "מצוה קע"ג היא שצינו למנות עלינו מלך יקבץ כל אומתנו וינהיגנו", הפירוש בזה, המלך הוא שעושה את הציבור לציבור, המלך הוא זה שמקבץ, מאחד, מחבר, ומצרף את כל הפרטים כולם, ועושה מהם מלכות, ציבור.

ידועים דברי הגמרא (סנהדרין ל"ט ע"א) "כל בי עשרה שכינתא שריא", השכינה שורה על כל קיבוץ של עשרה אנשים. עשרה אנשים מהווים ונעשים דבר חדש. הקיבוץ הזה מקבל שם חדש, זה נהיה ציבור. וכך מצינו בגמרא בברכות (מ"ז ע"ב) שעשרת הראשונים שמגיעים לבית הכנסת לתפילה מקבלים שכר כולם, ואפילו אם אחר כך מתקבצים המונים, אבל עשרת הראשונים הם אלה שמקבלים את שכר כולם, וכפי שמבאר המהר"ל, שעשרת הראשונים הם אלו שיצרו את הציבור, אותה מציאות שנקראת ציבור כבר נוצרה, וכל הבאים אחריהם מצטרפים לציבור קיים, הם לא יוצרים את הציבור. אכן, כל אחד מוסיף, ודאי יש עוד מעלות של "ברוב עם הדרת מלך", אבל הציבור שנוצר פה, נוצר על ידי עשרת הראשונים, וכל המצטרפים, הם מצטרפים לדבר שכבר נמצא, הראשונים הם היוצרים והשאר הם המצטרפים, לכן הם נוטלים שכר כולם, משום שאת הציבור הם יצרו.

המציאות הזאת שנקראת ציבור, היא מה שנקרא הרמת ראש, כאן, על ראשו של כל אחד ואחד מונח כתר, מונח משהו שהוא גבוה יותר, משהו שהוא מלמעלה. על ראשו של כל אחד ואחד מונחת מלכות, שמקבצת ומצרפת את כל הפרטים לציבור אחד, אותה מלכות חלה על ראשו של כל אחד ואחד.

אחד מהכינויים של מידת המלכות של בורא העולם, היינו, אחד האופנים שאותה מלכות מתגלה, זה "כנסת ישראל", והכוונה בזה, כלל ישראל כציבור, זה גילוי מידת מלכותו של בורא העולם. מלכותו של בורא העולם היא זאת שמקבצת כל אומתנו והיא זאת שמנהיגה אותנו, כך זה מתגלה.

זה פירוש המילים "כל בי עשרה שכינתא שריא", כל עשרה מצטרפים למציאות חדשה, מציאות שלא הייתה קודם. היו פרטים פרטים, אבל כשכל הפרטים מתאחדים יחד זאת מציאות חדשה, וזאת מציאות גבוהה יותר מאותה מציאות שבה כולם היו כפרטים.

משה רבינו מצרף את כל הפרטים של כלל ישראל

משה רבינו הוא זה שנושא את ראש בני ישראל. ידוע המדרש בשר השירים רבה (א' ס"ה ג') וז"ל "רבי היה יושב ודורש ונתנמנם הציבור, בקש לעוררן אמר ילדה אשה אחת במצרים ששים רבוא בכרס אחת, והיה שם תלמיד אחד ורבי ישמעאל ברבי יוסי שמו, אמר ליה מאן הוה כן, אמר ליה זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ששים רבוא של ישראל", משה רבינו הוא ששים רבוא בפועל.

היינו, היו ששים רבוא מקבלי תורה, וקבלת התורה של כל יחיד ויחיד ממקבלי התורה נמצאת אצל משה רבינו, משה רבינו קיבל את כל התורה כולה שנמצאת בידי כל אחד ואחד. כל נקודת חידוש שיש אצל כל אחד ואחד בתורה, כל זה נתגלה למשה רבינו, והוא בפועל ששים רבוא מקבלי התורה, כל ששים רבוא מקבלי התורה, כולם נמצאים בו. זה הביאור בזה שמשוה רבינו הוא ששים רבוא כלל ישראל, כל כלל ישראל כולו.

משה רבנו הוא זה שיכול לצרף את כל הפרטים של כלל ישראל למציאות שהיא יותר גבוהה הנקראת נשיאת ראש, שעניינה לרומם את הראש גבוה יותר, מציאות הנקראת מלכות. זה סוד הכתר, זה סוד המלכות

שחלה מלמעלה, זהו השם ציבור. זה שם חדש שאין אותו לכל פרט ופרט, וכשכל הפרטים לא מאוחדים, הדבר הזה פשוט לא קיים, אכן, כשהפרטים יחד מצטרפים להיות ציבור, אז כל אחד ואחד הופך להיות חלק מהגוף החדש ומהמציאות החדשה שנקראת ציבור. וכך, משה רבינו נושא את ראשו, ונשיאת הראש הזאת מחייבת מחצית השקל לכפר על נפשותיכם. אכן, יש עוד גילוי לשם ציבור שיש בכלל ישראל, והוא, בקרבנות הציבור. אלו קרבנות, שמי שמקריב אותם, זו המציאות הזאת שנקראת ציבור. הציבור מקריב קרבן תמיד, קרבן מוסף, אלו הם כל קרבנות הציבור, קרבנות שאף אחד לא מקריב אותם, אלא, המציאות המחודשת הזאת שנקראת ציבור, השם ציבור של כלל ישראל הוא זה שמקריב קרבנות.

מחצית השקל יוצרת שם ציבור ובכך היא מכפרת

אותה מחצית השקל, ניתנת, בזמן שהמציאות הזאת חלה בנו על ידי אותה נשיאת ראש של משה רבינו שמנה אותנו וצירף אותנו, כאשר רק הוא יכול לעשות את הצירוף הזה, והצירוף הזה שחידש ויצר משה רבינו נקרא נשיאת ראש והוא המחייב את מחצית השקל, ואז, על ידי מחצית השקל כל אחד ואחד מכלל ישראל יוצא מהמציאות הפרטית שלו, ועובר למציאות שנקראת כלל, ואז, "לא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", כשמונים פרטים מגבילים אותם, אך כשהמניין הזה מצרף את כל הפרטים למציאות של ציבור, אז זה בדיוק להיפך, כי בכך מכניסים את כל הפרטים האלה כולם למציאות חדשה המופקעת מהגבלה, וכפי שכתוב שאין ציבור מתים ואין ציבור עני, לציבור תמיד לא חסר דבר, והציבור לא נפגע אף פעם. לא מת ולא נעשה עני.

היינו, האופן איך מחצית השקל מכפרת על המניין, הוא משום שעל ידי מחצית השקל אנו חוזרים להיות ציבור, מעתה, כאן הצירוף של שתי המצוות האלו, אלו הן שתי המצוות שנאמרו כאן בפרשה זו. מצוה אחת, שקיימת אך ורק בימיו של משה רבינו, שנושא בפועל את ראש בני ישראל. והוא הנושא את ראשו, משום שאצלו נמצאת המציאות הזאת בשלימות, והוא זה שנושא את ראש בני ישראל להיות ציבור. אכן, כאן גילה הקב"ה למשה רבינו, שבפרשה הזאת, בפרשת שקלים, בכל שנה ושנה כשאנחנו משמיעים על השקלים, אתה, משה רבינו, נושא עוד פעם את ראשם.

זה הדבר שנחודש בפרשה הזאת. שכאשר אנחנו קוראים את הפרשה, הפרשה הזאת מתקיימת. לא רק הדין שבה, אלא גם נשיאת הראש שבה מתקיים. ומכיון שהדבר הזה חייב להיעשות על ידי משה רבינו, אז משה רבינו בעצמו חוזר על הדבר הזה בכל שנה ושנה, וכלשון המדרש "כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשו, מנין ממה שקראו בענין, וידבר ה' אל משה לאמר כי תשא את ראש, שא את ראש לא נאמר אלא כי תשא", אין זה ציווי חד פעמי, אלא כי תשא את ראש בני ישראל, היינו, כל פעם שתשא את ראש בני ישראל, הם צריכים לתת מחצית השקל. זאת המצוה של מחצית השקל, זה מה שמשייך כל יחיד ויחיד, כל פרט ופרט מכלל ישראל, לאותה מציאות שנקראת ציבור, המציאות הזאת שנקראת ציבור חלה על כל הפרטים, ועל כל פרט ופרט.

מדוע "כדאי הלידה שתכפר על המיתה"

הגמרא במגילה (יג ע"ב), דורשת את פסוקי מגילת אסתר, ואיתא התם "הפיל פור הוא הגורל, תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד". יש כאן שני דברים, יש כאן לידה ויש כאן מיתה, והגמרא אומרת כנגד מחשבתו של אותו רשע, שהמין אמר בלבו, שאם נפל לו הפור בירח שמשנה רבינו נפטר ונסתלק מן העולם, זה סימן טוב, זה חודש שמזלו אמור להיות רע לישראל, וממילא הוא טוב לו למזלו שלו, מתאים לענייניו שלו, זה חודש שעומד כנגד כלל ישראל, אכן, על כך עונים לו, "ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד", את הסוד הזה הוא לא ידע, שמשנה רבינו נולד באותו יום שבו הוא מת, באותו יום שהוא הסתלק מהעולם, הוא גם בא לעולם. החודש הזה הוא כנגדו ולא בעדו. וברש"י שם מוסיף "ובשבעה באדר נולד, דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום, היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלידה שתכפר על המיתה".

והנה, יש כאן קושי גדול, הדברים הם דברי תימה, מדוע כשקורים שני הדברים האלו, לידה ומיתה, "כדאי הלידה שתכפר על המיתה" איזו סיבה יש להניח כך, הרי להיפך, כך היא פשטות הדברים, מה שנוולד מת ואילו

מה שמת לא נולד, המיתה פגעה בלידה אולם הלידה לא פגעה במיתה, מדוע ההכרעה היא לכיוון של הלידה ולא לכיוון של המיתה.

במיתת משה מתחדשת לידה לכלל ישראל כציבור

הביאור בזה, העובדה שמשנה רבינו נפטר ביום שהוא נולד, צריכה ללמד אותנו, כפי שכתוב בספרי (ברכה שנ"ז ה') על הפסוק "וימת שם משה" וז"ל "וי"א לא מת משה אלא עומד ומשרת למעלה, נאמר כאן שם ונאמר להלן ויהי שם עם ה'", זהו הלימוד שאנחנו לומדים מ"היום מלאו ימי ושנותי", (ועי' סוטה י"ג ע"ב) פירוש הדבר, הסתלקותו של משה רבינו נקראת מעבר ממציאות של אדם אחד למציאות של כלל ישראל.

והנה מצינו את הלשון שנאמרת על אדם שנפטר "וחיי לנא ולכלל ישראל שבק", כך היא הלשון שמביאים הראשונים בגט חליצה, וזו לשון שגורה ומקובלת, שבק חיים לכל חי. כשאדם נפטר מן העולם, פירוש הדבר, שהוא משאיר פה את חייו. אותם חיים שהוא חי פה נשארים איתנו. הוא הולך, אבל חייו נשארים פה, אכן, אותם חיים שהוא חי פה והם נשארו פה, למי הם שייכים מכאן ואילך, אחרי שהם כבר לא שלו, זו היא הלשון "חיי לנא ולכלל ישראל שבק", את חייו הוא השאיר לנו.

באמת, ברוב המקרים, אף אחד לא מתכווץ להרים זאת, אנו אומרים שאותו אדם שבק חיים לכל חי, אבל, יש מעט מאד אנשים חיים שהם לוקחים זאת לעצמם ומשתמשים בזה, אבל, עצם הפירוש של ביטוי זה, מלמד אותנו, שאדם לא יכול לקחת איתו את חייו. את חייו הוא חי פה, והם נשארים פה, חייו נמצאים עדיין. הוא הסתלק לבית עולמו, הוא מת ואינו, הוא לא חי, אבל לא זאת נקודת העיקר, חייו, אחרי שהוא הסתלק מהם, הם כבר לא שייכים אליו, הם כבר חלק מהמציאות הכללית, הם כבר נמצאים בעולם והפכו להיות נחלת כלל ישראל. זה שייך לכולם, זה יכול להועיל לכולם וזה יכול להדיק ולפגוע בכולם, כל זמן שהוא עצמו חי הוא אחראי למעשיו ולתוצאותיהם, ודאי, גם כשהוא מסתלק לבית עולמו הוא יהיה נתבע גם על מעשיו וגם על תוצאות מעשיו, אבל מה שנשאר ממנו פה, זאת ירושה, היינו, זה דבר שהוא הסתלק מזה, וזה שייך לכלל, זה שייך לציבור. זה פירוש הביטוי שבק חיים לכל חי, וחי לנא ולכלל ישראל שבק, היינו, הוא השאיר את חייו עבור הכלל, עבור הציבור, עבור כולם, את אותם חיים שהוא חי פה, אותם הוא השאיר לכולם.

אלו הם דברי הגמרא, משה רבינו מלאו ימי ושנותיו, והוא הסתלק ביום לידתו, הדבר הזה מלמד, שמיתתו של משה רבינו היא לידה חדשה, חיי לנא ולכלל ישראל שבק, פירוש, כשמשנה רבינו שבק לנא ולכלל ישראל, הוא השאיר לכלל ישראל את אותה מציאות שהיא היתה חייו של משה רבינו, עניינם של חייו של משה רבינו, הוא חי ששים ריבוא כלל ישראל, אלו היו חייו של משה רבינו. ששים ריבוא כלל ישראל היו אותו אדם, משה רבינו. "לידה אשה אחת במצרים ששים ריבוא בכרס אחת", הרינון אחד הביא לעולם ששים ריבוא בני אדם, הדבר הזה, אותם ששים ריבוא בני אדם, הם מה שמשנה רבינו השאיר לכלל ישראל.

הלידה שהיא מכפרת על המיתה, מתכוונת ללמד, שהמיתה עצמה גם היא נתפסת כלידה. כאן נולדה אותה מציאות שהיא היתה חייו של משה רבינו, היא זאת שנשארה בשביל כלל ישראל, חיי לנא ולכלל ישראל שבק, וחייו של משה רבינו, כעת, מאז הסתלקותו של משה רבינו, נמצאים עם כולנו. הלידה החדשה שמשנה רבינו נולד עם הסתלקותו, זו המציאות של כלל ישראל כציבור.

הלישנא בישא של המן – כלל ישראל אינם ציבור

המשך דברי הגמרא שם "ישנו עם אחד, אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן", אין עוד מומחה שיודע לדבר לשון הרע כהמן "אמר ליה תא ניכלינהו", כך אמר המן לאחשורוש, בוא נחסל ונכלה אותם, "אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעבד בי כדעבד בקמאי", יש היסטוריה למי שניסה לפגוע בכלל ישראל, ואחשורוש חשש שהוא יצטרף לרשימה הזאת של כל אלו שרצו להשמיד את עם ישראל, "אמר ליה ישנו מן המצוות", הם ישנים מן המצוות, ואין לך ממה לחשוש, כל הנסיון שבורא העולם נוקם באויבי כלל ישראל, היום זה איננו, פה מדובר על עם אחר, עם שישן מן המצוות, "אמר ליה בהו רבנן", נברש"י שם "מתשובתו של המן אנו למדים שכך היה אחשורוש משיבונו", "אמר ליה עם אחד הם", "שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך", משום שהמלכות מצרפת ציבור, וכאן יש ציבור

שיחסר מקיום המלכות של אחשורוש, "מפוזרין הם בין העמים", הם לא ציבור, הם מפוזרים ומפורדים בין העמים.

וכך ממשיך המן ואומר "אם על המלך טוב יכתב לאבדם, ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה להביא אל גנזי המלך", זאת היתה עצתו של המן.

ושם בהמשך הגמרא "אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעים על השקלים ועל הכלאים", אומרים על כך הראשונים בשם הירושלמי, שעשרת אלפים ככר כסף עולים ששים ריבוא מחצית השקל, והמן התכוין לשקול אל גנזי המלך משהו שהוא כנגד כל שקליהם של בני ישראל, היינו, המן התכוין לשקול שקלים כנגד ישראל, והקב"ה אמר, שלא כן יהא, אלא יקדמו שקליהם לשקליו, לכן, באחד באדר, אנו משתדלים לעשות זאת מיד בהתחלה, ואפילו קודם, משמיעים על השקלים ועל הכלאים.

מה שהיה אכפת להמן, בכל הלישנא בישא, בכל מה שהוא הטיף לאחשורוש וניסה להשפיע עליו, בכל זה הוא רצה לומר לו, שאין פה ציבור. יש פה מפוזר ומפורד, יש פה פרטים פרטים, אולם מאלה אין לך מה לפחד ולחשוש, כביכול, בורא העולם קשור איתם, רק באופן של "כל כי עשרה שכינתא שריא", יחד, כציבור, שם כל כוחם, אבל כשהם מפוזרים ומפורדים, אין בהם שום כח, אין לך מה לחשוש מהם.

בנוסף, כנגד אותו כח, שטמון בשקלים, כפי שהרי כתוב כאן שהמן פחד מזה, על כך אומר המדרש, עתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לאבדם, אולם, העצה שהקב"ה בחר בה כדי להציל מזה, היא, ששקלינו שלנו יקדמו לשקליו של המן, היינו, מה שמציל אותנו מהמן אלו השקלים.

והנה, עתה מצות שקלים אין בידינו, איננו יכולים לשקול, אסור לשקול היום, בחטאינו אין לנו למה להביא את השקלים, אכן, היום, כל פרשת שקלים כולה, היא אך ורק למען שמשא רבינו יעמוד, בכל שנה ושנה, ויקיים בנו "כי תשא את ראש בני ישראל", אותה נשיאת ראש היא העניין, היא הנידון, היא המדובר, בהכי עסקינן, בנשיאת ראש.

נתבונן. המן רצה להשמיד את כלל ישראל, הוא לא רצה להשמיד את סכום הפרטים של בני ישראל, לכן הוא רצה "מנער ועד זקן טף ונשים", ואת כולם ביום אחד, לקבץ את כולם ביחד, ואת כולם לאבד מן העולם באותו זמן, הכל בבת אחת, היינו, לחסל את המציאות הזאת שנקראת הציבור של כלל ישראל, זה מה שהוא רצה. וכפי שהגמרא מבארת לנו, הוא היה בטוח, שמכיון שמשא רבינו מת באותו חודש, ומשה רבינו הוא זה שנושא את ראשם, הוא זה שעושה אותם לציבור, הרי שהחודש שמת משה מסוגל לפגוע בהם, היינו, לחסל את בחינת הציבור שבהם, כי בעצם היא לא קיימת. החודש הזה הוא החודש החלש, זה החודש שבו בחינת הציבור מתבטלת מהם, כי משה רבינו נסתלק מהעולם, זה עניין אחד.

והעניין השני הוא "ישנו מן המצוות", הם ישנים, והלא הדבר ידוע שאין שום צירוף בין אנשים ישנים, כל מי שהוא ישן, באופן טבעי הוא מוציא את עצמו מהכלל, כמוכן, אי אפשר לצרף ישנים למנין. כל מי שישן, הוא נמצא בתוך עצמו, ומפקיע את עצמו מלהיות ציבור. אין שינה בציבור. אכן, יש הרבה ישנים, אבל אין שינה בציבור.

וכך, "ישנו עם אחד", הם לא ציבור, "מפוזר ומפורד", הם לא ציבור, וכן, משה רבינו הסתלק באותו ירח, שוב, אין מה שיעשה אותם לציבור, והוא שוקל שקלים לגנזי המלך כנגד כל שקליהם כולם, היינו, אם יש איזו שארית של ציבור, הוא בא להראות שהוא יותר ציבור מאיתנו, אנחנו לא ציבור ואילו הוא, כן ציבור, אכן על כך נאמר "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול את שקליו על ישראל לאבדם", והקב"ה מלמד אותנו "יקדמו שקליהם לשקליו, והיינו דתנן, באחד באדר משמיעים על השקלים".

העצה היחידה – להקדים שקלינו לשקליהם

נתבונן עוד בזה, ודבר זה כבר מתקרב יותר לעניני דיומא, הלא מידי פעם הדבר הזה קורה, כפי שאנו אומרים בהגדה של פסח, "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכולותינו, אלא, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכולותינו", כמאמר המן "תא ניכלינהו", "והקב"ה מצילנו מידם", ישנה הצלה מיוחדת

לסכנה מיוחדת. לא בכל דור ודור מתעורר מין גל של רשע, שטוען בריש גלי "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד", באופן פתוח ובזוטה, שאין פתוח ובזוטה ממנו, כולם שומעים, ובעצם, כמעט ניתן אף לומר שכולם מסכימים, וחוץ מכמה פטופטי מילים שזה לא יפה, אף אחד לא מתנגד ברצינות, אף אחד לא מוחה, לאף אחד זה לא אכפת, ועושה רושם שישנם הרבה שזה אפילו משמח אותם, הם אמנם לא יעשו את המלאכה, אבל אם יש מי שיעשה את המלאכה, מה טוב ומה נעים, אדרבא ואדרבא.

המציאות הזאת קיימת, יש דבר כזה, והדבר הזה נורא ואיום, נולד כאן בנין כזה, שמכוון למה שנקרא בלשון הכתוב "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד", נמחוק, שלא תהיה מציאות כזאת. היום ישנם המוני בני אדם בעולם, שמוכנים לתת את כל השקלים שבעולם, על ישראל לאבדם, כל הוצאה מופרזת ומופלגת ככל שתהיה, לדבר הזה הכל פתוח, וכולם מוכנים להשקיע בדבר הזה את כל ההון, את כל המרץ והכח, את הכל, להגיע לתכלית הזאת, וזה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, היינו, אז, זה היה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, ולכן הוא נתן לנו את העצה הזאת, אך היום, זה כבר גלוי וידוע גם לפנינו, שישנם המוני בני אדם בעולם, עם המון כסף והמון שקלים, שמוכנים להשקיע את הכל כדי לעקור אותנו מהשורש, לדבר הזה הם מוכנים גם לאבד עשרות מיליוני בני אדם, וגם לאבד כל הון דעלמא, העיקר לעקור את הישות הזאת מהשורש, שלא יזכר שם ישראל עוד.

זה לא דבר פשוט, אל יהי דבר זה קל בעינינו, הקב"ה, בכבודו ובעצמו, מחפש עצות איך מתגברים על דבר כזה, ונמצאה עצה "יקדמו שקליהם לשקליו", זאת העצה שעמדה לאבותינו ולנו, כל התעוררות כזאת מחייבת עצה אחרת, ההתעוררות מהמין הזה, מחייבת את העצה הזאת. כשרוצים לעקור אותנו מהבחינה הזאת, היינו, לעקור את המציאות הזאת שנקראת כלל ישראל, אז העצה היא שקלים, העצה היא "כי תשא את ראש בני ישראל", אין ציבור מתים, לפרטים אין שום הגנה, אין שום הגנה לכל פרט ופרט, עד כמה שהוא אינו מחובר לאותה נשיאת ראש, לאותה מציאות שנקראת "כי תשא את ראש בני ישראל", הנוצרת על ידי השקלים. כל מי שלא מתחבר לזה, מה יציל אותו, מה יגן עליו.

האם אנחנו לא ישנים מן המצוות, האם איננו נמצאים באותה סכנה, על מה ועל מי אנו סומכים, מי יעזור לנו, מי יציל אותנו, מי יגן עלינו, אנחנו מסתובבים בטוחים, כאילו שום דבר לא קרה, האם איננו רואים שהדת כבר ניתנה והמלך והמן כבר ישבו לשתות, זה כבר מתוכנן עד לפרטי פרטים, ואנחנו עדיין ישנים.

הגמרא מלמדת אותנו שכאן נמצאת נקודת ההצלה שלנו, "יקדמו שקליהם לשקליו", הכוונה בזה, עלינו לכוין את השקלים שלנו, היינו, זו צריכה להיות כל מגמתנו, לזה עלינו לרכז את כל הכוחות, כל שדה האפשרויות שלנו צריך להיות מכוון לדבר אחד, אנו צריכים לחבר את עצמנו למציאות הנפלאה הזאת, שנקראת כלל ישראל, המציאות הזאת שנמשכת מאברהם אבינו ועד עצם היום הזה. כל כח וכל אפשרות צריכים להיות מכוונים לדבר הזה.

אם כל אחד ואחד ילך לכיוון שלו, ואנחנו נמשיך להיות בלי שום קשר למציאות הזאת שנקראת כי תשא את ראש בני ישראל, אז - אין אלו דברינו אלא כבר מפורש בדברי הגמרא - במצבים כאלה אין לנו סיכוי.

כאן נמצאת הבטחה, זאת הבטחה שהיא המשמעותית ביותר עבורנו היום, שבכל שנה ושנה כשקוראים את הפרשה הזאת, נמצא איתנו משה רבינו, ומתקיים בו "כי תשא את ראש בני ישראל", משה רבינו עצמו נמצא איתנו ונושא את ראשנו. משה רבינו, שאותו רשע חשב שעלה לו גורל יפה, שמשא רבינו איננו, אותו משה רבינו הוא זה שצריך להציל אותנו. הלידה של משה רבינו תכפר על אותה מיתה שמשא רבינו הסתלק. לידה של משה רבינו, זאת המציאות החדשה, אותה מציאות חדשה הנקראת הלידה של משה רבינו, היא זאת שתכפר על המיתה, "כדאי הלידה לכפר על המיתה".

אל יהי דבר זה קל בעינינו, חס וחלילה. חלילה לנו להקל ראש בדברים האלה. המציאות היא מציאות איומה ונוראה, וחלילה לנו להישאר באותו מצב של ישנו עם אחד, מצב שבו אנו ישנים.

ה' יעזור לנו, ונצליח באמת, להקדים את שקלינו שלנו, לכל שקליהם.

נפשו גחלים תלהט

גליון 237 משפטים תש"פ

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

הנה שבת מברכים אדר הגיע. ובהיות וסוגיות פורים ארוכות רבינו התחיל לדרוש בהן כבר מר"ח אדר, ובעיקר העמיק להבין סוגית עמלק ודרכי המלחמה בו ופרט כיצד נוגע בזמנו שנעמדים בפני סיום הגלות בב"א ובמפלת הסופית של עמלק. בגליון זה אנו פותחים בסדרת ג' מאמרים הנוגעים לפורים והמלחמה בעמלק. המאמר המוגש כאן יסודי ביותר והוא תמצית סוגיא עמוקה ונפלאה החובקת את כל התורה כולה, ציינו בסוף המאמר את המקורות בדברי רבינו מהן נלקטו הדברים.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

לעשות רצונו למען התועלת הפרטית אלא בכל קיום מצוה מתמלא ה"חלל" בכבוד שמים נפלא. הנמצאים מכריזים שאין בעצם חלל. הוא כולו מלא רק ברצונו ית' [א.ה ובוזה תבין עומק מש"כ בעבר בענין התפילה שאמר רבינו ז"ל שחידוש בתפילה הוא בחידוש בתפיסת העמידה לפני המלך כי זה כל ענינה להיות המתפלל מכריז במעשה התפילה שלו שאין חלילה "חלל", ועד כמה שחש בכך יותר כך תפילתו יותר ממלאת את ה"חלל"ן. כך עלה ברצונו, ואין לנו הבנה בזה והוא פלא עצום כיצד בורא עולם כפף עצמו כביכול לנבראים בצורה זו. אך מעתה אין דרך אחרת להשכין הכבוד שמים. רק על גבי מעשה המצות של הנבראים. ובוזה שהנברא חסר המציאות נעשה שותף כביכול לבורא האינסופי להחיל על הבריאה את אמיתת המצאו יוצא מקטנותו ואפסיותו ואין לך טובה גדולה מזה לנבראים. ובוזה גורם שיפיע חזרה הכבוד שמים בתחתונים בכל עוצמת גילוי.

עומק הכרח השכר וההשגחה הפרטית

ומכיון שכך היא הדרך שרק מעשיו הם שגורמים להופעה זו, הרי שעל גבי כל מעשה של גילוי כבוד שמים מתרכבת הופעת חסדו המלא. אך מעתה **כיון שלולא מעשיו לא יתכן שיפיע** נמצא שקנויה לו הופעה זו בעצם.

עוד נבין בזה שלכן מוכרחת היא ההשגחה על האדם המופקד על משימה זו להיות בדקדוק עצום. שכן אצל שאר הנבראים "כל האנפין שוים". הם רק ניוונים מקבלת השפע שלו אך אינם פועלים להשכין כבודו. אך אצל אותם שמופקדים על תפקיד נשגב זה הרי תוכיות כל "עבודה" אף בשיעור הכי זעיר היא השכנת הכבוד שמים ולהיפך חלילה. על כן כל פרט ממועשיהם מושגח עד כמה מגלה כבוד שמים ולהיפך ח"ו.

על מהלך זה כתיב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "תנו עוז לאלקים". וזה פירוש מה שאמרו במדרש רבה בגמר מעשה בראשית שאמר הקב"ה לעולמו, עולמי עולמי הלואי שתהא מעלית חן לפני כל שעה כשעה הזו.

סלידה ממתנת חנינם

מהלך זה שהעמיד את הבריאה כפועלת על מנת לקבל החסד העליון הוא שהטביע באופי הבריאה סלידה מקבלת חסד חנם. תכונה זו נזכרה בדברי המגיד מישרים לבית יוסף [בראשית קמא] בכנוי "נהמא דכסופא". אבל היא מושרשת עמוק בטבע הבריאה כמ"ש בירושלמי [ערלה פ"א] ילדה שהבריכה בוקינה [היינו ששתלו ענף מתוך גפן זקנה ליצור נטיעה חדשה] ורוצים לדעת אם הפירות של הצעירה הם מכח הילדה או מכח יניקת הזקנה [נפק"מ למנות שנות

מאמר "טוב יצר כבוד לשמו"

[א.ה האדם נולד עם תכונה נפלאה לרצות להשפיע על העולם. איש איש ותכונותיו וכשרויו אינו יכול לנוח על שמריו. שאיפתו אחת היא לחדש, להוסיף ולשכלל את העולם, בין בחלק הגשמי ובין בחלק הרוחני - ערכי. אין אדם שמוכן לקבל את העולם כמות שהוא. תכונה זו היא למעשה ה"מנוע" שדוחף את כל באי העולם לחולל שינויים תמידיים בכל דבר. העולם המסור לאדם לובש צורה ופושטה. אין קץ ליכולת התמורות שהאדם מחולל סביבו. תכונה זו יחודית היא לאדם, ננסה להבין מהו שורשה. שורש זה יהיה אלומת דעת להאיר באור חדש ענפים רבים ביסודות חיינו.]

חידוש ה"חלל"

להבנת הענין מוכרחים אנו להיכנס לראשיתה של היצירה. בטרם בורא עולם ברא יצר ועשה את כל המעשים היה הוא לבדו נמצא. והרי גם אחרי שנברא עולם "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא עולם". כיצד א"כ נוצרה מציאות **שמרגישה** שהיא חוץ ממנו ומה מטרתה. על השאלה הזו משיבים חכמינו שאכן היה כאן חידוש נפלא שאין ביכולתנו להבין את עצם התהוותו אבל אחרי שכבר נעשה קראוהו בתואר "חלל". היינו מקום שהוא **כביכול "חלול"** "ריק" מהרגשת מציאותו ית'. מטרת יצירת "חלל" זה היתה כדי לתת לנבראים תפקיד נורא.

הרגשת "חלל" זה שאינו מכריח את האדם לחוש במציאות ה' היא התשתית לעולם של בחירה חופשית. וכאשר האדם נמצא בעולם כזה הרי שנוקפת לזכותו המלאה מה שהוא בבחירתו מקבל על עצמו עול מלכות שמים, לעשות רצונו ולקיים מצוותיו. אבל אין זה עדיין סוף הענין.

הרגשת חסרון הנבראים

מאחר ושורש כל הנבראים הוא ב"אין" שהרי לפני שנוצרו לא היו. ואחרי שנעשו ל"יש" ומציאות קיימת הרי שמציאותם תלויה ועומדת לעולם על המהווה אותה בכל רגע שהרי הם בעצם "אין" חסר קיום וכלשון הרמב"ם [בתחילת יסודי התורה] שכל הנמצאים לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו. כל הנמצאים צריכים לו והוא אינו צריך להם עיי"ש, ולכן כלפי הבורא ית' קל דְיָרִי ארעא קְלָה דְשִׁיבִין [דניאל ד' ל"ב] ממילא התחושה הבסיסית של הנבראים [ביודעים או שלא ביודעים, בעומק תודעתם] שהם חסרים וצריכים להשלמה. ומכיון שתפיסה זו חובקת את כל המציאות כולה ממילא מרגישים שכל הבריאה חסרה וצריכה השלמה. הרגשה זו הושרשה בעומק נשמת הנבראים כולם והיא הגורמת לתשוקתם התמידית לדבקות בבורא ית' [עיין אור החיים הק' על הפסוק ויכולו השמים ותמצא נחת]. אצל האדם אין תשוקה זו תמיד גלויה מהטעם שיתבאר להלן.

טוב כבוד יצר לשמו

האם ישנה תקוה לנבראים לצאת מחוסר הקיום שלהם, מ"אפסיותם" [רבינו ז"ל נתן משל ע"ז, מתגולל על רצפת ביהכ"ז פירור אבק, האם המצאו מחייב שימת לב אליו בהיות שהוא נמצא? בודאי שלא, כי אין לו ערך מול ערכי וצרכי החיים של האדם, ובבן בנו של ק"ו הוא העמדת הבריאה מול רוממות וגדלות אמיתתו ית"ש, והגם שהתהוותה ממנו ית' מכל מקום ערך אין לה בעיניו]. דברי הגר"א ז"ל על מה שאומרים בשחרית "טוב יצר כבוד לשמו" יאירו עינינו בזה. מפרש הגר"א ז"ל **שהטובה הגדולה ביותר שעשה הבורא ית' עם נבראיו הוא שמסר בידם את היכולת לתת לו כבוד כי בזה נתן להם חשיבות**, עכתו"ד עיי"ש. אחרי שהבורא ית' חידש את מציאות ה"חלל" שהוזכר לעיל חידש דבר נפלא אולי יותר. על הנבראים הוטלה המשימה למלא חזרה את ה"חלל" הזה בכבוד שמים. כאן הוא עומק ענין קיום המצוות. לא סוף דבר

המחשת הדברים הנ"ל בתפיסת הדמיון לעומת השכל

נמחיש את הדברים. אדם שמעודו לא ראה ים, ואינו מכיר כלל את טבע הים, והיה נקלע לראשונה על הים בזמן קריעת ים סוף, ומביט ורואה שהמים נצבים נד מכל צד ותהומות קופאים ועומדים כחומה, לא רק שלא היה מתפעל כלל מן המראה, אלא אדרבא היה קובע בבירור שזהו הטבע של הים, כי האדם קובע את המוחש שהוא המציאות האמיתית, ומכיון שהוא רואה בחוש שהים עומד כחומה, הרי בודאי שזהו הטבע המציאות של המים, ומה שחזר הים אח"כ ושהפכו המים, היה רואה זאת כשינוי עצום של הטבע ונס נפלא, לעומתו בני"א הרגילים מכבר בימים ונהרות שנשפכים והולכים, קבע להם המוחש שזוהי המציאות המוכרחת של הים, וקריעת ים סוף הוא פלא פלאות, נגד כל המונחים שלהם, זהו ציור נפלא שהדמיון רואה את השטח וקובע על אתר שזהו המציאות המוכרחת.

הבעיה שלנו היא שכשפתחנו את עינינו ראינו עולם מלא, עצים מלבבלים ומוציאים פירות, שמש מאירה ביום, וירח וכוכבים בלילה, בתנועות מסודרות וקבועות. חוש הדמיון התופס רק את החיצוניות קבע לנו שזוהי מציאות קיימת ומוכרחת בחוקים קבועים וברורים.

וכשמספרים לנו שיש בורא עולם, המחיה ומקיים את הבריאה, זהו כבר בגדר "חידוש" אצלנו. אך יש להשריש שאין זאת אלא כח המדמה המופעל ע"י ה' החושים שלנו, הקובע את המוחש למציאות קיימת ומוכרחת, ומה שאינו מוחש לעין בשר הוא כמאן דליתא, ולכן נתפס לנו העולם כמציאות קיימת, ואילו בורא עולם המחיה את הבריאה הוא חידוש. אבל עבודת האדם היא להגביר את כח השכל שלו, ולשבור את המוחש לגמרי, ולראות את התמונה האמיתית, שמסתתר כבוד שמים בכל בריה, ושזהו עיקר המציאות.

שורש כל הנסיונות

בנקודה זו הם כל הנסיונות של האדם. כשנקלע האדם למצב קשה, מוקף באויבים, או קושי בפרנסה וכדו', ונדמה לו שהוא כמו כותל חזק שא"א לשבור אותו, אבל השכל הבריא צריך ללחום נגד דמיון זה, ולהתבונן שאין כאן כותל אבנים אלא כותל נייר בעלמא, ואין שום דבר מעכב בעד שליטתו של הקב"ה לעשות כרצונו ממש.

[מקורות: מאמרי פורים תשנ"א מאמר ראשון, בסוד ישרים חיי שרה תשנ"ה, בשלח תשנ"ה, ח"מ פסח תשנ"ט, בהעלותך תשנ"ט, עיני ישראל ח"ב מאמר הקב"ה קרוב מכל ורחוק מכל].

ערלה אם שייכים לצעירה, הסימן לזה הוא האם עלי הילדה מפנים גם מהזקינה סימן הוא שעדיין יונקת מהזקינה "דמאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכוליה באפיה" שהרי יניקתה מהזקנה לאו דיליה, והוטבע בעצם הבריאה הבושה ליהנות ממה שאינו שלה, ואם יוכרח ליהנות מתוך בושת אין זו הטבע שלמה. ולכן רק אם ההנאה תגיע אחרי שהריחו אותה, אז תקלט ההנאה בסיפוק גמור. זה הוא המהלך של לכבודי בראתיו וכי שיצר כאן מציאות המרגישה "חלל" שיש אפשרות למלאותו. ואם תתמלא על ידו אז יקבל חסדו ית"ש- בתפיסה זו - המגיע לו בשביל נתינת הכבוד שמילא את החלל. נעתיק עצמנו לעבודה מעשית העולה מכל הנ"ל.

מערכת השכל והדמיון

במערכת השכל של האדם ישנן ב' כחות, א' כח השכל, שיש לו כשרון להבחין בין אמת לשקר, מהי מציאות אמיתית ומהי אחיזת עיניים, וכן יש לו כשרון העמקה, לעמוד על דבר מושכל אפי' שאינו מוחשי נגד עיניו. הכח השני הוא כח הדמיון, שהוא כח הפוך אין לו יכולת הבחנה משום שתופס רק את השטחיות שנפגש עמה, ומחליט על אתר שהיא המציאות האמיתית, כי דבר המוחש אצלו ע"י ה' החושים הוא נקרא מציאות קיימת ומוכחת, ואילו מה שאינו מוחש אצלו אינו קיים כלל.

העולמות מיוסדים על המצאות ב' כחות אלו. שכן ודאי הקב"ה נמצא בכל מקום, דלית אתר פנוי מיניה כלל, והוא קרוב מכל, אבל זה אינו מושג בחוש ד"אכן אתה קל מסתתר" פירוש ענין ההסתרה, הוא שיצר כח מחודש יש מאין ממש, הנקרא "כח המדמה", התופס רק את המוחש, ומה שאינו מוחשי, נדמה לו שאינו כלום. הדמיון זה הוא המסתיר את הקב"ה הנבדל מכל גשם מוחשי, וע"כ תפיסת הדמיון אינה משיגה את הווייתו ית'. ומאידך יש גם את כח השכל שמסוגל להעמיק ולהבחין, שאדרבא המוחש אינו עיקר המציאות, ורק כח רוחני מסתתר ומחזיק הכל, והוא עיקר המציאות, והכל תלוי בו. ובוזה יש הדרגה בין עולם לעולם, שבכל עולם נמוך יותר, שולט יותר כח הדמיון, וממילא ההסתרה גדולה יותר.

כל בריה מרום מעלה עד תחתית הכל, מייצגת איזה שהוא גילוי כבוד שמים, ורק בזה יש לה ערך כמו שנתבאר לעיל. אבל כל זה הוא רק עפ"י מה שהשכל מביט בפנימיות החפץ ומבחין בכבוד שמים המסתתר בו, שזהו עיקרו של החפץ, שע"י יש ערך לחפץ, אבל בתפיסת הדמיון, אינו רואה זולת השטח החיצון של הברייה, ובתמונה זו אין שום ערך להברייה כלל וכלל מול הקב"ה.

שורש מידת העצבות והעצה להמלט ממנה [קובץ ישרון כ"ד עמ' תקע"ו]

תוכן מידת העצבות הוא שלכל אדם יש שכל ישר אשר מושך אותו לטוב ולבחור באמת הניצחית. ומכח השכל הוא יודע להתבונן ולבדוק בכל מצב בו הוא נמצא מהו הטוב ומהו הרע ומה נדרש ממנו [אחרי ההרגל להשתעבד אל השכל אז מתחילים להבין בין אמת לשקר ואז יכולים לברור הדמיון ולרסן אותו תחת מושגי האמת (אגרות דעת ע"א)]. והעצבות פירושה שמכניס את עצמו למצב בו הוא נותן דרור לרגשותיו ודמיונו להשתלט עליו ועל שכלו ואז כבר אינו פועל כפי שהשכל מחייב ומבין. וע"כ העצבות נחשבת כפריקת עול מלכות שמים כי במצבו אינו יכול להבחין בין טוב לרע ולבחור בחיים האמיתיים מול חיי שעה [יסוד העצבות נטיה בנפש לפרוק עול מלכות שמים ועצבות הוא התירוץ לזה שאומר לעצמו שאינו יכול לעשות ועל כן פטור זהו השאלו תחתית שיכול להגיע נפש האדם (אגרות דעת ע"ב)].

ועל כן אדם במצב של עצבות חשוב כמת כי כל מעלתו של החי הוא בכח הבחירה שניתנה בידו. וזהו תפקידו בזה העולם להשתמש בכח הבחירה לבחור בטובו למאוס ברע, והמת אינו יכול לבחור וע"כ כיון שמת האדם נעשה חפשי מהמצוות כי ניטל ממנו כח הבחירה. ונמצינו למדים לפי"ז שכאשר אדם בעצבות ונטול מעצמו את כח הבחירה הרי הוא כמהפך עצמו מחי למת. וא"כ מחובתו של האדם להוציא את עצמו ממצב של עצבות. ולזה צריך לדעת בהקדם שורש המידה המגונה הזאת ממה היא נובעת.

ונראה שסיבת העצבות נובעת ממה שכל אחד בתחילת הזמן מגיע עם כחות ושמחה כולו מלא חשק לעלות ולהתעלות ובאמת הכל הולך אצלו על הצד הטוב ביותר וכל כולו מתמלא סיפוק ועונג בחושבו שכבר רכש לעצמו קנין וזה כבר חלק ממנו. ולאחר שעוברת תקופה וכבר אינו חש בלימוד כזה "גישמאק" כמו שהיה אז הוא נכנס לעצבות ונשבר כשרואה שאינו שווה באמת כמו שחשב.

העצה לזה לדעת שמה שהיה בתחילת הזמן חשק ושמחה והיתה לו עריבות בלימוד זו סיעתא דשמיא מיוחדת שניתנה לו כדי שיכיר מהי מתיקות ונעימות התורה. וכך יוכל לשאוף להמשיך הלאה, אבל אין זה קנין שקנית אלא שמעכשיו חובתך להתמודד לבד.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת משפטים תש"פ

כי תקנה עבד עברי. (כ"א, ב').

צריך לבאר מפני מה קראו הכתוב בשם עברי, כאן בדין ישראל שנמכר לעבדות, וכן הוא גם בפרשת ראה כשמיידי בעבד ואמה, כדכתיב שם (ט"ו, י"ב) 'כי ימכר אחיך העברי או העבריה'.

ונראה לבאר בזה ההשם עברי הוא מיסוד מה שמצינו אצל אברהם אבינו שנקרא אברהם העברי, כדכתיב בפסוק בפרשת לך לך, וברש"י שם הביא דברי המדרש, דנקרא אברהם העברי דכל העולם כולו בעבר אחד, והוא מעבר השני. והיינו דאברהם הוא מובדל מכל האומות, והוא עומד מיוחד לעצמו, ואברהם והאומות אינם נמצאים באותו עבר, אלא חלוקים ומובדלים הם זה מזה, וזהו שורש הבדלת ישראל מכל האומות.

והנה מצינו דחלוק ישראל הנמכר לעבדות, מנכרי הנמכר לעבדות, דנכרי הנמכר הרי הוא נעשה עבד גמור, אבל ישראל הנמכר אינו נעשה עבד גמור, אלא יש לו דין עבדות מיוחד. והטעם דישאל אינו נעשה לעבד גמור כנכרי, הוא משום דישאל הוא בן הורין בהפצא, וגם אם הוא משועבד, מכל מקום בעצמותו הוא בן הורין. והדבר מבואר בהא דאיתא בגמ' במגילה דאמר רבא הטעם דאין אומרים הלל כפורים הוא משום דאכתי עבדי אחשורוש אנן. ולכאורה יש להקשות, דכיון דאכתי עבדי אחשורוש אנן, איך נמצא דבטלה גאולת ישראל ממצרים, דכבר אינם עבדי ה' אלא עבדי אחשורוש, ואין אומרים הלל על יציאת מצרים. אכן הביאור הוא דהגאולה ממצרים הייתה גאולת עולם, והיינו דנעשו ישראל בני הורין בעצמותם, וכמו שאומרים בתפילה זיוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם, הרי דהיה זה חירות עולם, וגם אם באיזה זמן יהיו משועבדים, מ"מ השיבי בני הורין, ולא נתפס כהם שם עבדות, ולכן גם אם אכתי עבדי אחשורוש אנן, שפיר שייך לומר שירה על יציאת מצרים, דמ"מ נחשבים כבני הורין, וזה מכה גאולתן ממצרים.

מעתה ישראל הנמכר לעבדות, אינו נעשה ע"ז עבד גמור, דכיון דבעצמותו הוא בן הורין, ממילא אינו נעשה עבד בעצמותו, ועבדותו אינה עבדות גמורה, וחלוק הוא מנכרי הנמכר לעבדות.

והנה יסוד זה דישאל בעצמותם הם בני הורין המופקעים מעבדות, כל זה הוא מכה בחירתם והבדלתם מכל האומות, ואשר לכן הם חלוקים גם בהך מילתא דנכרי יכול להיות עבד, וישאל אינו שייך שיהיה עבד.

מעתה הרי נמצא דהא דחלוק דין עבד של ישראל מדין עבד של נכרי, שזהו הענין דאיירי הפרשה, הוא מכלל הבדלת ישראל מכל האומות, ויסוד ההבדלה הוא כמה שכל העולם בעבר אחד, ואברהם הוא בעבר אחר, אשר לפי זה מבואר היטב מ"ט נקט הכא השם 'עברי', דהא מיידי בדין העבדות המיוחדת לישראל, שאינו יכול

להיות עבד גמור, ודין עבדותו הוא דין מיוחד, וזה משום דישאל מובדלים משאר האומות, שהם בעבר אחד, וישאל בעבר אחר.

וכי זייד איש על רעהו להרגו בערמה וגו'. (כ"א, י"ד).

יש לומר בכיבאור מה שנקט דההריגה הייתה בערמה, על פי הגמרא בבבא קמא דאדם אית ליה מזלא, ופירש רש"י דאדם יש לו דעת לשמור גופו, ונפק"מ מזה לדינא דמועד לבהמה לא הוה מועד לאדם, וא"כ בשביל להרוג אדם צריך תחבולה להערים עליו כדי שלא יוכל לשמור את עצמו, ויש לומר דלכן נקט הכתוב דהרגו בערמה.

וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וגו'. (כ"א, כ"ו).

הנה בפסוק נתפרש שהעבד יוצא בשן ועין, ובגמ' בקידושין ילפינן דיוצא גם ככ"ד ראשי איברים, ואיתא שם בגמ' דדעת המכריעים לפני חכמים, דיש חלוק בין יציאה בשן ועין, ליציאה בראשי איברים, דבשן ועין יוצא מעצמו ואין צריך גט שחרור, ובראשי איברים צריך גט שחרור, הואיל ומדרש חכמים הוא. ועיי"ש בתוס' דדעת הריב"א דחלוק זה הוא מדאורייתא.

המבואר מזה, דחלוק יציאה בשן ועין מיציאה בראשי איברים בעיקר דינו, דבראשי איברים אין זה אלא דין חיוב שנתחייב האדון לשחרר את עבדו, ולתת לעבד את עצמו, אבל בשן ועין יש דין נוסף שבוה גופא נעשה קנין השחרור, דע"י החבלה בעצמה הוא משתחרר. ונמצא דיש בדין יציאה בראשי איברים שתי דינים, אחד דין חיוב שהאדון מתחייב לשחרר את העבד, ועוד דין שע"י החבלה חל חלות שחרור וקנין שהעבד קונה את עצמו ויוצא לחירות, ודין זה הוא רק בשן ועין.

ובביאור החלוק בין שן ועין דבהם הוא דין של חלות קנין ושחרור, לשאר ראשי איברים דבהם הוא דין חיוב של שחרור, נראה לומר דהנה בפרק מרובה אי' דהטעם דיוצא לחירות בראשי איברים הוא משום קנס, והיינו דזהו עונש על ההכאה, [ועיי' באדר"א].

אכן במדרש איתא מה טעם עבד כנעני יוצא בשן ועין, א"ר יהודה וכו' הם ראה בעיניו והגיד בפיו, שנאמר וירא הם אבי כנען את ערות אביו ויגד וכו', לפיכך אמר הקב"ה אם ילקח אחד מן העבדים בעינו או בשינו יצא לחירות. מבואר בדברי המדרש דהטעם דיוצא לחירות בשן ועין הוא משום דע"י שלקה במלח ממנו כל סיבת העבדות, דכיון שלקה יצא מכלל הקללה של עבד עבדים יהיה.

אשר לפי"ז י"ל דהקנס על ההכאה המבואר בגמ' במרובה, אינו טעם אלא שיהול דין חיוב שחרור, שע"י ההכאה מתחייב לשחררו, אבל אין זה טעם שיהול גוף חלות השחרור, אכן הטעם המבואר במדרש הוא טעם גם שיהול השחרור עצמו, דכיון דבטל סיבת העבדות, א"כ בדין שגם ממילא יפקע דין העבדות, דכיון דאין את

סיבת העבדות, אין העבדות עצמה יכולה להתקיים, ועל כן היא פוקעת מעצמה. והנה טעם המדרש הוא טעם מיוחד לשון ועין, דבאיברים אלו הטא הם, ועל ידם נתקלל, מעתה יציאה בשן ועין שהוא מחמת טעמא דהמדרש, העבדות פוקת ממילא ויוצא לחירות.

אבל בשאר ראשי איברים אין שייך הך טעם, וממילא כל הדין יציאה שלהם הוא רק מחמת הקנס על ההכאה, וא"כ כל דינו הוא רק שחל עליו דין חיוב לשהרר את העבד, אבל אכתי צריך גמ' שחרור לחלות הקנין.

אלה המשפטים אשר יעשה אותם האדם וחי

איתא במדרש (ל', כ"ב), ואלה המשפטים, יש לעובדי כוכבים שופטים, ויש לישראל שופטים, ואי אתה יודע מה ביניהם, משל לחולה שנכנס הרופא אצלו לבקרו, אמר לבני ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש, נכנס אצל אחר, אמר להן הזהרו בו שלא יאכל דבר פלוני, אמרו לו, לראשון אמרת שיאכל כל מה שירצה, ולשני אמרת שלא יאכל דבר פלוני, אמר להם, הראשון אינו לחיים, לפיכך אמרת שיאכל כל מה שירצה, אבל זה שהוא לחיים, אמרת הזהרו בו, כך לעובדי כוכבים שופטים, ואינן עוסקין בתורה ואינן עושין אותה, שנא' וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, אבל המצוות כתיב בהן אשר יעשה ואתם האדם וחי בהם. ומבואר שמשפטי העכו"ם הם חוקים לא טובים, ובישראל הם חוקים שיעשה אותם האדם וחי.

ונראה לבאר בזה, דהנה העכו"ם הרי אין להם חלק לעולם הבא, ואין להם שייכות לעולמות העליונים כלל, ועל כן כל ענין החוקים שיש להם, הוא רק לקיום העולם הזה, שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וכדרך שיש לבעלי חיים חוקי הנהגה באופן שלא יזיקו ולא יזוקו, כן הדבר באומות העולם שאין בהם מותר אדם מן הבהמה, כל משפטיהם וחוקיהם הוא רק לקיומם בעולם הזה, אבל עם ישראל, הדברים בה' אלוקים חיים, וחלק ה' עמו, וחיי עולם נטע בתוכנו, ויש להם חלק לעולם הבא, גם המשפטים שנתנו לנו, עניינם נוגע לחיי עולם לנצח נצחים, וכמו שחיייהם הם חיים רוחניים ונצחיים, כך גם משפטי החיים הם משפטים רוחניים ונצחיים, כי באמת נזקי ממון אינם רק הפסד גשמי בעולם הזה, וממונו של אדם אינו רק קנין גשמי בעולם הזה, אלא הממון שייך לו לשורש נשמתו בכל השתלשלות העולמות.

וראה לדבר, ממה שאמר הכתוב בפרשת קרח, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם, פן תספו בכל חטאתם. עוד כתוב שם, ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו' ואת כל הרכוש, הרי דגם רכושם וכל אשר להם ירד עמם, הרי דממונו של אדם, אינו רק ענין גשמי שיש לו ממון, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן מצבו הרוחני חל גם על ממונו. ובגמ' בבבא בתרא איתא, שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. הרי שיש ברכה על ממונו של אדם צדיק. מבואר דמה שיש לאדם ממון, אינו דבר סתמי, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן כשהוא צדיק, הברכה נמצאת בממונו, כי זה ממון של צדיק.

וכיון שכן, כשמזיק ממון חברו, אינו רק מפסידו הפסד ממון בעוה"ז, אלא הוא מחסרו גם בעולמות העליונים, וגם בקיומו בעולמות העליונים נחשב שהפסיד לו את ממונו, וע"י תשלום הנזק לפי דין תורה, נתקן אותו הפגם בכל העולמות. ולאור המבואר מובן חומר ענין המשפט בדיני ממונות, כמבואר בזוהר הק' ובספרים שחוזרים ע"ז בכמה גלגולים כדי לתקן ולהשיב ממון לבעליו, ובב"ק תנן שאם נשבע לו יוליכנו אחריו למדי. ובתפילת נשמת כל חי אומרים, 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך', ולכאורה היה ראוי להמשיך בגבורות ה', וכמו שבתפלת שמונה עשרה אומרים, מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך וכו', אבל ההמשך הוא, 'מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו'. ומבואר דענין זה שהקב"ה מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו, הוא מכלל גבורות ה', דענין זה שהקב"ה מנהיג את העולם באופן שאי אפשר לאדם ליקח ממנו של אחר, ובסוף כל החשבונות מביא השי"ת את הממון של כל אחד ואחד למקומו, הוא מכלל גבורות ה'.

ומזה יש ללמוד דיש ענין גדול בדבר זה שממונו של אדם היא אצלו, עד כדי כך שהוא חלק מהנהגת הבריאה ומכלל גבורות ה', שמנהיג את העולם באופן שלא ינטל ממנו של אדם מבעליו. וכן איתא בגמ' בסנהדרין על הפסוק כי המשפט לאלוקים הוא, אמר רבי חמא ברבי חנינא, אמר הקב"ה, לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון, ונותנין לזה שלא כדין, אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו. הרי מבואר גדול ענין משפטי הממון, שהקב"ה טורח להחזיר ממון לבעליו, ולהעמיד ממון כל אחד בידו, ולא ינטל ממנו של אדם כדין.

ולפי המבואר מובן גדול הענין, כי ממנו של אדם אינו רק מציאות סתמית כאן בעוה"ז, שאין לה השפעה כלל, אלא הוא חלק מהאדם, וכשממונו ניטל ממנו של אדם כדין, הוא חסרון להאדם גם בעולמות העליונים, ובזה מובן הענין שהקב"ה מנהיג את העולם וטורח להעמיד ממנו של אדם בידו, שלא ינטל ממנו של אדם כדין.

והנה כל זה הוא במשפטי ישראל, אבל לא כן הם משפטי העכו"ם וחוקיהם, שהם אינם אלא קיום העולם לאותו שעה ולאותו מקום בלבד, ורק כמוראה של מלכות שלא יבלעו איש את רעהו חיים. וזהו שחילק המדרש בין משפטי העכו"ם למשפטי ישראל, שרק משפט ישראל הם משפטים טובים, שהם משפטים של תיקון העולם בכל העולמות, ולא רק היכי תימצי לקיום סדר הבריאה בין האנשים.

ולפי זה יש לומר בביאור הכתוב, אשר תשים לפנייהם, דא"פ דגם לאומות העולם יש משפטים, אבל משפטים אלו, שהם משפטים רוחניים, והם משפטים שיעשה אותם האדם וחי בהם, זה תשים רק לפנייהם, ולא לפני העכו"ם, שמשפטי העכו"ם אינם רוחניים, והם משפטים לא טובים.

מצוה סו

מעשה זבח השלמים

שנאמר וזאת תורת זבח השלמים

קרבן שלמים לסוגיו

קרבן שלמים מופיע בכמה וכמה צורות. יש את זבחי שלמי ציבור, הקרבים אחת בשנה בעצרת, והם קדשי קדשים, ושאר כל השלמים הם קדשים קלים הקרבים בכמה אופנים - שלמים סתם, תודה הבאה עם ארבעים לחמי תודה, שלמי נזיר שמביא עם זרוע בשלה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה הבאים ביו"ט, ובמאירי (קידושין נה.) כתב שהבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים וכדאי' בפסחים (ע.) דמותר הפסח קרב שלמים (כגון שהפריש בהמה לפסח ואבדה ונמצאה אחר שהביא בהמה אחרת לפסח).

שיטת רש"י - קרבן תודה בא בחובה

בפרשת צו (ויקרא ז) נאמר - "וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה", ונתפרשו הלכות קרבן תודה שנאכל ליום ולילה, ואח"כ נאמר "ואם נדר או נדבה זבח קרבנו, ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת." רש"י מפרש דקרבן תודה בא על אחד מד' דברים שאירעו לאדם - יורדי הים, הולכי מדברות, חבושי בית האסורים וחולה שנתרפא (כדאי' בברכות נד:), המחייבים להביא קרבן תודה. אבל נדר או נדבה הוא קרבן שלא הביאו על הודאה של נס, ואינו טעון לחם ונאכל לשני ימים. והעולה מדבריו שקרבן תודה הוא חובה לבעלים, ואילו קרבן שלמים הוא רשות, כאשר אדם מביא קרבן מדצונו. וכן נראה דפירש רש"י בזבחים (ז:), על הא דנחלקו רבה ורב חסדא במי ששחט תודה לשם תודה אחרת, דמיירי בגוונא ששחט תודה בשעת עלייתו מן הים לשם תודה שהפריש על יציאתו מבית האסורין. דאע"פ שחיוב תודה אחד לשניהם, נחלקו אי חשיב שינוי קודש או ששם תודה אחד לשניהם. והנה ודאי דאם אין חובה להקריב תודה על אחד מד' דברים, לא שייך לומר דהקרבנות קרבן המיוחד לתודה על יציאה מבית האסורין לשם יורדי הים חשובה שינוי קודש, דאם אינו מחויב לא חל שם הנס הפרטי על הבהמה שהפריש, כשם שפשוט שמי שהפריש קרבן שלמים על טובה שנעשתה עימו ואח"כ הקריב על טובה אחרת שאין בו משום שינוי קודש.

וכן נתן טעם הרא"ש (בקיטור הל' פסח ובפסחים פ"י ס"ל) ובאור זרוע (הל' פסח ס"א רנב) על מה שנהגו להניח ג' מצות בליל פסח, מפני שחשובין ישראל אז כיוצאים מבית האסורין וצריכים להביא זכר לקרבן תודה שבא עם ארבעים חלות, ששלושים מהם (ג' עשרונים) באים מצה. ומבואר שקרבן תודה מיוחד לאלו הארבעה הצריכים להודות המפורשים בתהלים (קז) וכדמפרש באבן עזרא (פסוק כב) שחייבים לזבוח על ניסיהם.

שיטת הרמב"ם - רק תודה באה בנדר ונדבה

הרמב"ם (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ה) מביא ארבעה סוגי קרבנות שלמים - זבחי שלמי ציבור, ועוד שלושה - שלמי חגיגה ושמחה, שלמי נזיר, ושלמים הבאים עם הלחם בנדר או נדבה וזהו הנקרא תודה. וכלשון הזה כתב גם בחינוך (מצוה קמא). כפי הנראה מדבריו בפשטות אין קרבן שלמים שבא בנדר ונדבה אלא קרבן בחובה כגון בימים טובים

ובנזיר, ואילו תודה באה בנדר ונדבה. ולפי זה פליג על רש"י בתרתי - הן בהא דאין שלמים שבאים בנדר ונדבה (מלבד תודה) והן בהא דהתודה באה בנדר ונדבה.

דאיות להא דשלמים באים בנו"נ והתודה באה בין בנו"נ בין בחובה

אבל פשוט לכל מתבונן דלא יתכן דאין שלמים שבאים בנדר ונדבה, ודאיות רבות לזה מכל הש"ס ונציג כמה מהם.

בגמ' בזבחים (שס) "תודה ששחטה לשם שלמים כשרה, שלמים שנשחטו לשם תודה פסולים, ומה הפרש בין זה לזה תודה קרויה שלמים ואין שלמים קרויין תודה", דהיינו דאם קרא לתודה בשם שלמים אין זה שינוי קודש, ואילו שלמים אינם נקראים תודה וחשיב שינוי קודש. ואי נימא ששלמים קרבים רק בחובה, א"כ מיירי בשלמי חגיגה וכיו"ב ששחט לשם תודה, ודוחק להעמיד כן בדברי הגמ'.

עוד אי' שם בגמ' (שס ה.) דאשם שהקריבו שלא לשמו כשר ואינו מרצה, ונלמד בהצד השוה מעולה ושלמים שהן קדשים ושחטן שלא לשמן כשירין ואין מרציין. ופרכי' "מה להצד השוה שבהן שכן ישנן בציבור" ומתרצת הגמ' "תודה תוכיח" - שאינה באה בציבור. והנה שלמים שישנן בציבור הם כבשי עצרת, דאף שהם קדשי קדשים מ"מ יש שם שלמים אחד לכולם, ולכאו' אף תודה בכלל שלמים, ואיך אמרי' דקרבן תודה יוכיח. ומבואר בתוס' כוונת הגמ' שהתודה אינה באה בנדבת ציבור, ומוכח שהתודה אינה קרבה בנדבה.

מבואר במשנה במנחות (פב.) שהאומר 'הרי עלי תודה' 'הרי עלי שלמים' לא יביא אלא מן החולין, דכאשר נדר נתחייב להביא והואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין. ואי אמרי' שכל קרבנות שלמים באים רק בחובה, אמאי איצטריך למיתני דהיכא דאמר 'הרי עלי' נתחייב הא בלא"ה חייב. ואין לפרש דכוונת המשנה לשלמי שמחה, דמפורש בגמ' בחגיגה (ז:) דשלמי שמחה באים מן המעשר. מאידך מוכח מכאן דקרבן תודה אינו בא בחובה אלא מפני שאמר 'הרי עלי' נעשה חובה, ודלא כדמשמע מפירוש רש"י.

בתוס' רי"ד (ר"ה ה:) מבואר שיש שני סוגי תודה - הבאה בחובה והבאה בנדר ונדבה, וכן פירש רש"י (כת"י מנחות עט:) דחליפי תודת חובה היינו כשאמר 'הרי עלי תודה' ועוד פירש כגון אחד מארבעה שצריכים להודות. וא"כ ס"ל לרש"י שיש תודת חובה גם כשאומר 'הרי עלי', ולפי"ז יש לדון כשאומר 'הרי עלי תודה' מתוך הודאה על נס שאינו מד' דברים המחייבים, ואח"כ יקריב על נס אחר אם גם זה חשיב שינוי קודש או רק כשמביא על ד' דברים שייך שינוי קודש.

עוד אי' במשנה במנחות (פא:) דאם אמר 'הרי עלי תודה' אינו מביא מן המעשר דכל דבר שבחובה אינו בא מן המעשר, אך היכא דפירש ואמר הרי עלי להביא מן המעשר, מביא מן המעשר. ואי אמרי' דהתודה באה רק בחובה מה מהני שמפרש ואומר שיביא מן המעשר, הא תודה חובה היא ואינה באה מן המעשר.

והדברים מפורשים בפסוק, דאחר שנתפרשו הלכות קרבן תודה, אמר קרא "ואם נדר או נדבה" ובוודאי היינו שלמים שקרבים בנדר או

בנדבה. וכן נאמר על מנשה מלך יהודה כשחזר לירושלים "ויבן את מזבח ה' ויזבח עליו זבחי שלמים ותודה" (דה"ב לג טז), הרי ששלמים ותודות באים בנדבה.

שלמים - קרבן הבא לשמחה

אך הפשט ברור דלא עלה על דעת הרמב"ם והחינוך לומר שאין שלמים באים בנדבים ונדבות, אלא הבינו את מהותו של קרבן שלמים באופן אחר. שם שלמים כולל את הקרבנות הנ"ל (שלמי עצרת, שלמי נזיר שלמי חגיגה ושמחה, תודה, בכור מעשר ופסח) ואע"פ שלכל קרבן דינים המיוחדים לו השונים זה מזה, יש קדשי קדשים ויש קדשים קלים, יש שנאכלים ליום אחד יש שנאכלים לשני ימים ולילה, הפסח נאכל עד חצות ועוד חילוקים רבים. ומ"מ יש מכנה משותף ביניהם, והמגדיר קרבן להיותו קרוי 'שלמים' שהוא קרבן שנאכל ולא בא לכפרה (רש"י פירש - שלמים - שמטילים שלום בעולם. דבר אחר שלמים שיש בהם שלום למזבח ולכהנים ולבעלים. (ויקרא ג א)). הרמב"ם מפרש שבעת הסמיכה על קרבן שלמים אינו מתוודה אלא אומר דברי שבח, מאחר ואינו בא לכפרה, וכן נראה גם מרש"י בפרק "מזמור לתודה" (תהילים ק) שפירש שהמזמור הזה מיועד להודיה לאומרו על זבחי תודה (הובא בחיי אדם כלל קנה מא), ואין אמירתו מדין שירה של הלויים אלא זהו ענינו של הקרבן וזהו תוכן הקרבנותו.

[הרא"ש (ברכות פ"ט ס"ג) אומר שברכת הגומל במקום תודה נתקנה, והובא בשו"ת חת"ס (או"ח נא ס"א נא) שהיה מי שברך ברכת הגומל בלילה ומחו בו על כך מחמת שהברכה היא במקום קרבן תודה ואין תודה קרבה בלילה, ודן בזה החת"ס באריכות, ולכאור' הוא פלא גדול, דאין דין מיוחד לקרבן תודה שאינו קרב בלילה אלא הקרבנות כולם אינם קרבים בלילה, ואילו ברכות אפשר לברך בלילה].

הגדרת קרבן שלמים כשלמי חגיגה ושמחה, או כתודה וכו' היא המטרה שלשמה הקריב המקריב את הקרבן, דהכל שם קרבן שלמים וכוונת המקריב מייחדת את הקרבן למטרתו, ולפי זה יש לבאר מהו קרבן שלמים סתם.

בתו"כ (פרשת צו פרשה יג פט"ז) ובגמ' (מו"ק טו:) מובא שיטת ר"ש שהאונן אינו מביא קרבן שלמים - מי שהוא שלם מביא שלמים ואין האונן מביא שלמים, ומינה מרבינן לשאר הקרבנות. והטעם דפשוט שהאונן אינו מביא שלמים יותר משאר הקרבנות מבואר בתו"כ "אין לי אלא שלמים שהן של שמחה... ומנין לרבות את העולה וכו'". הראב"ד מבאר דהשייכות בין שלמים לשמחה, דכך הוה בהר עיבל כמו שנאמר "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלוקיך" (דברים כז ז). כמו כן עיקר החיוב של אכילת דמי מעשר שני הוא בקרבן שלמים, ומבואר הטעם שבהיות שנאמר (שם יב יח) "כי אם לפני ה' אלוקיך תאכלנו... ושמחת לפני ה' אלוקיך" ואף בהר עיבל נאמר ששלמים נאכלים לשמחה, ממילא האופן לשמוח לפני ה' אלוקיך הוא באכילת שלמים¹, ואשר על כן פשוט שזאת מהותו והגדרתו של קרבן שלמים שהוא בא לשמחה, ואונן בוודאי אינו מביא שלמים. לפי זה כל קרבן שלמים הוא בעצם שלמי שמחה, אלא שבחג הוא מגיע בחובה ובשאר ימות השנה הוא קרב בנדבה. כאשר מפרט הרמב"ם ומונה את קרבנות השלמים הוא מביא קרבן שלמי שמחה שהוא קרבן שלמים סתם (ויש לדקדק בלשונו שכתב "האחד הוא הבא שלמים בלא לחם כגון שלמי חגיגה

ושמחה", דאין שלמי חגיגה ושמחה רק קרבנות הבאים בחובה אלא יש מהם שבאים בחובה ויש בנדבה), ומוסיף שיש קרבן תודה שבאה רק בנדבה ואינה קרבה בחובה כלל.

ובדעת רש"י יש לפרש דלא פליג על הרמב"ם ובאמת אין התודה באה בחובה, ומה דמשמע מדבריו שהיא חובה מהגמ' שאומרת דאם שחט תודה לשם תודה אחרת חשיב שינוי קודש, יש ליישב באופן מחודש דהרי אין סוגי שלמים מסוימים אלא מה שמייחד שלמים לסוג מסוים היא הכוונה, וא"כ אם הפריש לשם הודאה מסוימת, בהפרשתו נתייחד הקרבן להודאה זו ואינו יכול לשנות.

אך דעת הרא"ש ושאר הראשונים שיש חיוב להביא קרבן תודה אך אפשר להביא אף בנדבה, ולכן באה מן המעשר.

אכילת המזבח מן השלמים

נקודה נוספת יש ללמוד בקרבן שלמים. שינוי בזבחים (נה). "התודה ואיל נזיר קדשים קלים... ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות. המזבח מהם כיוצא בהן, אלא שהמזבח נאכל לכהנים, לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". ויש לבאר מה החידוש שהמזבח נאכל לבני הכהנים הא אף הם כהנים, ובמנחת חינוך מבאר שהכוונה לקטנים והחידוש בזה דאף שאין המצוה מתקיימת ע"י הקטנים מותר להם לאכול (ומייסד בכמה מקומות שכל מצוה שיכולה להתקיים ע"י גדול, תיעשה לכתחילה ע"י גדול ואם אי אפשר תיעשה ע"י קטן). עוד צ"ב מנלן שנשים אוכלות והרי אינן אוכלות בחזה ושוק ושאר הקדשים, דקנין כספו נאמר רק בתרומה ולא בקדשים. ומה שנאמר בפרשת שמיני (ויקרא יד) "אתה ובניך ובנותיך איתך" לא נאמר גבי נשי כהנים אלא לבנותיהם. אכן, רש"י שם הביא את הפסוק הזה כמקור שאשה אוכלת, וצ"ב. ועוד צ"ב מנלן שעבדים אוכלים בקרבן תודה, ואין ללמוד מנשים דאם נשים כבנות כהנים ואינן אוכלות מצד היותן קנין כספו, מנלן שעבדים יאכלו.

הרמב"ם הביא דין זה (פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ה) והוסיף "וכל אלו הנאכלים לכהנות נאכלים לעבדי הכהנים ולנשיהם כתרומה", ואין זו לפותא דאפשר למצוא פירא דלאכילת תרומה חוזרת ואילו לאכילת חזה ושוק אינה חוזרת. אלא נראה לבאר בדרך אפשר, דיש מצות אכילה בקדשי קדשים וגם בקדשים קלים, ונראה ברש"י (פסחים ז. ברכות מת:). שיש מצות אכילת קדשים גם על אכילת זרים. אלא שיש לחלק בין קדשי קדשים לקדשים קלים, הרמב"ן (שורש יב) אומר שאכילת הכהנים בקדשי קדשים היא חלק מההקרבה, ויש באכילתם כפרה, ולפי זה קדשי קדשים שיש באכילתם כפרה נאכלים רק לכהנים זכרים כמו שנאמר "הכהן המחטא אותה יאכלנה" (ויקרא ו ט), אבל בקדשים קלים גילתה התורה שנאכלים אף ל'בניך ולבנותיך' אף שאין הבנות ראויות להקרבה, וא"כ אין אכילתם כפרה ולא חלק מההקרבה, אלא ניתן לכהנים מדין מתנות כהונה בלבד. לפיכך כשם שתרומה נאכלת לכל משפחת הכהונה כך קדשים קלים נאכלים לכל שבט הכהונה - ואף נשיהם ועבדיהם בכלל כתרומה.

נוצא - קרבן שלמים סתם הוא קרבן הבא לשמחה, ונקרא "שלמי שמחה", ביו"א בא בחובה ובשאר ימות השנה בא בנדבה. קרבן תודה - דעת הרמב"ם שבא רק בנדבה. לדעת הרא"ש ועוד ראשונים - בין בחובה בין בנדבה.

¹ התבאר בשיעור נד על מצות שמחה ברגלים, גרר חובת הקרבת שלמי שמחה ברגל.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמדו במקלות על ידו

הגאון הגדול דבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולחצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת משפטים

שלחם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את ה' ומייקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר 'כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים' (דברים לב לא), כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם. כך מפרש רש"י בשם רבותינו (וכ"ה ברמב"ם סוף הל' סנהדרין). וכאן הוזהרנו על האיסור החמור של הליכה לדון בערכאות של גוים.

'שלחן ערוך' הוא מחייב את כולם ללא יוצא מן הכלל

וראוי להקדים הקדמה אחת נחוצה, ידועה ומפורסמת, אבל צריכים לחזור ולשנן גם את הדברים הידועים (כדברי הרמח"ל בהקדמה למסילת ישרים). צריכים לדעת שספר 'שלחן ערוך' זה ספר 'הלכה' מחייב בשני עולמות. זה לא ספר 'מוסר', 'הנהגה טובה', 'יתרון' 'חסידות' וכו', זה ספר 'הלכה פסוקה', וכל יהודי באשר הוא יהודי משועבד וכפוף לכל ארבעת חלקי 'שלחן ערוך'. הוא לא יכול לומר: 'את זה אני מקיים, ואת זה אני לא מקיים'. אין דבר כזה. אתה יהודי - ואתה מחייב לקיים כל ההלכות האמורות ב'שלחן ערוך'. 'א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סג). ע"ש.]

אפילו בשמים כפופים למה שפוסקים חכמי ישראל בעולם הזה

כבר הזכרנו מה שאומרת הגמרא במסכת סנהדרין (קד ס"ב), שישבו חכמי ישראל, היה להם 'דיון' על אחד מהמלכים שהיו אצל כלל ישראל, האם יש לו חלק לעולם הבא או לא. אלה אמרו שאכן כן, יש לו חלק לעולם הבא. והאחרים אמרו שלא מגיע לו חלק לעולם הבא. וה'אווירה הכללית' הייתה שלאותו מלך אין לו חלק לעולם הבא. יצאה אש וליחכה את הספסלים שם, ולא התייחסו לזה. ולפני שהם הכריעו את הפסק, יצתה 'בת קול' מן השמים ואמרה להם: 'אנחנו מבקשים מכם 'בית דין של מטה', שאתם לא תתעסקו בענין הזה, אנחנו מבקשים מאתכם שברשותכם תוציאו עצמכם מהעסק הזה!'. ובאמת כך היה, הפסיקו את הדיון הזה, משכו את ידיהם מלדון בזה.

והמפרשים שואלים - כמדומני בשל"ה ועוד קדמונים אחרים וכו' בקובץ מאמרים ח"ב עמוד פד בשם החפץ חיים, וכו' בכל כתבי החפץ חיים, דוגמא משיחות אבי מהד"ח עמוד ס - מאי כולי האי, מה החרדה הגדולה הזו משמאי? למאי נפקא מינה? מה איכפת ל'בית דין של מעלה' בשמים מה שמחליטים חכמי ישראל כאן בארץ? וכי בשמים כפופים למה שיחליטו חכמי ישראל בעולם הזה? בית דין של מעלה יחליטו מה שהם רואים לנכון להכריע.

אלא אומרים המפרשים: גם בשמים כפופים לפוסקים כאן בארץ. אם חכמי ישראל היו מחליטים שלאותו מלך אין לו עולם הבא - בשמים היו עונים 'אמן' אחר הפסק הזה, והיו באים לאותו 'מלך' ואומרים לו: 'מצטערם, במחילה מכבודך - החוצה, תצא מכאן, אתה כבר לא בן העולם הבא, מקומך בגיהנום, כך פסקו כעת בבית דין של מטה!', כי גם בשמים כפופים לפסק ולהכרעה של בית דין של מטה. לכן ביקשו מהם שלא יכריעו בזה, שלא יתעסקו בזה.

פרשה משפטים פרשה גדושה במצוות

בעזרת ה' יתברך, נראה היום לדבר מענייני הפרשה וענייני הזמן (וכדרכנו), פרשת השבוע פרשת משפטים, פרשה גדושה במצוות, יש בה המישים ושלוש מצוות (וע חומש רב פנינים ובספר מצות השם), ובאמת רש"י - שביאר לנו כל מקרא ומקרא, כל פסוק ופסוק, ובלעדיו לא היינו מוצאים דינינו ורגלינו - כאן בפרשה שלנו האריך וטרח במיוחד יותר מכל המקומות בפירושו על התורה לבאר היטב היטב. כדאי להאריך וללמוד את העניינים הללו. וראוי בכל פרשה ופרשה שאדם ילמד אותה חומש תרגום עם רש"י, יש קבלה מגדולי האדמו"רים שמי שרגיל בלימוד הפרשה עם רש"י מידי שבת בשבתו, אחרי אריכות ימיו ישוב בישיבה של רש"י. כך מביא קבלה בספר דברי יצחק (אות קכא, וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר ויהי יעקב ס' ח).

'אשר תשים לפניהם'

פותחת הפרשה, 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' (שמות כא א), מפרש רש"י בשם רבותינו (עירובין נד:), 'אשר תשים לפניהם', אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר לשנה להם הפרק וההלכה שנים או שלוש פעמים עד שתאה סדורה בפניהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, (איני מטריח את עצמי לפרש את הכל, אלא הם יתייגעו אחד כך לעמוד על כל פרט ופרט וההבנה שבדבר), לכך נאמר 'אשר תשים לפניהם', כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם. (שיהיה 'ברור כשמש' לכל אחד ואחד מהם).

'לפניהם ולא לפני עובדי אלילים'

דרשו רבותינו בגמרא (גיטין פח:), 'לפניהם', ולא לפני עובדי אלילים, עובדי עבודה זרה, ורש"י מביא את זה כאן: 'לפניהם', ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדני ישראל, אל תביאנה בערכאות

1. לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י

כך כתוב ב'שלחן ערוך' (סי' רפה סעיף ב) שיהא אדם קורא שנים מקרא ואחד תרגום, וירא שמים לוטם גם רש"י, כדי להבין את המקראות היטב. הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל כתב בספרו כף החיים (סי' כו אות ז), שהוא תמה על אותם בני אדם שזאנים לומדים שנים מקרא ואחד תרגום עם רש"י, הרי כתוב ב'שלחן ערוך' שירא שמים יצא ידי כולם וילמד חומש ותרגום אונקלוס וגם פירוש רש"י. אלא מה? יש הרבה שהם אומרים, 'מה רוצים ממני? מרן ב'שלחן ערוך' דיבר על אנשים שהם 'יראי שמים', אני עדיין לא זכיתי למדרגה הזו, בעזר ה' אולי במשך השנים אני אזכה ואני אעשה את זה!'. ותימה אם אדם אחר היה אומר עליהם שהם 'לא יראי שמים'. כמה שהם יהיו כועסים ומקפידים עליו, 'מה אתה אומר עלי כאלה דברים?', אבל הוא על עצמו, יגיד את הכל כדי לפטור את עצמו מחיובים. 'מה רוצים ממני? אני אדם פשוט, אדם מן השורה!'. הכל כדי להקל מעצמו (וראה עוד בספר ויהי יעקב ס' ח).

רק לתרץ את עצמו הוא אומר תירוצים אלו

וזה תוכחה גדולה שאדם יראה את הסתירה 'מיניה וביה'. אם תבוא לאדם ותאמר לו: 'תשתדל יותר בתורה', הוא יאמר לך: 'אני אדם 'מוצנע', מה אפשר לעשות? אני 'בינוני', קשה לי, 'מה אני ומה חיי תולעת ולא איש', 'עפר אני בחיי קל וחומר במות', מה אתה רוצה ממני? כל מימרא דענהו שהוא יודע הוא יאמר לך כדי 'לתרץ' את עצמו. אבל אם אחר היה אומר לו: 'אתה תולעת', 'אתה 'בינוני', וכו', כמה שהיה כועס. רק בכדי להקל מעצמו חיובים ושיעבודים הוא אומר את הדברים האלה. 'אני לא זכיתי למדרגה של יראת שמים. מי יתן ואזכה למדרגה הזו. ה' יעזור'. אבל זה לא כך. צריכים להשתדל בזה. שנים מקרא ואחד תרגום. (היום בעונותיו יש שעשים 'שנים מקרא' על העיתון. ואני לא מדבר על עיתונים שאסורים גם בהל').

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי 'מגיד דבריו ליעקב' בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשמ"ה. ניתן להשיג בשולחנות התפוצה של 'בלי קונטרסי' 'מגיד דבריו ליעקב' של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך.

מכאן למדנו שמה שפוסקים כאן בעולם הזה זה מכריע לא רק בעולם הזה - אלא גם בעולם הבא? זה הלכה? זה מחייב את כולם?

כאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה!

ולעניינינו יש לנו את ההלכה שמרן בשלחן ערוך הושג משפט בהלכות דיינים (סי' ס"א) מעתיק דברי הטור (שם), "אסור לדון בפני דייני עובדי כוכבים", אסור לדון אצל דיינים גויים, וגויים זה לאו דוקא, אלא הוא הדין ואותו דבר אלה שהם דנים ופוסקים לפי חוקי גויים (אין הבדל), "ובערכאות שלהם", שזה המקום שהם מתכנסים ושופטים בו, מה שנקרא 'בית המשפט', "אפילו בדין שדנים בדיני ישראל", אפילו אם זכו לכיין לפסק של השלחן ערוך בדין הזה, הסברה של הגויים פוסקת כדברי ההלכה, יש בזה איסור, "ואפילו נתרצו שני בעלי דינים לדון בפניהם אסור", הם הסכימו בניהם שהם ידונו אצל הגויים, כך סיכמו מלכתחילה, אף על פי כן זה אסור, "וכל הבא לידון בפניהם", בא לדון לפי דיניהם, "הרי זה רשע, וכאילו חירף וגידף והרים ידו בתורת משה רבינו ע"ה". אני לא זוכר בכל השלחן ערוך כאלה לשונו נמצאים וחמורים רק כאן, לרוב חומרת הדבר, של הדין לפי דיני הגויים, כאילו חירף וגידף והרים ידו בתורת משה רבינו ע"ה. ורש"י מפרש בשם רבותינו שהרי זה מחלל את ה'. כי הוא מייקר שם עבודה זרה להחשיבם.

אין מקיפין בחילול ה'

ולמדנו משנה שלמה: 'אחד שווג ואחד מזיד בחילול ה' (אבות פ"ד מ"ד), אין מקיפין בחילול ה' (קדושין מ ס"א), יש עוונות שיש יותר 'קולא' אם אדם אם משום מה נכשל בהם בשוגג, אבל בחילול ה' אין 'מקיפין', ומקיפין הוא

2. א"ה: זו לשון הרשב"א במשמרת הבית (ביתו שער ג' ט"א): "כל מה שבית דין של מטה עושה, בית דין של מעלה מסכימן עמה". והוא על פי הידושלמי נדרים (פ"ק סוף ה"ח). וע' ש"ך י"ד (סי' קפ"ט ס"ג). ע"ש.

מעשה על הוראתו של הצמח צדק זצ"ל

הגאון 'צמח צדק' מלבוויטש, שהיה גאון אדיר, ענק שבענקים, ולפי מה אחמישים שנה בערך, היה 'ספרא רבא', כתב 'תשובות ופסיקים' לחיבורים לאין מספר. אומרים עליו שהוא כתב שמונים אלף 'בנייג' - 'מחברות' של חידושי תורה ופסקי הלכה. זה כמות אדירה. וקשה למח שלט לעכל את זה. אומרים שהיה כותב בעמוד אחד, ועוד לפני שורה הדין מתייבש בראש העמוד, כבר היה נטר את העמוד כולו, מתוך מהירות הכתיבה האדירה שהייתה לו. רואים את הגאונות שלו בפסקים שלו, בתשובות שלו ובחיבורים שלו 'דרך מצוותיך' 'זוהר חיים' (ויש עוד הרבה חיבורים נפלאים ממנו). מספרים עליו שהיה לו פעם תלמיד, רבי אליהו ריבלין, (בסוף ימיו עלה לארץ ישראל וישב בחברון, וכיין כרב העיר 'חברון'), שבצעירותו בחוצה לארץ, נפל למשכב, נחלה באיזה חולי כבד, וסצבו היה חמור מאד, כמה שהשתדלו הרופאים להפאות אותו לא עלתה בידם, היה זה חולי מסובך וקשה. ויום אחד כאשר כולם כבר נואשו ממנו, הרופאים אמרו לו: 'מיץ ספורים, אין לך מה לעשות, הוא בא ושאל את הרב, 'כבוד הרב מה יהיה הסוף שלי? הרי כך וכך אמרו הרופאים, והם לא נותנים לי תקווה'. אמר לו הרב: 'אחרי מה שאני מעיין ורואה ובודק את החולי שלך, אני דעתי שתעלה לארץ ישראל, וזה יהיה הרפואה בשבילך'. שאל אותו התלמיד: 'מה ענין שמיטה אצל ארץ ישראל, וכי ארץ ישראל זה 'רפואה' אמר לו הרב ע"ה: 'אתברר לי, שבחולי הזה, אם הוא היה קיים בבנהמה, ולא בנן אדם), יש מחלוקת הפוסקים אם היא כשרה או טריפה, ולדעת מרן הבנהמה כשרה, זה לא נקרא טריפה, (טריפה זה חולי שאין הבנהמה מסוגלת לחיות) כ' חדש אתה, שתוך שנה היא היא תמות, טון, ניקב קרום המוח וכו', יש הרבה דוגמאות לזה, זה נקרא 'טריפה', כך מרן מכריע בהלכה בשלחן ערוך. לכן הוא אמר לו: 'תעלה לארץ ישראל', כיון שכאן בארץ ישראל מרן הוא 'מרא דאתרא', וכיון שהוא פוסק שהיא 'כשרה' וזה לא 'טריפה' ממילא גם עליך הל הפסק הזה והתורה 'כשר' ולא 'טריפה', ותחיה לאורך ימים ושנים. וכך היה, עלה לארץ ישראל, ונד בחברון, והאריך ימים, ויש לו חיבור גדול 'אהלי יוסף' ועוד (ע' פסיקי חסידים לד"ר זיוון ת"א תשע"ז עמוד תע, הובא בתולדות המתבר בראש ספר אהלי יוסף ח"ב, סוף עמוד 8, ונ"ש ע"ד). אם כאן פסקו כשר - זה כשר גם לבית דין של מעלה, ואם כאן פסקו 'טורף' - זה 'טורף' גם לבית דין של מעלה.

הטא בשוגג חטא הוא!

ויותר קולא הכוונה היא, שהוא לא ייחרף בניהם 'אלף מעלות' אלא רק 'חמש מאות וחמישים מעלות'. זה ה'קולא'. אנשים חושבים שאדם אומר 'שונג היית' זה 'מצוה'. צאו וראו, הרבה בני אדם אומרים לך: 'למה עשית כך? כי שונג היית', לא שמת לב, 'שכחת', 'לא ידעת', וכשהוא אומר לך את התירוץ הזה, הוא 'מחייך' לך. תבדקו ותראו. אצלנו שונג זה כמעט 'מצוה'. לא רחוק מזה.

לדעת: 'שונג זה גם 'עבירה', זה אחד שעשה היפך רצון הבורא יתברך. אמנם זה לא חמור כמו 'מזיד', אבל סוף סוף זה 'איסור'.

כבר הזכרנו דברי הגאון ר' חיים ואלוינגר זצ"ל (רוח חיים אבות פ"ב מ"א), שההבדל הוא לא הבדל גדול. אם אדם בשוגג היה לוקח כוס רעל ושותה, (בשוגג, בטעות! גמורה, היא רעה לשתות

לשון 'הלוואה', כמו שהתנווני 'מקיף' בחנות (קדושין שם). יש עוונות שהקב"ה ית"ש 'מאריך אפ', לא פורע מיד, 'אולי יחזור בתשובה, אולי יתכן את המעשים, מלמדים עליו זכות בשמים, אבל בחילול ה' אין מקיפין בחילול ה'.

התורה מקטרגת עליו בבית של מעלה

צריך להיזהר בדברים הללו עד קצה אחרון. 'הרים יד בתורת משה רבינו ע"ה', מי יכול להיות לוחם נגד התורה? מי יכול להיות לוחם נגד הקב"ה? אלה דברים חמורים ביותר, שהתורה' תבקש מידו, התורה' עומדת בשמים ומקטרגת עליו: 'דיבון העולמים, עשאוני בניך כהפקד גמור, בשביל כמה פרוטות...', איך יתכן כדבר הזה? אדם יחשוב קצת, יתבונן במעשיו. לפעמים זה קשה. 'אדם בהול על ממונו'. כל אלה שהולכים לערכאות של הגויים, אומרים: 'הרווחתי על ידי זה כך וכך'. תדע לך עם מי אתה 'מתחיל', עם מי יש לך 'עסק'. עם התורה! 'מרים יד בתורת משה רבינו ע"ה'. תחשוב ותשקול ותתבונן שלא להיות 'פזיז' ושלא למהר בדברים הללו. צריכים לזכור את דברי השלחן ערוך הללו היטב היטב.

התורה חוגרת שק עליהם!

ומרן בבית יוסף מביא 'תשובת הרשב"א' (ח"ו סי' רנד), שאלו אותו שאלה מעניינת: 'בברצלונה שב'ספרד' בזמן הרשב"א (לפני 700 שנה), היה דין ודברים, אחד שמתה בתו, והוא תבע את חתנו בערכאות של הגויים שיהזיר לו את ה'נדוניה'. מה הטענה? שאף על פי שבדיני ישראל בעל יורש את אשתו (כ"ב קה), כך הלכה: 'הבעל יורש את אשתו', אשה שמתה בעלה יורש אותה, (לדעת רוב הראשונים אם זה התורה, ירושת הבעל דאורייתא, וכך הלכה), אבל טען האבא, שאף על פי כן, היות וכאן הכל יודעים שהם הולכים לפי דיני הגויים, וכל הנושא אשה יש 'אומדנא' ברורה במקום הזה 'כאילו התנה' שילכו לפי מנהגי הגויים, ולפי חוקיהם הממון של ה'נדוניה' חוזר לאביה. כך שאלו את הרשב"א.

והשיב הרשב"א (להקשיב היטב, לשונו נפלא למאד): 'נראה לי דאסור, לפי שהוא מחקה את הגויים, וזהו שהזהירה התורה לפניהם ולא לפני גויים', לפני אומות העולם, 'ואף על פי ששניהם רוצים בכך', שניהם מסכימים ללכת לדון לפניהם, זה לא אומר שהקב"ה מסכים לזה... הוא גם 'צד' בענין הזה, מוסיף הרשב"א: "שלא הניחה התורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות הגויים ודיניהם". התורה לא הסכימה לזה שאנחנו נעשה מה שאנחנו רוצים, כי בזה אנחנו מייקרים את חוקותיהם של הגויים, נותנים להם חשיבות וערך, "ולא אפילו לעמוד לפניהם לדון, אפילו בדבר שדיניהם כדיני ישראל", גם אופן כזה אסור. "אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגויים ומשפטיהם, ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה, וכל שכן אם עתה יוסיפו לחטוא לעקור נחלה הסומך על 'משענת קנה הרצון הזה, ועושה אלה מפיל חומות התורה, ועוקר 'שורש' ו'ענף', והתורה' מידו תבקשו". לדעת: עם מי הוא 'מתעסק', עם התורה! מי נעשה הבר פלוגתא? שלו? מי יתבע אותו בבית דין של מעלה? התורה' מידו תבקשו! 'ואומר אני שכל הסומך על זה ואומר דינא דמלכותא', טוען: 'דינא דמלכותא דינא', 'טועה וגזלן'. זה לא נקרא 'דינא דמלכותא' אלא 'דינא דגולנותא'. 'ואפילו גזילה ישיב, רשע מקרי (ב"ק ס:). ובכלל עוקר כל דיני התורה השלימה. ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחיברו לנו רבי, רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, 'ואחריו רבינא ורב אשי, ילמדו את בניהם

י"ו ובטעות לקח 'דעל' ושתה את זה, 'שונג קרוב לאונס' היה, האם הוא ימות או לא ימות?... ודאי שימות. כי 'דעל' מטיח אותו דבר לנבי 'עבירה'. אין הנחש ממת אלא התטא ממת' (גריכות ג). זה היה בשונג, אבל בכל זאת, זה 'דעל'. צריך על זה 'תשובה וכפרה'. [א"ה: וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, עמוד כח הגרה יח). ע"ש].

התשובה וה'כפרה' על איסור דרבנן בשונג

בשלחן ערוך (א"ח סי' שלד סעיף כו) מביא הרמ"א (שם) והאחרונים (ע' מש"ב שם ס"ק עח וע"ה) ש'אדם שחילל שבת באיסור 'דרבנן', ולא באיסור 'דאורייתא', וגם היה בשונג, לדוגמא, הוא שכח והזיז 'מוקצה' בשבת בשונג, שזה איסור 'דרבנן', ובשוגג היה, מה כפרתו? צריך להתענות ארבעים יום: זה דוגמא כדי שאדם יתפוס מה זה החטא של 'שונג'. גם 'שונג זה עוין'.

5. ככתוב בשו"ת רדב"ז (ח"א סימן ס"ו) ובספר חקרי לב (הר"ע סימן מה ד"ט ע"ב) ושול"ת שער אשר (הר"ע סי' לו ד"ק ע"ג) ועוד.

דיני גויים ויבנו להם במות טלואות בבתי מדרסי הגויים?!, ב'בתי מדרשו' של הגויים? "חלילה, לא תהא כזאת בישראל ח'ו, שמא תחגור התורה שק עליהם". (עד כאן מביא מרן הבית יוסף מתשובת הרשב"א). מה יש להוסיף על דבריו הקדושים של הרשב"א?!

חזר להיות 'בית דין של צדוקים'

היום לדאבוננו עושים גם 'רושת הבת', או לנו שכך עלה בזמננו בגמרא (ב"ב קטז רע"א) אמרו שעשו חכמים בארץ ישראל 'יום טוב' על שנצחו את הגויים, את הצדוקים. (שהם היו כמו הקראים, שהיו מאמינים רק בתורה שבכתב אבל לא בתורה שבעל פה). הם טענו שבת יורשת במקום שיש בנים, אם אדם מת והניח כמה בנים ויש גם בת גם היא יורשת. ואילו חכמי ישראל אמרו בת יורשת רק כאשר שאין בנים. אבל כשיש בנים לא יורשת. (אפילו 'אגורה' אחת לא). ביום שהצליחו לנצח את הצדוקים הללו עשו חכמי ישראל 'יום טוב', היה להם ליום של 'שמחה וששון', על שברוך ה' עלה בידנו לשבור 'מלחעות' רשע'. אבל היום לצערנו זה לא כך, חזר להיות 'בית דין של צדוקים', הולכים לפי כל חוקי ה'טורקים' וה'עונותנים', שחיבר אותם איזה שיכור שוטה תורכי, וזה מקודש בעיניהם, 'קדוש קדוש', ו'תורת משה' צריכה 'לחגור שק', על ש'ב'פלטרין של מלך' כך הם נוהגים, 'הגם לכבוש את המלכה עמי בבית' (אסתר ז ח), זה המצב היום. .

וזה שכיה, אדם מת והשאיר איזה בת, ולפי החוקים שלהם כולם צריכים לחתום על הירושה, ואם הבת לא חתמת, לא יכולים לקבל את הירושה כלל, אומר לו ה'גיס': 'אם אתה רוצה שאשתי שהיא אחותך תחתום על זה, תיתן לנו כך וכך אלפים וכך אחוזים מהירושה. ואם לא תסכים, היא לא תחתום. וכל הירושה תהיה בכלל 'יהא מונח עד שיבוא אליה'. זה עוון חמור, זה עוון פלילי. בת לא יורשת במקום שיש בנים! אדם שעושה דברים כאלה, שידע שיש לו חלק ונחלה בחילול שם שמים, בייקור שם עבודה זרה, וה'תורה' עומדת ומקטרגת עליו בשמים!

זהירות בממון שיהיה ממון כשר

ואם הוא מחפש ממון, שיחפש ממון כשר. יתפלל לקב"ה שימציא לו ממקום אחר פרנסתו, בנחת ולא בצער, ברווח ולא בצמצום, בהיתר ולא באיסור, ולא שיהיה 'עכבדא דשכיב אדיגריה' (ע"פ סנהדרין כ"ט), יתפוס את המשפחה שלו, יאמר להם: 'אם אתה לא חותמים לי ונותנים לי 'מעשר ראשון' ומעשר שני' ומעשר עני' ו'תרומה גדולה' וכו' (ונעשה 'כהן'), לא תקבלו כלום.. אני לא אחתום על שום דבר.. הוא לא 'ירויה' מזה. הוא מפסיד מזה. הוא מפסיד את חלקו בעולם הבא רח"ל. לדאבוננו הרבה

משלו הנפלא של 'החפץ חיים' זצ"ל

יש מעשה מפורסם עם רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל, שבאו וסיפרו לו, שיש בקהילה אחת של יהודי שמצות שבת 'קצרה' היא אצלו. מה הפירוש 'קצרה'? כשנכנסת 'שבת', כולם כבר נמצאים בלכה דודי, ורק אז הוא נזכר לסגור את החנות שלו, והוא רץ לביתו להתרחץ לכבוד שבת. ואחר כך בצאת שבת, כשכולם עוד בתפלת 'ערבית', עוד לפני 'הבדלה', כבר החנות שלו פתוחה. נמצא שמשני הכיוונים הוא 'מקצר' את השבת, כי הוא רוצה 'להרוויח' עוד כמה אלפים, עוד 'פרנסה'.

ואומרים שהחפץ חיים שמע את זה הוא 'צחק' ו'חייך', אמר להם: 'משל למה הדבר דומה, לאותו יהודי בעל 'בית חרושת' שהיה לו איזה גוי שהיה מסתתר אהו. מה היה המסחר? אותו גוי היה מביא לו תמיד 'שקים של 'תפוחי אדמה', הוא היה קונה ממנו שקים של הייבול החדש של 'תפוחי אדמה', והיה שופך את כל השקים למחסן שלו, ועל כל שק שאותו גוי היה שופך לו במחסן, היה ה'יהודי' עושה סימן של 'קו אחד' ב'גיד' על הקיר. ולאחר מכן היו סופרים כמה קורים עשו, ולפי זה השלם לו את המחיר על השקים הללו. יום אחד הגוי אמר שהענין הזה ש'יהודי' עושה את הרשימה עם ה'גיד' על הקיר' הוא זה לא מוצא חן בעיניו. אמר לו ה'יהודי': 'מה אתה רוצה שנעשה?', אמר לו: 'אופן אחר, על כל שק שאני אזרוק לך למחסן, אתה תניח על השולחן 'קופיקה' אחת, (שהו שווה לשקל בערך), ואחר כך נספור את מספר השקלים, ונדע את מספר השקים שנתתי לך', והסכים ה'יהודי', וכך עשו, ותוך כדי השפיכה של השקים, רק רגע אחד ה'יהודי' 'סובב את הראש' לצד השני, הגוי לקח כמה 'קופיקות' לכיסו.. (הרוויח כמה 'שקלים'), רק אחרי שסיימו לפרוק את כל הסחורה, התחילו לספור את הקופיקות שעל השולחן, ורק אז 'תפס' והבין הגוי את מה שהוא עשה.. כיון שהוא חתף כמה 'מטבעות', נמצא שהוא הפסיד כמה 'שקים'..

פעמים שכיה, שכשאר מתעורר איזה 'סכסוך' בין שנים, מיד הולכים לעורך דין', לערכאות.

לעורך על האיסור של הליכה לערכאות

זה מה שרצינו להזכיר פעם אחת בשנה, שיעור שכחה י"ב חודש (וכרמה ח:). את הענין הזה של איסור הליכה לערכאות של גויים, (ואולי צריך יותר). כי לדאבוננו עדיין לא זכינו לכך שמלך המשיח 'יעמיד הדת על תילה' כמו שצריך, שהכל יתנהל כמו שצריך, כדברי הרמב"ם בהלכות מלכים (ר"פ יא). יהי רצון שיהיה ב'ב"א. לכן לפי ערכנו ומצבנו עכשיו צריך להכיר ולהזהיר שאדם לא יקל ראש בדברים הללו, יש בזה חילול ה', ואחד שונג ואחד מזיד בחילול ה'. די לנו שאנחנו רואים שלדאבוננו הרב מידת הדין מתוחה, כל יום ויום יש צרות שונות ומשונות, למה להוסיף עוד?! שאדם יהיה זריז וזהיר בדברים הללו. צדיקים להתרחק מזה כמטהו קשת.

עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבו ובאחריתו יהיה נבל

כבר הזכרנו דברי הרד"ק ע"ה - רבי דוד קמחי, היה מגדולי רבנותינו הראשונים - איך שהוא מפרש את הפסוק בספר ירמיה: 'עושה עושר ולא במשפט, בחצי ימיו יעזבו ובאחריתו יהיה נבל' (ירמיהו ז יא), ירמיה הנביא צווח ואומר, מי שעושה עושר, זה כמו 'קורא דגו ולא ילד' (ירמיהו שם), כמו שיש עוף ה'קוקיה' (רש"י ירמיה שם) שהיא הולכת ומלקטת בצצים של עופות אחרים, ויושבת ודוגרת עליהם, ואומרת 'עכשיו יהיה לי צאצאים משלי', עד שהם בוקעים ויוצאים, וכל אחד הולך ופרח למקומו, כך זה עושה עושר ולא במשפט. שהוא יפסיד את הכל, זה לא יישאר אצלו. שואל הרד"ק: מי עוזב את מי? הוא את הממון, או הממון אותו? והתשובה: שניהם אמת. לפעמים הוא ימות בחצי ימיו (בר מינו), והעושר הזה ילך לאבדון, ולפעמים להיפך, כל ממון ילך לאבדון, ולא יישאר לו ממנו פרוטה אחת. אדם צריך לדעת: ממון שיש לאדם - צריך שיהיה ממון כשר דוקא. ממון המגיע על ידי 'ערכאות' זה גזל גמור.

הנזק המגיע על ידי ממון שלא בא ב'ישרות ובכשרות

ולהוי ידוע: ממון שבא שלא ב'כשרות' - יש לו רק 'תכונה' אחת: 'להרוס' ולקלקל ולהחריב' ממון שבא לו ב'כשרות' ו'ישרות'. זה ה'רווח' היחיד שיש ממנו. ממון זה 'נדבק' לידיים⁸. צריכים להיזהר שלא יבוא לידי גזילה חלילה.

'התורה חסה על ממונם של ישראל וישנם דרכים כשרות

'אדם בהול על ממון' (שבת מג), ולפעמים כשיש איזה ענינים של דין ודברים של בין אדם לחבירו, הוא רוצה להציל את ממון, ולא בורר לו את הדרכים

סיים החפץ חיים ע"ה: אותו דבר זה לגבי היהודי הוא שהוא 'מקצר' את השבת מכאן ומשם, והוא לא ידע כי השבת היא 'מקור הברכה', וכי אסור אמרים בקבלת שבת. ה'ברכה' באה מכח השבת. הוא מקצר מכאן ומשם, וחושב ש'מרוויח' בכך, והוא למעשה בדיק כמו אותו גוי, הוא 'הרוויח' כמה 'פירוטות', אבל הוא הפסיד בסוף החשבון את השקים, הוא הפסיד לאין מספר. אותו דבר גם בענין שלטו לגבי 'ערכאות', הוא חושב שהוא מרוויח, אבל הוא מפסיד.

7. מי שיראה בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות פ"א מ"ח) מה זה 'עורך דין', זה 'עורך דין'.. [וכך היה אומר מורי זקני איש האלוקים רבי יעקב מונסר זצ"ל זיע"א].

8. 'איוב' כשבא להמליץ יושר בעד עצמו, שטוען שהוא צדיק וכל הייסורים שהוא קיבל לא מגיעים לו, (ושה היה הייסור הגדול בין איוב לרעיו שבאו לחם אותו, הוא טען: 'אני צדיק, אני חסד, לא עשיתי שום 'עון' ושום 'עברה' ושום 'איסור', מדוע ולמה קיבלתי כאלה 'ייסורים' נוראים?!), אחד המליצות שהוא מליץ יושר בעד עצמו ומשבה את עצמו: 'ובכפי דבק מאוס' (איוב לא ז). לא רק שלא מלתי מחברי, אלא אפילו לא 'דבק' ביד.

אומר המסילת ישרים' (פרק יא) תתבונן מה שהפסוק אומר כאן, ממון לא צריך 'לקחת', אם אתה רק מניח את היד על הממון זה כבר 'נדבק' על הידיים, (יש בהם סוג של 'דבק' מעגל). איוב אומר לך, אני לא רק שלא מלתי, אלא אפילו לא 'נדבק' בי כלום, תראה כמה קפ ידי נקיה וצריך להיזהר מזה.

לו: 'חבר, תחקור, תבדוק'. ובאמת הוא הולך ומברר, דורש וחוקר בשבע 'דיישות' ובשבע 'חקירות', ושואל את פלוני ואת אלמוני, ואת כל המומחים ואת כל המבינים, ואחר כך הוא רואה שהכל בסדר, וזה 'רווח' באמת. אבל כאן מתעוררת השאלה הבאה: 'מי אמר שהשותף הוא איש אמת? אולי השותף הזה הוא 'איש רווח'. רוצה להרוויח את הכל לעצמו ולברו... מי יודע?'. הוא הולך לברר על השותף הזה אם הוא 'אדם נאמן' והדיבור שלו 'דיבור', והעסק שלו 'בנאמנות', ואמרו לו חבריו: 'הכל בסדר, אין לך מה לחוש'. וכי עכשיו כשהוא צריך להשקיע את כספו הוא משקיע את הכל בבת אחת? לאט לאט. כמה הוא מופחד ומהסס, לבו נוקפו כל פעם מחדש, הוא חושש 'אולי לא כדאי'. כך זה ההתנהלות של האדם בענייני העולם הזה. מתי שזה 'מומן' שלו, הוא דואג מאד.

אומר הר"ן: למה לא יהיו מעשה המצוות כענייני העולם הזה? לגבי קיום המצוות כל אחד אומר: 'זה בסדר', 'יש מתירים', 'יש מקילים', (ואם אין מקילים, אומר לך: 'אני מקיל'). זה ראי הפיזיות. אם אדם זורע 'פזיזות' סופו הוא שיקצור 'חרטה'. [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סב והלאה). עש"ב].

פרשת משפטים - בין אדם לחבירו תמיד תהיה ביארציית של ר' ישראל סלאנט זצ"ל

דבר נוסף ששייך לפרשה שלנו, פרשת משפטים, הפרשה הזו רובה ככולה עוסקת בעניינים של בין אדם לחבירו, 'עבד עברי', ואחר כך 'שומרים', ו'אבות נזיקין', והזהירות שצריכה להיות בבין אדם לחבירו. וצריכים להשגיח בזה היטב. וכבר דורשי רשומות אמרו, שהגאון רבי ישראל מסלאנט זצוק"ל, זיע"א⁹, שהוא מסר נפש להגך לדורות על הענין הזה של 'בין אדם לחבירו', תמיד היארציית שלו יוצא בשבוע של פרשת משפטים, השנה כ"ה שבט זה ביום שבת קודש פרשת משפטים [האידיאן תשע"ט: ביום חמישי]. כיון שפרשת משפטים זה עניינים של 'בין אדם לחבירו', ור' ישראל ע"ה הוא חניך והכניס והחדיר לכלל ישראל בדורו את המושג הזה שאדם ידע שיש 'בין אדם לחבירו', ועד כמה צריך להיזהר בהלכות הללו. כמו שאדם לומד שאר ההלכות, (יש הלכות 'שבת ויש הלכות 'הפלה' ויש הלכות 'ברכת המזון'), כך גם יש את הלכות בין אדם לחבירו שנהגות יום יום ושעה שעה. זה לא רק אם יש לו 'דין ודברים' עם חבירו, אם נשבר לו או שקרה לו איזה 'תאונה' נזכרים שיש 'בין אדם לחבירו', זה נוהג על כל צעד ועל כל שעל, בכל פרט ופרט. והוא חניך והדריך שיש להיזהר בזה למאד.

מצוה על חשבון השני - אינה מצוה

פעם הזמינו אותו ל'איזה' 'סעודת מצוה', זה לא היה פשוט בשבילו לבוא, אבל הסכים בכל זאת ללכת, נטל ידיו בצמצום, כמה שנצרך מים בדיוק,

טעם הדבר ש'עבד עברי' נמכר בגנבתו

'עבד עברי' הוא אדם שגנב, ואין לו מה לשלם, מה עושים אותו? מוכרים אותו לעבד. וכבר הזכרנו בשם ר' יענקלה ראדיצקובר זצ"ל, שהוא אומר: 'אדרבא, צא וראה, כמה זה מכוון הדבר, אם היום אחד גונב מהשני כמה אלפים ורובבות, ואחר כך תופסים אותו ואין לו מה לשלם, מה עונשו? ישלחו אותו אולי שנה או שנתיים לבית הסוהר. ואחר כך מה יהיה? אחרי שהוא יצא (ויקבל 'שליש הקלה' כיון שהוא התנגד יפה בכלא, הוא לא 'גנב שם'). הוא יאכל את מה שגנב מקודם, את יגיעו כפיו של חבירו שהוא עשוק וגול אותו. אבל לפי דין תורה, אדם שגנב ואין לך מה לשלם, 'זנמכר בגנבתו' (שמות כבב). נמכר אותך לעבד, ובוזה תפרע את מה שהשני נפסד. אין דבר כזה שאותה תהנה ממנו שגנבת. הלכת לגנוב כי לא רצית לעבוד - מידה כנגד מידה תעבוד!.

אמנם צריך לדעת איך לשעבד אותו, 'כל הקונה עבד לעצמו, כקונה אדון לעצמו', יש הרבה פירטי הלכה לדעת איך להתנהג אותו, אסור לזלזל בו, צריך להתנהג אותו בכל הלכות דרך ארץ, הרי הוא יהודי. אם יש לרבו כר אחד שהוא ישן בו בלילה, הוא צריך לתת את זה לעבד, (והאדון יישאר ער. שלא יישן...). אם בעל הבית אוכל 'בשר' ו'דגים', הוא חייב לתת לו אותו דבר, הוא לא יכול לומר לו ש'יאכל דברים פשוטים. כך אומרת הגמרא במסכת קידושין (כב). וראה לשון הזהב של הרמב"ם הלכות עבדים (פ"א ה"ט ושם פ"ט ה"ח). ע"ש.

10. הוא נפטר בכ"ה שבט, שנת תרמ"ג, השנה ימלאו 102 שנה להסתלקותו לחיי עד. (האידיאן תשע"ט: 136 שנה להסתלקותו). [א"ה: וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד עט והלאה) על הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל. ע"ש].

ה'כשרות' דוקא... וחלילה וחס, כבר הזכרנו ופתחנו דברנו בדבריהם הנוראים של רבותינו, כמה שהם רותחים על הדברים האלה. ואם יאמר לך אדם 'מה אני אעשה? וכי אתן לך שממוני יילך לבטלה?'. התשובה היא 'לא!'. התורה חסה על ממונם של ישראל, התורה לא רוצה שאף אחד מאתנו יפסיד, אדרבא התורה רוצה את טובתנו, והיא נתנה דרכים, ללכת לבית דין לסדר את כל הטענות ומענות' שיש לו עם חבירו על הצד היותר טוב, ואם משום מה חבירו יסרב לבוא, יסרב לקיים את הפסק ואת ההכרעה, הוא יכול לקבל 'כתב סרבנות' ובאופן כזה התורה מתירה לו בשופי ובהיתר ללכת לכל 'בית משפט' שבעולם שירצה. (גם לבית משפט של 'סין', לפי החוקה הסינית...). לא נכנס לפירטי ההלכה. אבל העיקר הוא ללכת לפי פסקי השלחן ערוך. לפי ההלכה הפסוקה. תורתנו לא הפקד. חוקי ופסקי השלחן ערוך' מחייבים ומשעבדים את כולם, כולנו כפופים להם. אין אחד יוצא מן הכלל. והחכם עיניו בראשו' (קהלת ב יד) ורואה את הנולד, את מה שיהיה ב'סוף', לעתיד לבוא, מה יעמוד לזכותו ומה יעמוד כנגדו, לחובותו.

ההולך בדרך התורה והמצוות - לא יפסיד ולא יינזק

אמנם היצר יאמר לאדם, 'אי אפשר, איך אפשר להפסיד ממון, אתה תצא 'ערום ועיריה' (ויחזקאל טז ז), בלי כלום. אלה הם טענות היצר. אבל צריכים לדעת, יש לנו כלל גדול, מי שהולך בדרך 'תורה ומצוות' מעולם לא ינזוק. לשון הרמב"ם (הל' מתנות עניים פרק י"ב) על מצות צדקה - אבל זה לאו דוקא על 'צדקה' זה על כל מצוותיה של תורה, 'תפילין' 'ברכת המזון' 'תלמוד תורה', כולם אהובות וכולם חביבות - 'לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע, ולא חיזק, נגלל בשביל הצדקה, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום' (ישעיהו לב ז). והוא הדין למי שנהנה במצוה הזאת שלא ללכת לערכאות של גויים, שלא יתגלגל שום הפסד על ידי זה. התורה ערבה על הדבר הזה. אם אדם הולך בדרכה, הולך ב'דרך התורה', רק טוב ויושר ועושר יהיו לו כל ימי חייו.

צריכים לשנן ולחזור על זה תמיד: מי שהולך בדרך תורה ומצוות לא יפסיד. בשני עולמות הוא לא יפסיד. היצר' אוהב להטעות את האדם: 'אם תעשה כך, איך תרוויח ואיך תשתכר?'. כמו שה'מסילת ישרים' (פרק יא) אומר שיש הרבה בני אדם שהם אומרים: 'בלי שאני אתעסק קצת עם ממון שהוא לא כל כך' כשר וישר, אני לא יכול להרוויח מה שאני צריך'. (את הכל המוסכים לוקחים לו... לכן הוא מהפך דרכים אחרות...). 'יד חרוצים תעשיר' (משלי יד), הוא מוכרח לעשות כל מיני חריצויות ושקרים כדי להרוויח. זה הבל ושקר. מי שהולך ישר - לא ינזק ולא יפסיד, לא בעולם הזה, וכל שכן לא בעולם הבא.

ואדם צריך להתרגל ולהתחנך בזה. מי שהולך בדרך של 'תורה ומצוות' לא יינזק אף פעם. אלה דברים פשוטים. רק ההשתדל בזה ולעמוד בזה 'ימים ידברו' (איוב לב ז), ימים יוכיחו. אדם ינסה 'חודש נסיון' ויראה שלא ייפסד 'כי הוא זה'. אדרבא תשרה הברכה אצלו. אין ספק בזה, ומפורש במדרש (דברים רבה פר' ד ס"ה ה): "אמר הקב"ה שמעו לי, שאין אדם ששומע לי ומפסיד".

יסוד גדול בעבודת ה' יתברך מרבינו נסים גירונדי

מצוה לזכור ולהזכיר מה שלימד אותנו הר"ן בתשובה (ס"ט ע"ט), הביא דבריו מן ז"ל בבית יוסף הלכות מגילה (ס"ט תרצ סע"ף י): למה האדם לא יראה את העניינים של 'תורה ומצוות' שלו כמו העסקים שלו בעולם הזה? אדם יתבונן: אם היו באים לאחד ואומרים לו: 'פותחים איזה עסק רווחי, ואתה יכול להרוויח שם אלפים ורובבות, בא ותשתתף, בא ותשקיע כמה מליונים משלך, ומבטיחים לך שתרוויח, וכי מיד הוא יעשה את זה? ודאי שלא. אין מישהו 'בר דעת' שיעשה את זה מיד. למה? הוא מופחד. מי אמר שבאמת העסק הזה 'רווחי', (ואולי זה כמו המניית' שאמרו עליהם 'רווחי' ובסוף אפילו 'לצור' על פי צלוחיתו' זה לא שווה?!) וכי לא היה לעולמים אנשים שהשקיעו והפסידו כל כספם? אומרים

לא יותר אפילו מעט. ואילו בעל הבית כשנטל את ידיו הוא נטל בשני 'דליים' מים.. (לא ספיל..). למה? כיון שהגמרא (שבת סב:) אומרת שמי שרוצה להעשיר יש סגולה שישפוך הרבה מים. לכן הוא שפך 'דלי' על כל יד בנפרד, כדי שיהיה עשיר גדול. ובעל הבית התפלל, 'ר' ישראל שזהיר במצוות ומדקדק עד קצה אחרון, כך עושה נטילת ידיים? זה נטילת ידיים של תשעה באב..! שאל אותו אחר כך, 'ימחל לי כבוד הרב שאני מעיד ומעורר, אבל תורה היא וללמוד אני צריך, ילמדנו רבינו, ראיתי אותך עושה נטילת ידיים בצמצום, בקושי 'מזלף' מים. הרב ראה אותי, אני שפכתי 'ארבעים סאה' על כל יד.. מה הטעם שהרב כל כך צמצם?! אמר לו 'ר' ישראל ע"ה: 'מחילה מכבודך, מי שואב את המים? אתה הולך ושואב מהבאר? אתה הולך להביא את הדליים מהבאר לבית? אמר לו בעל הבית: 'מה פתאום? אני בעל הבית! השואבת זה אשה אחת שהיא ה'טבבחית' והיא המבשלת' והיא השואבת, על הכל היא אחראית, אמר לו 'ר' ישראל: 'ועליה אתה רוצה לגלגל את העשירות שלך?! שהיא תתייגע ותשאב כמה וכמה דליי מים בשביל שאתה תיטול ידיים בשפע? זה לא מצווה! (ואם זה 'מצוה' - זה 'מצוה הבאה בעבירה).. אם אתה מחמיר - על חשבונך. אם אתה בעצמך הולך ושואב את המים מהבאר, תיטול גם באר שלימה. אבל כשאתה רוצה לעשות 'הידורים' 'חסידויות' 'צדקויות' 'מצוות' 'סגולות' על כתפיים של חברך - זה כבר לא מצווה, כך הוא השיב לו.

הרבה פעמים אדם עושה מצוה, והושב ש'התורה הרצועה', הכל מותר לו, לא איכפת לו מהחבר שלו. עובר ליד בית הכנסת ושומע את החזן מגיע לקדושה, הוא רץ מהר פנימה כדי לצעוק 'קדוש, קדוש, קדוש' וכו', ובדרך - הוא מפיל 'חללים'.. העיקר שאחר כך הוא צועק קדוש.. תשב בחוץ ואל תצעק כלום. אל תרמוס את חבריך. זה לא 'מצוה', ההיפך. אתה עושה מצוה - תעשה בצורה שאף אחד לא יפגע ממנה כלל. אבל ברגע שהשני סובל, זה כבר לא מצווה. ואת זה השריש בכלל ישראל הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל. על זה הוא מסר נפש. על העניינים הללו של זהירות בבית אדם לחבירו עד קצה אחרון. זה מה שהוא חינך והדריך את האדם בחינוך המידות. כאשר אתה עושה מצוות, תיזהר שלא יהיה פסידא וכאב וצעד לאחריים. קיום מצוה לא מתיר לאדם לעשות מה שרוצה. צריכים להיזהר בדברים הללו.

זהירותו מפני חשש גאווה

מספרים עליו שבעה שהוא תחיל עם הענין הזה של 'תנועת המוסר', היו כאלה שהתנגדו קצת כנגד הדבר הזה, ופעם הזמינו אותו לומר שיעור באיזה 'בית הכנסת', וכך היה מקובל, שהרב לפני שונכנס לבית הכנסת היה תולה פתק על מה יהיה נושא השיעור, (מראי מקומות), ועל פי זה היה לוקח את הדף והיה אומר את השיעור שלו, לפי מה שהוא נתן למעיינים ולמי שירצה להתכונן לקראת השיעור ידע על מה השיעור יהיה. וכך היה, הוא עלה לבימה כשהגיע הזמן של השיעור, והביאו לפניו את הפתק, ואומרים שהיה שם מאה מראי מקומות ציונים בתלמוד! שיעור אדיר זה היה. ובתחילת השיעור, לפני שהוא התחיל, ראו אותו שהוא 'החוויר', נעשה ל'סיד', איזה רגעים עמד בדומיה, ורק לאחר מכן התחיל למסור את השיעור בגאונות אדירה.

אחר כך שאלו אותו התלמידים שיסביר להם פשר דבר, מדוע שתק ו'החוויר' בתחילת השיעור? והתברר שהיו איזה אנשים שהחליפו את הדף עם המראי מקומות, הם ידעו שהרב יבוא והוא הכין על דף זה, על סוגיא זו, הוציאו את הדף הזה, כתבו דף אחר, ורשמו מראי מקומות סתמא בלי קשר ביניהם, גמרא מסכת זו וגמרא זו, ובדף זה וזה וכו', סתם ציונים. רצו לדאות מה 'ר' ישראל יעשה, הרי הוא לא ידע ויהיה לו בוש. אבל 'ר' ישראל מיד כשעלה לבימה 'תפס' ששינוי את את כל המראי מקומות שהכין, והתחיל אצלו מאבק פנימי, האם למסור את השיעור, או כדאי שהוא ירד. מה צדדי הספק? הוא פחד שאם הוא יגיד את השיעור עכשיו, אולי יהיה משהו בתוך עמקי לבבו שיגיד 'ר' ישראל מי כמוך, החליפו לך מאה מראי מקומות ואתה יכול להגיד מיד שיעור חדש, אשריך וטוב לך, ומפני שיהיה לו את ה'נגיעה' הזו ה'דקה מן הדקה' של החזקת טובה לעצמו, לכן באותם רגעים הוא עיין האם באמת

כל מה שהוא אומר הכל לשם שמים, או שחלילה יש אחוז 'דק מן הדק עד אין נבדק' של איזה נגיעה פרטית אצלו, וכשנתברר אצלו שבאמת כל מגמתו וכונתו היא לשם שמים, הוא קם ואמר את השיעור, למרות שהחליפו לו את כל המראי מקומות, והוא צריך למסור שיעור לפי הסדר הזה, בשבילו זה היה קל, הרי הוא היה 'שר התורה', זה לא אצלו 'נפקא מינה' המראי מקומות.. אבל הוא היה 'שר התורה', הכל אצלו הולך בקל.

גאונותו וגדלותו בתורה

ובאמת 'ר' ישראל היה גאון עולם, מה נאמר ומה נדבר, הגאון 'ר' חיים בריסקער זצ"ל היה אומר, כי שלושה גאוני ארץ, גאוני הגאונים, היו בדורו, הראשון, אבא שלו, הגאון בעל 'בית הלוי' (וכבר דיברנו עליו לא פעם - וראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ט, פרשת ויהי תשע"ט, עמוד יז), והגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל (והכרנו מההספד של תלמידו עליו - ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק יב, פרשת בא תשע"ט, עמוד כד והלאה), והגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל, שהם היו ענקים שבענקים, גדלות בתורה שאין לשער ואין לתאר. 'ר' ישראל ע"ה היה יודע ש"ס עם תוספות בעל פה. ידע את כל התלמוד כולו גפ"ת - גמרא רש"י ותוספות - בעל פה מילה במילה. אצלנו זה לא 'מצוייר' כך, חושבים ש'ר' ישראל היה איזה איש מוסר וכו', לא יודעים על הגדלות בתורה שלו, אין לשער בכלל.

הוראתו על חשש פיקוח נפש

בזמנו בשנת תר"ט בוילנא, כשר' ישראל היה בן שלושים ושמונה, פרצה (ל"א) מגיפה בעיר וילנא, 'חולירע' (בר מינן).. ובאותו שנה ב'יום הכיפורים' הייתה שאלה גדולה מה לעשות, הרי אם לא יאכלו, יהיו בצום, ייחלשו, ויש סכנה שחלילה החולי יתגבר ויתפשט יותר. ודעת 'ר' ישראל הייתה שצריכים לאכול, כיון שהתורה אמרה 'וחי בהם' (ויקרא יח ה) ולא שימות בהם (וימא פה), פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. מי אמר שצריכים לצום? הבורא יתברך. והוא זה שציווה השנה לאכול ביום הכיפורים מפני פיקוח נפש. וביום הכיפורים עמד 'ר' ישראל בבית הכנסת הראשי בעירו, אמר להם: 'על דעת המקום ברוך הוא, כל אחד ואחד חייב ביום הכיפורים הזה לאכול ולשתות, שאם לא יאכל וישתה יש חשש של סכנת נפשות בזה!, והוא בעצמו הוציא ולקח 'עוגה' ויברך לפני כולם 'בורא מיני מזונות' ואכל. ראו כולם שאפילו 'ר' ישראל שהיה שר התורה, ושהוא מדקדק במצוה קלה כבחמורה עד קצה אחרון - אף על פי כן אוכל ביום הכיפורים, כולם אכלו.

ואחר כך יצא על הפסק' הזה רעש גדול, כמה מהרבנים שבעירו לא הסכימו להיתר 'כללי' כזה, אם יש שאלה לגבי יחיד, יש לדון בה לגופו של אדם, אבל לא להתיר 'היתר כללי' לכלל הציבור כולו. ו'ר' ישראל פרסם שימסור שיעור, וכל התלמידי חכמים שבעיר באו לשיעור, חשבו שמסתמא הוא יסביר על סמך מה הוא קבע את הפסק' הזה להיתר כללי לכל הציבור כולו. אבל 'ר' ישראל עמד, ובמשך שש שעות רצופות הוא אמר לפלול אדיר בענייני 'טומאת נגעים'. לפלול שאין כדוגמתו, בעמקות אדירה בסוגיות הללו. (יש כאלה שלא מבינים מה זה בכלל 'טומאת נגעים'..). ראו כולם שבאמת 'ר' ישראל, משכמו ולמעלה בחכמת התורה.

11. 'ר' ישראל נחלץ חושים להציל את היישוב שם, הוא לקח ארבעים או שלושים אברכים צעירים, בחורים, והתפקיד שלהם היה לטפל בכל מי שנעשה חולה, הוא ארגן מעין בית חולים פרטי עם מיטות ורפאות, וכל מי שהיה חולה היו מטפלים בו. והוא הבטיח לאבות של הבחורים הללו, 'אני ערב, על הכתפיים שלי, שאני לוקח אותם ויחזיר אותם בריאים ושלמים! לא יאונה להם כי הוא זה!, ובאמת כך היה, אף אחד מהבחורים הללו לא נדבק במחלה של החולירע (או מחלות אחרות). והם טיפלו והצילו שם נפשות בלי סוף.

במה התעסק סמוך לפטירתו

מספרים עליו שקודם פטירתו - הוא נפטר בעיר 'קניגסברג' (עיר שם בחוצה לארץ) - הוא הרגיש שהוא עומד להיפטר, אבל אף אחד מבני המשפחה, או מהתלמידים (ר' איצלה והסבא מקעלם) לא היה אתו, אלא הוא היה שוכב חולה בבית של איזה מישור, יהודי פשוט. וברגעים האחרונים, בשעה האחרונה שלו, שהוא יודע שעוד רגע קט הוא עולה לבית דין של מעלה, (ואשר כל ימיו הוא היה חרד חרדה עצומה ואדירה מעונן ליום המשפט, כל ימיו היה בחלחלה מפני המשפט בבית דין של מעלה, תמיד הוא עורר מ'ה נשיב ביום פקודה, רואים בכתבים שלו, באיגרת המוסר' שלו, וב'מכתבים' שלו בספר 'אור ישראל'), ובשעה האחרונה שלו, (שודאי שכל כולו היה קדש קדשים לה' אלהים, כל כולו היה מונח במחשבות של 'תשובה' אמיתית מעומקא דלבא), מה הוא עשה? במה הוא התעסק? הוא קרה לאותו יהודי שהיה שם בבית, והתחיל לדבר אתו, אמר לו: 'העולם יש להם פחד מה'מט', מפחדים מהמת. אבל תדע לך שה'מט' לא עושה כלום.. ולא ראינו אף 'מט' שהזיק למישורו.. הוא לא 'נשך'.. תדע לך שהחרדה הזו אין לה שום בסיס הגיוני וטבעי שיש מה לפחד מה'מט'. אבל כך זה, אדם שיודע שבחדר הזה יש 'מט' הוא כולו מתירא ומתפחד. תשאל אותו: 'על מה אתה מפחד? וכי ראית שהוא קם?.. הוא לא קם.. אם כן ממה הפחד שלך?'. הוא לא יודע בעצמו. אבל זה ההרגשה. אבל האמת היא שאין מה לפחד כלל. כך הוא התחיל להרגיע את אותו יהודי, כיון שהוא הרגיש שעוד רגע קט הוא עומד להיפטר מן העולם, ואותו יהודי יצטרך להישאר אותו, כי לעזוב אותו הוא לא יעזוב, והוא ישב בח'יל' וחלחלה ורעדה, ונמצא שר' ישראל גורם לו להצטער, לכן היה צריך להפסיק את כל המחשבות של 'תשובה', ולדאוג לטובתו של היהודי, להרגיע ולעודד אותו שאין לו מה לדאוג ומה לירא ומה לחרוד. זה אדם שכל כולו חושב על השני. לכן נפטר בפרשת משפטים.

'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם'

העיד תלמידו ר' איצלה בלאזר זצ"ל שהוא חקר ובירר, והמשפט האחרון של ר' ישראל קודם פטירתו היה, 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם' (אבות פ"ד משנה כא). והוא דקדק דברי המשנה, לא כתוב 'מוציאים את אדם מן העולם', אלא 'מוציאים את האדם מן העולם', האדם (בה"א הידיעה), בא ללמדנו שאפילו יהיה הגדול שבגדולים, אבל עדיין הקנאה התאוה והכבוד יכולים להוציא אותו מן העולם. צריכים להיזהר ולעבוד על הדברים האלה היטב. ואם לא יעבור עכשיו כל כמה שידקן וישתרש בדבר הזה יהיה קשה לו יותר. אם אדם לא עובד מתחילה - כאשר הוא יתרגל לזה, זה יהיה דבוק ומושרש בו.¹²

לימוד ספרי מוסר ויראה - להתעורר שעה אחת קודם לשובת

זה מה שלימד אותנו ר' ישראל, לימוד ספרי 'יראה' וספרי 'מוסר', זה מה שמועיל, ולא להיות 'פת', לחשוב ולדמיין שהוא עושה מה שצריך לעשות. ידוע המעשה שפעם הוא אמר שיעור על מידת הבטחון, כמה המידה הזו מעולה, 'הבוטח בה' חסד יסובבנו' (תהלים לב יג),¹³ והוא אמר שמי שבוטח בבורא יתברך ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו שהוא באמת זן

12. הכרתי יהודי שהיה דבוק בחמדת הממון, וכל עניינו היה תמיד רק לאסוף כסף כסף מכל מיני אנשים, תמיד היה מבקש כסף מכולם, היה תובע בפה מלא, 'תנו לי, ועוד תתנו לי, וראיתי בזקנותו (ואי ראיתי בעיני) שהיה הולך לבקש כסף כהרגלו, והיו נתינים לו, אבל מרוב חוליו ומרוב חלישותו לא היה יכול לתפוס ביד, היו מניחים לו ביד כסף וזה היה נופל לו, והיו צריכים להרים ולתנוח לו עוד הפעם ועוד הפעם בתוך היד עד שהיה מצליח לתפוס את הכסף. ואף על פי כן הוא לא הפסיק מללכת ולבקש עוד כסף. אתה רואה בעצמך שאתה כבר לא יכול לקחת, אין לך אפילו כח לאחוז בזה, אבל הוא ממשיך. למה? כי הוא כבר 'שבו' בתאוה הזו של הממון, הוא לא יכול להפסיק. בבוקר בבוקר, מיד כאשר זורחת השמש הוא כבר רץ למלאכתו.. הבל לו על הזמן.. רח"ל.

13. ויש דבר פלא פלאות במדרש שוחר טוב (מוסר לב, ג), 'הבוטח בה' חסד יסובבנו, ואפילו רשעו אפילו רשע, אבל הוא בוטח בה, הוא יזכה לחסד יסובבנו'. [ונתבאר במקומו בס"ד].

ומפרנס לכל, ובידו הכל, והוא מאמין באמונה גמורה ושלמה בזה, הוא בוטח בזה מאה אחוז - לא יחסר לו מזונות. הקב"ה ימציא לו סיבות שיהיה לו פרנסה בנחת. והיה שם איזה 'צבעי' בעיר שהוא שמע את השיחה של הרב, ואמר לבני ביתו: 'אני מקבל על עצמי להיות בוטח אמיתי, והקב"ה ייתן לי את הפרנסה שלי ברווח ולא בצמצום', מה עשה? הלך וקנה שטר הגרלה 'מפעל הפיס' (שזה היה שם פעם בחצי שנה בערך, והזוכה היה מרוויח מאה אלף רובל, סכום אדיר בימים ההם, היה יכול להיות 'רוטשילד'..), 'בזאת אני בוטח', אני כבר לא יוצא למלאכה, אני אשב בבית ואקרא תהילים, ומכאן תבוא הישועה. וכך היה, ישב בביתו הפסיק לצאת למלאכתו ולעבודתו. שבוע הראשון גמרו את כל המזומנים שיש בבית, בשבוע שני אמרו לו 'כסף מנלן? תצא לעבודתך', אמר להם: 'בשום פנים לא, אני בוטח בה', תמכרו את הכסאות, תמכרו את השטיחים, תמכרו את הוילנות, תמכרו את עצמכם.. תמכרו הכל - אני לא הולך לעבוד! ובאמת זה מה שהם עשו, הלכו ומכרו מרכושם, עד שגם זה נגמר. אמרו לו בני הבית: 'אין פרנסה, אין אוכל ושתיה!', אמר להם: 'אל תדאגו, אני בוטח בה', עוד מעט יבוא התאריך של ההגרלה ואני ארוויח! הלכו וסיפרו לר' ישראל על יהודי זה שקנה מידת הבטחון באמיתות. אמר ר' ישראל 'בא נבדוק אותו, בא אליו, דיבר וחקר אותו, התגלגלה השיחה על דא ועל הא, אומר לו ר' ישראל: 'שמענו עליך שכך וכך הענין, שאתה באמת בוטח וכו', וכבר הכנת לעצמך את השטר הזה שתרוויח ותזכה בו במאה אלף רובל. ובכן, אני נותן לך מזומן תשעים וחמש אלף רובל אם אתה נותן לי את השטר שלך!', אמר לו: 'אדרבא, זה עסק טוב, תקח'. אמר לו ר' ישראל: 'אתה לא בוטח אמיתי בה! בוטח אמיתי לא יהיה מוכן להפסיד אפילו פרוטה אחת, אם הוא יודע שזה בוודאי יגיעו לו. מי מסכים לתת שטר של מאה אלף רובל בעבור תשעים וחמש אלף רובל? רק מי שאין לו ידיעה באמת שזה שלו, שהוא לא 'מאמין' באמת שהוא יזכה בזה. זה לא 'בטחון'. תחזור לעבודתך ולמלאכתך!..'

בטחון אמיתי בבורא יתברך

צריך שהבטחון בבורא יתברך יהיה בטחון אמיתי. לא בטחון מזויף. 'בטחון' זה דבר גדול. אבל זה לא קל. צריכים ללמוד את העניינים הללו, ילמד בחובות הלבבות על הבטחון. זה לא דבר קל ופשוט, כמו שאמרו: אסור לאדם שילבש בגדים שאינם מתאימים לו (וראה מסילת ישרים פרק יא). צריך להכיר את ערכו וללכת לפי ערכו. והבא להיטהר מסייעין בידו.

המבחן לענוותן אם הוא ענוותן אמיתי או לא

וכך זה בכל המידות כולם, יש מידות אמיתיות, ויש מידות מזויפות, יש לכל מידה שני צדדים (כמבואר על פני כל ספר ארחות צדיקים). במידת הענווה יש ענווה כשרה, 'נחננו מה' (שמות טז ז), שאדם מרגיש בעצמו את אפיסת ערכו. וכנגד זה יש מידת הענווה שהיא מזויפת. מה הבחינה בניהם? איך אדם ידע אם הוא באמת ענוותן אמיתי או שזו ענווה מזויפת? יש לנו כלל - כך לימד אותנו הגאון מהרש"ם בשם רבותיו - אם אדם אומר על עצמו שהוא באמת כלום, 'נחננו מה', 'אפס אפסים', ואת חבירו הוא מכבד, הרי זה סימן שהוא ענוותן אמיתי. אבל אם הוא אומר 'אני אפס' - אבל החבר שלי הוא אפס אפסים' (או פחות מזה), זה ענווה מזויפת. זה לא ענווה אמיתית. כי את החבר שלך אתה צריך לכבד ולתת לו את כל הכבוד שמגיע לו. אמת היא שאתה 'בן מלך', כמו שהגמרא (שבת סז.) אומרת 'כל ישראל בני מלכים הם'. (ויש הרבה שתובעים את זה בפה מלא.. 'תחלוק לי כבוד, אני בן מלך..') אבל אל תשכה שהחבר שלך הוא גם בן של מלך.. תחלוק לו גם את הכבוד הראוי לו. ה' יהיה בעזרונו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

נחל אליהו

טעם ההיתר של עבד עברי בשפחה כנענית

אם אדוניו יתן לו אשה (כא, ד).

מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (רש"י).

דעת רוב הראשונים, שישראל שבא על שפחה כנענית ובת ישראל שנבעלה לעבד כנעני, עוברים באיסור דאורייתא של "לא יהיה קדש", ושל "לא תהיה קדשה". אולם שיטת הרמב"ם (פ"ב איסורי ביאה ה"א) שישראל הבא על השפחה אינו עובר באיסור דאורייתא, והלאו של "לא יהיה קדש" לא נאמר על זה, ואינו אלא איסור דרבנן. ולדעת רוב הראשונים שיש בזה איסור דאורייתא, לכאורה קשה שאם יש בזה איסור דאורייתא מה הטעם שהתורה התירה את זה לעבד עברי? הרי עבד עברי יש לו קדושת ישראל לכל דבר, ומדוע הותר לו איסור שפחה, ומפני מה לענין הזה אין לו קדושת ישראל?

ודוחק לומר, שהטעם הוא מפני שדרשו חז"ל (קידושין טו, א) את הפסוק (דברים טו, יח): כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים - שכיר אינו עובד אלא ביום, עבד עברי עובד בין ביום בין בלילה, והיינו בכך שרבו מוסר לו שפחה כנענית והולדות לרבו, ומפני שהוא משועבד לרבו להעמיד וולדות התיירו לו לבוא על השפחה. שהרי פשוט שמפני שהוא משועבד לרבו לא הותרו לו איסורי תורה, ואסור לו לעבוד בשבת בגלל שהוא משועבד לרבו, ומשום שהוא משועבד לרבו לעבוד רק מה שמוותר, ואם כן מה הטעם של התורה שהתירה לו שפחה כנענית?

הרבה שנים התקשיתי בזה, ואחר כך ראיתי שמי שעמד על הקושיה הזאת הוא הרמב"ם, שכתב בהבלעה להוכיח את שיטתו מכך שהתורה התירה שפחה לעבד עברי, וזה לשונו (שם): לפיכך השפחה אסורה לבן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חבירו והבא על השפחה מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים, שהרי מפורש בתורה שהאדון נותן שפחה כנענית לעבדו העברי והיא מותרת לו, שנאמר: אם אדוניו יתן לו אשה. ולדעת כל הראשונים שלומדים שזה איסור תורה, צריך ליישב את הטענה הזאת של הרמב"ם, מה הטעם שהתורה התירה את זה לעבד עברי?

ונראה להציע בזה פשט בעזר ה' כך, מן התורה בת קטנה היא ברשות אביה ורק הוא יכול לקדש אותה, אבל היא לא יכולה לקדש את עצמה, ויתומה קטנה מן התורה אין לה קידושין כלל עד שתגדל. וכיון שחששו חכמים שאם לא תינשא תהיה מזומנת לזנות, תקנו לה חכמים קידושין מדרבנן שאמה ואחיה מקבלים קידושיה, והם הנקראים קידושי מיאון, מפני שהיא יכולה למאן בבעלה, ומשעה שמיאנה קידושיה בטלים, והיא מותרת לשוק בלא גט.

ולכאורה צריך ביאור, הרי מן התורה אינם קידושין כלל, כיון שקטנה אינה ברשות אמה, ורק מדרבנן הם קידושין, ואם כן לכאורה מדאורייתא זה בעילת זנות שהרי הבעילה היא בלי קידושין, ולמאן דאמר שפנויה הבא על פנויה עשה אותה זונה, קטנה זו שהשיאוה אחיה ואמה צריכה להיות זונה מן התורה. ובפרט אם היא אכן מיאנה אחר כך בבעלה, שהקידושין נעקרו למפרע, לכאורה זה נהיה ביאת זנות?

ואומרים על כך הראשונים (הרמב"ן, הרשב"א), שאפילו אם אין לרבנן כח להשפיע על דאורייתא לקולא, זה לא נקרא ביאת זנות. ומשום שההגדרה של ביאת זנות היא כשזה נעשה בדרך הפקר ולא בדרך אישות, אבל כשזה נעשה בדרך אישות זה לא בעילת זנות. וממילא בקידושי מיאון, אפילו שהקידושין הם רק מדרבנן, זה מספיק כדי שבעילה זו לא תחשב כדרך הפקר ודרך זנות, מפני שזנות זה רק כשזה בלי מסגרת, וכיון שיש כבר מסגרת לביאה זו שהיא

נעשית בדרך אישות על ידי הקידושין מדרבנן, מסגרת דרבנן היא מספיק מסגרת כדי להציל משם זונה דאורייתא, ואפילו שתמיד דרבנן לא משפיע על דאורייתא.

ועל אותו משקל, אפשר לומר אף באיסור של לא יהיה קדש לדעת הראשונים שנאמר על שפחה כנענית לישראל, שודאי אין הכוונה שהתורה התירה לעבד את האיסור לבוא על שפחה כנענית, אלא שעיקר מה שלומדים מ"לא יהיה קדש" הוא שהיות ואין תפיסת קידושין לישראל ושפחה, ממילא אין ביניהם שום חיבור ושום מסגרת, ולכן זה ביאת זנות. אבל בעבד עברי התורה המציאה מסגרת חדשה, שכיון שהעבד משועבד לרבו אף להביא וולדות, התורה יצרה מסגרת של אישות קלושה, וברגע שיש לזה מסגרת של אישות אין בזה את האיסור של "לא יהיה קדש".

וכן מתבאר מלשון המכילתא (מסכתא דניקיין פרשה ב): אם אדוניו יתן לו אשה - המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. והיינו כמבואר שכל ההיתר הוא דוקא בשפחה המיוחדת, שאז אינה כהפקר ויש בזה אישות קלושה, אבל אם היא לא מיוחדת לו, זה חוזר להיות בכלל הלאו של "לא יהיה קדש", כיון שהיא כהפקר ואין כאן מסגרת אישות, והתורה לא התירה לעבד איסורים.

ועוד ראיה לדבר, שהרי אמרה תורה בפרשת קדושים (ויקרא יט, כ) שהבא על שפחה נחרפת לאיש היא חייבת מלקות והוא חייב אשם תלוי. ומהי שפחה חרופה? נחלקו תנאים במשנה בכריתות (יא, א) רבי יהודה אומר: כל שחציה שפחה וחציה בת חורין, ורבי ישמעאל אומר: שפחה ודאית. ומבואר שלדעת רבי ישמעאל שפחה כנענית שמויעדת לעבד עברי, יש איסור תורה לבא עליה. ואף על פי שאין קיושין תופסים בשפחה כנענית, ומדוע יש איסור בדבר? ובהכרח שמע מינה, שמה שאמרה תורה שאדוניו רשאי לייחד לעבדו שפחה כנענית, היינו שהיא נהפכת בכל למיוחדת לו, והרי זה כמו אישות קלושה, כמו אשת איש חלשה, ולכן הבא עליה עובר איסור של שפחה חרופה.

דרך אגב, המהרש"א בגיטין (מא, ב) אומר חידוש, שהתורה התירה לעבד עברי רק שפחה של רבו, אבל שפחה שאינה של רבו אסורה לו. והקשו עליו השער המלך (פ"ג עבדים ה"ג) והנודע ביהודה (תנינא אבן העזר סי' לא) מהגמרא במסכתא תמורה (ל, א) בסוגיה של אתנן, שאמרו במשנה שם (כט, א), האומר לחבירו הוליק טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי, רבי אומר: אינו אתנן, וחכמים אומרים: אתנן. והקשו בגמרא: והא שפחה לעבד מישרא שריא? ומבואר להדיא שרבו מוסר לו אפילו שפחה של אחר. ומיישב הנודע ביהודה, שבהכרח צריך לומר שאין כוונת המהרש"א שרבו מוסר לו דוקא שפחה שלו, אלא אף שפחה של אחר רשאי למסור לו, ועיקר כוונת המהרש"א שאין היתר גורף לעבד לבא על שפחה כנענית, אלא דוקא ברשות ובציווי רבו הוא רשאי לבוא על שפחה כנענית.

ועל פי מה שנתבאר דבריו מבוארים היטב, שכיון שכל ההיתר של האיסור של "לא יהיה קדש" הוא מפני שיש בזה מסגרת של אישות, ומסגרת זו המציאה תורה מפני שהעבד עובד את רבו בין ביום ובין בלילה, ממילא דוקא כשזה בציווי רבו הוא בכלל המסגרת שהמציאה תורה, כיון שזה במסגרת העבדות שבכך הוא עובד את רבו, אבל כשעושה כן מעצמו שוב חוזר בו עיקר הלאו של "לא יהיה קדש".

ביאה אוזן רוצעים

ורצע אדוניו את אזנו במרצע (כא, ו).

הימנית, או אינו אלא של שמאל? תלמוד לומר: אזן און לגזירה

שוה, שנאמר במצורע (ויקרא יד, יד): תנוך אזנו הימנית (רש"י).

לפי פשוטו כוונת דברי רש"י "או אינו אלא של שמאל", היינו שכשר גם בשמאל, אבל לא שיש הווה אמינא שצריך דוקא שמאל.

אולם הרב'ה ר' העשיל בחנוכת התורה, אומר פשט מקורי מדוע היה הווה אמינא שדוקא שמאל. שהרי הטעם שרועצים אותו דוקא באוזן, מביא רש"י את דברי הגמרא בקידושין (כב, ב): ומה ראת און לירצע מכל האיברים? אמר רבן יוחנן בן זכאי: און ששמעה בסיני: לא תגנב, והלך וגנב, תרצע. ואם מוכר עצמו הוא, און ששמעה: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה), והלך וקנה אדון לעצמו, תלקה.

ובאיזה און שמעו כלל ישראל את התורה? כתוב במדרש שיר השירים (פרשה א אות יג) על הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו": מלמד שבשעת מתן תורה היה הדיבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל. מבואר בדברי המדרש שהדיבור היה יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל, וממילא הם שמעו את זה באון שמאל, ולכן היה הווה אמינא שירצע דוקא בשמאל.

הטעם שלא נתחייבו ישראל מיתה על עבודה זרה שעבדו במצרים

זובח לאלוקים יחרם בלתי לה' לבדו (כב, יט).

בפסוק זה מבואר שמי שעובד עבודה זרה חייב מיתה. ולכאורה צריך ביאור, מדוע בני ישראל לא היו חייבים מיתה על העבודה זרה שעבדו במצרים? וביאר בזה המהרי"ל דיסקין, שכשקבלו את התורה הרי הם כגרים שנתגיירו, ובגר אמרינן שגר שנתגייר קטן שנולד דמי, וממילא אישתי דינא ואינם חייבים מיתה, שכל ידי הגירות פוקע מהם החיובים שהיו להם קודם גירותם.

ולפי דברי המהרי"ל דיסקין, אפשר לבאר מה דרשו בגמרא (שבת פח, א) את הפסוק (לעיל יט, יז) "ויתצבו בתחתית ההר", אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. ולכאורה צריך להבין, מדוע אם לא יקבלו ישראל את התורה הם יתחייבו מיתה, איזה חיוב מיתה יש בזה? אך על פי המבואר יש לומר, שאם ישראל לא היו מקבלים את התורה, ולא היתה להם גרות, אף לא היה אישתי דינא, וממילא הם חייבים מיתה על העבודה זרה שעבדו במצרים, ולכן אם אין אתם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם.

על בין אדם לחבירו נענשים גם כשעושים לשם שמים

אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו (כב, כב).

הגמרא במסכתא בבא בתרא (טז, א) מביאה, אמר רב לוי: שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. שטן, כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב, אמר: חס ושלום, מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם; פנינה, דכתיב (שמואל א, ו. בהפטרה שקוראים ביום ראשון של ראש השנה): וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעימה כי סגר ה' בעד רחמה. ופירש רש"י: בעבור הרעימה - שתתרעם על שהיא עקרה ותתפלל.

ובילקוט (שמואל א רמז עז) מובא סיפור הדברים בפירוט, "וכעסתה צרתה גם כעס" - מכעסת וחוזרת ומכעסת. מה הוות אמרה לה? זבנת לברך רבא סודר וכתונת וחלוק?! - לפנינה היו עשרה ילדים, והיא אומרת לחנה: קנית כבר לבן הגדול שלך סודר וכתונת וחלוק לכבוד יום טוב?!

אמר רב נחמן בר אבא: היתה פנינה משכמת ואומרת לחנה: אין את עומדת ומרחצת פניהם של בניך כדי שילכו לבית הספר?! ובשש שעות היתה אומרת לה חנה אין את עומדת ומקבלת בניך שבאו מבית הספר?!

רב תנחום בר אבא אמר: היו יושבים לאכול, והיה אלקנה נותן לכל אחד ואחד מבניו חלקו, היתה פנינה מתכוננת להכעיס את חנה, והיתה אומרת לאלקנה: תן לזה בני חלקו, ולזה בני חלקו, ולזה לא נתת חלקו.

לכאורה זה נראה רשעות נוראה, איך שפנינה מציקה לחנה ומציפה לה כל הזמן את הקושי והצער שלה. למה היא עשתה את זה? אומרים חז"ל הקדושים: בעבור הרעימה על אלוקים - פנינה ידעה שכדי שיהיו לחנה בנים,

היא צריכה לקרוע את השמים בתפילות, ולכן היא הציקה לה כל כך כדי שהיא תתפלל, היא עשתה את זה לשם שמים.

ואף על פי כן פנינה נענשה עונש נורא. עד כמה נורא היה העונש שלה? אומרים חז"ל הקדושים (פסיקתא רבתי פסקא מג; ילקוט שמעוני שמואל א רמז פט): "עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אומללה" (שם ב, ה) עד עקרה ילדה שבעה - זו חנה, ורבת בנים אומללה - זו פנינה. שואלים חז"ל: ואם חמשה ילדה, היאך אומרת ילדה שבעה - הרי בפסוק נאמר (שם ב, כא): כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, מבואר בפירוש שהיו לה רק חמשה ילדים, ואיך אפשר לומר שעד עקרה ילדה שבעה זו חנה?

אלא כשנפקדה חנה, היתה חנה יולדת בן אחד, פנינה קוברת שני בנים ילדה חנה ארבע, פנינה קוברת שמונה. כיון שנתעברה חנה בן חמישי, נתיראה שמה תקבור בניה שנשתיירו לה, הלכה ובקשה מן חנה, אמרה לה: בבקשה ממך, נעניתי לך, יודעת אני שחטאתי לך, אלא וותר לי שיחיו שני בני. באותה שעה נתפללה חנה לפני הקדוש ברוך הוא עליהן וחיו, אמר לה הקדוש ברוך הוא: חייך, שהיו ראויים למות, אלא הואיל שנתפללת עליהם, לשמך אני קורא אותן, לפיכך הוא אומר "עד עקרה ילדה שבעה" זו חנה.

שמונה ילדים שהיו לפנינה מתו על פניה, בגלל שהיא ציערה את חנה, כמו שהיא אמרה לה "יודעת אני שחטאתי לך", עונש נורא! למה, למה הגיע לה עונש נורא כל כך, הרי היא עשתה את זה לשם שמים, ולמה בכל זאת היא נענשה? אלא היה אומר ר' חיים שמולאבין כל שנה אחרי כל נדרי במסירות נפש: בין אדם לחבירו, זה אש! ומאש נשרפים! אפילו כשעושים את זה לשם שמים נענשים.

היסוד הזה, שעל בין אדם לחבירו נענשים אפילו כשעושים לשם שמים, אומר הגאון מרומז פה בפסוק "אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי" גם אם תענה אותו כדי שיצעק אלי, כמו פנינה שלשם שמים נתכוונה, אף על פי כן "שמוע אשמע צעקתו וחרה אפי..." גם כשעושים לשם שמים נענשים.

ומאיפה חז"ל ידעו שפנינה לשם שמים נתכוונה? העולם אומר בשם הקוצק'ר: משום שכזה רשעות אפשר לעשות רק לשם שמים!! אולם שמעתי שר' אהרן לייב לא אהב את הווארט הזה, מפני שאי אפשר לדבר ככה על פנינה.

ובדרך צחות יש שביארו, שזה מה שאנחנו אומרים בתפילה: והצילנו וכפר על חטאתנו למען שמך - תציל אותנו, ותכפר לנו על החטאים שעשינו לשם שמים. לשם שמים זה הכי מסוכן, מהלשם שמים הזה מגיעים מחלוקות רבות, ועל ידי זה אנשים בטוחים שאת פלוני יש מצוה לקבור, ואת ההוא צריך לבייש ברבים וכו'. אלו שעושים לשם שמים הם הכי גרועים, מפני שלשם שמים אפשר לעשות את הדברים הכי מסוכנים, אפשר לדרוך על השני, לפצוע את השני, לשם שמים. ובפרט בחורים צעירים, לפעמים הם פוגעים במישהו לשם שמים, והם חושבים שזה קנאות, וחושבים שהם עושים מצוה, אבל זה נורא ואיום, נורא ואיום, אתם לא יודעים כמה חורבנות עושים הלשם שמים, ואחר כך משלמים על זה מחיר כבד כל החיים!!!

ר' שלום שבדרון סיפר מעשה נפלא של החזון איש, על החכמה והפיקחות של החזון איש, חכימא דיהודאי: היה איזה רב בית כנסת, שהיה חולה ובמשך תקופה מסוימת הוא היה בחוץ לארץ, ובאותה תקופה שהוא לא היה פה בארץ, הגיע מישוה ומילא את מקומו, במשך כמה שבועות הוא אמר שיעור במקומו. לאחר שהרב חזר לבית הכנסת, בא אותו אברך לשאול את החזון איש: שעכשיו הרב חזר, אבל הוא רואה שהבעלי בתים מאד אהבו את השיעור שלו, זה מאד חיזק אותם ונתן להם תורה ויראת שמים, אולי כדאי שבמקביל לרב גם אני יאמר שיעור נוסף, שיהיה על ידי זה חיזוק גדול, אבל מצד שני אולי יהיה בזה פגיעה במעמד של הרב.

שאל אותו החזון איש: זו שאלה של פרנסה, משלמים לך על זה? אמר אותו אברך: לא, לא, מה פתאום, הכל רק לשם שמים, לשם שמים. אמר לו החזון איש, כמה חכמה מונח בזה: אם היה פה שאלה של פרנסה, היה אפשר לשקול את זה, והיה פה מקום לדון, אבל אם זה לשם שמים, תברח מזה כמו מאש!!!

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

הליכות עולם לאור ההלכות

בספר "מחנך לדורות" - הליכותיו ומפעליו של גאון המוסר הגרא"א דסלר זצ"ל מסופר: השליטה העצמית, אשר עוצבה ב"תלמוד תורה" הקלמאי, הודגשה גם ביראת החטא, בהסתלקות מן הספק - בכלל, ובזהירות בענייני ממונות - בפרט. כחניך מושלם של בית קלם הוטבעו בו הקנינים הללו בהליכות חייו של רבינו, כדוגמת המעשה שלפנינו:

ביום חורפי אחד, נקלע רבינו לסערת גשמים, שעה שירד עם הרבנית מאוטובוס שהסיעם מתל-אביב לבני ברק. בידי שניהם נשואות היו מזוודות כבדות, ופניהם היו מועדות לביתם השוכן מרחק מהמתחנה. לפתע עצרה לידם משאית נהוגה ביד אחד מבוגרי הישיבה, ר' כתריאל מוניץ, אשר ביקש מהם כי יזדרזו לעלות לרכבו והוא יסיעם לביתם, ובכך לא יתייגעו לשאת את המזוודות, ולא יירטבו ממי הגשמים.

אולם, רבינו לא הזדרז לעלות אל הרכב. הוא הבין כי המשאית אינה רכושו הפרטי של הנהג הצעיר, אלא שייכת למעבידו. לפיכך עמד ביישוב הדעת, וביקש מהתלמיד הסבר על התנאים שקיבל בעת מסירת המכונית לידו. הלה השיב כי קיבל רשות מאת הממונה עליו לנסוע, גם נסיעות פרטיות במכוניתו.

אך עדיין לא נחה דעתו של רבינו, והוא הוסיף לשאול את הנהג האם הוא קיבל רשות גם להסיע מכרים, והאם הרשות הינה רשות רשמית שניתנה מגבוה, או שמא אינה אלא על דעת הממונה בלבד.

לאחר ששמע רבינו תשובות שהניחו את דעתו, קיבל את ההצעה וכבר סבר לעלות על הרכב, אך לפתע עצר בעצמו, הרהר עמוקות והודיע לנהג כי הוא מוותר על הרעיון. וכך המשיכו הרב והרבנית לשרך רגליהם, כשהמזוודות הטעונות נישאות בידיהם והגשמים ממשיכים לזלף על ראשיהם.

לימים, כאשר סיפר את המעשה תלמידו הגר"י אדלשטיין (שליט"א) זצ"ל, הוסיף והסביר, כי ההיסוסים של רבינו בודאי לא נבעו מספק או אי בהירות בדיעת ההלכה הצרופה. שכן ברור,

שבאותה שעה עברו ברעיוניו תלי תילין של הלכות וסברות מסוגיות הש"ס ודברי הפוסקים ב"חושן משפט" ונושאי כליו "שך" ו"קצות החושן", שמחמתם הכריע בתחילה להיתר. ומה שחזר בו לאחר מכן, היה זה כנראה חשש שמא הכרעתו "משוחדת" מן הנגיעה העצמית שלו, מחמת קושי ההליכה בחוץ במזג אויר שכזה.

יש לנו כאן ציור נפלא של התנהלותו של "מחנך לדורות" בחיי היום-יום. מי מאתנו אינו נתקל על כל צעד ושעל, בהזדמנויות אין ספור ברצון לקבל או לקחת, להשתמש ולנצל, והדרך בין הרצון למילוי קצרה מאד. בה בשעה שבמקרים רבים יש לבחון היטב, מהי דעת ההלכה בענין. לצערנו אנו נכשלים לעתים, כאשר הסיבה המצויה היא הקביעה שקבעו חז"ל (יומא פו) "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, נעשית לו כהיתר".

הרב וולבה זללה"ה כותב בספרו "שיעור חומש". נזקי בור, צריכים ללמוד הלכה למעשה, אנשים אינם חושבים על זה אדם אוכל תפוז בלכתו ברחוב, ומשליך את הקליפות על אם הדרך, הרי זה בור ברשות הרבים! אם מישהו יחליק על הקליפות ויארע לו נזק, המשליך יהיה חייב לשלם. כמו כן, מי שמניח אבן או חפץ אחר ברשות הרבים, הרי הוא כרה כאן בור!

אלו הן הלכות מפורשות ב"חושן משפט", וצריכים ללמוד את ההלכות האלו. הוא מוסיף ואומר: איני מבין מדוע לומדים רק "משנה ברורה", נראה שצריכים ללמוד לפחות פעמיים בשבוע "חושן משפט" חלק שלישי - הלכות גזילה, גניבה, פקדון והשבת אבידה, מפני שיש שם הלכות חמורות, אדם שאינו לומד הלכות אלו עלול להכשל בכל יום בעוון גזל!

ה"חפץ חיים" דרש בישיבתו לפני תפילת "נעילה", ואמר הרי צריכים לקבל קבלה לפני נעילה, לכן יעץ לבני הישיבה שיקבלו על עצמם שכל מי שמחזיק ברשותו חפץ שאינו שלו או מי שחייב לחברו כסף, יקבל על עצמו עתה שמיד אחרי יום הכיפורים הוא ישיב הדברים לבעליהם. כי איתא בילקוט (ויקרא כה, תרס): "קופה שהיא מלאה עוונות, מי מקטרג בראש כולם? גזל". הנה ה"חפץ חיים" לא מצא משהו אחר לתבוע עליו לפני נעילה, רק על גזל?! אין זאת אלא מפני שהוא הכיר את חומרת איסור גזל, ואנו לא. גדולי הדורות החמירו מאוד בעניני ממון.

הרב וולבה מסיים את דבריו בדוגמא שכיחה. אדם שואל מחבירו מברשת בגדים, ואומר לחברו שהוא זקוק לה לצורך ניקוי מעילו וכאשר המברשת בידו, הוא מרשה לעצמו להבריש גם את כובעו. כיון שלא התנה על כך מראש, יש כאן שאלה של גזל. והדבר מפורש בשולחן ערוך (תו"מ שמא, ז): "האומר לחברו השאילני קרדום לעדור בו הפרדס הזה, עודר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעדור בו פרדס אחר, אפילו הוא כמוהו".

לאור דברים אלה, אין המעשה שסופר על הרב דסלר בבחינת מעשה חסידות. זוהי הנהגה אשר מתחייבת מצד הדין. יעזרנו ה' ללכת בדרך הישרה והיושר.

מה יאים הם הדברים ליום פטירתו של מרנא רבי ישראל מסלנט זצ"ל שחל בכ"ה שבט.

בעניין קריאת פרשת שקלים חובת קריאתה עד גיל כ' ומגיל ס'

מקור החיוב דפרשת שקלים

הנה בעיקר חובת פרשת שקלים בפשוטו נחלקו רבותינו בגדרה. רש"י במגילה כ"ט, כתב דהא דקורין פרשת שקלים, "להודיע שיביאו שקליהן באדר כדי שיקריב באחד בניסן מתרומה חדשה", והיינו דקריאת פרשת שקלים היא הכרזה על השקלים, וכ"כ המאירי שם.

ואמנם שיטת הלבוש סימן תרפ"ה, דיסוד חיוב קריאת פרשת שקלים מדין "ונשלמה פרים שפתינו" בקריאת הפרשה של כי תשא דכתיב בה ענין השקלים, והעתיקו במשנה ברורה סק"א.

וראיתי בשו"ת בנין שלמה סי' נ"ד, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דרש"י איירי בזמן המקדש. וא"כ הרי מתקיימת המצוה עצמה דמחצית השקל, ולא בעי לנשלמה פרים שפתינו וא"כ כל הקריאה היא כהכרזה על השקלים. אמנם הלבוש איירי בזמן הזה, דליכא מצות מחצית השקל, ומ"מ תקנת הקריאה דשקלים קיימת אף בזה"ז, ולא שייך דתתקיים כהכרזה על השקלים, דליכא שקלים. וע"כ כל הקריאה דשקלים מדין ונשלמה פרים שפתינו.

והיינו דבעיקר התקנה דקריאת פרשת שקלים המבואר במשנה, תרתי אתנייהו בהו, חדא, מדין הכרזה על השקלים, ועוד, מדין ונשלמה פרים שפתינו, ותלוי, בזמן הבית מדין הכרזה, ובה"ז מדין ונשלמה פרים. וזהו שהעתיק המשנה ברורה דברי הלבוש לזמן הזה.

חיובו מב' עד ס'

והנה בעיקר החיוב דמחצית השקל, נחלקו רבותינו הראשונים בביאור הך דינא דקטנים פטורים. שיטת הרמב"ם פ"א משקלים ה"ז דקטנים היינו פחות מ"ג שנה. אמנם דעת הרע"ב פ"א משקלים מ"ג וכן היא שיטת החינוך מצוה ק"ה, דקטנים היינו פחות מגיל כ' דכל העובר על הפקודים כתיב והיינו מבן כ'. וכן פסק הרמ"א תרצ"ד סעיף א'. [ובספר מטה יהודה כתב דליכא הכרח מדברי הרמ"א, והרמ"א איירי לענין ג' חצאים הבאים כנגד ג' תרומות האמורות בפרשה, יעו"ש].

וראיתי בספר שקל הקדש פ"א סקמ"ח, דכתב בפשיטות דלשיטת הרע"ב והחינוך דחיוב מחצית השקל אך מגיל

כ', הוא הדין דמגיל ס' פטורים, דהרי בקרא דכל העובר על הפקודים דנאמר מגיל כ', שם נאמר עד גיל ס', דאינו יוצא צבא.

ברין שיתחייבו בקריאת פרשת שקלים מב' עד ס'

ומעתה צ"ע, דהרי כיון דעד כ' ומבן ס' פטורים מעיקר חובת מחצית השקל, א"כ בפשוטו אף מחובת הקריאה דהוא מדין ונשלמה פרים שפתינו פטורים, שהרי כל הקריאה היא במקום חיובא דמחצית השקל. [ועיין היטב בשו"ת בנין שלמה שם שלמדו כן] נמצא דכל החיוב קריאת פרשת שקלים לשיטת הלבוש, ולפמש"כ הבנין שלמה דבזמן הזה כו"ע מוודו לטעם הלבוש, זהו אך לגברים מבן כ' עד ס'. ואשר לפ"ז למאי דפסק בשו"ע סימן קל"ה

שיטת המהרי"ק, דמי שאינו מתענה אינו עולה לתורה, דאינו מחויב בקריאה, ויש בזה חשש ברכה לבטלה, א"כ ראוי דמגיל ס' לשיטת הרע"ב והחינוך דלא יעלה לתורה לפרשת שקלים ואף דכתב הרמ"א סימן רפ"ב סעיף ד' דקטן יכול לקרות בפרשת המוספין או בד' פרשיות, מכל מקום במשנה ברורה הביא לדברי הפרח שושן, "דהעיקר דקטן לא יקרא בד' פרשיות. והביאו ברע"א". ואיתא התם הטעם משום דאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים. וא"כ, ה"א אינו מחויב" אינו אך עד גיל י"ג אלא עד גיל כ' להרע"ב והחינוך, וכן מגיל ששים, ואין המנהג כן, והיא הערה חדשה, וצ"ע.

פטור נשים ממוסף

ומפורסם מאי דכתב הגרע"א דנשים פטורות ממוסף, דליתנייהו בחיוב מחצית השקל, והרי מוסף קרבן ציבור דאתי ממוחצית השקל, והביא כן מהבשמים ראש.

ובבאר יצחק או"ח סי' כ' העיר דלפ"ז, אף עד גיל כ' יפטור לשיטת הרע"ב ובחינוך. וכתב ד"ל דכיון דאתי לכלל חיוב, שפיר מחויבים. אמנם אכתי תקשי מגיל ששים דלא הדר לקמיינתא. ובספר שערי דעה וכן בתורה תמימה פרשת כי תשא, צדדו כן לדינא דאליבא דהגרע"א עד גיל כ' לא יעלו לשליח ציבור למוסף דפטורים הם. והנה אף דהאחרונים חלקו בזה ע"ד הגרע"א, מ"מ כ"ז לענין מוסף, דאף דנשים פטורות ממוחצית השקל מכל מקום לכולם אית בהו חלק בקרבנות ציבור. ומוסף תלוי בשם קרבן ציבור, ולא בחיובא דמחצית השקל.

אמנם כ"ז יש לדון לענין תפילת מוסף, אכן לענין חיוב פרשת שקלים דחיובו מדין ונשלמה פרים שפתינו דמחצית השקל, בהא לכאורה כו"ע יודו דהני דפטורים ממוחצית השקל פטורים המה מקריאת הפרשה, ויקשה כן מכהנים ולוים כדהעיר הגאון ר' יצחק אלחנן לשיטת הגרע"א במוסף.

ד' פרשיות חיוב מחודש או נאמר רק פרשה מסוימת

והנה בעיקר קריאת ד' פרשיות, יש לחקור, האם יסודו הוא תקנת הקריאה דכל השנה ואך בד' פרשיות נאמר פרשת מסוימת, ומכל מקום החיוב הוא החיוב דכל השנה, או דילמא דחידשו חלות חיוב חדש מדרבנן בהנך ד' פרשיות.

והיינו, דאי לא נאמר חיוב מחודש בהנך ד' פרשיות אלא שיאטיה להחיוב דכל שבת. א"כ י"ל ע"ד מש"כ המג"א ה' תענית סי' תקס"ו, דהא דאיתא בשו"ע סעיף ו' דמי שלא מתענה שלא יעלה לקריאת התורה, דזהו דווקא במנחה אבל בשחרית מותר לעלות אע"פ שדוחין פרשת השבוע וקורין ויחל, מ"מ הלא קוראין בתורה בלא התענית אלא א"כ התענית באמצע השבוע. והיינו דכוונת המג"א, דכל הדין מי שלא מתענה דלא יעלה לתורה זהו היכא דהחיוב מחמת התענית, אכן בשני וחמישי שחרית, אינו מתחדש חיוב נוסף מדין הצום, כי אם הקריאה הכללית דשני וחמישי, ואך גוף הקריאה היא מעניני היום. וכולם אתנייהו בחיוב דשני וחמישי, וכל הנפק"מ במנחה דהוא חיוב מחודש מחובת הצום. ולפ"ז י"ל לענין קריאת פרשת שקלים, דאי חיובו מהדין קריאה דשבת בשבת, כולהו אתנייהו בהו, וכולהו הוו ברי חיובא ואינו תלוי עד כ' ומגיל ס'.

לע"נ ר' צבי יצחק בן ר' משה אהרן זצ"ל

אמנם המשנה ברורה הביא דיש אחרונים דחולקים על המג"א בזה, ועוד נראה להוכיח דנאמר חיוב מחודש בקריאת ד' פרשיות מלבד הדין הכללי דקריאת שבת. מדברי האלי' רבה מהשל"ה, "דצריך לזוהר ביותר" בד' פרשיות, ואי נימא דליכא כי אם החיוב הכללי דקריאת שבת בשבת ולא חיוב מחודש א"כ ליכא "חיוב" יותר מד' פרשיות [מלבד הדאורייתא כמובן], וכן הרי מוכרח מדברי הפרח שושן דאף דקטן עולה למפסטר כל ימות השנה מכל מקום בד' פרשיות לא יעלה דאינו מחויב בדבר וחזינן דד' פרשיות תקנה מחודשת וחובה על כל יחיד, וצ"ע.

ב' דינים בחיובא דמחצית בשקל

והנראה לומר בזה, ובהקדם יסוד שראיתי בספר גור אריה יהודה להגאון ר' מנחם זמבא, ח"ב בענין שקלים, דהוכיח דתרי דינים הם בעיקר חיובא דמחצית השקל. חדא, המצות עשה להביא מחצית השקל ובהא ממשכנין על השקלים, ועוד, שההבאה בעצמה היא מכפרת, וכפשטא דקרא ל"כפר על נפשותיכם", והיינו דהבאה גופא היא כפרה, והביא כן מהתוספתא ומהר"מ יעו"ש באריכות.

ומעתה נראה לומר, דאמנם פחות מכ' ויותר מס' פטורים מעיקר חובת הבאה דמחצית השקל, אךן אם נתנו מקבלים מהם כדאיתא בשקלים, ובפשטו דמכפר על כולם. ואך אינם בכלל המצות עשה בהבאה, ועיין גירסת הגר"א בירושלמי דפחות מכ' תובעים ואין ממשכנין. ואשר לפ"ז נראה, דכל התקנה דקריאת פרשת שקלים מדין נשלמה פרים שפתינו, זהו כלפי הכפרה דאית ביה במחצית השקל, והיינו "הלכפר על נפשותיכם", ובהא כו"ע שווים בזה, דכל עיקר הא דמצינו ונשלמה פרים זהו בעניני כפרה כקרבנות, אמנם לענין "המצות עשה", ליכא ונשלמה פרים שפתינו.

ונמצא דאמנם תקנת קריאת פרשת שקלים כנגד חיוב מחצית השקל, אךן אין זה כלפי החיוב הבאה, כי אם כנגד הכפרה דמחצית השקל, וא"כ אינו תלוי במחויב במחצית השקל, אלא כלפי כל דשייכי בהו כפרת מחצית השקל.

וביותר י"ל, דהכפרה באה ממילא, ועיקר חיובו אינו מכח הכפרה, דהרי חייבי חטאות אין ממשכנין, ונמצא דכלפי כולם אף ביותר מכ' הכפרה אינה בחיוב, וזהו הטעם דבקריאה דשקלים כולם שוים כלפי הכפרה, ומבואר דחיוב דפרשת שקלים כולם חייבים בהו מ"ג דכולם בכלל הכפרה דמחצית השקל, ומיושב המנהג דלא חששו שיעלו לתורה אף ביותר מגיל ס', וכמש"נ.

ב' חיובים חובת היחיד וחובת הציבור

והנראה לבאר באופן נוסף, דהנה הר"ש לתורת כהנים פרשת אמור בקרא "לרצונכם", מלמד שאין כופין בציבור, הקשה, דא"כ היאך ממשכנין על השקלים והרי אין בציבור דין כפי'. ותירץ דרק כשאין הצבור רוצים להביא כלל הוא דאין כופין, אבל אם רוצים להביא אלא שאין ממחרין להביא בזה כופין גם לציבור, יעו"ש.

ובספר גור ארי' ביאר בדברי הר"ש, דאית בחובת שקלים אף משום חובת הציבור, וזהו דהקשה הר"ש היאך ממשכנין על השקלים הרי ליכא כפייה בציבור. יעו"ש דביאר בגוונא דלית לדון מכח חובת היחיד וכל הנדון לענין חובת הציבור דשקלים.

ומבואר דאית ביה בעיקר חיובא דמחצית השקל משום חובת הציבור

והרמב"ם פ"ד אבות מ"ה בפירושו, האריך בהא דהקילה תורה מתלמידי חכמים חקי הארנונות ואכנסיות החיל וחוקים המיוחדים בכל איש ואיש והם הנקראים כסף גלגלות יפרעו עבורם הקהל וכו' והוא דין תורה כמו שפטרה התורה מחצית השקל מן הכהנים וכו'.

ומשמעות דברי הר"מ דבדין מחצית השקל הוא נדון דהישראל פוטרים הכהנים בהך חיובא דמחצית, וכמו דנותנים ופורעין חוקי הארנונות וכו' עבור

הת"ח. ולכאורה לענין הכהנים לא נאמר כל עיקר חלות החיוב דמחצית, ואין זה דפורעין עבורם.

ולפ"ד הר"ש ניאח, דכיון דהוא חובת הציבור א"כ י"ל דכל הציבור בכלל החיוב ואך נאמר דכל העובר על הפקודים הם אלו הנותנים ופורעין. ובהא מתקיים חובת הציבור, וע"ד דאיכא כהן המקריב בקרבנות ציבור ובהא נפטרו כל הציבור. כמו"כ לענין מחצית השקל, כל דבכלל איש כופר נפשו הרי הוא בכלל החובת ציבור דמחצית, ואך נאמר מי יתן, "כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'". והנותנים המה הני דפורעין החובת ציבור בממון דידהו. וזהו דמדמה הר"מ פרעון חוב דמחצית ש עבור הכהנים, לחוקי הארנונות והמס דפורעין ישראל עבור הת"ח.

ומעתה יתכן, דכמו לענין כהנים נדון דהם בכלל חובת הציבור דמחצית, ואך הישראל פורעין עבורם, כמו"כ י"ל דאף עד גיל כ' הם ביסוד החיוב דחובת הציבור דמחצית, דהם בכלל "איש כפר נפשו", ואך הנתניה בפועל ניתן מהני "דכל העובר על הפקודים מבן כ' אלו יתנו". אךן מתקיימת בזה חובת הציבור לכו"ע. מלבד אשה דאינה בכלל עיקר חובת הציבור דלאו בכלל איש כופר נפשו דנתמעטה אשה, יעוין שער המלך ה' שקלים מש"כ בזה. ויש להוסיף מש"כ בזה במלאכת שלמה פ"א משקלים מ"ה, דאיתא בירושלמי מ"ג תביעה איכא, אף דאין ממשכנין משום דכפר נפש הוא, והיינו דכולהו בכלל דין הכפרה ואך נאמר חובה לאלו הנותנים והיינו כל "העובר על הפקודים", ומ"מ מתקיים בזה חובת הציבור, והנותנים הם כשלוחי הציבור.

ודאתינן להכי נראה, דביסוד חיוב קריאת פרשת שקלים דביאר הלבוש דהוא מטעם ונשלמה פרים שפתינו, והיינו דמתקיים בזה ענין הכפרה והלכפר על נפשותיכם, ובחיוב זה כולם בכלל אף הכהנים ומ"ג ואילך. ואף דהנתניה בפועל נאמר לכל העובר על הפקודים, מ"מ בנתניתם מתקיימת חובת הציבור. וא"כ לענין קריאת פרשת שקלים כל הני דמחויבים ב"חובת הציבור" דשקלים, הם אלו דאתנייהו בהו בחובת קריאת הפרשה דשקלים, ואתיין היטב הא דמחויבים אף הני דעד גיל כ' ומגיל ס' בחיוב בפרשת שקלים, וכמש"נ.

נשלמה פרים שפתינו של כ"א או של הבעל קורא

והנה בעיקר דברי הלבוש בקריאת פרשת שקלים משום ונשלמה פרים שפתינו, לכאורה יוצא מזה חומרא יתר מקריאת ג' פרשיות מלבד זכוה. דהרי בעי לכיין בקריאה זו כדי לצאת בשומע כעונה, דהרי בעי קיום דין דנשלמה פרים שפתינו דכ"א, ולא שמענו דהקפידו יותר בקריאה זו דשקלים יותר מפרשת פרה וחודש, ולדברי הלבוש זהו הרי כל ענין הקריאה לקיים בקריאה זו "נשלמה שפתינו" דמחצית השקל, וביותר קשה הרי הלבוש העתיק לדברי השו"ע בס"י קמ"ו להנך קולות דקה"ת כגון ללמוד שנים מקרא ואף דלא שמע כלל וקולא זו היא אף בפרשת שקלים מלבד פר' זכור ופרה לדעת הי"א, וצ"ע. [וכל קושיה זו להבנת הבנין שלמה והרצפ"פ, ואמנם לפמ"ש בעטרת המועדים סי' נ"ב לק"מ].

והנראה לפמש"כ, דאית בחיובא דמחצית ש חובת ציבור כמבואר בר"ש בתורת כהנים, ונתבאר דהעוברים על הפקודים הם אלו הנותנים עבור עצמם ומ"מ מתקיים בהא חובת הציבור אף לכהנים כמש"כ הר"מ באבות, וכתבנו לחדש די"ל אף לפחות מגיל כ' והם שלוחי הצבור ואכן כולם בכלל איש כפר נפשו דמתכפרים בהבאה זו, וא"כ י"ל דאף בקריאת פרשת שקלים הנשלמה פרים שפתינו זהו ע"י הבעל קורא והוא נציג הציבור, וע"ד כהן המקריב, ובקריאת פרשה זו כולהו בכלל הכפרה דמחצית השקל, ולעולם י"ל אדרבה דלדין ונשלמה פרים שפתינו לא מהני שומע כעונה דמי"מ ליכא בזה קיום "שפתינו", אלא כונת הלבוש היינו שפתינו דהבעל קורא, והוא ככהן המקריב ונציג הציבור ועל ידו מתכפרים כולם בקריאת הפרשה, וע"ע מש"כ הרש"ש סוכה ל"ח ע"ב עד"ז לענין פר' זכור דילפי' במגילה דבעי זכירה בפה, די"ל דסגי בפה דהבעל קורא, יעו"ש.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי

ל"ג ט"ו חמ"ד י"ג יוסף יום 216 ג"פ

פרשת משפטים ~ ברכות מד'ג' ~ מבחן ז

פרטי הצטרפות:

1. מטרת המבחן לעידוד חזרה שבועית על הגמרא או על הסיכום, והשאלות מותאמות לכך.
2. יש להתקשר לטלפון 073-7289669 ולהירשם במערכת, ולאחר מכן להזין את התשובות.
3. ניתן לענות תשובות בטלפון עד יום שני בשעה: 59: 23. וכן במייל ע"י הרשמה במייל הרשום מטה.
4. המבחן מיועד ללומדי הדף היומי בלבד. המבחן הינו על גמ' רש"י, ויש לענות בגמרות סגורות.
5. מענה נכון על 8 מתוך 10 השאלות מצרף להגרלה. לחוזרים על הגמ' או הסיכום מספיק 7 שאלות.
6. ההגרלה ע"ד רבני האירגון, בחורים יקבלו סך 300 ₪. – ניתן לשמוע שמות הזוכים בשלוחה 5.
7. לפרטים ולתרומות בטל' 050-4172898 בין 21.00-22.00 בערב. ובמייל LO737289669@GMAIL.COM

1. האם פת הטפילה לדבר אחר נפטרת בברכת העיקר?
 - א. פת לעולם אינה נפטרת בברכת העיקר.
 - ב. רק ברכת מזונות פוטרת את הפת כשהיא טפילה.
 - ג. הפת נפטרת בברכת העיקר.
2. באיזה דבר אין מברכים ברכה אחרונה לכו"ע?
 - א. ריח.
 - ב. תפילין.
 - ג. מים.
3. האם שניים שאכלו יחד מזמנים?
 - א. יכולים לזמן אם ירצו.
 - ב. מחלוקת אם חייבים לזמן.
 - ג. מחלוקת אם יש להם רשות לזמן.
4. האם צריך להפסיק באמצע האכילה כדי לזמן?
 - א. שניים אין מפסיקים לאחד אבל אחד מפסיק לשניים.
 - ב. קטן מפסיק לגדול ואין גדול מפסיק לקטן.
 - ג. בכל גוונא צריך להפסיק.
5. למה לפי רש"י יש אומרים שבמים אחרונים הגדול נוטל רק כשנשארו חמישה שלא נטלו?
 - א. מפני שזה גנאי שיהיה יושב בטל אחרי שסילקו את השלחן.
 - ב. כדי שיהיה ניכר שמכבדים את הגדול.
 - ג. מפני שכשיש ששה שמברכים יכולים להתחלק לשתי קבוצות ולברך בנפרד.
6. האם יש ענין להאריך בעניית אמן?
 - א. לא יאריך.
 - ב. יאריך, אבל לא יותר מדי.
 - ג. ככל שאריך הרי זה משובח.
7. האם מי שאכל מאכל שאסור מדרבנן מצטרף לזימון?
 - א. לא מצטרף.
 - ב. מצטרף.
 - ג. אחד מצטרף שניים אין מצטרפים.
8. האם מי שאכל ירק מצטרף לזימון?
 - א. לזימון שלשה כן ולזימון עשרה לא.
 - ב. אם ט' אכלו פת ואחד ירק מצטרף, אבל שניים שאכלו ירק אינם מצטרפים.
 - ג. אפי' שלשה שאכלו ירק מצטרפים לשבעה שאכלו פת, וי"א שגם ארבעה מצטרפים לששה.
9. למה ברית מילה קודמת לתורה בברכה שניה בברכת המזון?
 - א. מפני שהאדם נימול לפני שלומד תורה.
 - ב. מפני שברית מילה היא חמורה שיש בה כרת.
 - ג. מפני שהתורה ניתנה בג' בריתות והמילה בייג בריתות.
10. טעה ולא הזכיר "רצה" או יעלה ויבוא בברכהמ"ז וכבר התחיל הטוב והמטיב, האם חוזר לראש או לא?
 - א. בשבת ויום טוב חוזר ובראש חודש אינו חוזר.
 - ב. בשבת חוזר וביום טוב ובראש חודש אינו חוזר.
 - ג. יאמר רצה והחליצנו או יעלה ויבוא אחרי הרחמן.

"האיש שנותן ליבו תמיד לחזור על למודו, לבד שכזה מצליח ומשתמר תורתו, -ניכר כזה חביבותו לתורה" (תורת הבית פ"ז).

ההגרלה השבוע על

תו קניה ע"ס 700 ₪

ליבוביץ MAN

• FRODO BAGGINS •

לבחירה:

ניתן להשיג את המבחן,
וכן סיכומי תמצית במייל:
a0527692282@gmail.com

כקונה אדון לעצמו

א. בעניינא דעבד, ידועים דברי הגמ' בקידושין (כבא) שלומדת מהפס' "כי טוב לו עמך", שצריך שהעבד יהיה שווה עמך במאכל ושווה עמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה, והוא אוכל פת קיבר, וכן שלא תהא אתה שותה יין ישן, שהוא משובח, והוא שותה יין חדש, וכן, שלא תהא אתה ישן על גבי מוכין רכים, והוא ישן על גבי תבן שהוא קשה, מכאן אמרו חכמים: כל הקונה עבד עברי הרי הוא כקונה אדון לעצמו, שהרי הוא צריך לפרנס אותו ביד רחבה. והקשו התוס', מדוע הוא כקונה אדון לעצמו, והלא אינו צריך לתת לעבד אלא להיות כמוהו ולא יותר ממנו? ותירצו בשם הירושלמי דאם אין לאדון אלא כר אחד אינו יכול לשכב עליו בעצמו, שהרי אם יעשה כן נמצא שעובר על "כי טוב לו עמך", ואם רוצה שלא לשכב עליו ושלא ליתנו לעבדו הרי זו מדת סדום, נמצא שבעל כרחו צריך למסור את הכר לעבדו והוא ישן בלא כר, ולפיכך הקונה עבד נחשב כקונה אדון לעצמו.

וצריך להבין איזה טעם והגיון מונח בציווי זה, דמהיכי תיתי שהתורה תצווה את האדון שיתייחס אל עבדו כמו אדונו, ובהגהות חשק שלמה כתב שזה קנה שקנסו את האדון על זה שהכשיל את העבד שיעבוד על כי לי בני ישראל עבדים, ומדה כנגד מדה, כיון שהוא גרם להכשיל את חברו העברי להיות עבד, עשו אותו ג"כ לעבד כלפיו.

ובעל ה"מאור עינים" מושרנוביל בי' גמרא זו באופ"א, ד"אדון" קאי על הקב"ה, דבזכות העבד קונה את הקב"ה לאדון עליו, כי כל מה שרואה בהנהגת משרתו עמו בדרכי עניו, כך מתנהג הוא גם כן בעבודת האל יתב', לכך מראין לו כן, ואז יראה לתקן את עצמו ויראה לקבל עליו את האדנות של הבורא ב"ה לעצמו בהתחזקות יותר שלא יתירשלו עוד, וזהו הפי' כקונה אדון לעצמו פירוש שעל ידי העבד שלו קונה האדנות של הבורא ב"ה לעצמו והבן, ולמשל כשיסתכל בדבר שחטא העבד לאדון ורוצה לבא לידי כעס, בוודאי עתה לא יכעוס, כי אם יכעוס על העבד, אזי מודדין לו מדה כנגד מדה ג"כ, כי גם כשהוא יחטא לפני מלך המלכים הקב"ה אל גדול וגורא יכעס עליו, ומגביר על עצמו דינים למעלה רח"ל. עכ"ד.

ב. מהלך נוסף אמר בזה ר' צדוק הכהן מלובלין (בספרו צדקת הצדיק רלז), דבאמת העבד הזה לא בכדי נמכר לאדון שהרי הגמ' בברכות (להב) אומרת שבזמן שישאל עושיין רצונו של מקום מתקיים בהם "ועמדו זרים ורעו צאנכם",

ובזמן שאין ישראל עושיין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר ואספת דגנך, ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן... אבל באמת גם האדון אין לו להשתרר על העבד, שהרי נאמר ומתלמידי יותר מכולם, שיכול ללמוד מוסר גדול מהעבד כמה יש להזהר מחטאים שעלולים חלילה להגיע למצב של שיעבוד גמור לעוה"ז, ומבחינת מוסר זה, העבד הוא מלמד לרבו. וזהו שחשיב כקונה אדון לעצמו, כי העבד מלמדו מוסר.

ג. עוד יל"פ בזה, שהתורה אומרת כאן יסוד גדול, ש"כל" הקונה עבד כקונה אדון לעצמו, כי עצם התרגלותו לעבד, משעבדתו, שכבר נקשר בתנאי הנוחות של העבד ואינו יכול להשתחרר מהפינוק הזה, נמצא שהעבד הנוח הזה נהפך לאדון שלו, כי כעת הוא משועבד לפינוק הזה.

וזה מפורש במסילת ישרים (ריש פ"ט): "הנה מפסידים הזריזות, הם הם מגדילי העצלה. והגדול שבכולם, הוא בקשת המנוחה הגופנית ושנאת הטורח ואהבת העידונים בתשלום כל תנאיהם. כי הנה אדם כזה, ודאי שתכבד עליו העבודה לפני בוראו כבוד גדול. כי מי שירצה לאכול אכילותיו בכל הישוב והמנוחה, ולישון שנתו בלא, טורד, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיוצא בדברים כאלה, הנה יקשה עליו להשכים לבתי כנסיות בבוקר, או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנוחה בין הערבים, או לצאת לדבר מצוה אם לא יהיה העת ברוח, כ"ש למהר עצמו לדברי מצוה או לת"ת. ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, איננו אדון בעצמו לעשות היפך זה כשירצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר ההרגל הנעשה טבע שני. עכ"ל. ודבריו נוראים, שהאדם גורם לעצמו את השיעבוד הזה.

ואם ניקח דוגמא מה"פלאפון", נראה דוגמא מוחשית לעבד שהפך לאדון שכ"כ משתעבד לו עד שהוא כביכול אדון ששולט עליו, לא אדון אחד, אלא הרבה אדונים ממשפחתו ומידידיו, שפוקדים עליו לענות להם בכל עיתו שיבוקש באמצע לימוד או תפילה, ואם אך ציפצפו לו קלות, כבר מחוייב להרכין ראשו כעבד ולהשתחוות לפניהם לפנות את כל עיסוקיו ולהשמע לפקודתם, נמצא שמה שמתחילה נתפס אצלו כעבד המסייע, הפך לאדונו.

וכך בהרבה עניינים שנעשה "מכור" אליהם, כמו רכב וכדו', בהתחלה נראה הדבר ככלי עזר נפלא, ובסוף הוא מגלה כמה הוא נמכר לזה ואינו יכול בלעדיו, וזהו שרמזו "כל" הקונה עבד כקונה אדון, כל, לרבות שאר מיני עבד.

גדרי התקשרות ד"נשמע"

א. בפרשתן "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע". ובגמ' שבת (פח): "דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו שישיים ריבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע".

ודקדק הבית הלוי (עה"ת), דמוזה שאמר ש"הקדימו", ולא אמר בשעה ש"אמרו" ישראל נעשה ונשמע, מוכח דרק ע"י ההקדמה זכו להני שני כתרים, ויש להבין למה זה תלוי בהקדמת נעשה לנשמע. עוד יל"ע מדוע באמת אמרו ישראל "נעשה ונשמע" ולא אמרו "נשמע ונעשה"?

ותי' הבית הלוי: "דהנה אי' בזה"ק, "נעשה" בעובדין טבין ו"נשמע" בפתגמין דאורייתא, הרי דנעשה הוי קבלה על קיום המצות, ונשמע הוי קבלת לימוד התורה"ק. והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, אחד כדי לידע היאך ומה לעשות ואם לא ילמוד היאך יקיים, ולא עם הארץ חסיד (אבות ב,ה), וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה מ"מ מחויבות ללמוד במצות הנוהגות בהן (וכמו דאי' בב"י ס"י מ"ז בשם הרוקח דלמן מברכות ברכת התורה). אמנם באנשים יש עוד מעלה אחת על הנשים, דנשים בלימודם אינן מקיימות שום מצות עשה, רק הוי מבוא לקיום המצות, ונמצא דהלימוד אצלם הוי מבוא לתכלית, שהוא קיום המצות ולא הוי תכלית בעצמו, אבל באנשים הוי הלימוד גם מצות עשה לעצמו, וכמו הנחת תפילין וכדו', ונמצא הו' ב' בחינות, מבוא להמצות, וגם תכלית בפני עצמו. וזהו דאי' במנחות דף צ"ט שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל, כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו שאלמוד חכמת יוגית, א"ל צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה, דהחויב דהוי משום קיום המצות הא כבר יצא בו כיון שידוע כל התורה כולה היאך לעשות, דדבר הנעשה לאיזה תכלית אין לו להמשיך יותר מכפי הצורך לאותו התכלית המבוקש, ורק מ"מ חייב מצד עצם המצוה של הלימוד תורה". ע"כ יסוד דבריו.

ועפ"ז הוא מתרץ נפלא: "והנה אם היו אומרים ישראל נשמע ונעשה, לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצות אלא שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות, והיה "נשמע" נמושך ומבוא לנעשה ו"נעשה" הוי התכלית והיה רק קבלה אחת, ומש"ה אמרו "נעשה" ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם ואח"כ אמרו נשמע ונמצא דהוי "נשמע" תכלית מצד עצמו ג"כ, דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה, ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות של ב' תכליתים, עול מצות, ועול תורה, וזהו שאמרו בשעה ש"הקדימו" והו' ב' קבלות עול מצות ועול תורה, ירדו שישיים ריבוא מלאכי השרת, וקשרו לכל

אחד מישראל ב' כתרים, אחד כנגד "נעשה" ואחד כנגד "נשמע" דע"י ההקדמה זכו לב' כתרים" עכ"ל הבית הלוי.

למדנו מתוך דברי הבית הלוי, דכבר במעמד הר סיני קיבלו כלל ישראל עליהם את ה"לימוד לשם לימוד", לימוד שאין מטרתו רק לדעת מה לקיים או כיצד לקיים, כי גם אחרי שכבר יודע את כל פרטי ההלכות בשלימות, ובקי בחלק של ה"נעשה", עדיין קיבלנו עלינו להמשיך וללמוד וללמוד, לקיים את חלק ה"נשמע" כמות שהוא.

ב. ובמדרש תנחומא (כי תשא) עהפ"ס בשעה"ש: "נפת תטופנה שפתותייך כלה", מהו נפת? א"ר יוחנן לשון יוני היא כלה נפני, כשם שהדבש מעולה כך את מעולה מכל האומות "דבש וחלב תחת לשונך" כשאתה עוסק בתורה שהיא דבש וחלב כשאמרת בסיני נעשה ונשמע הוי נפת תטופנה, כשם שקראתי אתכם כלה אף התורה קשטתיה ותקנתיה ככלה היא וכל כלי ארגליא שלה מקרא משנה תלמוד הלכות אגדות ונתתיה למשה ככלה, שנאמר ויתן אל משה ככלתו עכ"ל. ורבינו בחיי (כי תשא) מביא מדרש: "אמר ר"ל כל מי שמוציא ד"ת ואינם ערבים על שומעיהם ככלה זו שהיא עירבה על בעלה נוח לו שלא אמרם, שבשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל היתה חביבה על ישראל ככלה זו שהיא חביבה על בעלה". עכ"ל.

ומבואר מכ"ז שהגדרת הלימוד הזה הכלול ב"נשמע" הוא סוג שמיעה של דברים הערבים על שומעיהם ככלה, וזו לכאורה הסיבה שבתוך ברכת התורה נכנסה בקשת "והערב נא את דברי תורתך בפנינו", דכיון שזה היה גדר המתן תורה, עד כדי כך שמי שאינו מגשםק את הלימוד מוטב לו שלא אמרם, א"כ בוודאי שצריך להתפלל לזכות לזה ששמיעת הדברי תורה תהיה תמיד מתוך עריבות.

ג. ונראה דגדר זה הוא בדווקא לפי חידושו של הביה"ל, כי אם מדובר בלימוד בשביל לדעת את ההלכות ולהגיע "לנעשה" א"כ אין כ"כ נפק"מ אם נהנה מהלימוד או לא, כי סו"ס הוא עסוק בנתונים שעליו לרכוש ולשנן, וברגע שידוע היטב השיג המטרה. אבל בנוגע לעצם התקשרותו ללימוד - התקשרות לשם התקשרות - בזה בוודאי יש נפק"מ גדולה מה עוצמת ההתקשרות, האם זה נעשה מן השפה ולחוץ, או שזה נעשה בדביקה וחשוקה ובעריבות.

אולי יש לדקדק בלשון ר"ל שאמר 'מוציא דברי תורה' שבאמת לא מדובר כאן על שיעור הלכה העוסק בנתונים יבשים לדעת איך לקיים, כי בזה יכול להיות שאין תנאי של עריבות, ולא שייך בזה מוטב שלא אמרם כי סו"ס זה מקנה את הידע. אבל "מוציא דברי תורה" היינו שטיקל תורה חדש שהוא מוציא לאור עולם, שזהו הכתר דנשמע בזה בעינין שיהיו נאים על "שומעיהם" ככלה, כי זה כבר גדר התקשרות, ואז יש להעמיד את ההתקשרות כדבעי.

שיטת הלימוד של ימינו

א. יעויין במאמר הקודם בו נתבאר יסודו של הביה"ל שה"נשמע" שמגיע אחרי ה"מעשה", מורה על עצם ענין הלימוד לשם לימוד, גם אחרי שידוע כבר איך לקיים את ה"נעשה", ונראה ללבן כאן איזה ענין יסודי שנוגע לזה.

אין זה סוד שכיום נשתנה שיטת הלימוד מכפי שהיה נוהג קודם השואה, כי מעת שנתרבתה התורה בארץ ישראל, והוקמו תלמודי תורה וישיבות קטנות וגדולות, ואחריהן כוללים מפוארים לשם ולתפארה, נוצר מצב של ריבוי חידו"ת מה שלא היה מעולם! אם פעם היו לפני הלומד כמה ספרים בודדים על המסכת שלא עסקו ממש בכל סוגיא וסוגיא, כיום התפתחה התורה והשתכללה לאין שיעור, עד שעל כל סוגיא ערוך לפנינו כעשרה ספרי ראשונים, ועליהם למכביר ספרי ראשי הישיבות רמז"ם ומראי מקומות עד הדור האחרון, ועוד היד נטויה... דבר זה הביא להקדמת העיסוק בחלק העיוני של התורה, עד שכבר בכיתות ז-ח כבר נמסר לילדים מחלוקות ראשונים ואחרונים, ובישיבות קטנות כבר לומדים בעיון נמרץ, ועל גבי זה בישיבה גדולה מוסיפין פלפול על פלפול בתכלית עיון הסוגיא, מה שלא היה משיג למדן גדול בדור הקודם.

לא ניכנס כעת לשאלה אם באמת זה טוב שעוסקים בגיל צעיר בלומדות ולא מבססים מספיק את הפשט גמ', אבל עצם ריבוי הנידונים בכל סוגיא שזכינו להם מכוח כל עמל התורה של ראשי הישיבות והת"ח עד דורינו, זה הרי עצם התורה, שהרי אמרו חז"ל: "כל מה שתלמיד עתיד לחדש נמסר למושה מסיני" ואמר ע"ז האלשיך ביתרו (פ"ב) בביאור הפס': "ונות בית תחלק שלל". כי השכינה היא נות בית ה' תחלק שלל. והוא ענין מאמרם ז"ל בשמו"ר (פר' כהר) כי במתן תורה נאמרו כל פרטי התורה העתידיים להתחדש בעולם אפי' כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. והוא כי כל הנשמות העתידות לבא בכל דור ודור שם היו, וכל אחת קבלה חלק הראוי לה לפי בחינתה בתורה להתחדש בעולם, כל אחת בדור שתבא בו, ומי חילק לכל נפש חלק המתייחס לה, הלא היא השכינה שיודעת חלק בחינת כל רוח ונפש, ועל זה יאמר, ונות בית תחלק שלל התורה". עכ"ל. הרי מתבאר לן שכל פיסת חידוש תורה שזוכה לו בן דורינו, ניקתו מהר סיני ממש.

ב. נמצינו למדים שכל התורה שבידינו כיום, יחד עם שיעורי ר' שמואל ותלמידיו, ושיעורי ר' נחום ותלמידיו, הכל הוא מהר סיני, ומוכרח א"כ שהקב"ה תכנן מהר סיני, שצורת הלימוד שלנו תראה כמות שהיא כיום, שכל סוגיא תלמד בריבוי אנפין, ובגיוון עצום של מהלכים ושיטות, ויהיה לישיבות עסק גדול סביב העיון, והגם שמספיקים דפים בודדים בכל זמן, זה בעצם רצונו של הבורא יתברך.

ואם כנים אנו בכל זה, נוכל להמשיך עוד שלב ולהציע, שגם מה שנגרמת מזה שכחה גדולה, כל זה אכנים ברצונו יתב', שידע שריבוי המהלכים יביאו לשכחה עצומה כיון שקשה לזכור הסתעפויות רבות, אך כ"ז שווה למען ויכלו לדלות אוצרות מנבכי סוגיותיה, ולרדות דבש מחלותיה.

ובאליה רבה (או"ח קלו) כתב דת"ח בעל הוראה קודם לת"ח מפולפל ואינו בעל הוראה. וכתב הפמ"ג (א"א שם) דהיינו מה שאמרו (שלהי הוריות) דסיני ועוקר הרים, סיני עדיף. ושם בהגהו' הגאון מהרש"ק כתב דנראה לו דבזמן הזה שנכתב הכל בספר, מפולפל עדיף. יעוי"ש. וכן נהג לומר מו"ר הגאון ר' רפאל שמואלביץ זצ"ל, שבימינו עיקר מעלת התלמיד חכם זה למדנות ועמקות, כי מצד האינפורמציה של הידיעות אפשר להגיע בקלות לכל ידיעה, וכשאינו למדן לא יועילו לו כל הידיעות, כי לא ידע כמה חידושים ורעיונות נפלאים, אפשר להוציא מהן.

ג. ובעירובין (מב) א"י, רב חסדא ורב ששת כי הוו פגעו אהדדי, רב חסדא מירתע שפוותיה ממתני' דרב ששת, ורב ששת מירתע כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא, ע"כ. וקצת משמע דרב חסדא המפלפל, היה גדול יותר מר"ש הבקי, דלכן ר"ש היה מירתע בכל גופיה, ואילו רב חסדא היה רק מירתע בשפתיו. אך אולי מונח כאן רעיון עמוק, דשינון משניות וברייתות של תורה שבעל פה, הוא שייך לענין השפתיים, שמשנות תמיד את הידיעות, אבל הפלפול, הוא דבר שמגיע מכל הגוף, כי זה עצם החכמה.

ומכאן יובן, מדוע מצד החלק העיוני באמת אין ענין בהשקעה מיוחדת בזכרון הנתונים, כי למדנות זהו הכוח לחיות את המעמקים, וגם כאשר עובר תקופה ושוכח את כל הנתונים, בכל זאת את עצם הישפה שרכש, ואת לב' הענין שקנה, את זה לא יכול לשכוח. וזהו עצם השיעור קומה של הת"ח, לא רק מה שמונח לו על השפתיים - בידיעות, אלא מה שכל קומתו נשתנתה מהסוגיא שלמד, שמעתה חושב שונה ועמוק. וזה גדר דעת תורה, שהדעת שלו התמלאה בכל כך הרבה סוגיות בעיון שלמד, עד כדי שכבר הדעת שלו מתרגלת לחשוב כדעת התורה, ובודאי שיש מעלה כבירה לזכרון הנתונים, אבל זה "תוספת", כי העיקר הוא, שמברר סוגיא בעיון, עד שחי ונושם אותה וממשש את כל נימיה הדקיקים, ואת זה לא שוכחים!...

ובהא דהפלפולן נקרא עוקר הרים, יל"פ, דהידען נקרא סיני, שעליו ניתנה התורה, אבל הפלפולן שכל גופו תורה, הוא בחי' ארון שבו מונחות הלוחות, ומצינו בארון שהיה מיישר ההרים וסולל נתיבות, וזהו גדר עוקר הרים, שהוא כארון הברית. וזהו שביחס לארון אמרו חז"ל: הזהרו בזקן שישכח תלמודו, דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון. ופשוט דאי"ז רק בזקן, אלא בכל שכחן, דמ"מ הוא כארון.

פרשת שקלים'

של משה. והנראה בזה, דכידוע ענין המטבע מורה על התפשטות המלך בכל מלכותו וזה ענין המוניטין שיוצא טבעו בעולם. ומשה רבינו שקול כנגד שישים ריבוא כאמור. ואי ברמב"ם דהמלך לב העם והוא מראה על החיבור של העם, ולכן כמה שכלל ישראל משתמש במטבע של 'משה המלך' זה מורה על התיקון והחיבור של נשמות כלל ישראל לשורשם, ונבנה ממטבעות אלו כסא ה' למטה המכוון כנגד כסא של מעלה.

ויש כאן ענין עמוק. מטבעות אלו נועדו למשכן, ואיתא בפ"י 'צרור המור' לבעל הנתיבות עהפ"ס אפריון עשה המלך שלמה מעצי הלבנון עמודיו עשה כסף רפידתו זהב... תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים, ופ"י דהכסף והזהב היו חיצוניות הבית, אבל 'תוכו' היה רצוף אהבה, 'רצוף' לשון רצפה של אש, ובאור גדליהו האריך כאן וכתב דזהו שאמר הפסוק בשה"ש 'רשפיה רשפי אש שלהבתיה', דהנתינה של כלל ישראל מכל הלב היתה גילוי רשפי אש, שהיא איחדה את קומת כלל ישראל למטבע אחת של אש מתחת כסא הכבוד

ג. והנה משה היה מלך, אך אברהם היה המלך הראשון, ובמטבע שלו היה זקן וזקנה בצד אחד ובחור ובתולה בצד שני (ב"ק צו,ב) ורש"י פ"י כנגד אברהם ושרה יצחק ורבקה. והמהרש"א פ"י דמורה שחזרו לנערותם, ובבן יהוידע שם כתב, דבא לרמז שגם לעת זקנה נשאר בחיבה ראשונה ודביקת נפשות מורה ששכינה ביניהן, וזהו צד אחד בחור ובתולה שהוא חלק עוה"ז, וצד שני זקן וזקנה שהוא חלק עוה"ב ושניהם היו מחוברים במטבע אחת. וכן המבו' שם בגמ' שבמטבע ירושלים היה דוד ושלמה מחד וביהמ"ק מאידך מתפרש כנ"ל, דביהמ"ק ומלכות זה מטבע אש שמחבר את כסא הכבוד של מעלה עם כסא"כ של מטה.

ועכ"פ ה'מטבע' של ישראל זהו שלימות הבית היהודי, ועיקר הצלחתו של הבית תלויה בהכרה והידיעה שאדם ללא אשה אינו אלא 'מחצית', פלגא דגופא, ובבני יששכר רימז נפלא דרמ"ח דאיש עם הרנ"ג דאשה עולה למנין 'ראש', וזהו כי תשא את ראש בני ישראל, שהיה בידיעה זו גופא 'נשיאות ראש' שיכולה לרומם את כלל ישראל ולהעלותם עד שרש נשמתם האחוזה בכסא הכבוד.

ולכן איש ואשה, זכו שכינה ביניהם, ואם ח"ו לא זכו אש אוכלתם, כי אצל אברהם ושרה ראינו ששלימות ביתם רמוזה במטבע של אש, ובכל 'איש ואשה' מיישראל שם י-ה נמצא בשמם יו"ד באיש וה"א באשה, המורה על חיבורם לשותף השלישי, ובל"ז נשאר רק אש בלי 'מטבע' המחברת. 'מטבע', כותב המהר"ל, לשון טביעה, כי בקל יכול לטבוע על ידו בעמקי מצולות העוה"ז, אבל מצד שני בכוחו להפוך את מטבעותיו למטבעות של אש.

א. איתא בירושלמי (שקלים פ"א מ"ד) שנתקשה משה בעשייתו עד שהראהו הקב"ה דוגמת מטבע של אש תחת כסא הכבוד ואמר לו 'זה יתנו'. ויש לתמוה, כיצד ישיג לעצמו כל איש מישראל את אותו מטבע ששמורה תחת כסא הכבוד, והיאך יתקיים ציווי 'זה יתנו'. ויל"פ בזה, דהנה הפס' אומר: 'כי תשא את ראש בני ישראל ונתנו איש כופר נפשו... לכפר על נפשותיכם', כי שק"ל גי' נפ"ש (בעה"ט). ואי בירושלמי שמחצית השקל הוא כפרה לחטא העגל (עי' בזה בכלי יקר ובמהר"ל). והיינו, שחטא העגל היה סילוק הנשמה מן הגוף ועי"ז הגיע המיתה והקלקול בגוף, ולכן רמז הקב"ה למשה את כפרת מחצית השקל ב'זה יתנו' במטבע אש 'תחת כסא הכבוד' דייקא, ואדרבה בזה יובן ממיילא איך ימצאו כלל ישראל ליתן 'מטבע של אש', דהנה שורש נשמתו של כל יהודי בכסא הכבוד, וממיילא כל יהודי מישראל בעת נתינתו מקשר הוא שוב את נשמתו אל כסא"כ. וזהו גופא נשיאות 'ראש' למעלה.

והוראתו כפולה. ראשית, יש בזה גילוי שכל יהודי רק חצי, ועליו להתאחד עם כלל ישראל ולהחזיר שוב את המצב של 'יחון שם ישראל' כאיש אחד בלב אחד. והביאור בזה, דהנה עיקר קלקול העגל היה בכוח הפירוד והתאווה וכמש"כ 'לתאווה יבקש נפרד'. ולכפר זאת, כל יהודי נותן מחצית השקל ועי"ז כל נשמות ישראל מתאחדים לחבל אחד האגוד בראשו לכסא הכבוד.

וב"כ האוה"ח שזהו אופן התיקון של מצוות מחצית השקל. וז"ל: 'לזה ציוה ה' שיתנו מחצית השקל שהוא סימן למה שהפרידו הם כמעשיהם לשוב ליחדם יחד, ולהכרת הדבר הראהו כמין מטבע של אש תחת כסא כבוד, כי שם בחינת שרשי נשמות בני ישראל... עכ"ל.

וההוראה השניה שבנתינת 'מחצית', שחצי המטבע שניתנת למטה מתאחדת עם החצי שלמעלה, לחבר את ישראל בשורשם, בכסא הכבוד. והוא מה שכתב בנפה"ח במונת 'אברהם אברהם' דכנגד אברהם שלמטה האירה נשמתו למעלה, וכיון שזיכך את גופו היתה הקריאה מכוונת גם אל חלק נשמתו, וביותר במשה נאמר 'משה משה' בלי פסקא, כי זיכך את גופו ביותר ולא היתה שום מחיצה בין גופו לנשמתו. וזהו א"כ סוד 'מחצית' השקל, שהחטא מנסה להפריד את הגוף מהנשמה, אבל מצווה זו מקשרת את היהודי שלמטה עם היהודי שלמעלה.

ב. והנה אי' ברמב"ן בריש כי תשא (פס' י"ג), וז"ל: קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל כי מלך גדול היה וקרא למטבע ההוא 'שקל' בעבור שכל המטבע במשקל שלם אין בו פחות ולא כסף סיגים, עכ"ל. וצ"ע מה ראה הרמב"ן ליחס את את מצות מחצית השקל לכוה מלכותו

דבר העורך

הג"ר גרשון מלצר שליט"א נושא דברים בכינוס הנחשונים

הג"ר משה ידלר שליט"א בדיון הלכתי סוער בכינוס הנחשונים

במסגרת קמפיין ההתרמה 'מגבית כהלכה' לטובת מפעל 'הילכתא', לקראת ההגדלה הגדולה שעתידה להתקיים אי"ה ביום יז אדר תש"פ, התקיים כינוס היערכות ביום חמישי פרשת יתרו יח שבט תש"פ, באולם בית יעקב הישן ירושלים, בהשתתפות קהל רב.

ראש המדברים הג"ר גרשון מלצר שליט"א, עורר בדבריו על חשיבות לימוד ההלכה למעשה ממקורות הסוגיות, ומעלת הפצת ידיעתה. עוד זכינו לשמוע את הג"ר משה ידלר שליט"א, בדבריו עודד את הקהל להיות מן הנחשונים לסייע למפעל 'הילכתא', כך גם בירר דין 'המשחק בשבת בסבתא סורגת', שכעת נדון בבית המדרש, ויופיע עליו גיליון אי"ה.

המשא המרכזי, מפי הג"ר נתן אברמובסקי שליט"א, בדבריו הציג את תכנית הלימוד ומערכת המבחנים להכשרת מורי הוראה, להרחבת מעגל הרבנים המשיבים ב'בית הוראה הילכתא'. לסיום, כאשר הציג כותב השורות בפני הציבור, את חזון מפעל 'הילכתא' ותכנית ההתרמה, ציבור הנחשונים נענה בשמחה, להימנות על עושי מצוה, לפעול ולהפעיל להגדיל תורה ולהאדירה.

עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

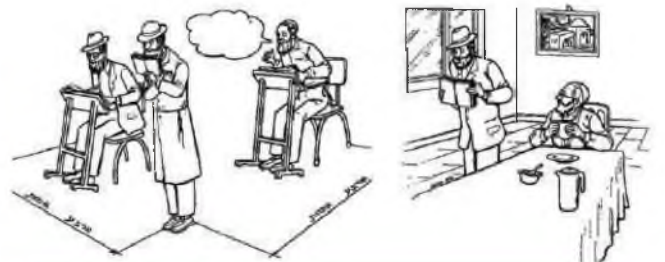
'ישיבה בד' אמות של המתפלל'

'מקור וטעם האיסור'

ישיבה: הגמ' (ברכות דף לא:), דורשת מהפסוק 'אָנִי הָאֵשֶׁת הַנִּצְבֶּת עִמָּךָ בְּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל ד' (שמואל א פרק א פסוק כו), אמר רבי יהושע בן לוי מכאן, שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה. ופירש רש"י שראיית הגמ' ממה שאמרה חנה 'הנצבת עמכה' משמע שאף עלי הנביא נעמד. באופן אחר מפרשים התוס' (ד"ה עמכה), שהגמ' מדייקת מלשון הפסוק 'עמכה' עם אות ה' ולא כתוב 'עמך', שרק בתוך ארבע אמות לא ישב, אלא באמה החמישית.

הטור (סימן קב) מוסיף רמז מהלשון 'בזה', זה בגמטריה 12 דהיינו ד' אמות משלוש רוחות. ופירש הדרכי משה (סימן קב ס"ק א), ששני הצדדים נחשבים רק רוח אחת, וממילא הכוונה ששלושת הצדדים הם לפניו, צדדיו ולאחריו, או שאין איסור לאחריו, או שלא מחשיבים הצד שלפניו, כיון שלפניו אסור אפילו יותר מד' אמות.

וכן נפסק בשו"ע (סימן קב סעיף א), אסור לשבת בתוך ד' אמות של מתפלל, בין מלפניו ובין מן הצדדין, והוסיף הרמ"א בין מלאחריו, וכתב המשנ"ב (ס"ק ד) שהסכימו האחרונים כדעת הרמ"א לאסור גם לאחריו. וכתב המ"א (ס"ק א) שאסור לכל הצדדים ד' אמות בעיגול. ואם עוסק בתקוני התפילות אפילו 'פרק איזהו מקומן', אינו צריך להרחיק, והוסיף המשנ"ב (ס"ק ה) שגם העוסק בפרקים בשבת במנחה מותר לו לשבת לפני המתפלל. והוסיף השו"ע שיש מתירים לשבת כשעוסק

האיורים מתוך הקונטרס הנפלא 'שלא לעבור כנגד המתפלל'

<p>גיליון זה הוקדש לזכות יהושע בן חנה נ"י, ורבקה מסעודה בת רינה תחי', וצאצאיהם שיחיו, להצלחה בתורה ויראת שמים ובכל הענינים</p>	<p>לעילוי נשמת מינדל ב"ר ברוך ע"ה נלב"ע י"ב שבט ת.נ.צ.ב.ה.</p>
---	---

בתורה, אפילו שאינו מתיקוני התפילות.

1. טעמי האיסור

מלכות שמים: נחלקו הפוסקים בטעם האיסור, לדעת ה**טור** (סימן קב), הטעם מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. ולכן מותר כשעוסק בתפילה כגון בקריאת שמע וברכותיה, שמקבל כעת מלכות שמים, ואסור בעוסק בתורה אף שהוא יותר חשוב מתפילה, כיון שאינו מקבל מלכות שמים בשעת הלימוד. ונחלק עליו ה**בית יוסף** (ס"ק א) ו**עטרת צבי** (סימן קב ס"ק ד), שהלומד תורה הוא כמקבל עליו מלכות שמים דהרי אדם שתורתו אומנותו פטור מן התפילה, ואם כן הלומד תורה הוא כמתפלל והרי הוא כמקבל עול מלכות שמים, ועדיף ממנו.

מקום קדוש: ונחלק ה**ט"ז** (ס"ק ג) על טעם ה**טור**, שהרי עיקר קבלת מלכות שמים היא בקריאת שמע, ולמרות זאת לא מצינו איסור לשבת בתוך ד' אמות שלפני הקורא קריאת שמע, ועוד יותר מכך הרי תפילה היא רק בקשות ותחנונים, מדוע יאסר משום קבלת מלכות שמים, ומכמה קושיות נוספות.

ולכן חולק ה**ט"ז** ומפרש שהאיסור מטעם אחר, כי בשעה שאדם עומד ומתפלל 'אדמת קודש הוא', והנמצאים בקרבתו תוך ארבע אמות צריכים לנהוג בו כבוד, ואם יושב ואינו עוסק בדבר קדוש, הרי זה כאילו מראה שאין שם קדושה, ולכן צריך לעמוד בכדי להראות שיש כאן קדושה. ומסיים, שלפי זה מובן הטעם של הסוברים שגם בעוסק בתורה מותר לשבת, כיון שגם על העוסק בתורה יש קדושה.

הרהור: כתב ה**בית יוסף** (סימן קב) הביאו ה**משנ"ב** (ס"ק ז) שההיתר לשבת לפני המתפלל בעוסק בתורה, הוא דווקא כאשר לומד בפיו, אבל אם הוא רק מהרהר בלימוד אין לו היתר לשבת בד' אמות של המתפלל, ומוסיף ה**משנ"ב** בשם ה**פרי מגדים** (ס"ק ג) שאפילו בעוסק בתפילה לא מתירים בהרהור כיון שיבואו לחשוד בו שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים. ובספר **מקור חיים** (ס"ק א) כתב שאם מהרהר מתוך ספר, מותר כמו בעוסק בתורה בפיו.

ופירש ה**פרי מגדים**, שלפי הטעם של ה**טור** מובן היטב, מפני שרק כשמתפלל בדיבור הוא מסלק את החשד שאינו מקבל מלכות שמים, אבל הרהור אינו מועיל להוציא מידי חשד. והחילוק בין הרהור לדיבור מובן גם לפי הטעם של ה**ט"ז** כמו שביאר ה**ט"ז** בעצמו שפירש מצד אדמת קודש, 'דהרהור אף על גב דקדושה היא צריך שיוציא בשפתיו'.

ויש לציין שה**משנ"ב** בס"ק ז' מביא רק את הטעם של מלכות שמים, ולא הביא את הטעם של מקום קדוש. ורק בס"ק י"ד מזכירו בדרך אגב לגבי בא בגבולו. עוד מבואר ב**משנ"ב** (ס"ק ב), שמותר לשבת לפני המתפלל כאשר יש ביניהם דבר קבוע בגובה י' טפחים ורוחב ד' כיון שהרשות מפסיקה.

עוסק בתורה: ב**שו"ע** (סימן קב סעיף א) מבואר שנחלקו הפוסקים האם מותר לשבת כשעוסק בלימוד התורה ולא בתפילה. והכריע ה**משנ"ב** (ס"ק ו) בשם ה**אחרונים**, שאם רק עוסק בתורה ולא עוסק בתפילה, מלפניו ומהצדדים טוב להחמיר לעמוד ולא לשבת, חוץ ממקום הדחק, אך לאחריו כיון שיש מקילים שמותר לשבת מאחוריו, אין להחמיר כאשר עוסק בתורה לאחריו.

2. מול פניו

ישיבה מול פניו: השו"ע מביא יש אומרים שאסור לשבת

מול המתפלל כמלא עיניו, ואפילו אם היושב עוסק בקריאת שמע. ומדויק בלשון השו"ע שבצדדים אין איסור כמלוא עיניו, שהאיסור הוא רק לפניו ממש. וכתב ה**משנ"ב** (ס"ק ח) בשם ה**לבוש**, שהאיסור הוא מפני שנראה כאילו המתפלל משתחוה ליושב. ומסיים ה**משנ"ב** (ס"ק ט) שה**פרי חדש** נוקט כדעה הראשונה שאין איסור בישיבה לפניו כמלא עיניו. ו**שאר האחרונים** כתבו שטוב להחמיר כמו הדעה השניה שאסור לשבת לפני המתפלל כמלא עיניו.

ומשמע בדברי ה**משנ"ב** (סימן קלא ס"ק י) שחשש לדעת המחמירים, לגבי ישיבה בתחנון, שרוצה ליפול על פניו מיושב ואדם עומד בתפילה מאחוריו, ולדעת היש אומרים אסור לשבת אפילו כמלא עיניו, ואי אפשר לו ללכת לצדדים, יפול על פניו מעומד.

לעמוד: ה**משנ"ב** מביא עוד בשם ה**פמ"ג** שמותר לעמוד לפני המתפלל, כיון שאז לא נראה שהמתפלל משתחוה לו. אמנם ה**פמ"ג** כותב מצד אחר, שיש חשש שבכך מתבטל כוונתו, ולכן יהיה אסור גם לעמוד לפניו. ומסקנת ה**משנ"ב** (ס"ק ט) שלגבי עמידה לפניו חוץ לד' אמות בוודאי אין להחמיר, ואולי אף בתוך ד' אמות.

להישען: ה**פמ"ג** (אשל אברהם סימן קב ס"ק ז) מסתפק האם מותר לסמוך בתוך הד' אמות שלפני המתפלל, ומצדד לאסור מטעם שסמיכה נחשבת כשיבה ונראה כאילו אינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים. ומוסיף שלפי דבריו אסור גם לסמוך סמיכה שאינה גמורה, בשיעור שהוא יפול אם ינטל הדבר שעליו הוא נשען. אך ה**משנ"ב** (ס"ק א) פוסק שסמיכה בשיעור שלא יפול אם ינטל הדבר שנשען עליו, יש להקל במקום הדחק.

לצורך אמירת תחנון: לדעת ה**ג"ר ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני נושאים שונים עמוד קצה) העומד לפני המתפלל ורוצה ליפול על פניו ולומר תחנון, מותר להישען בשביל ליפול על פניו. וטעמו, שכל האיסור להישען הוא רק כשנסמך בשביל שיהיה לו קל לעמוד, אך לצורך נפילת אפים מותר להישען כיון שניכר שאינו נשען לצורך עצמו. אמנם אסור לשבת ממש אפילו בשביל נפילת אפים, כי מפריע לתפילתו של המתפלל.

אדם חלש: ה**שו"ע** (סעיף ב) מביא יש אומרים שמותר לאדם חלש לשבת בצד המתפלל, והוסיף ה**משנ"ב** (ס"ק י) שההיתר הוא רק באדם שידוע שהוא חלש ולא יכול לעמוד, מטעם שחולשתו מוכחת עליו שמשום כך הוא יושב. עוד הוסיף ה**משנ"ב** (ס"ק יא) שההיתר לאדם חלש הוא רק אם הוא לא יכול בקלות ללכת לשבת מחוץ לד' אמות.

לפני המתפלל ממול פניו, ה**משנ"ב** (ס"ק י) כתב שיש מחמירים לאסור אפילו לאדם חלש לשבת, אולם ב**שער הציון** (ס"ק יד) הביא את שיטת ה**פרי מגדים** שכתב שמשמע מסתימת הפוסקים שלא החמירו לאדם חלש אפילו לשבת לפני המתפלל ממש. וביום כיפור שעומדים כל היום בתפילה ורוב האנשים מרגישים חולשה, כתב ה**ג"ר בנימין זילבר זצ"ל** (בית ברוך כלל כו ס"ק ט) שיש להקל, משום שהמתפללים נחשבים כאדם שידוע שהוא חלש, ובפרט לקראת סוף היום.

ישב לפני שהגיע המתפלל: לדעת ה**שו"ע** (סימן קב סעיף ג) אם היושב לפני המתפלל ישב לפני שהמתפלל התחיל את תפילתו, מעיקר הדין אינו צריך לקום אפילו אם אינו עוסק בתורה ובתפילה, מכיון שהמתפלל 'בא בגבולו'. והוסיף ה**רמ"א** (שם) שמדת חסידות לקום אפילו כשהיושב קדם למתפלל,

עוסק בתורה ובא אחר ונעמד להתפלל מאחוריו, לא חייבים להחמיר ולעמוד, ואין בזה אפילו מדת חסידות. וכתב העולת תמיד (ס"ק ד) ששמע מדברי השו"ע שההיתר של עוסק בתפילה כשהמתפלל בא בגבולו, הוא דוקא אם נעמד בצדדיו, אבל אם המתפלל נעמד ממש מול פניו, אפילו אם היושב קדם למתפלל, הוא צריך לעמוד. ויש להעיר שהמשנ"ב (בסעיף ג) לא הביא את דבריו (בסעיף ב) לחלק בין לפניו לבין הצדדים.

3. המאריך בתפילה

לפני עיור: אדם שיודע כי הוא מאריך בתפילה ואין בו את הסברות שנאמרו במעבר ציבורי שהרי בית הכנסת מיועד למקום תפילה, לדעת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (קונטרס קיצור הלכות עמוד ה אות ט) יש עליו חיוב לעמוד במקום שהרבים לא יעברו לפניו ולא יעברו על איסור 'לפני עיור'. וכן דעת הג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות חלק א סימן עה ד"ה והאמת) שהעומד במקום שרבים עוברים בו ומאריך בתפילתו 'חוטא שמכשיל בכך את הרבים', וראוי לו למצוא מקום שלא עוברים בו.

ולדעת הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (דעת נוטה הלכות תפילה תשובה שסב, שסג, ובהערה שמג) 'בבית הכנסת מותר לכל אחד להאריך כרצונו', ולענין להכריחו לעמוד במקום שלא מפריע, 'אי אפשר להכריחו, אבל יש בזה חסד'. ובספר שמע שלמה (חלק ב סימן ו אות ד) כתב על המאריכים בתפילה 'צריך כל אחד לשים ליבו על זה שלא יצער אחרים חס ושלום'.

בזמן הלימוד: וידוע בשם הגרא"מ שך זצ"ל (ד' אמות של תפלה עמוד תלט, קובץ זכרון להגר"ע עטיה), שאם אחד מתחיל להתפלל עם הציבור ומאריך בתפילתו עד שכבר הגיע זמן הלימוד, אין בו האיסור של לעבור ולשבת בארבע אמות של המתפלל. עוד מובא שם, ששמע בשם הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל דבישיבת קלם היה מקובל בשם האלטער מקלם זצ"ל דמותר לעבור אחר מעריב לפני המאריכים בתפילתם. וכן הורה אחד מגדולי הוראה שליט"א שמסתבר שאחד שנכנס לבית מדרש בשעת הלימוד ועומד להתפלל שאין חיוב לקום מחמתו.

בס"ד
הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

שבט תש"פ
שיעורי הלכה למעשה

בשורה משמחת לתושבי ירושלים
בימים הקרובים יתקיימו א"ה שיעורי הלכה מרתקים
בנושא 'צניעות הלבוש'
מפי הגאון הגדול רבי גרשון מלצר שליט"א
מגדולי מורי ההוראה בישיבת מיר
בסיוע השיעור יקבלו המשתתפים קונטרס נמלא של סיכום ההלכות

יום המישי פרשת משפטים ב"ה שבט תש"פ
בבית הכנסת 'פיסק קרלין'
רחוב חסידי קרלין 1 טופנת בית ישראל ירושלים

תחילת השיעור בשעה 2:00
סיום השיעור בשעה 3:00

בנושא 'פיצד מברכין'
בליווי מצגת מיוחדת והמחשית מהשטח
מפי המזמחה בתחום זה
הרב הגאון רבי אלחנן בקרמן שליט"א
סחמב הספר 'עניני דיעים בט"א'

יום ראשון פרשת תרומה ב"ה שבט תש"פ
בבית הכנסת 'פיסק קרלין'
רחוב חסידי קרלין 1 טופנת בית ישראל ירושלים

תחילת השיעור בשעה 2:00
סיום השיעור בשעה 3:00

שוואי התורה ממוננים למעל את ההרמנות הסינותית ללמוד ימים אלו שנתנים לכל אחד ואחד
בנדבת התורה: 'ספסל הילכתא'

וטעמו שהרי המתפלל עשה שלא כדיו, שנעמד להתפלל מאחורי היושב בהיתר, ועכשיו ישיבתו היא גנאי למקום הקדוש של התפילה, ולכן אם יקום הוא מסלק את המכשול הזה.

אך כתב המשנ"ב (ס"ק יג) שההיתר להמשיך לשבת כשהשני נעמד מאחוריו, הוא דוקא בבית שאין לכל אחד מקום קבוע, אבל במנין קבוע וכל שכן בבית הכנסת, צריך לקום, כיון שהוא מקום מיוחד לכולם. ועוד כתב שאם היושב

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. אסור לשבת בתוך ארבע אמות של המתפלל, בין מלפניו בין מן הצדדין, בין מלאחריו. טעם האיסור מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים והוא אינו מקבל, ועוד שהמקום התפילה הוא אדמת קודש, וצריך לנהוג בו כבוד.
- ב. אם עוסק בתפילה מותר לשבת בארבע אמות של תפילה, ואם עוסק בתורה מחלוקת, ולכן לפניו ובצדדים טוב להחמיר שלא לשבת כי אם במקום הדחק, ולאחריו אין להחמיר. ההיתר של עוסק בתורה ותפילה הוא רק במוציא בפיו, אבל הרהור בלב אינו מועיל, ואם מהרהר מתוך ספר דינו כמוציא בפיו.
- ג. יש אוסרים מול פניו כמלא עיניו, מפני שנראה כמשתחוה לו, ואין מועיל שהיושב עוסק בתפילה. אם יש הפסק מחיצה של דבר קבוע גבוה 'ורחב ד' מותר לשבת בארבע אמות של המתפלל. סמיכה כשישיבה, וסמיכה במקצת שאם ינטל יוכל לעמוד, יש להקל במקום הדחק. ולצורך נפילת אפים מותר לסמוך.
- ד. אם היושב בצד המתפלל חלוש וידוע שהוא חלוש מותר לשבת, רק אם אי אפשר לו בקל להרחיק ד' אמות ולשבת שם. ולפניו יש מחמירין אף בחלוש.
- ה. אם המתפלל בא בגבולו אינו צריך לקום מפניו אפילו יושב בטל, ומידת חסידות לקום, ודוקא בביתו אבל במנין קבוע, וכל שכן בבית הכנסת צריך לקום. ואם עוסק בתורה או בתפילה אין צריך להחמיר ולעמוד ואין בזה מדת חסידות. ויש אומרים שמול פני המתפלל אפילו אם בא בגבולו צריך לעמוד.
- ו. המאריך בתפילה עליו לעמוד במזרח, ולא להכשיל את הציבור. ויש אומרים שאם התחיל להתפלל עם הציבור והאריך ביותר לזמן הלימוד, מותר לעבור.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על: 100 ₪ מזומן

שאלה: האם מותר לאכול בשבת מאכל

שיש עליו כיתוב, או לא?

מצוי הרבה סוגי מאכלים עם כיתוב, שוקולדים, עוגיות, עוגות, וכן צלחות וכוסות אכילים עם כיתוב. והשאלה, האם באכילתם בשבת יש לחוש למוחק, והאם יש חילוק בין שובר ביד לשובר בפה תוך כדי אכילה? מקורות: רמ"א (סימן שמ סעיף ג), משנה ברורה (ס"ק טו יז), חזון איש (סימן סא ס"ק א).

במדור זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה מובחרת על השאלה נכנס להגרלה! ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות הנכונות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. ניתן גם לענות בעילום שם, בלי להכנס להגרלה.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 253 על סך 100 ₪

האברך החשוב הרב אליעזר גראטש שליט"א

כולל מגדל עוז מודיעין עילית

לע"נ האשה הצדקנית מלכה יענטא קירשנבוים בת רבי בנימין זאב זצ"ל נלב"ע כ"ג שבט תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

בית הוראה הילכתא

השו"ת השבועי מ'בית הוראה הילכתא'

שאלה: כאשר אני מברך על כוס שתיה בחדר קפה בבית הכנסת, האם אני צריך לחזור ולברך כשאני ממשיך לשתות בקומה אחרת, או לא?

תשובה: תמצית הדינים מהשו"ע (סימן קעח סעיפים א' ב') והמשנ"ב (שם) והביאור הלכה (ד"ה בבית אחד), שאדם שעובר מחדר לחדר או מבית לעליה (באותו רשות) צריך שיכוון כשמברך לעבור ממקומו הראשון, או שרואה מקומו הראשון, או שרגילותו ללכת בכל הבית, אם לא כיון כך לא יצא מחדר לחדר, ואם יצא מחדר לחדר מכריע בביה"ל דמספק לא יברך שוב כיון שיש בזה מחלוקת.

ולכן בבית הכנסת שכולו רשות אחת, אם כיון לכך, או שרגילותו כך, או שרואה מקומו הראשון, מותר לעלות ולרדת. ובכל אופן גם ללא תנאים אלו, אינו חוזר ומברך בדיעבד כל עוד שלא יצא מחוץ לבנין.

לתגובות: ניתן לפנות ל'בית הוראה הילכתא' 02-5350535 שלוחה 1-1.

עדכוני הלכה

'לבוד' בסטנדר של הגרי"ש אלישיב זצ"ל

מעשה רב: בתמונה הראשונה, נראה הסטנדר של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בבית המדרש 'תפארת בחורים' שביקש מהר"ר אהרן נמירובסקי זצ"ל ממותפללי בית המדרש, שיעשה פסי עץ במרחק שיעור 'לבוד' כדי שהסטנדר יהיה מחיצה, כך יוכל לפסוע ב'עושה שלום', בלי חשש של עובר לפני המתפלל. והיה סומך על כך למעשה, שלא היה מסתכל לאחוריו אם יש מתפלל או לא.

להבנת העניין חשוב להדגיש, שלא היה מסובב את הסטנדר למזרח בשמונה עשרה, ואת הסידור הניח בסטנדר קבוע בקיר המזרח, כפי שרואים בתמונה השנייה.

נושא הגיליון הבא:

'מאכלים עם כיתוב בשבת'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"ג, לרפו"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה. אפשר לתרום עבור הוצאות הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי רבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 100

פרשת משפטים

תש"פ

גלגל החוזר בקדימת הברכות (תגובה לגליון 98) ♦ הרב אורי יצחקי

בדין הברכה על רסק פירות והעצה לצאת מן הספק ♦ הרב שמואל דרוזי

אכל פירות ט"ו בשבט קודם הסעודה האם נפטרים בברהמ"ז? ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

גלגל החוזר בקדימת הברכות

התפוח יש כאן מעלת חביב של התפוח, ובפשוטו היה נראה דמעלת חביב הוא רק על מה שמבורך להדיא, אבל אם השני נפטר רק בגרוא אין בו מעלת חביב [וכן הוכיח הגר"ל רפפורט שליט"א במאמר הנ"ל מדברי הראשונים].

ה. ובלימוד החבורה עלה בדעתי צד חדש בענין זה, דאין כאן גלגל החוזר כלל, דהנה כל המדברים בספק זה נקטו בפשיטות שיש לבננה מעלת חביב, אע"פ שהתפוח חביב ממנה, וע"ז סובב והולך כל יסוד הספק, אלא שנחלקו את מי מהמינים יש לנו לסלק כדי שלא נמצא בלא הכרעה, אם לסלק בסברא אם לסלק במציאות (כמו שהכריע הגר"א גנחובסקי זצ"ל).

ולוא דבריהם היה נראה לדון דשמא כל מעלת חביב לא נאמרה אלא כשמבורך על החביב מכל, אבל כל שיש לפנינו שלושה מינים שהאחד חביב מתברו, כל עוד נמצאים שלושתם לפנינו בטלה מעלת החביב השני נגד החביב הראשון ושוב אין לשני מעלת חביב אף נגד השלישי.

ואם כנים אנחנו הרי אין כאן מקום ספק ואין כאן גלגל החוזר, אלא מעצמו מוכרע הדין שיקדים את התמר ויפטור את התפוח ואח"כ יברך על הבננה.

ומצאתי בספר זכרון חי שכתב כדברינו, והוסיף לבאר ע"פ מה שיסד שם דיסוד דין קדימת חביב אינו בעצם הפרי אלא משום מעלת הברכה לפי שמשבח את קונו יותר כמש"כ הדרכי משה סי' קע"ז סק"א, ועל כן מסתבר דכיון שהתפוח חביב עליו יותר מהבננה אין מעלה כלל לחביבות הבננה.

ו. והנה הביא שם בשם הגר"ב צ' פלמן זצ"ל שצידד ג"כ דהחביב השני כמאן דליתא וממילא נמצא דהתמר קודם, אבל מטעם אחר, לפי שמצאנו גלגל החוזר כעין זה בגמ' זבחים צ' ב' שנסתפקו בחטאת העוף ועולת בהמה ומעשר איזו מהן קודם, תיקדום חטאת העוף איכא מעשר דקדים לה, ליקדים מעשר איכא עולת בהמה דקדמה ליה, תיקדום עולת בהמה איכא חטאת העוף דקדמה לה, והעלו בגמ' ב' דרכים, האחד דמין זבח עדיף, ובמעורבא אמרי עיילא בה עולת בהמה בחטאת העוף ואגבהתה ממעשר, דהיינו שחשיבות עולת בהמה שבאה עם חטאת העוף ביטלה את חשיבות שם מין זבח מהמעשר כדביאר רש"י שם. והנה להלכה קי"ל כתי' בתרא כמבואר ברמב"ם פ"ט מתמידין ה"ח, וא"כ ה"ה בניד"ד חביבות התפוח על הבננה ביטלה את מעלת החביבות של הבננה כלפי התמר, וממילא יברך על התמר, עכ"ד.

ביאור הדברים, דיסוד הגמ' בזבחים הוא דאע"פ שאם יזדמנו שנים מהקרבנות לפנינו בלא השלישי סדר קדימתם ידוע, אעפ"כ השתא שנזדמנו שלושתם יחד דנים כאילו בא המעשר

א. ידועה חקירת העולם בגוונא שיש לפניו תפוח בננה ותמר, וכן הוא גם סדר חביבותם, התפוח חביב מכולם ואחריו הבננה ואחריהם התמר, דכיון דקי"ל דבב"ש מין ז' קודם ובאב"ש חביב קודם, א"כ היכי לידייני דיני להאי דינא, דאם יבוא לברך על התפוח הרי תמר קודם ואם יבוא לברך על התמר הרי בננה קודמת ואם יבוא לברך על הבננה הרי תפוח קודם.

ובספר וזאת הברכה עמוד 326 נקט דבאמת אין הכרעה בספק זה, ובסוף כתב דכיון דלדעת הרמב"ם חביב קודם לז' מינים אף בב"ש, ולדעתו התפוח קודם לכל, לכן יש להקדים את התפוח. ואחרים כתבו דכיון דאין הכרע יש לסלק אחד המינים, וכ"כ בספר בר אלמוגים להגאון האדיר הגר"א גנחובסקי זצ"ל.

ב. וכמה מהמחברים כתבו בפשיטות דכיון דאין צד לברך על התפוח כיון שהתמר קודם, ממילא הוא מסולק ולא נשאר רק הבננה והתמר וחביב קודם, כ"כ בספר מגילת ספר סימן כ"ג אות ד', ויסוד הסברא בזה היא דהנידון בין התפוח והתמר הוא נידון בפנ"ע על מי מהם לברך ומי מהם יפטר רק בתורת גרירה, ובנידון זה אין שייכות לבננה כלל, כי על הבננה בודאי הוא מברך ואינה נפטרת מדין גרירה, והנידון של הבננה הוא רק איזה ברכה להקדים בין ב' הברכות, ועל כן הואיל והתפוח והתמר יש להם נידון בפנ"ע וההכרעה בנידון זה היא לברך על התמר ולא על התפוח נמצא שהתפוח מסולק ולא נשאר כי אם הבננה והתמר כאמור, וא"כ יקדים לברך על הבננה.

ג. והרה"ג ר' לוי יצחק רפפורט שליט"א העלה כן מטעם אחר במאמר שהתפרסם במדור זה גליון 98, והוא לפ"מ שכתב להוכיח מדברי הראשונים דמעלת הקדימה של מין ז' בברכותיהן שוות לעולם עדיפה ממעלת הקדימה של חביב באין ברכותיהן שוות, ולכן קדימת התמר לתפוח עדיפה על שאר הקדימות בגלגל זה, וכיון שכן הרי התפוח מסולק וחוזר הדין דלא נשאר לפנינו כי אם התמר והבננה ויברך על הבננה.

ד. עוד הובא מספר שיח השדה למרן הגר"ק שליט"א שדן בספק זה והכריע לברך על התמר ויפטור את התפוח ואח"כ יברך על הבננה, וטעמו דכיון דמקדים לברך בפנ"ע ופוסר את התפוח החביב, יש לו מעלת חביב אע"פ שנפטר בגרוא, והנידון רק איזה מין יחזיק בידו בעת הברכה, לכן יש להקדים מין ז' מחמת חשיבותו, (וכן מטו משמיה אביו מרן הקה"י זצ"ל), ויש בדברים אלו חידוש רב דהמבורך על התמר ומתכוין לפטור את

מהם עיסה והוציא מהם גרעיניהם אפ"ה לא נשתנית ברכתו ומברך עליהם בורא פה"ע ולבסוף ברכה מעין שלוש, והרמ"א הוסיף וכתב דלפ"ז ה"ה בתבשיל הנקרא פוידל"א שעושים מגודגדניות ושאר מינים שמוציאים הגרעינים ומבשלים אותם עד שהם נימוחו לגמרי ולא ניכר צורתן כלל, ומ"מ מברכים עליהם בפה"ע לדעה זו, ומיהו כתב הרמ"א ד"א לברך עליהם שהכל וסיים הרמ"א וטוב לחוש לכתחילה לברך שהכל אבל אם בירך בפה"ע יצא כי כן נראה עיקר. וביאר המשנ"ב דהשו"ע קאי בתמרים שנתרסקו ובזה ק"ל כוותיה דכיון שממשן קיים לא נשתנית ברכתו שנתרסקו ניכר תוארו וצורתו גם כשמתרסקין לגמרי, ורק בפאוידל"א שאיבד כל צורתו ולא ניכר כלל מה הוא אז לכתחילה מברך שהכל וכהכרעת הרמ"א דבברכה זו יוצא על הכל בדיעבד, ומ"מ אם בירך פה"ע יצא כי כן נראה עיקר כמש"כ הרמ"א.

עוד כתב המשנ"ב דעצה זו שכתב הרמ"א לברך שהכל לא מהני אלא לברכה ראשונה, אבל לגבי ברכה אחרונה אין עצה אי אתרמי לענין דברים שהוא מז' מינים וכדאיתא בסי' ר"ח ס"ג דברכת בנ"ר אינה פוטרת מעין שלוש ולא מעין שלש פוטרת בנ"ר אם לא שיאכל גם פרי מז' המינים וגם דבר שברכתו בנ"ר לפטור גם את זה ממנ"פ, ואם אין לו נ"ל שיוכל לברך מעין שלש כי כן משמע מלשון הרמ"א דתופס לעיקר הדין שברכתו פה"ע עכ"ל, והוא חידוש גדול דנמצא מברך ברכה ראשונה שהכל ובר"א מעין שלוש והוי כברכותיו סותרות זא"ז, ויעוי' באגרו"מ [יו"ד ח"ב סי' כ"ה] שהעיר בזה וכתב דכיון דבדיעבד ברכת שהכל פוטרת גם פירות שלמים לכן אינו סתירה כ"כ עיי"ש, מיהו יש לציין דבספר כף החיים [סי' ר"ב סק"ל] הביא מכמה אחרונים דנקטו דברכת בנ"ר פוטרת ברכת מעין ג' עיי"ש.

ובעיקר הכרעת הרמ"א יש לציין דגם פוסקי ספרד נקטו כן דבפירות שאין ניכר צורתן לגמרי יברך לכתחילה שהכל דבברכה זו יוצא ממנ"פ, יעוי' בכף החיים [סי' ר"ב סקנ"ז] ובבא"ח [ש"ר פ' פנחס ה"ג], וכתב שם לענין משמש שממחין אותו במים ואינו ניכר הפרי ואח"כ עושים ממנו רדיד משמש מיובש הנקרא "לדר" מברך שהכל.

במנהג העולם לפטור רסק פירות

והנה מנהג העולם דאם יש עם הרסק חתיכה ניכרת מהפרי מברכים עליה בפה"ע ופוטרים את הרסק, וכ"כ בבא"ח שם ה"ג במה שרגילים לרסק תמרים עם שומשמן דשורת הדין אם נתרסקו לגמרי שאין ניכר צורת התמרים יברך שהכל, ואם עדיין נשאר חתיכות מן התמרים שניכר שהם תמרים יברך בפה"ע ויפטור השאר עיי"ש, ובכף החיים הנ"ל כתב בפרי שנתרסק לגמרי דמברך שהכל, אך אם אפשר יש להביא מאותו המין שאינו מרוסק ולברך עליו ולפטור את זה בין בברכה ראשונה בין בברכה אחרונה ע"כ, ומבואר דאפי' לכתחילה יש לעשות כן, ויעו"ע להלן.

אולם בשו"ת מנחת שלמה [ח"א סי' צ"א אות ג'] כתב בדבר רסק של פירות העירויות כמה פעמים לאלה שנוהגים להחמיר וליקח מעט מאותו המין ולברך בפה"ע וכוונתם בכך לאפוקי נפשייהו מפלוגתא, ואמרת דמדברי הרמ"א סי' ר"ב ס"ז משמע שלדעת רש"י הטור ותה"ד אם בירך בפה"ע גם בדיעבד לא יצא.

ובישוב מנהג העולם והאחרונים הנ"ל נראה כמו שמצינו בחיי אדם [כלל נ"א סעיף י"ב] דכתב וז"ל דבר שברכתו 'בורא פרי העץ' או 'בורא פרי האדמה' רק מחמת שנתרסק או מחמת שאינו עיקר הפרי או שלא נגמר הפרי ירד ממעלתו ומברכין עליו לכתחילה 'שהכל', מ"מ בדיעבד אם בירך עליו ברכתו הראוי לאותו המין יצא ע"כ ומקור הדין במג"א סי' ר"ו אלא דהמג"א כתב כן לענין לא נגמר הפרי או אינו עיקר הפרי אולם הח"א הוסיף על דבריו דגם פרי שנתרסק בכלל זה.

והקשה הח"א במוסגר דא"כ למה אמרו דהיכא דיש ספק אם הוא עיקר הפרי יברך פרי האדמה דיצא בדיעבד, הא לפי"ד המג"א להיפך נמי יצא, וכמו"כ יש להקשות בפרי שנתרסק

רק עם עולת בהמה ובטלה חשיבותו, ואין שייך לומר דמעשר ישמור את חשיבותו התמידית נגד חטאת העוף גם כשבא עם עולת בהמה, דכללא הוא שדנים לפי מה שבא לפנינו. וה"נ יש ללמוד מזה לדין קדימה בברכות, שאין דנים את החביבות רק לפי מה שעומד לפנינו, דכמו שלא שייך לומר דהיכא דבאו לפנינו רק בננה ותפוח דהבננה יש לה מעלת חביב נגד התפוח כיון דאם היתה באה רק עם התמר היתה נקראת חביב, דסו"ס השתא עומדת נגד תפוח החביב מינה, ה"ה כשנזדמנו לחדא ביקתא גם התמר וגם התפוח, הואיל והתפוח חביב מהבננה תמיד, ממילא בטלה חביבות הבננה מכל וכל.

אבל הדמיון צ"ב, דהנה יש להבין בגמ' זבחים אמאי דנים את המעשר נגד עולת הבהמה ומבטלים מעלתו ושוב מקדימים חטאת העוף לעולת בהמה, נדון את עולת הבהמה נגד חטאת העוף ותיבטל מעלתה מגז"כ ושוב אין לנו רק נידון קדימת מעשר נגד חטאת העוף וממילא תיקדם מעשר. ובע"כ צ"ל דמעלת עולת בהמה אינה בטלה כשמקדימים לה את חטאת העוף משום דגז"כ היא ולא משום המעלה, וממילא גם לפי הדין שמקדימים חטאת העוף לעולת בהמה אכתי עולת בהמה בחשיבותה קאי ולכן היא מבטלת את חשיבות המעשר. אבל לגבי קדימה בברכות הא אין כאן גז"כ אלא מעלות בעלמא, וכשם שקדימת התמר לתפוח אינה מבטלת מעלת חביבות של התפוח ולכן עומד במעלתו גם אחר הדין להקדים את התמר, ה"ה קדימת התפוח לבננה לא תבטל מעלת החביב של הבננה.

ואפשר דגם לדבריו עיקר הסברא בניד"ד היא סברא פרטית בדין קדימה בברכות, דמעלת חביב בטלה כשיש לפנינו חביב יותר כמו שנתבאר, ומה שהביא מהגמ' בזבחים הוא לדוגמא בעלמא, דאין לומר דמעלת חביב של הבננה אינה מתבטלת אלא כשבירכו על התפוח, דה"נ מצאנו בזבחים שם דמעלת זבח של המעשר מתבטלת אע"פ שבפועל לא הקריבו את העולת בהמה תחילה.

ז. העולה מן האמור, דהקה"י ויבדל"ח מרן הגר"ח ק שליט"א צידדו לברך על התמר תחילה משום שמתקיים בזה דין חביב על התפוח, וכן מובא בהערות דרשו על גליון המשנ"ב סי' ר"א בשם בעל שבט הלוי זצ"ל מטעם אחר עיי"ש, ולדברינו ג"כ עולה כן מטעם אחר, דאין מעלת חביב כלל לבננה הואיל והתפוח חביב ממנה, וכן צידד הגר"ב צ' פלמן זצ"ל.

הרב שמואל דרזי

בדין הברכה על רסק פירות והעצה לצאת מן הספק

בגמ' ברכות לח. אמרינן דתמרים שריסקן ועשאן טרימא מברך עליהם בורא פרי העץ, מאי טעמא במילתיהו קיימי כמעיקרא, ונחלקו הראשונים אם הגמ' מיירי בריסקו לגמרי או לא, דשיטת הרמב"ם וכן פי' הב"י סי' ר"ב ס"ז דמיירי גם במרוסק לגמרי ואין ניכר תארו ואפ"ה מברכים בפה"ע והוא הדין בכל פירות שריסקן לגמרי, ומאיך שיטת רש"י והריטב"א דמיירי באינו מרוסק לגמרי אבל אם ריסק לגמרי מברך שהכל, ויעוי' בריטב"א שכתב ושמעין מינה דטעמא משום דבמילתיהו קיימי, הא נתרסקו לגמרי עד שעברה צורתן לא ואין מברכין עליהם אלא שהכל, וזו בנין אב למשקין היוצאין מן הפירות חוץ מזיתים וענבים שאין דינן כמותן ואין מברכין עליהם אלא שהכל ע"כ. ובשיטת הרמב"ם ודעימיה צריך לחלק דהטעם במשקים היוצאים מן הפירות דמברך עליהם שהכל היינו משום דחשיבי כזיעה בעלמא, משא"כ כשגוף הפרי מרוסק דמברך על ממשות הפרי.

ולדינא כתב השו"ע סי' ר"ב ס"ז תמרים שמיעכן ביד ועשה

מדברי הרמ"א שכתב דיברך שהכל דיוצא בזה בדיעבד והרי גם בברכת העץ יוצא בדיעבד, ותיירץ הח"א דלק"מ דזה הוי כלתחילה כיון שרוצה לברך ומסתבר יותר לברך בורא פרי האדמה שבכלל זה ג"כ פרי העץ, אבל בדיעבד שטעה באמת יצא שהרי לא אמר שקר שהרי הוא מין העץ עכ"ד, וכמו"כ יל"פ בדברי הרמ"א דלכתחילה צריך לברך שהכל דבכלל זה גם פרי העץ, אבל בדיעבד אם בירך העץ י"ל דיוצא לכו"ע.

וכן מסיק המנחת שלמה שם וכתב דחזור בו מדבריו הנ"ל כי יותר נראה לומר שהרמ"א כתב את האמת שהעיקר לדינא דמברכין בפה"ע ולפיכך אם בירך כן הוי כאילו לא טעה ובירך כדון, אבל אה"נ דברכת העץ יוצא בדיעבד גם לשיטת רש"י וכמש"כ הח"א והטעם כיון דסו"ס אוכל ממשות הפרו.

אולם לענין משקין היוצאים מהפירות נראה דאם בירך בפה"ע לא יצא אף בדיעבד כיון דמשקין היוצאין מהפירות חשיבי כזיעה בעלמא ואין כאן ממשות הפרו, וכ"כ המנח"ש שם דשאני משקין היוצאין דגם לענין ערלה וכלאים חשיבי כזיעה בעלמא ולא כגוף הפרו, ומיהו לפ"ז יש להעיר מדברי הריטב"א הנ"ל דכתב דפירות שנתרסקו לגמרי מברך שהכל ולמד מכאן למשקין היוצאין מהפירות דברכתן שהכל, ונראה מדבריו דשום הם לדינא, מיהו יל"ע דהריטב"א לא הזכיר סברא זו דזיעה בעלמא הן, ויעו"ע בדברי הבה"ל דכתב נמי דמדברי הרא"ה [רבו של הריטב"א] נראה דסובר דיברך שהכל מעיקר הדין מ"מ אין לזוז מדברי הרמ"א דאם בירך בפה"ע יצא, ומשמע להדיא דהבה"ל נקט דלדברי הרא"ה לא יצא אף בדיעבד וצ"ע.

והנה הקשה הנשמ"א [כלל נ"א סק"ח] ואמנם תמיה לי טובא וכי גרע פירות המרוסקין ונימוחין לגמרי מאם בישל פירות ונכנס טעם הפרו במים שמברך בפה"ע לד' הרא"ש, ודוחק לומר דדוקא לשיטת רשב"א הוא דהא לא הזכירו כלל דתליא זב"ז, וכתב ליישב דמדברי המג"א סי' ר"ה נראה דדין הרוטב כדן המאכל עצמו, וא"כ אם הוא דבר שדרך לרסק אותו לגמרי אה"נ דגם על המים מברכים כברכת הפרו, ואם אין דרך אותו פרי לרסק אותו כ"כ באמת גם על המים אין מברכין אלא שהכל, וא"כ לק"מ מבישול פירות או ירקות שמברכין בפה"ע דשאני התם שכך הוא דרך אכילתן, משא"כ ברסקו לגמרי בדבר שאין דרכו בכך דגם על הפרו גם על המים מברכין רק שהכל עכ"ד.

והעולה מהדברים בישוב דברי האחרונים וכן מנהג העולם דלוקחים חתיכת פרי ומברכים עליו כדי לפטור הרסק, ונתבאר עפ"ד הח"א דגם להסוברים דמברך על הרסק שהכל מ"מ יוצאים בדיעבד בברכת העץ ורק דלכתחילה בעינן שתהא צורת הפרו ניכרת ולזה מהני שיקח חתיכת פרי והברכה תחול עליו ויפטור הרסק ממילא, ומיהו יש להעיר דלפ"ז היה יכול ליקח גם חתיכת פרי ממין אחר ולברך עליו ברכת העץ ולמה יש קפידא ליקח דווקא מאותו המין, ולענין מעשה יל"ע במי שיש לפניו פרי העץ ממין אחר ורסק פירות דיתכן דצריך להקדים ולברך שהכל על הרסק ואח"כ יברך על הפרו, ויעו"י בשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' מ"ו סק"א] דנקט כן אפי' בחתיכת פרי מאותו המין וכתב דיקדים ויברך שהכל ואח"כ יברך פרי האדמה, ואמנם באותו המין נתבאר שלא נהגו כן, אבל עכ"פ לענין מין אחר י"ל דגם למנהג העולם יש לעשות כן.

הרב אברהם זנגר

אכל פירות ט"ו בשבט קודם הסעודה האם נפטרים בברהמ"ז

[א] הוי עובדא בט"ו בשבט אחד אכל מיני פירות שונים כנהוג וביניהם תמרים וזיתים ובסוף אכילת הפירות נטל ידיו

לארוחת ערב, ולא בירך ברכה מעין שלש על הפירות לפי שחשב לאכול עוד חתיכת פרי בתוך הסעודה, וכה"ג נפטרים כל הפירות בברכת המזון כמבואר במשנ"ב סי' קע"ו סק"ב דהאוכל פרי קודם הסעודה ומברך עליו ופוסט בברכה זו פרי שיאכל בתוך הסעודה הרי הפרי שאכל בתוך הסעודה גורר עמו את הפרי שאכל קודם הסעודה להיפטר יחד בברהמ"ז.

אולם העיר חכ"א שליט"א דאם אכל בתוך הסעודה רק פירות שאינם משבעת המינים הרי הוא מכניס עצמו לספק אם הוא נפטר בברהמ"ז, דהא לדעת הרבה ראשונים ברכת מעין ג' על פירות ז' המינים היא מדאו' (כשאכל מהם כדי שביעה) ובמשנ"ב סי' ר"ט סק"י כתב להחמיר כשיטות אלו, נמצא שהפירות משבעת המינים שאכל קודם הסעודה חייבים בברכה אחרונה מדאו' ואילו הפירות שאכל בתוך הסעודה אינם חייבים בברכה אחרונה מדאו', ובכה"ג אין הפירות שבתוך הסעודה גוררים את הפירות משבעת המינים שאכל קודם הסעודה לגבי החיוב דאו', עכ"ד.

אך לפו"ר נראה דא"ז טענה, דהא מסתימת הפוסקים משמע דאף אם אכל בסעודה פרי פחות מכשיעור הרי זה מועיל לגרור את הפרי שאכל קודם הסעודה לפוטרו בברהמ"ז, [וכ"כ מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים עמ' תרס"ה], הרי דדין גרירה זה הוא גם באופן שאין חיוב ברכה אחרונה על הפרי שאוכל בתוך הסעודה.

[ב] אולם אינו מוכרע, דהנה יש לחקור ביסוד דין זה דפרי שאכל בתוך הסעודה גורר עמו את הפרי שאכל קודם הסעודה להפטר בברהמ"ז (ומקור הדין הוא בתוס' פסחים ק:), אם הוא משום דבכה"ג חשיב הפרי שאכל קודם הסעודה כצורך הסעודה כיון שברכתו נצרכת לדבר הנאכל בסעודה ועל כן הוא נידון כדברים הבאים מחמת הסעודה, או משום דכיון שב' הפירות נפטרו בברכה ראשונה אחת חשיבי כאכילה אחת, ומיגו דברהמ"ז פוסט את זה שבתוך הסעודה פוסט נמי את הראשון והואיל וכולה אכילה אחת היא.

ומצאנו בזה סתירת לשונות במשנ"ב, דל' המשנ"ב סי' קע"ו סק"ב הוא כצד הא'; 'הוי הכל לצורך סעודה וא"צ לברך אחריהם, דברהמ"ז יפטור הכל כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה, [וכ"ה ל' הח"א כלל מ"א ס"א], ואילו ל' המשנ"ב בס' תע"ג סקנ"ו הוא כצד הב'; 'ברהמ"ז שפוסט את המרור שאוכל בתוך הסעודה קאי גם על הכרפס שאכל מקודם, [וכן משמע מל' המג"א סי' רצ"ט סק"א והגר"ז סי' קע"ד ס"ו שביארו ששניהם הם שתיה אחת כיון שנפטרו בברכה אחת], וצ"ע ליישב סתירת הלשונות. ובספר בירורי ברכות סי' ס"ט הרחבנו בנפ"מ בין ב' צדדים אלו.

והנה לצד הא' פשוט דלא תליא כלל בחיוב ברכה אחרונה שיש על הפרי שאכל בתוך הסעודה אלא רק על חיוב ברכה ראשונה שלו, דכיון שנפטר בברכת הפרי שאכל קודם הסעודה הרי הפרי שקודם הסעודה נידון כצורך הסעודה להיפטר בברהמ"ז. אולם לצד הב' הלא יסוד הפטור הוא משום דברהמ"ז פוטרת את הפרי שאכל בתוך הסעודה, וא"כ באופן שאכל בסעודה פחות מכשיעור או אם אכל פרי שאינו משבעת המינים דמדאו' פטור מברכה אחרונה איך יועיל לפטור הפרי שאכל קודם הסעודה בברהמ"ז.

[ג] ושמא י"ל בזה דבר חידוש, דהנה האוכל כזית ומחצה פשוט דחיוב ברכה אחרונה הוא על כל הכזית ומחצה שאכל, ואף שכבר נתחייב בברכה לאחר אכילת כזית ואכילת החצי כזית שאכל אח"כ הרי אין בכוחה לחייב ברכה, מ"מ נראה פשוט דהכל מצטרף יחד ולמפרע יש כאן אכילה אחת של כזית ומחצה, ועל כן חיוב הברכה אחרונה הוא על כל הכזית ומחצה, [וכ"כ מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים סוס"י קל"ח], ומעתה יש לדון דה"נ אם אכל כזית ולאחר שיעור כא"פ הוסיף ואכל עוד חצי כזית, הכל מצטרף יחד לחיוב ברכה אחרונה, ואף שאם היה אוכל בתחילה חצי כזית לא היו ב' האכילות מצטרפות לחיוב ברכה אחרונה, דלא חשיבא אכילה

בברהמ"ז הוא מדין טפילות לפת או מדין דברהמ"ז קאי על כל הסעודה, ובוזה אפשר דנפטר גם חצי כזית כי הוא נכלל בכלל הפת או בכלל הסעודה ע"ש. ולפ"ז בכל האופנים הנ"ל נפטר הפרי שאכל קודם הסעודה יחד עם הפרי שאכל בסעודה.

[ו] אם כנים דברינו ביסוד הנ"ל דחצי כזית מצטרף לאכילת כזית לענין חיוב ברכה אחרונה אע"פ ששהה ביניהם כא"פ, יש להעלות נפ"מ נפלאה, דהנה נחלקו האחרונים אם חצי כזית מזונות וחצי כזית פירות מז' המינים מצטרפים לחיוב ברכת מעין ג' (ויזכיר את שניהם בברכה), או דאינם מצטרפים אלא לחיוב ברכת בורא נפשות (דכל המינים מצטרפים לבורא נפשות כמבואר במג"א ומשנ"ב סי' ר"ט), ובפשוטו יסוד הנידון הוא בגדר הדין דהאוכל מזונות ופירות מברך ברכה אחת על שניהם, אם ב' חיובי ברכה נפרדים יש לב' המינים ומה שהוא כוללם בברכה אחת הוא כמו בהפרשת תרומות ומעשרות דמברך ברכה אחת על הפרשת תרומות ומעשרות אע"פ שהם כמה חיובים נפרדים על כל הפרשה, או דהוי חיוב ברכה אחד על אכילת ז' המינים אלא שתקנו חז"ל לפרט בברכה. [והנה לשיטות הראשונים דברכת מעין ג' בשבעת המינים היא מה"ת פשיטא דהוי חיוב ברכה אחד, דהא מדאו' אין חילוק בין כל ז' המינים וחיוב ברכה אחד הוא להם, (ורק פת חלוקה מהם דבעי ג' ברכות מה"ת משום דארץ הפסיק הענין כמבואר בברכות מד.), והחקירה הנ"ל היא רק לפ"מ שפסק השו"ע סי' ר"ט לעיקר כד' הראשונים דהוי מדרבנן.]

והנה ד' הגר"ז (סדר ברכות הנהנין פ"ח ס"ז) ודרך החיים (סי' ק"כ סכ"ו) דמצטרפים לחיוב ברכת מעין ג', ולפ"ז דנו כמה מחכמי זמנינו דאף אם אכל מזונות כשיעור ופרי ממין ז' פחות מכשיעור הרי זה כאכל כזית ומחצה דהחיוב ברכה אחרונה חל על כל הכזית ומחצה, ונמצא דגם הפרי חייב בברכת מעין ג' וא"כ יהא חייב להזכיר גם את הפרי בברכה (והרחבנו בזה בספר בירורי ברכות סי' קצ"ג).

אמנם זהו רק באופן שאכל את הפרי בתוך כא"פ של המזונות, אולם אם אכל לאחר כא"פ יהא תלוי במה שנתבאר, אם אכילת חצי כזית לאחר כא"פ מצטרפת לחיוב ברכה אחרונה של הכזית שאכל מקודם. ודבר זה מצוי שאחד אוכל עוגות וקפה וכדו' ובסוף האכילה הוא אוכל חתיכת תמר או זית פחות מכשיעור, ויהא תלוי בהנ"ל אם צריך להוסיף בברכת על המחיה על העץ ועל פרי העץ'.

[אכן נראה פשוט דאין בזה חשש של ספיקא דאו' אם לא הזכיר להשיטות דברכת מעין ג' דאו', דסו"ס לאחר שבירך על המחיה ופטר את המזונות פקע ממנו חיוב ברכה אחרונה, ואף שמקודם חל החיוב ברכה גם על הפרי יחד עם המזונות, מ"מ אין חיוב ברכה על פחות מכזית, ולאחר שפקע החיוב מהמזונות ולא נשאר אלא פחות מכזית שלא בירך עליו פקע החיוב, ופשוט].

[ז] עוד נפ"מ יש להעלות בענין זה, דהנה בשו"ע סי' ר"י כתב דראוי שלא לאכול בריה פחות מכזית כי יש בזה ספק אם חייב בברכה אחרונה, ודנו חכמי זמנינו אם מי שאכל בריה ראוי שלא יאכל עוד אפי' כלשהו, לפי שאם יש חיוב ברכה אחרונה על בריה מסתבר שאם אכל בריה ועוד כלשהו מצטרף הכל לאכילה אחת וחל החיוב ברכה אחרונה גם על הכלשהו שאכל, כמו מי שאכל כזית ומחצה דחל החיוב ברכה אחרונה על כל הכזית ומחצה, ונמצא שהוא ממשך לאכול אכילה שהיא בספק ביטול חובת ברכה אחרונה עליה, ועיקר הספק תלוי בנידון האחרונים אם יש איסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה אחרונה או רק בלא ברכה ראשונה, עי' מש"כ בזה מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים סי' קל"ח, וכן בספר בירורי ברכות בהערות לחידושי הגר"א גנחובסקי סי' י"ב.

אמנם זהו רק באופן שאוכל את הכלשהו בתוך כא"פ של אכילת הבריה, אולם אם אוכל לאחר כא"פ יהא תלוי במה שנתבאר, אם בכה"ג מצטרף לחיוב ברכה אחרונה.

אחת כי אם כשאכל כזית בתוך כדי אכילת פרס, אבל י"ל דאחר שיש כאן שם אכילה של כזית בכא"פ, אזי גם חצי כזית שאכל לאחר כא"פ מצטרף לזה וחשיבא אכילה אריכתא והרי הוא מחויב בברכה על כל הכזית ומחצה.

ואף שלענין אכילת איסורים בודאי אינו כן, דהאוכל כזית נבלה והפסיק בשיעור כא"פ מותר לו לאכול עוד חצי כזית למ"ד חצי שיעור מותר מה"ת, ואינו מצטרף להחשב חלק מאכילת הכזית הראשונה, מ"מ לענין חיוב ברכות דעיקרה תלוי בהנאת האכילה י"ל דמצטרף, דהא באמת דעת הכנה"ג המובא במג"א סי' ר"י דלענין ברכה אחרונה לא תליא בשיעור כא"פ כלל הואיל והברכה היא על הנאת מעיו, וכל שאכל כזית בתוך שיעור עיכול מצטרף, וא"כ י"ל דאף לפ"מ דקיי"ל כדעת המג"א שם דבעינן שם אכילה כמו כל איסורים שבתורה ולכן אינו מצטרף אלא בכא"פ, מ"מ אחר שאכל כזית בכא"פ י"ל דהמשך האכילה מצטרפת לזה כיון שגם לדבריו עיקר החיוב הוא על הנאת האכילה כדמשמע ממה שדימה המג"א שם כמה פרטים בדיני אכילת כזית לברכה אחרונה לדין אכילת כותבת ביוהכ"פ דתליא ביתובי דעתא ואכמ"ל.

ודוגמא לדבר מדין שיעור עיכול, דהאוכל כזית פת ואחר כא"פ אכל עוד חצי כזית נמדד השיעור עיכול מהחצי האחרון ולא מהכזית הראשון, והיינו משום דחשיב המשך אחד של הסעודה, ואפי' אם נמשכה הסעודה כמה שעות כמבואר במשנ"ב סי' קפ"ד סק"ח, וכן לענין שינוי מקום שלא יצטרך לחזור ולברך במקום הראשון סגי שממשיך לאכול שם כלשהו פת כמבואר בסי' קפ"ד ס"ב, וביאר המשנ"ב שם בסק"ט 'היינו אפי' פחות מכזית דמ"מ מצטרף זה לאכילה שאכל במקום הראשון, ומכ"ז חזינן שיש הצטרפות בין הכזית שאכל בתחילה לכלשהו שאכל לאחר כא"פ לענין כמה דינים, וא"כ י"ל דה"נ מצטרף לחיוב ברכה אחרונה.

ולפ"ז ניחא הא דסגי באכילת פרי פחות מכזית בסעודה כדי לגרור אחריו את הפרי שאכל קודם הסעודה, כי לפי האמור גם הפרי שאכל בסעודה טעון ברכה אחרונה יחד עם הפרי שאכל קודם הסעודה, ועל כן ברהמ"ז פוטר את שניהם יחד כמבואר.

ומעתה יש מקום להערה הנ"ל, דאם אכל קודם הסעודה פרי מז' המינים ובתוך הסעודה פרי שאינו מז' המינים אינו מועיל לפוטרו להשיטות דמעין ג' דאו' הואיל והפרי שאינו ממין ז' פטור מברכה מדאו'.

[ד] ועוד נפ"מ יש להעלות מזה, דאם אחד בירך שהכל על כוס מים קודם הסעודה ונתכוין לפטור בזה את הגלידה שיאכל בסוף הסעודה, הנה להשיטות דגלידה דינה כאוכל י"ל דאין הכוס מים נפטר בברהמ"ז יחד עם הגלידה, דהא לדעת המג"א והמשנ"ב סי' ר"י אוכל ומשקה אין מצטרפין לברכה אחרונה, ובוזה מסתבר טפי דאף אם נימא כדברינו דחצי שיעור מצטרף לאכילת כשיעור אף אם שהה ביניהם כא"פ, מ"מ אוכל ומשקה אין מצטרפים אפי' באופן שאכל כשיעור, וצ"ע בזה.

[ה] אמנם מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים סי' קל"ט האריך לבאר באופ"א הטעם דאם אכל פרי פחות מכשיעור בתוך הסעודה הרי זה פוטר את הפרי שאכל קודם הסעודה, והוא עפ"מ שחידש דרך חיוב ברכה אחרונה הוא בשיעור כזית, אבל פטור ברכה אחרונה הוא גם על פחות מכזית, כלומר דאחר שמברך ברכה אחרונה על כזית, ברכה זו פוטרת גם פחות מכזית, ואף במקום שאין שום צירוף בין האכילות (כגון אם מברך ברכה אחרונה על שתיה הרי זה פוטר אכילה פחות מכזית אע"פ שאכילה ושתייה אין מצטרפים), והביא כמה ראיות לדבר, ונפ"מ באופן שלאחר שבירך ברכה אחרונה אכל עוד חצי כזית בתוך כא"פ לחצי הקודם, דלהאמור אינו מתחייב שוב בברכה אחרונה, כי החצי הראשון כבר נפטר מברכה, ע"ש בארוכה. ובספר בירורי ברכות סי' ז' הרחבנו בזה טובא, וכתבנו לצדד דאף אם נימא שלא כדבריו, דבעלמא אין ברכה אחרונה פוטרת חצי כזית, מ"מ ברהמ"ז פוטרת גם חצי כזית שאכל בסעודה, לפי שדברים הבאים בסעודה יסוד פטורם

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

להצלחת ישראל מאיר בן מרים מירל בתשח"י

הל' כבוד תלמיד חכם

תלמיד חכם היה פטור ממס, ומכירת סחורתו מוקדמת

יו"ד סי' רמג סעי' ח - ט

סעיף ח

נידוי

שו"ע - החכם עצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו, ואין צריך לא עדים ולא התראה, ואין מתירים לו עד שירצה החכם, ואם מת החכם באים שלשה ומתירין לו ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו הרשות בידו.

רמ"א - י"א שבזה"ז אין ת"ח יכול לנדות לכבוד עצמו ולא לעשות דינא לנפשיה, ויש חולקים ובלבד שיהא מוחזק וראוי לכך. וכן בזמן הזה אינם מנדין, וכן היו מנדין רק אם עם הארץ ביזהו אבל ת"ח לת"ח אחר לא ינדו.

(ומעשה בפולמוס הידוע בדבר שכונת רמות האם דינה כירושלים לגבי קריאת המגילה אם לאו, והגרי"ש פסק דינה כירושלים, ות"ח חשוב אחד חלק עליו, וכתוצאה מזה היו שני מניינים בפורים, והת"ח הנ"ל חשש לפגיעה בכבודו של הגרי"ש, ועלה לבית הגרי"ש והוריד את נעליו כדין מנודה, ונכנס פנימה ואמר 'באתי לקבל נזיפה', אמר לו הגרי"ש מה אתה רוצה ממני, לא עשית כלום!)

הנעלבים ואינם עולבים

השדה חמד הביא בהקדמתו את סיפור הצלחתו והסייעתא דישימא העצומה שזכה בלימוד, בגלל מעשה שהיה שכמה בחורים קינאו בו ושכרו אשה ערבייה להעליל עליו, והיא זעקה שהוא דברים שאינם ראויים וכו' וכבודו הושפל עד העפר. והאשה הזאת בניה התחילו למות בזה אחר זה, ונכנסה בבכי לשדה חמד שימחול לה, ואמר לה השדי חמד שלא תפרסם את חפותו, כדי שלא יהיה חילול ה' שכך מתנהגים.. וכתב שמאותו מעשה נפתחו לו ארובות השמים ומה שלמד לא נשכח.

סעיף ט

כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח

הגמ' יומא כג. אמר רבי יוחנן כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, והא כתיב "לא תיקום ולא תיטור", ההוא בממון הוא דכתיב.. אלא דנקיט ליה בליביה. דהיינו: ישמור את הענין בלבו עד שיפייסוהו.

שיטת רש"י

רש"י - ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק. דהיינו: לא ימחול לו עד שיבקש מחילה.

שיטת המאירי

המאירי כתב שם: ת"ח ומלך וכיוצ"ב, אע"פ שאינם משתדלים בנקימה, מ"מ ראוי להם שלא למחול מכל וכל, אלא יהא שמור בליבם לכבוד תורתם ומעלתם, ויניחו הענין למי שאינו מקפח שכר בריה, עד שיהא זה נענש עליה על ידי מי שיזדמן.

וכשיזדמן לא יהא הוא מוחה עליה ויבין שמאת ה' ומהשגחתו יארע לו כן, אחר שלא מחל לו החכם ולא העביר צערו מלבו שנמצא המקלה מעמידו כל יום ויום בצער, וע"ז אמרו כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, כלומר שמערים למצוא מקום למי שבא לקום עליו.. וע"ז אמרו מפני מה נענש שאול שמחל על כבודו עכ"ל.

ובגמ' במגילה כח. שאלו תלמידיו של ר' נחוניא בן הקנה מפני מה הארכת ימים, אמר להם לא עלתה על מיטתי קללת חבירי. מאירי שם: ואף על פי שאמרו כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, ההיא כשהיקילוהו מתוך תוכחתו ומתוך דברי שמים וכל של כבוד תורה עכ"ל.

מבואר שתלמיד חכם שביזהו באופן פרטי כגון בצניעה, או בענייני עצמו אזי שבח הוא לת"ח ששומעין חרפתו ואינם משיבים, אבל אם זה בפרהסיא או כאשר מוכיחם על דברי תורה א"כ זהו כבוד התורה ואינו קניינו הפרטי שהוא יכול למחול עליו ואדרבה אסור לו למחול.

ובגדרים האלו נחלקו רש"י והמאירי עד כמה יהיה נוטר, האם רק ישתוק כאשר אחרים מענישים אותו, או לשמור טינה שנים רבות כדי שיענש בגינו.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם הל' ת"ת פ"ז הי"ג אע"פ שיש לחכם רשות לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד חכם להנהיג עצמו בדבר זה אלא מעלים אזניו מדברי עמי הארץ ולא ישית לבו להן. וכן היה דרך חסידים הראשונים, שומעין חרפתן ואינן משיבין ולא עוד אלא שמוחלין למחרף וסולחין לו.. בד"א בשביוהו וחירפוהו בסתר, אבל תלמיד חכם שבזהו או חרפו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש מפני שזה ביזיון התורה, אלא נוקם ונוטר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו עכ"ל.

שיטת הראב"ד

כתב הכסף משנה שם: בשם הריב"ש והראב"ד שעל העדר כבוד ימחול, אבל על ביזיון שלא ימחול.

לפי הרמב"ם: ביזיון ת"ח רק בפרהסיא. לפי המאירי: ביזיון מתוך תוכחתו ובדברי תורה. לפי הראב"ד ביזוי להדיא ולא חיסרון כבוד. שו"ע – אף על פי שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה, בד"א שחרפוהו בסתר אבל אם חירפוהו בפרהסיא אסור לו למחול על כבודו אלא נוקם ונוטר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו (רמב"ם).

אבל אם לא היה ביזיון התורה, צריך למחול לו אא"כ הוא אומר אחטא ואשוב. וכ"כ ערוה"ש את ה כשאינו עושה לכבודו אלא בשביל כבוד התורה אלא שרק כוונתו לשמים בשביל כבוד התורה בלבד עיי"ש.

וקשה שישו"ע ה"מ ס"ה פ"ו מי שנתחייב נידוי, ורצו ב"ד למחול על כבודם ולא נידו הרשות בידם, ובנו"כ אין נפק"מ בין ב"ד לחכם והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא כגון מי שלא מכבד ת"ח וזלזלו בו, צריכים לענוש.

וקשה שכאן כתוב שרק ביזיון ממשי לכבוד שמים בפרהסיא אסור לו למחול, ואילו שם כתוב רק זלזול כבוד התורה.

אלא צ"ל שהסוגיא שם זה מתי ב"ד ינדוהו וכדו' אבל הסוגיא כאן עסקינן במוחל בלב זה לא קשור לכבוד הבורא כ"כ ולכן זה קשור לפרהסיא ושם זה מחילה על חיוב נידוי ומלקות וכאן מחילה בלב.

(ומעשה שהיה: הרב נודמן פעם לביהכ"ס אחד, וראה שני ת"ח שישבו בכותל המזרח, מבוגר וצעיר, והת"ח המבוגר הלבין את פניו של הת"ח הצעיר ברבים בצורה נוראה... עברו שנים רבות ובינתיים הרחיבו את הביהכ"ס, והבימה היתה ממש במקום שהיה המזרח דאז... שבת א' הזדמן לשם הרב, והת"ח הצעיר שכבר הזקין בינתיים היה שם, וגם הת"ח המבוגר שהיה זקן מופלג ולקה אלצהיימר ה"י, והעלו את הת"ח הזקן לתורה, והוא שכח את המילים, והיו לו ביזיונות שאין כדוגמתו... והרב נזכר שזה היה באותו המקום ממש שהוא ביזה את הצעיר שנים רבות קודם לכן ומי יודע אם לא נענש בגלל המעשה ההוא ה"י).

ומאידך כתב החיד"א בשו"ת ברכה יזהר מאד הת"ח שלא יגרום במעשיו ובדיעותיו שיבזוהו, כי ההמון עיניהם תלויות לדקדק עם הת"ח.

כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח

גמ' תענית ד. אמר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנא' "וכפטיש יפוצץ סלע". אמר רבינא אפילו הכי מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנא' "והסר כעס מליבך וגו'".

קשה כברזל - פי' רבינו גרשום שאינו קשה לרצות. מבואר שתלמיד חכם לא ימחול על כבודו מיד.

וא"ת הרי הגמ' ביומא פז: דרב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא, לא אתא לקמיה במעלי יומא דכיפורי, אמר איהו איזיל אנא לפיוסי. מבואר שרב הלך אליו לתת לו הזדמנות לפייסנו, ולא רצה שהוא יענש בגינו, [וסוף המעשה היה שהשוחט לא רק שלא ביקש מחילה אלא שהמשיך לבזותו, ותוך כדי דיבור גרזינו נשמטה מידו והרגו עיי"ש]. וא"כ צריך לתת לו הזדמנות לבקש מחילה. ויש לתרץ דכאשר פגע בכבוד התורה אסור למחול. ואילו פגיעה בכבודו כל המעביר על מידותיו וכו'.

אם הת"ח כעס על החוטאים בדבר שאינו מפורסם שהוא רע

האג"מ א"ח ח"א סי' נד שאין לו להתרצות מיד, שאם יתרצה מיד יאמרו שנח לרצות אינו מחמת מעלת מידותיו, אלא מחמת שמתחילה לא היה לו לכעוס, שידוע בלבו שאין האמת כדעתו אך שאינו רוצה להודות בפירוש שטעה, ויבוא מזה מכשול בדין זה, וגם בדינים אחרים שלא יחוש להוראותיו שיאמרו שאינו ת"ח הראוי לסמוך עליו.

אבל אם כעס עליהם בדבר המפורסם שהוא דבר רע, שאז אין את החשש הזה, בזה נאמר שיהיה נח לרצות עכ"ל.

להערות, הארות ותרומות בטל' 0527688072
או במייל: shiuryrgm@gmail.com

“כלל ישראל” כולל את העבד העברי ואת האמה העבריה.

ויחן שם ישראל כנגד ההר - כאיש אחד בלב אחד.

פרשת משפטים מתחילה בפרשיות עבד עברי ואמה עבריה. פרשיות שמלמדות שאין להתייאש מיהודי שירד לתהום, ותהיה נפילתו עמוקה ככל שתהיה. יש לעשות הכל ש“כל בניך” יהיו “לימודי ה” כי בכולם טמונה החביבות של בנים למקום, אך לא לכולם היו את תנאי הגידול הנדרשים שחביבות זו תיראה בפועל. עלינו אפוא לספק להם אותם, את תנאי הגידול, את אותם תנאי חממה.

עבד עברי

פרשת עבד עברי, אינה פרשת עבדות, אלא פרשת שיקום נופלים.

עבד עברי הוא יהודי שהדרדר ושלה ידו בממון חברו ואין לו מנין להשיב גניבתו. בית דין מוכרים אותו כדי לשלם מהכסף שיתקבל, את חובותיו. או, במקרה אחר, אדם שהדרדר ואין לו כסף למחיה ולתשלום חובותיו והוא עצמו מוכר עצמו לעבד¹. בשני המקרים מדובר באדם שירד אל שולי החברה והתרחק ממורשת הר סיני שם שמעו “כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם” ומשם ירדו כתרם לעם ישראל ושם נהיו “כל ישראל בני מלכים” והוא - התגלגל לעבר השני, אבל מעל הכל, נשמה יהודית לו, ופוטנציאל חבוי בתוכו. מה ניתן לעשות כדי להוציא את הטמון בו מן הכח אל הפועל?

מוכרים אותו לעבד עברי. התבוננות בהלכות עבד עברי מלמדת כי אין כאן כל עיסקה כלכלית. ונביא רק כמה דוגמאות:

1. אסור להעסיקו בעבודות שאינן מתאימות לכישוריו ולמעלתו. כלומר, צריך להעבירו מבחן התאמה ולהעסיק אותו בהתאם ליכולות שיתגלו.
2. אסור לקרוא לו עבד.
3. אסור לסגור על מנעול ובריה ארונות בבית שמע ייפגע מכך שחושדים בו שהוא גנב...
4. רמת חייו צריכה להיות זהה לזו של בעל הבית. אותו מקום בשלחן שבת אותה כורסא. אותו גביע קידוש. אותו סוג מיטה ואותה רמה של מזרן... שנאמר “כי טוב לו עמך”.
5. אם חלה העבד על הבעלים מוטל לטפל בו וגם אם היה חולה מעט פחות ממחצית התקופה כלומר כמעט שלש שנים אינו חייב להשלים את הזמן שבו קיבל מבעל הבית כל צרכיו ולא עבד בתמורה.
6. בזמן השחרור “הענק תעניק לו” יש לשלחו מן הבית עם תשתית ראשונית לביסוס כלכלי בעולם שאחרי העבדות.

ברור שעבד כזה אינו מביא רווחים גדולים לאדון. אין זו עיסקה כלכלית, ואם כך מה פשר העיסקה? מה טעם באותה עבדות?

1. פרשתנו עוסקת במכרוהו בית דין.

אחד הגורמים שאדם ידרדר לשולי החברה הוא הדימוי העצמי הנמוך שלו. דימוי עצמי נמוך זה מגשים את עצמו פעם אחר פעם, עד שמגיע לגנבה ולשאר מעשים פחותים. לכן מוכרים אותו ל"עבד עברי". קונה העבד יודע שאין כאן עסקה כלכלית מכניסה והוא יקנה את העבד מתוך אהבת ישראל ומתוך רצון לפתוח את ביתו על מנת לשקם אדם מישראל. האדון הינו אפוא אדם נעלה מגדולי ישראל. לבית כזה נכנס העבד ובבית כזה מתקבל הוא כשווה בין שווים, התפקיד של האדון להיות לאדן (מלשון אדן החלון, אדני העמודים במשכן, עליהם עומד המשכן) - למישען לעבד העברי, כמו שאמרו חז"ל "הקונה עבד עברי קונה אדון לעצמו". העבד רואה כיצד מתייחסים אליו, וכיצד מכבדים את היהודי שבו, ולאט לאט מחלחלת בתוכו התודעה של "בנים את לה" אלוקים" וכשהוא משווה את מה שעשוי הוא להיות לעומת המקום אליו הגיע הוא חותר למצות את הפוטנציאל הטמון בו, ולהוציאו מן הכח אל הפועל.

אמה עבריה.

כתב בספר החינוך: "משרשי מצוה זו, שריחם האל על הענייה הנמכרת ועל אביה שנצטרך למכרה, וציוה את הקונה אותה לישא אותה לאשה ולעשותה גברת, כי אל חנון ורחום הוא. ואם אין הקונה חפץ בה לעצמו שישיאנה לבנו, כי גם עם בן אדוניה תשמח ותגל".

מיהי ילדה זו הנמכרת לאמה עבריה? איזה אדם מוכר את בתו לאמה? באיזה בית גדלה ילדה כזו? אמרו חז"ל: "אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו אינו רואה סימן ברכה..." מכירת בת דומה למכירת ספר תורה! אם כך מדוע אפשרה התורה למכור בת לאמה? מדובר בילדה שגדלה בבית ירוד עם אב שמתעמר בה. שכן רק אב כזה ירוד יהיה מוכן למכור בתו ויתעלם מדברי רבן שמעון בן גמליאל. יש לעשות הכל כדי להוציאה מבית כזה ומאב כזה. במקרים כאלה המתרחשים בימינו, נכנסים העובדים הסוציאליים לתמונה ומחליטים להוציא את ילדה כזאת מהבית או אז מתחיל מרוץ מכוער ומשחקי כבוד כידוע וכמפורסם. התורה פשוט פתתה את האב למכרה... הוא יקבל כסף ויתן את בתו, והרי אדם שנמצא בשפל כזה שמוכן למכור את בתו, אדם שפל שכזה, מצווה להוציא את הבת מרשותו.

וכפי שאמרנו לעיל גבי עבד עברי גם כאן, כשהאב מוכר אותה, אין קנייתה משתלמת מבחינה כלכלית, התרומה שיכולה ילדה כזו לתרום לכלכלת בית אדוניה היא מוגבלת מאד, כי כל המגבלות שנכתבו לעיל אצל עבד עברי חלות גם על קונה האמה העבריה ויותר, וזאת מלבד גילה הצעיר מאד. ממילא מי שקונה אותה קונה אותה בעליל מתוך נכונות להקריב מעצמו ומביתו על מנת לשקם ילדה יהודיה שנקלעה למצוקה עקב שגדלה בבית קשה. קונה כזה מטבע הדברים הוא איש חסד המבוסס מבחינה רוחנית ומבחינה כלכלית כאחד. אחד מפני הדור, מחשובי הקהל. לבית כזה נכנסת הילדה שגדלה בבית כה קשה וברקע כה עלוב. ולבני הבית ראויה היא להיות "גברת" כלשונו של ספר החינוך... או לבעל הבית או לבנו... ואם לא מייעד אותה מכנה זאת התורה "בגידה" - "לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה".

כל ישראל עמדתו למרגלות הר סיני. מעמד זה נתן להם את ייחודם כעם סגולה הגדרה זו כוללת בתוכה את כולם. בפתיחת פרשת משפטים. מיד אחרי תיאור המעמד מלמדת אותנו התורה שאף שגם אחרי המעמד אין להניח שכולם יהיו מושלמים לעד, ועדיין נכונות להם נסיונות ויהיו הדרדרויות, יהיו גנבים שבית דין לא ימצאו דרך אלא למכרם, ויהיו כאלה שידרדרו עד שימכרו עצמם לעבד עברי. ויהיו כאלה שיתעמרו בבנותיהם ויהיה צורך להוציא את בנותיהם מהבית. אבל כמו שאמר רבי מאיר שאף אם ישראל יורדים לגדר של "לא אמון בם או לגדר של "זרע מרעים" ו"משחיתים" עדין מוגדרים הם כ"בנים" (עי' קידושין ל"ו ע"א). כך גם כאן. לכולם יש פוטנציאל להיות מגדולי האומה וכולם עשויים להתרומם אל הדרגה שראוים הם לה כבנים לה' אלוקיננו.

{ אז נדברו }

פרשת משפטים תש"פ | עלון מספר: 454 | לסדר: "וברך את לחמך ואת מימך"

להצטרפות לרשימת התפוצה

במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

תענה לי אחת ולתמיד: אתה מאמין שתפילה יכולה לפעול???

קורא יקר: שאלה לי אליך: האם אתה מאמין שהתפילה פועלת ישועות???. האם אתה מאמין שכשאתה מתפלל בורא עולם שהוא כל יכול עומד ומקשיב לך ומקבל את הבקשה שלך ואם רק תבקש מכל הלב הוא יתן לך?? אתה מאמין???
בטוח שאתה מאמין??? בטוח בטוח בטוח???

אם אתה כ"כ בטוח בזה אז איך אתה מסביר את זה שלפגישה עם הפקיד הכי זוטר בבנק אני ואתה מתייחסים הרבה יותר בכבוד וברצינות מאשר לתפילה... הרי כפי שסיכמנו אתה מאמין שהתפילה היא השיבר שיכול להביא לך לא רק כסף... אלא גם נחת... ילדים... אושר... בריאות... והכל הכל הכל... אז למה למרות זאת אנחנו מזלזלים בתפילה...???
למה?? איך אתה מסביר את זה?? עזוב כעת עבודת ה'... עזוב כעת את ההלכה שצריך להתפלל בכוונה... עזוב... אני עכשיו מדבר ביזנס... נטו ממקום של ביזנס... אני הרי לא פראייר... כשאני עומד מול משהו שאני קולט שזה משתלם ויש לו תשואה גבוהה וכדאי לגשת לזה אני יודע להשקיע את כל הלב והנשמה... וכפי שסיכמנו אני הרי מאמין שתפילה היא המקור לכל הישועות אז למה? למה כשזה מגיע לתפילה אני פתאום לא מתייחס ברצינות??? ושוב: שלא תבין לא נכון!! אני עכשיו לא מדבר בשם עבודת ה'!! אלא בשם החיים הטובים... בשם המכירה השכונתית הזולה ביותר שמספר המקומות מוגבל וכל הקודם זוכה שאני יודע לרוץ על זה ולהגיש בקשה כי זה משתלם... ולתפילה אני לא רץ... למה???

אתה יודע מה... לליזענסק... לר' שייעלה קסטירער... לסגולות... לברכות מצדיקים שיבדחט"א... אני רץ אליהם... נוסע למרחקים כדי להתברך מהגה"צ ר' דוד אבוחצירה... מחכה שעתים עד שנותנים לי להיכנס לדקה וחצי... ואילו כשזה מגיע לתפילה... זה... זה... זה לא!! לא באותה התייחסות!!! למה??? למה התפילה כ"כ לא מצליחה בקמפיין גיוס המונים שלה???

הרי לתפילה יש את כל הנתונים הכי טובים... התפילה יכולה באמת באמת להבטיח לך את כל הישועות והיא הרי עומדת מאחורי ההבטחה הזו... אז למה למרות הכל היא כ"כ לא מצליחה לגייס אותנו לשורותיה ולקבל את התשומת לב המתאימה???

זו הרי חידה עצומה!!! זו תופעה שאומרת דרשני!!!

אז זהו!!! שבאמת תמיד הטרידה אותי השאלה הזו... ולא הייתה לי ברירה אלא להגיע למסקנה שכנראה שאנחנו לא באמת באמת מאמינים בכח של התפילה... אמנם נדמה לנו שאנחנו כן מאמינים ואנחנו מתעקשים לטעון ככה... אבל כנראה שיש לנו טעות... כנראה שאנחנו לא באמת מאמינים... כי אחרת!!! אם כן היינו קולטים עד כמה התפילה יכולה לסדר לנו את החיים אז לא היינו בורחים מהתפילה אלא רצים לתפילה על ארבע... על כרחך!!! שאנחנו לא באמת מאמינים... זהו!!! זו הייתה המסקנה שלי... שכמובן הגעתי אליה מברירת מחדל... ואי לכך ובהתאם לזאת!!! אז מה שנדרש ממני בשביל להתחזק לתפילה... זה פשוט כן להתחיל להאמין בכח התפילה... ומהמקום הזה ומהשיקול הזה כתבתי ספר שלם... ספר אהבתי (כי ישמע ה' את קולי תחנוני...) ספר שכל כולו מדבר על תפילה ומוכיח לך כמה שהתפילה באמת באמת עוזרת... עד כמה שהתפילה באמת יכולה לסדר אותך מכל המובנים... וכתבתי את זה חזק ושכנעתי אחרים ובעיקר!!! בעיקר את עצמי... וזהו... אני השתכנעתי... אני מעיד על עצמי שאני סופית משוכנע במאת האחוזים שתפילה עוזרת ויש לי בזה קבלות... ובכל זאת למרבה הצער והתסכול... צר לי לאכזב אותך ולומר לך!!!
שעל אף זאת ולמרות זאת אני עדיין מוצא את עצמי ממשיך לזלזל בתפילה... אני עדיין מוצא את עצמי מתקתק את התפילה... מסתכל על השעון ומחכה מתי תגמר... ובאמצע שמונה עשרה רצים לי כל הזמן מחשבות מה אני אעשה עם זה ואיך אני אעשה את זה... ואני ממשיך להתעלם מהכח של התפילה להביא לי את כל הישועות... ולא תגיד לי שאני לא מאמין בכח התפילה כי אני כן מאמין!!! נו... אז איך אתה עכשיו מסביר את זה???

אני כעת רוצה לקבל הסבר מקצועי!!! נדלני!!! איך יכול להיות שהתפילה היא כזה עסק שווה... כזה עסק משתלם... ובכל זאת היא מונחת בצד מחוסר עניין ולאף אחד אין נטיה לקפוץ על העיסקה הזו... זה דבר שאומר דרשני... ובנפשנו הדבר!!!

עכשיו... רק לסיום: אל תקח ללב... אל תעלב שאמרתי עליך שאתה מזלזל בתפילה... כי הזלזול הזה לא מתחיל מאיתנו וגם לא מתחיל מהדור שלנו... חז"ל בעצמם כבר מעידים שתפילה זה מהדברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם... מדברי חז"ל אלו משמע שיש משהו מובן בעצם המהות התפילה שגורם לנו לזלזל בה... זאת אומרת: התופעה הבעייתית הזו לא נולדה היום... יש פה בעיה שורשית ופנימית שחז"ל כבר הצביעו עליה... וחשוב לנו להבין על מה זה יושב!!! כי ברגע שנבין מאיפה זה נובע אז נוכל אולי להתחיל לטפל בזה... ואולי אולי יש סיכוי שנתחיל לזלזל בכל מיני השתדלויות אחרות... ורק לא בתפילה...

פנימיות העניין בעמוד 3-4 בגיליון זה...

להשתתפות
בהוצאות הגליון:

בבנק:

חשבון 53957

בנק דיסקונט

סניף 106

באשראי:

"נדירים פלוס"

-קהילות

בטלפון:

(מענה ממוחשב)

0799-654321

תודה מראש!!!

כל שותפות
שלכם מחזקת
את ידיו...

ניתן לקנות את הקונטרס **וקבל היהודים**

ובו מאמרים בענייני ימי הפורים
והמסתעף.

בפלא': 0548446691

**כמו כן ניתן להשיג חוברת זו אצל הנציגים
הממונים שבישיבות**

ניתן להשיג במוקדי המכירה כדלהלן:

ירושלים:

מרכז העיר: רחוב נחמיה 10.

בית וגן רח' הרב פרנק 29 קומה ב'

נוה יעקב 0527171721

רמות' רובין 47 קומה ב'

רוממה: המ"ג 31. 0527682281

ביתר עילית גבעה ב' אזור רמי לוי 0548450998

בני ברק: קבוץ גלויות 9

משפחה בים רחוב השלושה 11.

חוזן איש 34 (פינת דסלר - דריימס) 0527117271 (ניתן)

לקבל גיליונות תחלים מידי שבוע בכתובת זו)

בית שמש: נהר הירדן 9 רמה ב', משה צויבל.

אשדוד 0504120311

אלעד 0548418684

קרית ספר: מרומי שדה 3 052-7174781

ברכפלד 0533109169 (כולל עטרת שלמה)

גורן מארק 0527644795

אופקים: שמירא 0534112035

נתניה 0548473542

צפון: חיפה: הדר, שכמולית רחוב ביתר.

נווה שאנן: חניטה 81 משפחה זלוטינסקי

רכסים: הורדים 4 א' משה קריצ'ר לתאם 0548418410

כרמיאל 0527136165 משפחה שטיימן.

צפת 0548449816 משפחה יעקובוביץ.

מה בחוברת???

- א** למה לניצולי השואה כשהיו בגיל שלנו היה אור בעיניים ושמחה בלב ואילו אנחנו שלא עברנו אלפית מהם... אנחנו מסתובבים עם פרצוף קודרני ומתוסכלים מהחיים?
- ב** למה מרדכי היהודי ויתר על שטעלע כ"כ חשוב בבית המקדש ובחר ללכת בגלות יהויכין מרצונו??
- ג** מתי אות ומתי ניסיון?? מתי כשמגיע משהו לא טוב... זה סימן שצריך לחזור בתשובה... ומתי זה ניסיון שצריך לקבל אותו בהבהרה???
- ד** ומה השאלה הכ"כ מהותית הזו קשורה באופן ישיר לימי הפורים ולמגילת אסתר??
- ה** מה מחיית עמלק קשורה אליי?? איפה אני פוגש אותו בחיים?? ואיזה אקדח צריך לשלוף מולו???
- ו** המן הוכיח את עצמו שהוא יודע להתאפק... האם גם יהודי יודע להתאפק???

הקונטרס יישלח אי"ה למנויים במייל.

בשבוע שעבר נכתב מאמר על הנושא של "ביקוש" התורה וכצפוי הגיעו תגובות רבות עם הרבה הרבה ביקוש להמשיך בדוגמאות כיצד ליצור ביקוש... והאמת היא שיש בזה הרבה להאריך... ודי קשה בטור הצר הזה לדחוס דוגמאות שמקיפות מגוון רחב של סוגי ותחומי התעניינות שניתן ליצור בלימוד... אבל היות ולא עליך המלאכה לגמור... בפרט שסו"ס כל אחד צריך למצא את תחום התעניינות המסוים שמתאים לו... אז אני אתן לך רק בתור מדגם כמה תחומי התעניינות שיש לי... **אבל תעשה טובה!! אל תתפס על הכריות שלי... תסח את זה נטו בתור מדגם...** ובכן: לדוגמא: יום אחד פתחתי לעצמי מאגר של מראי מקומות בכל מה שנוגע ל"ג מידות שהתורה נדרשת בהם... ומאז כל פעם שאני מגיע לקטע בגמ' שדן בגזירה שווה או במופנה מצד אחד או דיו לבה מן הדין... או מילתא דאתיא בק"ו... ובמה הצד וכו' וכו'... אני מיד נדלק!! זה מיד קופץ לי... כי הנה... יש לי קעת עוד מראי מקום וחיידוש של תוס' בנושא... **עכשיו: בא נראה אותך תנחש למה נתפסתי דווקא לנושא הזה? נו...** תנחש?? **דווקא בגלל שכ"כ לא התחברתי לזה!!** בינינו... כמוך כמונו... נכון שכשאתה מגיע בגמ' לקטע עם כל מיני חשבונות של דרשות... נכון שאתה נרדם או... או מדלג...?? (נכון לימוד אותנו בישיב"ק לדלג על הדפים הראשונים של פרק מרובה?) אז זהו!! **זה עניין של בחירה!!** אתה יכול להמשיך לגשת למקצוע תורה הזה כבעיה... שברגע שאתה מגיע לשם אתה "מטיס" את הגמ' ובורח משם... **(ובאותה מידה יום אחד החלטתי) שבמקום לטייה ולחמוק ממקצוע תורה כ"כ מהותי... אני פשוט החלטתי... בא...** בא נפתח אותו ונתעניין בו!! בא סתער על זה... ואז פתחתי מחברת והחלטתי שאני מתעקש ליצור התעניינות בסוגיות המפחידות האלו... ואחרי חמש שש שמונה תשע עשר גמרות כאלו שפגשתי והתעקשתי לאגור ידע בנושא... פתאום אור חדש הפציע... נולד לי תחום התעניינות חדש בתורה!! מהפך!! מאן ואילך... כל פעם שאני מגיע בגמ' לחשבונות של בנין אב ואיכא למפרך... ותיתי חדא מתרתי **יש לי אור בעיניים!!** בחרתי דווקא להתחיל בדוגמא הזו כי כאן פגשתי בצורה ממש מוחשית את המושג להפוך מניעות לנעימות... בהחלטה שלך אתה יכול להפוך תחום בגמ' חשוך וזניח... לתחום מאיר ושמח!! וזה בסה"כ בהחלטה שמתחילה ממך... שקדימה... בא נתחיל להתעניין בזה... למה להישאר תקוע בישיבה קטנה??

נעבור לדוגמא מסוג אחר... למדתי מסכת שבת... ובשבת כידוע יש המון שבותים... מלא מלא... החלטתי לעשות מזה "דברי סופרים"!! (הגמ' בקידושין אומרת שקראו לעורא סופר, כי הוא היה פשוט סופר את דיני דרבנן 2 1 3) ופתחתי מחברת מיוחדת למנות את כל רשימת הדרבנן והשבותים שיש בשבת... והמאגר הלך והתמלא מיום ליום... ותנחש בכמה אני אוזח היום?? 202-?? יש לי 202 שבותים בשבת... מדובר ברשימה מסודרת להפליא! (לכל מלאכה יש את מספר השבותים המדויק שלה)... עכשיו: תבין לבד שלא תמיד זה אחז במספר 202!!!! היה שלב שזה היה רק 50... היה פה מאגר שהלך והתמלא כל הזמן... ואני לומד וכל פעם שאני לומד עוד דינא דגמ' זה קופץ... הנה... מצטרף עוד שבות חדש למשפחה המורחבת של שבות דשבת ולבית אב של מבשל... הנה לך סיטואציה שאתה יכול ללמוד מסכת שבת ונוך האיסור... עוד דין... ובאותה מידה אתה יכול לייצר כאן מאגר!!! לפתוח לעצמך תחום התעניינות... ואחרי שזה כ"כ הצליח לי בשבת החלטתי לשחזר את הרעיון הזה במקומות אחרים... אז בשבות דיו"ט יצא לי "רק" 67 בערך... ואילו בהלכות תפילה יצא לי לעת עתה 74 דינא דגמ' (ואז מתחילים הכריות)... כי כשהגעתי למסכת דמאי והתחלתי למנות את הרשימה של הקולות שמנו חכמים בדמאי אז לבנתיים יש לי רק 48 קולות... אבל אני רוצה להגיע ל-55 שיצא לי בגימטריא דמאי)... עכ"פ כל הרשימות והספירות האלו מכניסים אותי לתמונה!!!! זה לא רק גמ' שאני לומד אותה... אלא יש לי פה גם רשימות ועסקים!! (אחרי שיש לי כבר מאגר של 202 שבותים דשבת... אם קעת תגיש אותי עם גמ' שכחה בעירובין ותוציא לי משם שבות חדש זה יקפיץ אותי לשמים... אתה יודע איזה שינוי סדרי בראשית עשית לי הפנה? קו 202 מתחלף קעת לקו 203... אתה יודע מה שזה... בקיצור: אני בתמונה!!! אני בעסק!!!! לכאורה יש לי כמה הוכחות שככה זה היה נראה בשינון של האמוראים... מה אתה חושב... הם הרי היו לומדים בע"פ... ולכל אחד היה מאגרים משלו... במסכת ברכות זה מאוד מאוד מצוי... הכל עובד עם סיריות של מימרות... 40 מימרות של רבי אלעזר... עוד 6 מימרות של רבי יוחנן בשם רשב"י... ואח"כ עוד 8 מימרות אמר רב יהודה אמר שמואל... אתה רואה שיש פה מאגרים!!! ובורו שככה זה היה... לכל תנא היה את ה-346 הלכות של פסח! וכל הלכה נוספת שהוא שמע בכלה או בפירוק או בשמעתא זה עוד צרוו שטרות שנכנס לכספת... אתה מבין לבד שיש הבדל תהומי בין אחד שלומד עוד דף גמ' ועוד דף גמ'... לבין אחד שמחזיק מאגרים אישיים!!! יש לו קבצים מסודרים עם מספרים לכל תחום בתורה כמה הלכות התחדשו פה... ויש הרבה להאריך בזה... אבל עד כאן עכ"פ בנושא הזה.

עכשיו... עד כאן אני מודה שזה קצת סגנון מסוים... מה שנסקרא הסגנון האישי שלי... אבל למה שאני אקבע אותך בסגנון שלי...?? בא אפתח לך אפיק חדש ופתוח שתוכל לשוחח איתו לאיפה שאתה רוצה! פשוט מאוד: תכנס הרגע לאוצר"ם ותבחר איזה ספר שאתה רוצה ממחברי זמננו!! לא משנה מי חיבר ובאיזה נושא... כל אברך מדורנו שכתב איזשהו חיבור... הוא כבר סמל ודוגמא לאחד שהצליח ליצור לעצמו מוקד התעניינות!!! קעת לא נותר לך אלא לפתוח את הספר שלך... ותנסה להיכנס לנעליים שלך... מאיפה זה התחיל לו... מה הוא ראה על ככה ומה הגיע לו... תנסה להיכנס לסיטואציה הראשונה... מאיפה זה בכלל התחיל לו... זה לא אומר שאתה רוצה קעת ללכת לכתוב ספר... לא!!! אבל אתה כן רוצה ליצור לעצמך מוקדי התעניינות... וזה שכתב את הספר הזה הוא אחד שיכול להיות לך למורה דרך איך ליצור לעצמו מוקד התעניינות... כאן זה כבר עניין שלך איזה סוג ספרים מושך אותך להתעניין... יש תחום התעניינות ענק וגדול שקוראים לו ספרים על התורה... ויש תחום התעניינות של נושאים מסוימים בהלכה... ויש לך את שערי יושר או שב שמעתתא שתתח כמה נושאים כללים ורחבים בש"ס כמו חזקה וספק וכו'... אבל זה כבר באמת ליגה אחרת של היקף!!! ויש כל מיני דברים חמודים כאלו שאני מתעקש לשתף אותך אפילו שזה לא מהותי בכלל... במילה אחת: אתה מכיר את המשחק ארץ עיר צומח דומם שהיינו משחקים מתחת השלחן בכיתה?? האם חשבת שאפשר לעשות כזה משחק בגמ' ובתורה?? תדע לך שיש גדולי עולם שעשו מזה שטיינג!! לדוגמא: הנושא של שמות של תנאים ואמוראים עושה מזה עסק ולפעמים יש לך רשימה ארוכה של אמר אמר... ואז יש "ואמרי לה" זמנן מטו לה וכו' וכו'... וכל זה למי שלא מתעניין בזה זה רק דיו מיותר בגמ' שעושה לו כאב ראש... וברגע של החלטה אפשר להפוך את זה לעוד מוקד התעניינות

ולמה אני מתעקש להפגיש אותך גם עם הדברים הלא מהותיים האלו??? ללמדך!!! שים לב קעת למשפט הבא: אפשר לעשות מכל דבר **מוקד התעניינות!** ובאותה מידה אפשר לעשות מכל דבר **חוסר התעניינות!!!** הפוליטיקה כבר מוכיחה לנו שאפשר לייצר דרמה מכל פיפס הכי קטן... ואפשר גם ליישב כל דבר... הכל תלוי בנו... וההצלחה שלנו זה לייצר כמה שיותר מוקדי עניין וגישימאק וחיות ותחומי התעניינות... נפגש עוד... יש עוד הרבה מה לדבר בנושא... בהזדמנות הבאה...

מה בין צדיק נסתר ל--צדיק פשוט...??

לפני שמונים שנה היה אדם קדוש שהתגורר בירושלים וקראו לו ר' שלומקה מזוועל זיע"א... **היה אצלו תופעה מאוד מעניינת!!!** כולם ידעו והכירו שמדובר במלאך אלוקים קדוש... כל מי שהיה במחיצתו הבין שאיש קדוש הוא... ולא זו בלבד אלא הוא גם היה פועל ישועות... הברכות שלו היו מתקבלות ואנשים היו מגיעים מרחוק לקבל ממנו ברכה לישועה...

ולמרות כל הנתונים העובדתיים האלו היתה תופעה פלאית **שאנשים לא היו מכבדים אותו אלא מתייחסים כמו בן אדם פשוט...** עד כדי כך שמספרים שבן אדם היה מסוגל לבא לבקש ממנו ברכה... ובדיוק ר' שלמה היה במקווה (הוא היה עושה הרבה יחודים במקווה) הוא היה צועק... רבה... תצא כבר... אני צריך ברכה ואני ממהר... נו כבר... רבה... תצא...

אתה קולט?? יש פה חסיד שהרבה שלו שלח אותו לר' שלמקה זוויעלר מתוך הכרה שהוא פועל ישועות... אותו חסיד פונה כעת ליהודי קדוש שראשו בשמים ומה שהוא גוזר הקב"ה מקיים... ובכל זאת הוא לא רואה לנכון לדבר אליו בכבוד הראוי... **אין אתה מסביר כזה דבר???**

אז מישהו אמר לי: שנוהגים להסביר שזה גופא!!! זה היה אחד מהמופתיים הגדולים של ר' שלמה מזוועל זיע"א... שהוא הצליח לפעול שלמרות שהוא היה כזה קדוש ונורא וכזה פועל ישועות... בכל זאת אף אחד לא עשה ממנו עסק... כולם התייחסו אליו כאדם מן המניין...

יכול להיות!!! אבל לאחר הרבה מחשבה **הגעתי למסקנה שלא! זה לא מוכרח להיות מופת...** לא צריך להגיע למופת... למרבה הפלא אני יכול כעת להוכיח לך שיש אפשרות גם היום!!! כעת ועכשיו יכול להיות מצב שאתה בעצמך תעמוד לפני יהודי מלאך אלוקים קדוש ה' ופועל ישועות ואתה תדע שהוא כזה!!! ולמרות זאת אתה עלול לא לכבד אותו בכבוד הראוי לו... אתה מאמין שיכול להיות כזה דבר???

אז זהו!!! אני אגלה לך: יש שני סוגים של צדיק נסתר!!!

יש צדיק נסתר שהוא פשוט מסתיר את המעשים שלו... אתה לא יודע מה הוא עושה... כלפי חוץ הוא נראה ירקן או קצב... אבל תכל'ס... יש לו מחבוא שם הוא יושב ולומד עשרות שעות... שם הוא יושב ובוכה בחצות הלילה על החורבן... בקיצור: הוא פשוט מסתיר את עצמו ומטעה אותך!!! זה הצדיק נסתר הקלאסי... הצדיק נסתר מ-הסיפורים...

אבל יש צדיק נסתר מסוג אחר לגמרי לגמרי!!! מה שנקרא צדיק **פשוט!!!** הוא לא צדיק נסתר אלא **צדיק פשוט!!!** מה הכוונה?? אותו צדיק לא מסתיר ממך כלום... הוא לא עושה הסוואות ולא מסתיר את עצמו בכלל... מה שהוא הוא... הוא צדיק גדול מאוד **ואתה רואה את זה...** הוא עוייבד ה' עצום **ואתה רואה**

את זה... לא פסיק פומיה מגירסא **ואתה רואה את זה...** הוא מתפלל שעות ע"ג שעות **ואתה רואה את זה...** הוא מדקדק קלה כבחמורה **ואתה רואה את זה...** רק מה?? הוא פשוט כזה... בבית מדרש שלו יש בקושי מנין... ואין לו מקווה פרטי... וגם אין לו שום השפעה בעסקונה החרדית... ועל הדרך יתכן שהוא קצת "מוזר" (הרי מה זה מוזר?? מה זה אחד שלא בכל מחיר מחפש למצא חן בעיניך ולהרשים אותך) ויתכן שהוא אפילו "כוכב"... ויתכן שגם לא קיבלו את הילד שלו לחידר ואת הבת שלו לסמינר... אבל חוץ מהנתונים הסביבתיים האלו עומד לפניך צדיק הכי גלוי שיש!!! שאם רק תעקוב בצורה עניינית אחרי כל ההנהגות שלו אחת לאחת אתה פשוט תגלה מול עיניך מלאך אלוקים לכל דבר!!! אבל החטא היחיד שלו שהוא **פשוט...**

אתה יודע מה זה פשוט??? פשוט זה "מלשון" **פושט...**

כל דבר שלא קשה להשיג אותו והוא לא יקר המציאות נקרא פושט... ולא משנה מה שזה יהיה!!! גם אם זה יהיה שטרות של מאתיים או זהב או יהלומים... אם זה פתאום יתחיל להסתובב לנו בין הרגלים זה יהפוך להיות פושט ואף אחד לא יטרח להרים את זה... ממילא יש צדיקים שהם ממש לא נסתרים... אין צורך להיות צדיק נסתר... הוא הכי גלוי שיכול להיות... **אבל הוא פושט!!!** הוא שכן שלך... משום מה אף אחד לא עושה ממנו עסק... ואתה לא צריך לחכות שלוש שעות בהמתנה עד שאתה נכנס אליו... ואתה אפילו לא צריך להגיע אליו... כי לפני שאתה מגיע אליו הוא כבר מגיע אליך... אם זה בשביל לבקש ממך טובה ששוב תשלם לו מנין או אפילו להגיד לך שתפסיק לדבר בשעת התפילה... ו... והוא מלאך אלוקים!!!! **מלאך אלוקים פושט!!!** אתה מתייחס אליו במקרה הטוב כמו נודניק... תחשוב על זה... זה ממש ככה...

אם ככה: בדורות האחרונים שהכל נהיה עניין של ייחס בין יוקר לזול... אם צדיק רוצה להיות נסתר... הוא לא צריך להתחיל להסתיר את המעשים שלו שאף אחד לא יודע מה הוא עושה... אין צורך!!! מספיק להיות צדיק פשוט... וזהו!!! מכאן ואילך הוא יכול להמשיך להיות מלאך אלוקים ולעבוד את ה' לעיני הכל... ואף אחד לא יספור אותו ולא יתייחס אליו. **כי הוא פושט!!!** וזה בדיוק היה הסיפור עם ר' שלמקה זוויעלר... הוא לא היה צדיק נסתר... הוא לא ניסה להסתיר את עצמו... הוא היה מה שהוא!!! וכל מי שבאמת התחקה אחריו... ראה מלאך אלוקים ואיש קדוש ופועל ישועות... **אבל אז מה!!! הוא פושט!!!** אין לו בית כנסת משלו... אין לו ציבור... אין לו משב"ק שדוחף שלא יתקרבו... אתה לא צריך להגיע אליו... כי עוד מעט הוא בעצמו יגיע להתפלל פה בשטיבלאך של בית ישראל... אז למרות כל הנתונים העובדתיים שכולם ידעו על קדושתו של אותו יהודי קדוש ונורא... כולם המשיכו להתייחס אליו כמו יהודי פשוט לגמרי ולא ממקום של מופת!!! אלא ממקום הכי טבעי בנפש השטחית שלנו... אתה קולט את זה???

אתה בכלל קולט איזה נתון עגום מתגלה פה???

שכשיש צדיקים באמת גדולים שאנחנו באמת מעריכים אותם ויש!!! יש הרבה מה להעריך אותם... אבל עדיין... **תשעים וחמש אחוז מהערכה שלנו כלפיהם זה לא מהגדלות האמיתיות שלהם! אלא מהיוקרה!!!**

זה שכ"כ קשה להשיג אותם... זה שכ"כ הרבה אנשים רוצים לדבר איתם... וזה שהם כ"כ יקרי המציאות... לא נעים... **אבל זה תשעים וחמש אחוז מהערכה שלנו!!!** יש רק חמש אחוז מהערכה שלנו שהוא באמת באמת על הגדלות שלהם האמיתיות בתורה ובעבודת ה'... זה עגום מאוד!!! (עכשיו שלא תבין לא נכון!!! הנתון העגום הזה הוא רק ביחס אלינו... ולא ביחס לאותם גדולי ישראל... סו"ס עצם זה שלכ"כ הרבה יהודים יש חמש אחוז הערכה אמיתית דווקא כלפי אותם גדולים... זה כבר אומר שהם באמת מאוד מאוד גדולים... הנתון העגום הזה הוא רק ביחס אלינו... שכלל שגדול בישראל נהיה יותר יקר המציאות ויותר קשה לגשת אליו ככה הערכה שלנו אליו הולכת וגוברת... ואם פתאום יתברר לך שמאוד קשה לו להשיג מנין לבית מדרש שלו... הערכה שלך אליו תצנח ממאה אחוז לחמש אחוז... לא נעים... אבל זו העובדה... תחשוב על זה הרבה ותראה כמה שזה ככה)

בפתח הגיליון נשאלה השאלה: אין יכול להיות שמצד אחד אני מאמין באמונה שלימה בכח התפילה... אני יודע בוודאות שהתפילה יכולה להביא לי את כל הישועות **ואני לגמרי לגמרי עומד מאחורי זה!!!**

ולמרות כל המידע הזה שיש לי... למרות הכל אני עדיין מוצא את עצמי מזלזל בתפילה... אין אתה מסביר את זה???

אז הנה!!! ר' שלמקה זוויעלר יענה את התשובה... המציאות מוכיחה שתשעים וחמש אחוז בהערכה שלנו בכלל לא תלויה בנתונים העובדתיים אלא במה?? ביוקרה!!! גם אם ר' שלמה מזוועל הוא מלאך אלוקים... ואני יודע את זה בוודאות ורואה את זה בעיניים שלי... ואני גם עד ראייה למופתיים וישועות שראיתי אצלו במו עיני... זה עדיין לא סיבה שאני אכבד אותו!!! כי היות והוא פשוט וחי בפשטות שכל אחד יכול להתקרב אליו ואין לו משבקי"ם ולא קשה להיכנס אצלו אז הוא נהיה פושט... ואני מסוגל לעבור ליד כל הגדלות שלו ולהמשיך לא לספור אותו... אז אותו דבר בדיוק בתפילה!!! **התפילה היא שיא הפושט!!!**

ולמה?? כי אצל הקב"ה יש משבקי"ם?? **ממש לא!!!**

אצל הקב"ה יש שעות מסוימות של קבלת קהל?? **ממש לא!!!**
יש זמן מוגבל כמה דקות אתה יכול לדבר עם הקב"ה?? **ממש לא!!!**
האם יש שעות מסוימות שהקב"ה לא מקבל קהל?? **ממש לא!!!**
האם יש משב"ק מסוים שיכול להפריע לי להיכנס לקב"ה? **לא!!!**
האם יכול להיות שלפעמים הקב"ה לא נותן לי לדבר?? **לא!!!**

נו... אז זה הכי פושט בעולם... זה אפילו יותר פושט מר' שלמה מזוועל. סו"ס ר' שלמה מזוועל הוא בן

וכאן כבר יותר קל לקבל פירות טיש וזה כבר פחות יוקרתי!!! ואז אתה מדפדף עוד עמוד... כאן זה כבר חצרות ממש קטנות טיש שם בסה"כ חמשים איש שכל אחד יכול לגשת לרבה ולקבל פירות טיש... **אבל עדיין!!!** יש תמיד את המושב"ק שעומד ושומר על היוקרה שלא כל אחד יכול לגשת מתי שהוא רוצה... ואז מגיעים לעמוד האחרון והמאכזב ששם מתברר שהתמונה שלי לא מופיעה... כי... כנראה שאצלי גם את זה אין!!! אצלי לא צריך לדחוף...

אני ישתני לי לבד בארוחת צהרים ואכלתי משמשים יבשים אחד אחרי השני ושכני וידידי הצלם ברוך ליבוביץ ראה עד כמה החצר שלי פושטית ואף אחד לא דוחף בשביל לקבל פירות טיש מחוסר עניין... לכן הוא החליט להשאיר את התמונה שלי בבית... **ואני עכשיו שואל אותך שאלה:** עד כה הסברתי לך בטוב טעם למה התמונה שלי לא הופיע בעולם החרדי... **עכשיו יש לי עוד שאלה:** למה התמונה של הרבש"ע לא הופיע שם?? אל תשכח שגם הקב"ה עושה טיש בט"ו בשבט!!! סו"ס זה ראש השנה לאילן וביום הזה הקב"ה באמת מחלק פירות טיש?? אז למה את הטיש של הקב"ה אף אחד לא ראה לנכון לצלם?? **אתה יודע למה לא???**

מאותה סיבה שאת הטיש שלי אף אחד לא צילם!!!

הרי למה את הטיש שלי אף אחד לא צילם?? כי אצלי אף אחד לא דוחף... ואין שום משב"ק שלא נותן להתקרב... לכן אני פושט!!! **אז זהו!!! שבדיוק אותו דבר אצל הקב"ה!!!** אצל הקב"ה אף אחד לא דוחף... ואין שום משב"ק שלא מרשה להתקרב... הכל פתוח... בכל קראנו אליו... הדלת תמיד פתוחה ותמיד אפשר להיכנס... ואם רק תפתח שתי ידיים מייחלות ושתי עיניים דמעות ומצפות והקב"ה ימלא אותך בברכתו ומעושר מתנת ידו... ויתן ויחזור ויתן... טיש כזה שכל אחד יכול להתקרב ולקבל במאור פנים... **הוא טיש פושט!!!** **כזה טיש לא נכנס לעיתון!!!** הוא לא שווה... הוא לא יוקרתי!!! נו... עכשיו אתה מבין למה אנחנו מזלזלים בתפילה??? תסתכל בתמונות של העיתונים האלו ותבין מאיפה זה נובע אצלנו... אנחנו מעריכים רק דברים יוקרתיים!!! אנחנו מעריכים את הרבה שלנו רק בגלל שצריך לדחוף בשביל להתקרב אליו... מה נעשה שבתפילה לא צריך לדחוף... מה נעשה שלטאטע זיסער יש תמיד מקום בלב בשבילך ותמיד יש לו מקום בשבילך... אתה יכול לדבר איתו שעות ואף אחד לא יגרש אותך... אז איך אתה רוצה שאנחנו לא נזלזל בתפילה?? זו הנקודה!!! זו הנקודה ולא אחרת!!! כל מה שנדרש מאיתנו זה פשוט לגדול בשנה ולהפסיק להיות שטחיים... להפסיק להעריך דברים לפי יוקרה!!! אלא לפי האמת שבהם!!! את התפילה שלך אתה צריך להתחיל להעריך ולהבין שכל החיים שלך תלויים בה... למרות שהיא פושטית!!! אדרבה... מרוב שהיא פושטית היא פשוט פועלת!!! בפשטות... בלי להסתבך... תפילה זה משהו שעובד!!! תנסה!!! טעמו!!! טעמו וראו כי טוב ה'... הכי פשוט והכי פושט... אין פה מה להבין ואין מה להסתבך... לא צריך להפעיל קשרים עם שום גורם חיצוני... הכל ישר ופשוט!!! קרוב ה' **לכל** קוראיו... האמת היא שכעת אני באמצע לדבר עם ה'... אבל אני מסכים לך גם... לא תגנוב לי את התורה.

וכי בגלל ש-לנו יש איזה דפקט במוח טיש לנו נטיה להעריך דברים רק לפי היוקרה שלהם לכן יש לנו היתר להוריד בערכה של תפילה מול כל יכול?? וכי בשביל שאנחנו נתחיל להעריך את התפילה נשקר ונאמר שלקב"ה יש משבקי"ם?? וכי בשביל שתתחיל להעריך מה זה לדבר עם הקב"ה... אנחנו נעשה שקר בנפשנו ונאמר שהקב"ה יכול לקבל רק אחד אחד לפי תור ויש שעות קבלה? חס ושלום!!!

לכן!!! האמת תורה דרכה!!! התפילה תמיד תהיה הכי הכי נגישה... הדלת תמיד תמיד פתוחה... **וממילא היא גם הכי פושטית!!! והיא תמיד תהיה פושטית... ואין מה לעשות נגד זה!!!** אין לנו שום דרך איך להפוך את התפילה ליוקרתיית! כי לא נוכל אף פעם לשקר ולהגביל את הקב"ה בשעות קבלה ולא נוכל לייקר את הקשר עם הקב"ה ולהפוך אותו לדמות הגוף טיש אצלו שעות וזמנים והגבלות... זו הסיבה שכבר חז"ל קובעים מסמרות ומודיעים לנו מראש שתפילה זה מהדברים שעומדים ברומו של עולם **ובני אדם מזלזלים בהם...** יש משהו **מובנה** בעצם התפילה שהיא דבר מזלזל בעצם!!! כי היא לא יוקרתיית!!! כל הנגישות של התפילה זועקת חוסר יוקרתיית!!! ולכן כמה שתעריך את התפילה וכמה שתדע עד כמה שהיא פועלת תמיד יהיה לך נטיה לזלזל בזה... ולא מחוסר ידיעה בכך של התפילה... אלא מחוסר יוקרה!!!

ולא נותר לנו אלא להילחם בשטחיות שלנו... ולהבין שתפילה זה משהו עצום ונורא ועובד ופועל ופעיל בשטח גם בלי להיות יוקרתיית!!!

אדם... והוא גר בבית ישראל ואני גר בבוכרים... אז אני צריך ללכת אליו ולחפש אותו... אבל אצל הקב"ה גם את זה אני לא צריך לעשות... מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בככככככככ קראנו אליו... תמיד נגיש... תמיד מקשיב... תמיד שומע... בכל מקום ובכל סיטואציה... מה שאתה רוצה וכמה שאתה רוצה.

ממילא!!! מטבע הדברים התפילה היא פ ס ג ת הפושט!!!

אין לך דבר פושט בעולם יותר מהתפילה!!! וברגע שזה פושט אנחנו מזלזלים בזה... לא משנה מה שזה יהיה... גם אם אתה תראה במו עיניך שהתפילה אחראית על כל ההצלחות שלך... עדיין יהיה לך נטיה טבעית לזלזל בה... כי היא נגישה... היא תמיד בהישג יד...

עכשיו: אם אתה רוצה... יש לי פתרון!!! יש לי דרך איך לשקם את התדמית הפושטית של התפילה... יש לי תכנית הבראה מסודרת בראש איך אנחנו הופכים את התפילה לשיא היוקרתיית... **אתה יודע איך??** חז"ל יום אחד מודיעים שמיהוים אין כזה דבר שכולם יכולים לגשת לקב"ה ביחד... לא!!! זה לא מוכוּבד!!! מהיום נגישים אחד אחד!!!

מהיום יש מקום אחד בלבד לקבלת קהל אצל הקב"ה... חז"ל יבחרו נניח במנהרות הכותל את המקום שהכי קרוב לקודש הקדשים!! ורק שם אפשר להתפלל!!! וגם שם רק אחד אחד... ויש תור!! כל מי שרוצה משהו מהקב"ה... שיקח מספר ויכנס לתור... נכנסים אחד אחד...

תדמין מה היה קורה אם ככה זה היה נראה??

אתה רוצה שידוך לבת שלך ואני רוצה עוד ילדים והבחור הזה רוצה מאור פנים לתורה ועוד חמש מיליון יהודים כל אחד ומשאלת הלב שלו... אבל אי אפשר לקחת ספר תהילים ולהתפלל... זהו!!! אין כזה דבר!! נגמרו החגיגות... יש קבלת קהל בדיוק כמו אצל הרבה... ואני לוקח מספר ונכנס לתור... והיות ואני קצת ג'ובניק... הצלחתי לקצר את התור שלי... וכבר עכשיו הודיעו לי שבעוד ארבע וחצי חודשים... בכ"ז תמוז... בשעה שתיים בלילה (וארבע עשרה וחצי דקות...) יש לי בדיוק דקה וחצי לבד מול הקב"ה!! **אבל לא יותר!!!** כי יש תור ארוך של עוד חמש מיליון יהודים שמחכים בכיליון עיניים לתור שלהם... וכל אחד רוצה לדבר עם הרבש"ע... **אה... מה אתה אומר??** אם ככה הייתה נראית התפילה... אם רק פעם בארבע חודשים!!! הייתי יכול להתפלל רק דקה וחצי מול הקב"ה... הייתי מעריך את זה?? אהו... אהו... אהו...

נו... אז למה באמת חז"ל לא עשו את זה??

מה פירוש למה לא?? כי... כי... **כי מה נעשה שזה פשוט לא נכון!!!**

מי גוי גדול אשר לו אלוקים **קרובים אליו** כה' אלוקינו **בכל קראנו אליו!!!** הקב"ה כן קרוב... וכן נגיש... ולא צריך תור... כי הוא תמיד מקשיב לך... ותמיד קרוב לשוועתך... עשרים וארבע-שבע!!!

תוספת שבת

זמני הדלקת נרות שבת מוקדם פר' משפטים

ירושלים: 4:55 מוקדם: 4:45

בני ברק: 5:09 מוקדם: 4:59

מודיעין עילית: 5:04 מוקדם: 4:54

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דברי מרן הגה"ג רבי יעקב אדלשטיין זיע"א

לרגל יום פטירתו החל השבת כ"ז שבט

בראשית הדברים נקדים שכידוע מרן זיע"א היה מראשי המחזקים ומזרזים את המבקשים ישועות להתחזק בתוספת שבת 10 דק' לפני זמן הדלקת נרות, ואף בשנותיו האחרונות טרח והגיע להשתתף בכנסי חיזוק לנושא זה:

וכמו שסיים בכנס האחרון: על כן תחזקנה ידי המארגנים שיזמו את הכנס הזה לחיזוק שמירת השבת ולתוספת שבת, ולתוספת באיכות השבת, ברוך ה', עם ישראל לא נביאים הם, בני נביאים הם, והבא ליטהר מסייעין לו. כל אחד ואחד יכול למצוא איזה שיפור ותוספת קדושה מיוחדת בשבת, יש שכלל לא מדברים בשבת, ויש כאלו שמדברים רק בלשון הקודש, ויש שמדברים רק דברי תורה. ובספרים מדגישים מאוד שצריך להזהר מכעס בשבת כי היצר הרע משתדל מאוד להכשיל בזה, והכועס בשבת צריך להרגיש כאילו פגע בציפור נפשה של השבת... (השיחה מובאת בסוף העלון)

יהודי צריך לעשות את השבת

כתוב בתחילת פר' ויקהל: 'וַיִּקְהַל מֹשֶׁה ... שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ כַּדָּשׁ...

מפרשים רבים עמדו על לשון הפסוק 'ששת ימים תעשה מלאכה' שלכאורה מי שיש לו מלאכה שיעשנה ומי שאין לו שלא יעשה מלאכה, ועי' באור החיים הקדוש.

והנה, הביאור בזה הוא, שבכל ששת הימים שעושה האדם מלאכה, זכור יזכור שלאחר מכן מגיע יום השביעי, ויום השביעי צריך להיות יום קודש, כמו שכתוב 'לעשות את השבת לדורותם, ברית עולם וכו'', ומי שמבזבז את השבת על דברים בטלים ועיתונים אין זה בגדר של 'לעשות את השבת', שהרי צריך לעשות את השבת שתהיה קודש.

מעלת הלימוד בשבת קודש

ובפרשת 'כי תשא' נאמר 'וְשָׁמְרוּ כְּנִי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת...' והיינו שבת שבתון להשם, לעסוק בה בתורה ביתר שאת ולכוון יותר בתפילות. וכן מצוות האיכלה בשבת קודש, אמרו בשם הספרים הקדמונים וכן אמר הגר"י סלנטר שלימוד בשבת חשוב הרבה מאוד, והצלחת הלימוד בו הנה פי כמה וכמה מהלימוד בימי החול.

ואשר על כן, בשבת קודש, קל יותר לחדש חידושי תורה 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש', יום השבת הוא יום הקדושה, וזהו הביאור בפסוק 'לעשות את השבת'.

כל הקדוש מחברו חרב מחברו

כשהרמב"ן בא לארץ ישראל מארצו, היא ארץ ספרד, והיה מסעו קשה מאוד, על כל פנים הוא ביקר במקומות הקדושים

שיחה שמסר מרן בכנס נשים לחיזוק "תוספת שבת",

שבזמנו הזדעזעו תושבי פתח תקוה כשמצאו ברחוב חובבי ציון שאחד התושבים יצא בשבת והשקה את גינת הירק הפרחים שלו. איזו חוצפה! זעמו, לא היה כזה דבר בפתח

מעשה במחלל השבת הראשון בפתח תקוה סיפר לי הרב מנדלסון מנהל תלמוד התורה בפתח תקווה, שסיפר לו סב אשתו מעשה שהיה לפני קרוב לשמונים שנה,

והוא מקיים את הבריאה, ומפעיל את כל כוחות הטבע. ואם כן איך מצטמצמת ברכת ה' הנצחית, למן שהיה תופעה זמנית? אלא הביאור, שכשם שראינו במן שכשבת לא היה יורד ואדרבא, ביום שישי הקב"ה הכין את הצריך והדרוש, ומי שיצא ללקוט מן בשבת לא מצא. כך היה כל ימות עולם, מי שינסה להרוויח בשבת לא יצליח, ורק מי שישמור את השבת יזכה לשפע בששת ימי המעשה. ושמירת שבת היא - לא לעבוד, אלא שיהיה פנוי לעסוק בקדושה ובתורה. ובמדבר היתה הברכה במן שנכפל ביום שישי, ולדורות - זה בפרנסתו של כל אחד ואחד שהקב"ה מסדר שירוויח בשישה ימים את כל מה שנגזר עליו להרוויח, כדי שבשבת יהיה פנוי לעונג וקדושת שבת.

ולכאורה המשנה כותבת "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב", וכותבת שם כמה וכמה מצוות, ואילו שבת לא נזכרת. וכן אנחנו רואים שהוא מברך את ששת ימי המעשה, ומדוע לא נזכרה שבת במשנה שגם היא נותנת פירות וברכה בעולם הזה? והביאור הוא, שברכת השבת איננה שכר על מעשה המצווה כמו כיבוד אב וגמילות חסדים, שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, היינו פירות השכר. ואילו בשבת זה עצם טבע הבריאה שברא הקב"ה, שמי שישמור שבת, יצליח בעסקיו בששת הימים ויזכה לקדושה וברכה בשבת.

כשאומרים בהגדה של פסח 'כמה מעלות טובות למקום עלינו. ... ונתן לנו את השבת'. צריך להבין, וכי רק את השבת נתן לנו, והלא תרי"ג מצוות קיבלנו? אלא השבת זו מתנה מיוחדת, כמו שאומרים ונתן לנו את השבת, וכמאמר הכתוב: "ראו פי יהוה נתן לכם השבת", וכח וסגולת השבת שהיא המעיין והשורש לפרנסה של כל השבוע, לקדושה של כל השבוע, וכל המקדש את השבת יותר ויותר, אין ערוך למה שאדם זה מרוויח, ולכן זו מתנה מיוחדת. על כן תחזקנה ידי המארגנים שיזמו את הכנס הזה לחיזוק שמירת השבת ולתוספת שבת, ולתוספת באיכות השבת, ברוך ה', עם ישראל לא נביאים הם, בני נביאים הם, והבא ליטהר מסייעין לו. כל אחד ואחד יכול למצוא איזה שיפור ותוספת קדושה מיוחדת בשבת, יש שכלל לא מדברים בשבת, ויש כאלו שמדברים רק בלשון הקודש, ויש שמדברים רק דברי תורה. ובספרים מדגישים מאוד שצריך להזהר מכעס בשבת כי היצר הרע משתדל מאוד להכשיל בזה, והכועס בשבת צריך להרגיש כאילו פגע בציפור נפשה של השבת. ישעיהו הנביא אומר שגם בני נכר שהתגיירו, שמרגישים שאין להם חלק בעם ישראל, וחושב הגר לעצמו: אני גר חסר קשר וחיבור לעם. ואמר הנביא שיזהרו בשמירת שבת, "כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בקב"ה", וזה מחבר אותם לעם היהודי.

(באדיבות מערכת עלון "גאון יעקב")

עימוד ועיצוב העלון בחורף תש"פ נעשה ונתרם לע"נ

הרב לוי בן אלעזר יעקב זצ"ל

נלב"ע ב' אדר ב' תשע"ט ת.נ.צ.ב.ה.

א.ב. עימוד ועיצוב ספרי קודש 0527159869

תקווה מעולם, חילול שבת בפרהסיא! רבים לא שמרו שבת, אבל אף פעם לא היה אומץ לעשות זאת בריש גלי. ואח"כ כשהייתה פקצה נוספת התכנסו החרדים בעיר לאסיפת חירום, ודנו מה לעשות. הועלתה הצעה לפרסם מודעות בכל העיר על אותו מחלל שבת, או אולי לעשות משמרת במקום כזה, אחר הציע לקרוא לו לדבר עמו, דנו ודנו ולא הצליחו למצוא עצה. ונסעו חמישה מחרדי פ"ת ובאו לחזון אי"ש וספרו לו את המקרה. נאנח החזון"א והצטער מאוד, והוסיף ואמר: אם הצדיקים לא שומרים מספיק את השבת, זה מה שקורה, השבת מתרופפת אצל הרחוקים. נדהמו האנשים ושאלוהו מה כוונתו? אמר החזון"א, למשל יש עירוב ויש עירוב, יש עירוב כשר לכתחילה ויש כזה שסומכים עליו בשעת הדחק בדיעבד. ואברכים בני תורה צריכים להיזהר ולא לסמוך על עירוב זה.

כששמעו זאת חברי המשלחת החליטו פה אחד שהם יהיו ראשונים, וקבלו על עצמם לא לטלטל בשבת. וסיפר לי אותו יהודי שכשבא בתור חתן לפ"ת פגש אותו הסבא שהיה ת"ח זקן ובעל מוסר חשוב מותיקי לומדי לומז"ה, וסיפר לו את המעשה עם החזון"א וביקש ממנו, אני נשארתי אחרון מאותם חמישה, ואני מבקש ממך שתמשיך לקיים את דברי החזון"א. ענה החתן שהוא היה רוצה לעשות כך, אולם ללכת בשבת עם הטלית על הכתפיים לא היה מקובל, כך שאין לו אפשרות לא לטלטל. אמר הסבא: אני אקנה לך טלית נוספת והיא תהיה מונחת משבת לשבת בבית הכנסת ולא תצטרך לטלטל. וסיפר אותו יהודי שהיום כבר יש לו נכדים שב"ה יש היום הרבה אברכים בפ"ת שלא מטלטלים בשבת כרצון החזון"א.

ומוסר ההשכל שאנו לומדים מכך, שבת, שבת המלכה, אנו מתייחסים אליה כאילו זו דמות קיימת, אנו אומרים: בואי כלה בואי כלה, וכלה זו - השבת - נכנסת לבית היהודי ומביאה איתה את כל הקדושה ואת כל הברכה. לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה. השבת הזו מצטערת על מי שיש לו בנים ובנות נשמות קדושות שאינם מכירים את קדושת השבת. והשבת שמחה כשיש אנשים המכבדים אותה יותר מהמינימום שההלכה מחייבת, ועושים זאת לכבוד שבת. ושני דברים צריך לזכור: א. השבת משפיעה ברכה ב. הרבה בנים ובנות לעם ישראל שבחיים הפרטיים רחוק מהם לשמור שבת לגמרי, ושמירת שבת שלנו פותחת להם את הלב.

התורה אומרת "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", ברכה וקדושה. ומפרש רש"י במה ברכו - במן שהיה בו ברכה שירד פי שנים ביום שישי. וקדשו - במן שלא ירד בשבת. וכפשוטו יש פה קושי להבין, התורה במעשה בראשית מספרת על ערכה הגדול של השבת למשך כל ימי עולם, ומן היה לעם ישראל רק במשך ארבעים שנה במדבר. ואיך יתכן שברכת השבת היא ניצחית כמו שמפרט הבעל שם טוב את הפסוק "לעולם יהיה דברך נצב בשמים". הדיבור של ה' שאמר "יהי רקיע", "יהי מארת", וכו' - הדיבור הזה ניצב בשמים כל הזמן

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות

למזייל a0732951324gail.coa

לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלווחה 2040.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת משפטים

והנה באמת יליע מהו טעם הדבר, שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, דהנה בתוסי (שם בדי"ה גדול) כתב וז"ל, 'נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף, לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור, ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח', עכ"ל.

ומעתה לפי"ל, דהצפרדעים נחשבו כאינם מצויים ועושים על עצמם מסירות נפש למיתה, משום שהרי הי' לכל אחד מהם פת בסלו, כיון שלא הי' עליהם ציווי פרטי שהם בדווקא יכנסו לתנורים, - ואי"כ לפי"ז שוב מבואר שפיר, מדוע הכלבים קיבלו שכר גדול יותר מהצפרדעים, כיון שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה וכנ"ל.

- ג -

אמנם בתוסי הרא"ש (שם) כתב טעם נוסף, מדוע גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וז"ל: 'ועוד, שאין הקב"ה צריך כלום לכל המצוות, אלא שאומר ונעשה רצונו, הלכך המצווה ועושה הוא עושה רצון קונו, אבל מי שאינו מצווה ועושה לא שייך לומר ביה עושה רצון קונו, שהרי לא ציווה לו כלום, ומי"מ שכר יש', עכ"ל, וכטעם הזה כתב נמי הריטב"א (שם) בשם הרמב"ן, עיי"ש.

והנה לפי הטעם השני הנ"ל, ודאי דהצפרדעים נחשבו כמצויים ועושים, על מסירות נפש שנכנסו לתנורים, כיון דודאי עשו רצון קונם בזה שנכנסו לתנורים, ואעי"פ שלא הי' עליהם ציווי באופן פרטי, שהם בדווקא יכנסו לתנורים.

ולפי הטעם הזה שוב צ"ע, מדוע הכלבים שלא מסרו נפשם, קיבלו שכר גדול יותר מהצפרדעים שמסרו נפשם, והרי גם הצפרדעים היו בגדר מצויים ועושים וכנ"ל.

- ד -

והנה לעצם הקושיא הנ"ל שמעתי פעם מת"ח גדול שליט"א, ששמע שיש לומר בזה, דהמעשה עם הכלבים שלא חרצו לשונם, הי' גדול יותר ממעשה הצפרדעים שמסרו נפשם למיתה ונכנסו לתנורים.

כיון שידוע שאיכא פעמים 'שלשתוק יותר קשה מלמות'... - וכיון שבטבע נפשם היו הכלבים צריכים לחרוץ לשונם, ולא חרצו, הרי זו מסירות נפש גדולה יותר, מאשר לכפות את הטבע של רצון החיים, ולמסור את הנפש למיתה...

וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם
ישלם: (כב, יג).

הנה קיי"ל (שו"ע חו"מ סי' שנט, ה) שהשואל שלא מדעת הבעלים נקרא גזלן, - וכ"ש שמי שמשתמש בממון חבירו לאחר שחבירו הודיעו במפורש שאינו מסכים לו להשתמש בממונו, שהרי הוא גזלן.

ומעשה שהי' בשבוע שעבר בערב שב"ק, באורח שהזדמן למקוה טהרה מסויים שלא הי' רגיל בו ולא הכיר את הכללים

ואנשי קדש תהיון לי וקשר בשדה סרקה לא תאכלו לקלב
תשלקון אתו: (כב, ל).

וכתב רש"י 'לקלב תשלקון אתו - ולימדך הכתוב, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר 'ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו', אמר הקב"ה תנו לו שכרו'.

והנה גבי הצפרדעים שמסרו נפשם במכת 'צפרדע' ונכנסו לתנורים, איתא במדרש 'שוחר טוב' (תהלים כח), '... מן הצפרדעים, מה כתיב בהן 'ובתנוריד ובמשארותיד', ואימתי משארת מצויה אצל תנור, בשעה שהתנור חם, מלמד שהיו משלימות עצמן לתוך התנור לקדש שמו של הקב"ה, ומה פרע להם, שכל הצפרדעים מתו ואותם שירדו לתנור לא מתו, מפני שמסרו עצמן לשריפה כדי לקיים גזירתו של הקב"ה', - וכן הביא 'בעל הטורים' (ח, א), שהצפרדעים שנכנסו לתנורים ומסרו עצמן למיתה על קידוש ה', לא מתו לבסוף, עיי"ש.

ומעתה צ"ב טובא בזה, מדוע שכר הכלבים שלא מסרו את נפשם למיתה, אלא רק לא חרצו את לשונם, הינו לדורי דורות, והיינו שגם צאצאי הכלבים מקבלים בשכר זה את בשר הטריפה, - ומאידך הצפרדעים שמסרו נפשם למיתה על קידוש ה' קיבלו את שכרם רק הם בעצמם, שכל הצפרדעים מתו חוץ מהצפרדעים שנכנסו לתנורים, אך צאצאיהם אינם מקבלים שכר עבור זה, - וצ"ב מדוע על שתיקת הכלבים מגיע שכר גדול יותר, מהשכר שניתן על המסירות נפש של הצפרדעים למיתה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה איתא בגמ' (קידושין לא.) 'גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה', וכן קיי"ל ברמב"ם (הלי' ת"ת פי"א הי"ג) וז"ל, 'וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו, אין שכרו כשכר המצווה שעשה, אלא פחות ממנו'.

ומעתה יש לתרץ, דהכלבים היו בגדר 'מצויים ועושים' בזה שלא חרצו את לשונם (וכדאיתא בקרא, י"א, ז), ולכן קיבלו שכר גדול יותר מהצפרדעים, - אך הצפרדעים שנכנסו לתנורים היו בגדר של 'אינם מצויים ועושים' על המסירות נפש שלהם למיתה, משום שאעי"פ שלגבי הצפרדעים הי' ציווי כללי, שהצפרדעים יכנסו גם לתנורים, אך מי"מ לא הי' ציווי על כל צפרדע בפרטות לאן ילך, והייתה לצפרדעים בחירה לאן ללכת, - ולכן הצפרדעים שנכנסו לתנור הרי הם בגדר של 'אינם מצויים ועושים' על עצמם המסירות נפש שלהם למיתה, ולכן י"ל דשכרם פחות משכר הכלבים וכנ"ל, דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.

- ב -

אמנם באמת יש לדון בזה, משום דיתכן לומר, דלאחר דחלק מהצפרדעים בחרו מרצונם להיכנס לתנורים, מעתה י"ל דכעת הם נחשבים כמקיימים מצוה שמצויים עליה, כיון שסוף סוף הרי הי' ציווי כללי שחלק מהצפרדעים יכנסו לתנורים, ואי"כ לפי"ז שוב צ"ע, מדוע הכלבים שלא מסרו נפשם קיבלו שכר גדול יותר מהצפרדעים שמסרו נפשם, והרי יש לדון דגם הצפרדעים נחשבו לבסוף כ'מצויים ועושים' על עצמם המסירות נפש שלהם למיתה וכנ"ל.

ואמנם יעו"י עוד בספר 'פתחי חושן' (גניבה פ"ו אות עד), שהסתפק לגבי טבילת כלים בלא רשות בעל המקווה, וז"ל: יש לדון במי שטבל כלי במקווה של חברו שלא מדעתו... אם הטביל כנגד רצונו של בעל המקווה או שידוע שהבעלים מקפיד, נראה דהוי שואל שלא מדעת שנקרא גזלן, ולפי"ז לא עלתה לו טבילה משום מצוה הבאה בעבירה, - מיהו אפשר דהוי כקרקע שאינה נגזלת ואינו נפסל, דומיא דסוכה, - ואפשר שאם יש קפיידא במים הוי כתלוש, - שוב ראיתי שיש מצדדים לומר, שבמצוה שאינה חיובית אינו נפסל משום מהב"ע, וגם טבילת כלים אינו מצוה חיובית, ע"י שד"ח (כללים מערכת המי' כלל עז אות יז) דקרי לטבילת נדה מכשירי מצוה וצ"ע, עכ"ל.

- ד -

והנה יש לדון עוד בעיקר הדבר, שהרי לכא"ו יש מקום לומר בטבילת כלים וכן בטבילת האדם לטהרתו, שהמקווה מטהרת מחמת שיש דין שהמציאות של טבילה במקווה מוציאה את האדם והכלים מטומאה לטהרה, ואין זה שייך כלל לדין הנוסף שגם יש מצוה לטבול, - ולפי"ז עצם מציאות הטהרה של האדם והכלים אינה שייכת כלל לדיני מצוה הבאה בעבירה, (ורק כשנבוא לדון האם 'קיים מצוה' בטבילת כלים שטבל באיסור, בזה באמת יש לדון מצד מצוה הבאה בעבירה), - ושוב ראיתי שכך צידד הגר"י זילברשטיין שליט"א ('חשוקי חמד' זבחים עמ' תרפז).

ושוב הראוני שבשו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' יט) כתב וז"ל, 'נראה דמי שהיה טמא וטבל במעיין האיסור לו בהנאה, או שטבל ביום הכפורים דאסור ברחיצה, נטהר מטומאתו, כיון דמ"מ טבל במים, ולא שייך כאן הענין של מצוה הבאה בעבירה' עיי"ש.

- ה -

והנה לגבי הנידון הב' הנ"ל, להצד שטבילתו פסולה מחמת דהויא מצוה הבאה בעבירה וכנ"ל, האם יועיל לו לשלם כעת עבור הכניסה של ההוא שהצטרף יחד עימו בקרוסלה, ואזי לאחר התשלום יוברר למפרע שטבילתו כשירה, - או"ד דהדבר לא יועיל לו, כיון שלמעשה בשעת הטבילה טבילתו הייתה באיסור.

לכא"ו יש לדון בזה ע"פ משי"כ ב'ביאור הלכה' (סי' יא-ו בד"ה מצמר גזול) וז"ל, 'נסתפקתי במי שגזל חוטי ציצית מחבירו, ואחר שהטילם בבגדו שילם לו עבורם או נתנם לו במתנה, אם מחוייב לחזור ולהתירם, - מי נימא כיון דכתבי' ויעשו להם' בעינן שבעת העשייה יהיה שלו, או תגלי מילתא למפרע, וצריך עיון גדול, - אח"כ מצאתי בכעין זה בס"י תרנ"ח גבי לולב, בשערי תשובה ס"ק ו עיי"ש עכ"ל, - ויש להאריך בזה אך אכ"מ.

[והנה לגבי המעשה עם האורח הנ"ל שעבר בכניסתו למקווה באיסור גזל בשוגג, יש לדון בזה עוד ע"פ מה שנחלקו האחרונים, האם כשעבר את העבירה בשוגג גם נאמר שהמצוה פסולה מחמת שהי'א מצוה הבאה בעבירה, או"ד דבשוגג ליכא לדינא דמצוה הבאה בעבירה, - וכן יש לדון עוד, האם הנהלת המקווה מקפידה כ"כ גם על מי ששגג בדבר, ואכמ"ל].

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה
ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות

בקו 'מים זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין
לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

של המקום, - וכאשר הוא בא להיכנס בשערי המקווה לאחר ששילם את דמי הכניסה בקרוסלה המסתובבת, ביקש ממנו מאן דהו, שהיות שהוא רואה שאין בידו ובכיסו כעת את כל הסכום הנצרך עבור תשלום דמי הכניסה למקווה, לכן הוא מבקש להיכנס יחד עימו בקרוסלה המסתובבת, באומרו שבפעם הבאה הוא ישלם פעמיים.

וכיון שהאורח לא ה' רגיל במקווה ההוא, ולא הכיר את כללי המקום, לכן הוא הסכים בטעות להכניס את הלה יחד עימו לקרוסלה המסתובבת...

והנה כאשר האורח יצא מהמקווה לאחר טבילתו לכבוד שב"ק, הוא נוכח לראות שיש בכניסה מודעה עם כללי המקווה, וכתוב שם במפורש, שאין רשות בשופו"א להיכנס למקווה בהקפה, והכניסה מותרת רק למי שמשלם מייד בשעת הכניסה למקווה, - ועוד נכתב שם, שחל איסור גמור להיכנס שניים יחד בקרוסלה המסתובבת, ואלו שעושים כן הרי הם גזלנים, וטבילתם נחשבת כהטובלים ושרץ בידם!! - עד כאן הנוסח שנכתב בכללי הכניסה למקווה.

ויש לדון טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דנה מלבד מה שיש לדון במעשה הנ"ל מצד דיני ממונות, האם האורח הנ"ל חייב לדאוג ולוודא בעצמו, שיבוצע תשלום החוב למקווה של ההוא שהצטרף אליו בקרוסלה, - בנוסף לזה הסתפק עוד האורח, האם למעשה הטבילה שטבל במקווה הינה טבילה כשירה.

או"ד דכיון דהתברר לו למפרע שכניסתו למקווה הייתה באיסור גמור מצד הנהלת המקווה, כיון שהם אסרו באיסור גמור להיכנס שניים יחד בקרוסלה, א"כ אולי טבילתו נחשבת כמצוה הבאה בעבירה, ואולי טבילתו פסולה וצריך לחזור ולטבול במקווה, וכפי שהנהלת המקווה הדגישה במודעה, שאלו שנכנסים שניים יחד בקרוסלה, הרי הם כהטובלים ושרץ בידם וכנ"ל.

- ב -

ועוד הסתפק האורח הנ"ל, להצד שבאמת הדבר נחשב כמצוה הבאה בעבירה וטבילתו פסולה, האם יועיל לו לשלם כעת עבור הכניסה של ההוא שהצטרף יחד עימו בקרוסלה, ואזי לאחר התשלום יוברר למפרע שטבילתו כשירה, - או"ד דהדבר לא יועיל לו, כיון שלמעשה בשעת הטבילה טבילתו הייתה באיסור, וגם לאחר שישלם אכתי הדבר לא יתוקן למפרע, ובכל אופן יצטרך לחזור ולטבול לטהרתו.

והנה בכעין הנידון הא' הנ"ל יש לדון נמי בהוראה הכתובה בהרבה מקוואות טהרה, שחל איסור גמור לטבול כלים במקווה (מחשש שישברו שם כלים והאנשים שיטבלו ינזקו), - ומשום מה ישנם המורים היתר לעצמם וכן טובלים שם כלים, - וגם בזה יש לדון, האם הועילה להם טבילתם, או"ד דהויא מצוה הבאה בעבירה ולא הועילה להם טבילתם, וצריכים לחזור ולהטביל את הכלים בהיתר.

- ג -

והנה יעו"י בספר 'בעקבי מנחת חינוך' (משיעורי הגר"י אדלשטיין זצ"ל, ח"ב עמ' קג) שדן לגבי המקוואות שכתוב בהם שהטובל ללא תשלום הרי הוא כטובל ושרץ בידו, האם כשעבר וטבל בלא תשלום הטבילה באמת פסולה, או"ד דאע"פ דעבר באיסור גזל אך מ"מ טבילתו כשירה.

וכתב שם לדון ע"פ דברי ה'שערי יושר' (ג, יט) שמצוה הבאה בעבירה הוי פסול בחפצא, שלפי"ז י"ל שהטובל במקווה שמימו גזולים טבילתו פסולה, וצריך לחזור ולטבול, - ואמנם הוסיף לדון שם, שאולי בימינו לגבי אדם שלא שילם על הכניסה למקווה דינו שונה, כיון שאין המים גזולים, אלא הוא טובל שלא מדעת ללא תשלום, ויתכן דא"י גורם לפסול בחפצא, אלא רק עובר איסור, ובפרט שלא מסתבר שאותו מקווה יטהר את הטמאים ואת הגזלן לא יטהר, עיי"ש.

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המצינית: 'עלון מים זכים'] - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ו 'ש וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירושים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת משפטים תש"פ גליון 116

המוות. וכיוצא בזה הקשה רבי יוחנן (יומא עב:) בכתוב (שמות כה, יא) "ועשית לו זר זהב סביב", כתוב 'זר' (בלא יו"ד שמשמעות קריאתה בקמ"ץ מלשון זרות), וקוראים זאת 'זיר' (בצירי שמשמעותו כתר), אלא אם זכה האדם ולומד התורה לשמה נעשית לו התורה ל'זיר' שהוא כתר, ואם לא זכה – נעשית לו התורה 'זרה' ומובדלת ממנו.

שנינו (אבות ו, א) "כל העוסק בתורה לשמה – זוכה לדברים הרבה... מגדלתו ומרוממתו", וכתב החסיד יעב"ץ "מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, יען כי הוא דבק באלקיו המושל על הכל ועבד מלך מלך, והיא המעלה אשר נתייחדנו בה, כאומרנו 'נתנך ה' אלקיך עליון' (דברים כה, א)". וכן שנינו (שם משנה ב וברע"ב) כל מי שעוסק בתורה תדיר – הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט) "וממדבר מתנה", שבמדבר סיני קיבלו מתנה את התורה. "וממתנה נחליאל", כיון שניתנה תורה במתנה – נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו. "ומנחליאל במות", כיון שחלקו אל (ולמדו תורה) – עולים לגדולה (שבמות הוא לשון גדולה שעולה על במה). וכן אמר רב יוסף (פסחים סח:) לגבי חג השבועות "אי לאו ההוא יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא", ופירש רש"י (בשינוי קצת) "אלולי אותו היום שלמדתי תורה ונתרוממתי, הרי אנשים רבים ישנם בשוק הנקראים בשמי יוסף, ומה בנינו לבנינם". הרי שעל ידי לימוד התורה האדם גדל ומתרומם. **עוד** אמרו (ספרי האוינו, א ובילקוט שמעוני דברים לב, תקמב) על הפסוק (דברים לב, ב) "יערוף כמטר לקחי" אין לקחי אלא דברי תורה... "כשעירים עלי דשא", מה שעירים הללו יורדים על עשבים ומעלים אותם ומגדלים אותם, כך דברי תורה מעלים לומדיהם ומגדלים אותם.

אלא שאמר על כך הגר"א ('מעלות התורה' לאחי הגר"א בשם הגר"א) "הטעם שמדמה אותו למטר, שהמטר יורה ומשקה שמגדל עשבים רעים וטובים, וביותר מתגדלים הרעים מהטובים (כמו 'זכוכית מגדלת' שמגדלת את מה שיש), כך על ידי התורה, במי שאינו הגון, מתגדלים תכונות רעות בלבו. וגם התורה נקראת 'אור', והעולם הזה נקרא 'חושך'. וכל זמן שאין החושך גדול כל כך, אזי ניצול האדם באור שבידו מכל מכשול, אבל אם החושך גדול הוא מאוד, חושך ענן וערפל, אזי על ידי האור שבידו, מתבלבל ונבוך יותר, כך מי שהוא משוקע בהבלי עולם הזה מאוד, ומעשיו מקולקלים, אז על ידי התורה מתבלבל ונבוך יותר, ומחשבותיו מבלבלים אותו יותר". **נמצא** שכמו שהמים מגדלים את מה שיש בשדה, אם וורדים מגדלים וורדים, ואם קוצים מגדלים קוצים, כך התורה שנמשלה למים היא מגדלת את האדם כפי מה שהוא, וכפי מידותיו. עד כמה צריך להזהר לגדל בשדה

התורה מגדלת את האדם

שאלה: האם שייך שהאדם ילמד תורה כל חייו, וזוא רק מגדל בתוכו דברים רעים חלילה?

א. שמות כא, א: "ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם". כתב רבינו בחיי "תשים' מלשון סימה) זכה – נעשה לו סם חיים, לא זכה – נעשה לו סם המות... ולכך הזכיר לשון 'תשים' מלשון סם, להורות שאם הדיין שופט בצדק הוא לו סם חיים, ואם לא – נעשה לו סם המות. ודומה לזה מה שדרשו רז"ל בפסוק (דברים יא, ה) 'ושמתם את דברי אלה', מלשון סם, הוא שאמרו (יומא עב:) זכה אדם בדברי תורה – נעשים לו סם חיים, לא זכה – נעשים לו סם מות".

וכן כתוב (דברים ד, מד) "וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל", ואמרו בגמרא (יומא עב:) אמר רבי יהושע בן לוי, מה כוונת הכתוב "וזאת התורה אשר שם משה", מה שייך כאן לשון 'שימה', היה לו לומר 'אשר לימד משה' (מהרש"א), אלא (שרמזה בזה בלשון 'שימה' מלשון סם שהיא תרופה כי) אם זכה האדם ולומד תורה לשמה ולקיימה (רש"י ומהרש"א) – נעשית לו התורה סם חיים, ואם לא זכה – נעשית לו לסם מיתה. **וזהו** שאמר רבא שהלומד תורה כמו אומן דהיינו שלומד לשמה – נעשית לו התורה לסם חיים, אבל אם לומד שלא לשמה התורה – נעשית לו כסם המוות. מבואר שגם הלומד תורה – אם לומד אותה כדי לקיימה אז מועילה היא לו להחיותו ולגדלו, אבל אם חלילה לומדה שלא לקיימה או שלא כצורתה הנכונה – יכולה היא להוות לו כסם המוות ולגדלו לרעה (וראה עוד בדברים ח"ב יא, יח 'התורה מגדלת הכל').

כעין זה הקשה רבא (תענית ז:) בתחילה כתוב (דברים לב, ב) "יערוף כמטר לקחי" (שהוא גשם חזק היורד בזלעפות), ואילו בסוף (שם) כתוב "תזל כטל אמרתי" (שהוא גשם קל היורד בנועם), אלא שבא ללמדנו, אם תלמיד חכם הגון הוא כטל, ואם לא עורפפו כמטר. תניא, היה רבי בנאה אומר, כל העוסק בתורה לשמה תורתו – נעשית לו סם חיים, שנאמר (משלי ג, יח) 'עץ חיים היא למחזיקים בה', וכן (שם בפסוק ח) 'רפאות תהי לשרך' (התורה תהיה רפואה לטבורך), וכן (שם ח, לה) 'כי מצאי מצא חיים'. וכל העוסק בתורה שלא לשמה – נעשית לו סם המות, שנאמר 'יערף כמטר לקחי', ואין עריפה אלא הריגה. **וכן** פירשו בגמרא (שבת פח:) בכונת הכתוב (משלי ח, ו) "שמעו כי נגידי אדבר", למה נמשלו דברי תורה כנגיד (שר המלך)? לומר לך, מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות. וזהו שאמר רבא, למיימינים בה – נעשית התורה כסם חיים, ולמשמאילים בה – נעשית כסם

כל הזכויות שמורות. טל' 02-5864229 דוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM המעוניין לקבל עלון כל שבוע במייל, ישלח למייל

מת תהיה לו תקומה. ויבין שהדבר הוא גם להיפך, שאם לא ישתדל דיו בכוחותיו בעולם הזה, לא יהיה בו חלילה כח לעלות בתחיית המתים.

והמשיך "אם בעל אשה הוא", שדוקא אם קנה את נשמתו בחוזה מעשיו הטובים, אז נעשה לבעל אותה אשה של הנשמה הקדושה (הנקראת אשה כאומרם בתקו"ז 1 כב: וכפי גודל עמלו ומעשיו כך תגדל קבלת נפשו וקדושתו), אז אפילו אם "ויצאה אשתו" שנפטר מהעולם ונפרד ממעשיו הטובים הללו, עדיין תהיה "עמו" ונשאר חי אפילו אחר מותו (כמובא בשבת קנב: באותו צדיק שדיבר לאחר מותו, וכאומרם בברכות יח: 'צדיקים במיתתן קרויים חיים'). **ועוד**, דוקא "אם בעל אשה הוא" שכל טרחתו בעולם הזה במאכל ומשתה הוא בשביל הנשמה כדי להגדיל את רוחניותו וכל כך זיכך את החומר, אז "ויצאה אשתו עמו" שתוכל נפשו לסבול לדור עמו במחיצתו אפילו אחר יציאתה.

והמשיך "אם אדוניו יתן לו אשה", אם אינו 'בעל אשה' שקנה את נשמתו (המשולה לאשה כנוצר) בחוזה מעשיו הטובים (כפירוש א') או שקידש את החומר (כפירוש ב'), אלא הקנו לו הנשמה משמים, כדרך כמה בני אדם שזוכים לנשמה שהורה מצד קדושת יצירתו מאביו הצדיק, "וילדה לו בנים או בנות" שהם המעשים טובים (ב"ר ל, 1) 'עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשיהם הטובים' שעל ידם נולד מלאך טוב (אבות ד, יא) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, וכמפורש בזהר ח"ג שו:), ו'בנים' היינו מצוות שנעשו בהתעצמות גדולה, ו'בנות' הם מדרגה למטה מזה. **אצלו** "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שלא כאותו האיש שקנה את נשמתו באמצעות התעצמותו (לפירוש א') וזיכוך נפשו (לפירוש ב') ונעשה 'בעל האשה' להיותה עמו תמיד, כאן תהיה נשמתו לאדוניה מחמת שלא קנאה לגמרי שלא תפרד ממנו, "והוא יצא בגפו" שבתחית המתים בעת יציאתו מהקבר יצא לבדו, עכ"ד.

מעין זה נראה לפרש את הכתובים באופן דומה, שבאומרו "כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי חנם", בא להזהיר את האדם שירד לעולם כדי להיות עבד לה' לקיים מצוותיו, וחי הוא בעולם הזה רק שבעים שנה, כמאמר דוד (תהלים צ, י) "ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה", אך לאחר מכן "יצא לחפשי חנם", כאומרם "במתים חופשי", ולכן ישתדל לחטוף מצוות כפי יכולתו, ואמרו (אבות ד, יז) 'פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא', לפי שבעולם הזה כאשר האדם חי יכול לקיים מצוות ולצבור לו זכויות, אבל בעולם האמת לא שייך להוסיף עוד מצוות, ולכן אמרו (אבות ב, י) ואבות דרבי נתן טו, א) 'שוב יום אחד לפני מיתתך'. **ואמר** "אם בגפו יבא, בגפו יצא", שהאדם יצא מהעולם כלעומת שבא בלא לקחת עמו מאומה מאוצרות הבלי תבל שצבר פה בעולם הזה, כמאמר רבי מאיר (קה"ר ה, כ) "כשאדם בא לעולם, ידיו הן קפוצות (סגורות), כלומר (כאילו שאומר): כל העולם כולו שלי הוא, אני נוחל, וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות (פתוחות), כלומר (כאילו שאומר): לא נחלתי מן העולם הזה כלום, שכן שלמה אומר 'כאשר יצא מבטן אמו ערום, ישוב ללכת כשבא, ומאומה לא ישא בעמלו שילך בידו' (קהלת ה, יד)", וכמאמר דוד אביו (תהלים מט, יח) "כי לא במותו יקח הכל". ורק "אם בעל אשה הוא" אז "ויצאה אשתו עמו", מתי האדם יכול לקחת עמו דברים שרכש בעולם הזה, רק אם 'בעל אשה הוא' שקנה לעצמו בעולם תורה, מצוות

שלו רק דברים טובים, כדברי הגמרא (יומא שם) שהתורה היא סם, וביד האדם לשנות את הסם לפי ענינו, אם להיות סם חיים או סם המוות.

מענה מובן, שלא כל מי שלומד תורה – ואפילו מתמיד ומרבה בלימודה, ניתן כבר ללמוד ממעשיו ולהתדבק בו, שכן אם אין בו יראת שמים ומידות טובות, חסר הרבה מתורתו, ועליו אמרו חז"ל (ויק"ר א, א) 'תלמיד חכם שאין בו דעת (יראת שמים) – נבילה טובה הימנו', ועוד כהנה. **זהו** שמצינו בחכם אחד מדור קודם שהיה בקי גדול בתורה, ולא היו דעותיו כשרות והתיר דברים האסורים בתכלית. ומסופר שפעם בצעירותו התמיד בתורה והיה לו קר בבית המדרש בשעות הלילה, לקח אחד מספסלי בית המדרש ושרפו כדי להתחמם בו... זו תורה בלא יראת שמים. **ומזה** נבין שלא נסתפק חלילה בלימוד התורה בלבד, אלא חובה עלינו ללמוד מוסר ולעבוד על תיקון המידות, וכדברי הגר"א (משלי ד, יג והובא גם באבן שלמה א, ב) "עיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המידות. ואם לאו, למה לו חיים. וזה מה שנאמר (שם) 'החזק במוסר אל תרף נצריה כי היא חייך', כי מוסר נקרא מה שמשבר מדותיו והולך נגד טבעו".

תשובה: הגם שעל ידי התורה יכול האדם לגדול ולהתרום, אבל זה רק כשלומד לשמה ולקיימה, אך אם לומדה שלא כראוי ובקלקול המידות – אדרבה היא מגדלת בו את הרע יותר ויותר.

ניצול הזמן בעמל אישי

שאלה: עד כמה מוטל על האדם לנצל את זמנו בעולם הזה, על ידי עמל וגיעה אישית?

ב. שמות כא, א-ד: 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי שיש שנים יעבד ובשביעית יצא לחפשי זנים... אם אדוניו יתן לו אשה...'. באור החיים פירש כאן את כל הפרשה בדרך רמוז ומוסר על האדם בשנות חייו בעולם הזה, וזה פירושו: "אלה המשפטים אשר תשים לפניהם", אלו היסודות שיש על האדם לשים לפניו בתמידות. "כי תקנה עבד עברי", כי בעודך בעולם הזה וקבלת את הגוף הגשמי כדי להיות 'עבד' ולשמש את החלק העיקרי באדם שהוא הנשמה הרוחנית שמחמתה נקרא 'אדם' (ולכן אמר בכריתות ו: אתם קרויים אדם ולא הגויים מחמת שאין להם נפש רוחנית), ואותו העבד הוא 'עברי' מלשון שעובר ואינו קיים לעד (כמאמר דוד בתהלים פט, מט 'כי מי גבר יחיה ולא ידאה מות', ושם קמד, ד 'ימינו כצל עובר'), "שש שנים יעבוד" שהם כנגד ימי האדם ששים שנה (שהם שש עשרות שנים, וככתוב באיוב ה, כו 'תבא בכלה אלי קבר', ואמרו במועד קטן כח: שכן ששים שנה הוא זמנו של אדם ללכת), "ובשביעית יצא לחפשי חנם" – בעשור השביעי יקרבו למיתתו לצאת מהעולם (כאומרם בשבת קנא: מהפסוק בתהלים פח, ו 'במתים חפשי', וכמאמר דוד שם צ, י 'ימי שנותינו בהם ששים שנה'), ו'חיים' היינו על ידי מלאך המות (שהוא ס"מ וחילותיו הנרמזים בתבית חנם, כאומרם בזהר ח"ב קכח). **"אם בגפו יבא"** שסיגל לעצמו מצוות ומעשים טובים (המרימים את האדם ככתוב במשלי ט, ג 'גל גפי מרומי', ואמרו בשבת מט שישראל נמשלו ליונה) וקנה לעצמו כח, ימצא כח לעלות בתחית המתים (ככתוב בתהלים עב, טז 'ויציעו מעיר כעשב הארץ'), ו'יבא' היינו שיבא לעולם האמת (כהאונקלוס בבראשית כח, יא 'כי בא השמש – על שמשא'), "בגפו יצא" באותו כנף יצא מן הארץ בעת תחית המתים, ואף שנפל

ומעשים טובים הקרויים 'אשה', ונהיו כחלק ממנו. וגם אם בא לו הדבר בסייעתא-דשמיא, אבל כיון שעמל בה נעשית 'תורת' שלו.

אמנם "אם אדוניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות", כאשר הוא קיבל משמים מתנה של זכרון לדעת פרטי תורה רבים וכדומה, ואילו מעצמו לא עמל בה כדי צרכו, אז "האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו", כשיפטר מן העולם תחזור האשה שהיא התורה והמצוות לאדוניה שהוא הקדוש ברוך הוא, ותפרד מעליו, ופתאום ימצא עצמו בלעדה חלילה. **כך** הוא גם בלימוד התורה, כלשון ספר חסידים (סימן תשסד) "אם היה לב האדם כלב שלמה הגולך, ולא רצה לעסוק כפי יכולתו, והיה יכול לעסוק בתורה בחייו ולא שימש כל צרכו בפשיעתו, שהיה לו ללמוד לפני חכם ולא למד, כשמתווכחים עמו באותו עולם – לא יכין לומר אמת ושיודו לו בישיבה של מעלה, ולא יבא ביניהם. (אולם) ואם אדם **טורח לדעת בזה העולם** לימודים (של תורה), אף על פי שאין לו לב עתה (להבנים), יהיה לו לב (להבנים) במתיבתא דרקייעא (בישיבה של מעלה)". וכמאמר הסטייפלר (קריינא דאגרתא ח"א עמ' כח) שהגיע בתורה הרבה, אף שלא הבין היטב מפאת חולשת שכלו, או מפני שאר סיבות, כשיבוא לעולם העליון, יהיה שם למדן מופלג כשאר החכמים הגדולים. (וכן מבואר בוהר פרשת וישב קפה).

והוסיף (חיי עולם ח"ב יב) שבעולם הבא אין זוכים לשלימות התורה מי 'שידע' הרבה, אלא מי 'שיגע' הרבה כערכו, וכדברי ספר חסידים (הנזכר) שמי שיגע הרבה בעולם הזה כפי יכולתו אף שלא היה לו מח להבין, בעולם הבא ישיג הכל! ולהיפך, מי שלא יגע בתורה כפי כוחו, אף שבעולם הזה היה למדן גדול, שם לא ידע ולא יבין לומר אמת, עכ"ר. **וזהו** שסיפר (בבא בתרא י: ופסחים ג.) רב יוסף בן רבי יהושע לאחר שחזר מעולם האמת: "עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה", אמר לו אביו: עולם ברור ראית, כי איננו יודעים מה יתבעו מהאדם ביחס לתוצאות שהוא השיג, לכן 'עליונים למטה', כי גם אדם שבעולם הזה נחשב לעליון מבחינה רוחנית, יתכן שלמעלה יתבעוהו על הדרגות שיכל להשיג ולא השיג, ומאידך יתכן ש'תחתונים למעלה' שאדם שלא היה נחשב בעולם הזה לבעל מדרגה רוחנית, אבל עשה את המקסימום שהתאפשר מבחינתו, ושם הוא יהיה 'למעלה' למרות שכאן הוא נראה 'למטה'.

והביאור בזה כי היגע בתורה בכל כוחו, התורה נהפכת להיות חלק מעצמו, בשרו ודמו, עד שנהיה גופו ועצמותו מעין 'חפצא' של תורה, ולכן אף כשעולה לעולם הבא נמצא הוא בדרגה גבוהה, כיון שעולה בתורת 'חפצא' של תורה, ולכן אין נפקא מינה כל כך כמה יודע בתורה, כי כבר נקשרה נפשו לתורה, ואפילו שאינו יודע אלא קצת כמות, כיון שמכח העמל נקשרה נשמתו לתורה מלמדים אותו את מה שחסר לו. **מה** שאין כן אם אינו עמל ויגע בתורה, התורה שבו היא רק 'ידיעה בעלמא' ואינה קשורה לנשמתו, ולכן לא נקשר כל כך ידיעת השכל עם הנשמה, נמצא שכאשר יעלה למעלה יעלה חלילה בלא תורה, שכן התורה היתה אצלו רק בשכלו הגופני ולא נקשרה לנשמתו, ואילו כעת רק הנשמה עולה למעלה וגופו נשאר למטה, ושוב נעשה כבוד ועם הארץ שאינו יודע כלום ומתכסית נשמתו בבושה עצומה. ואף אם יצעק ויתלונן בפני בית דין של מעלה: כיצד יתכן הדבר, הן למטה הייתי 'למדן' גדול וידעתי הרבה? לא יעזור לו מאומה, כי לשם הגיע בחוסר כל רחמנא ליצלן.

אחד הבחורים משיבת בריסק של הגרמ"ד סולובייצ'יק שליט"א, בבא תורה להרצות דבריו בפני ראש הישיבה, שאל אותו הרב: מה יש לך לומר בסוגיא, אמר אותו בחור: בזבחים למדנו כך וכך, ובתוספות הקשו על זה כך וכך, הגר"ח מתרץ כך וכך, ובספר פלוני העיר עליו כך וכך. הגרמ"ד האזין לדבריו עד תומם, אך כשגמר אמר לו: עכשיו מה יש לך לומר בסוגיא. עד עכשיו אמרתי לי מה פלוני שואל ומה אלמוני מתרץ, אבל היכן 'אתה' בסוגיא, מה יש לך לומר, כלום במשך לימודך את הגמרא והמפרשים, לא נתחדש לך שום 'הבנה' משלך. **כמוכן** שכל אחד לפי כוחו וחיפופותו, ואין האדם נתבע יותר מכוחותיו, גם עצם הבנת הראשונים, לדעת מה סובר כל אחד נצרך לזה עמל מסויים, ועל ידי הבנתו נקרא 'חידוש' נכדברי הגר"ח מוולאז'ין (כתר ראש, אות נו). אבל מי שיכול, לא יסתפק רק לדעת שזה אומר כך וכך וזה אומר כך וכך, אלא ישתדל להתייגע במוחו ולהבין, מה טעם שהרשב"א לא היה נח לו לתרץ כהרשב"א, וכן להיפך, במה שורש מחלוקתם והאם יצא מזה נפקא מינה. ואולי גם כיצד הוא היה מיישב את הסתירות בסוגיא וכדומה, והאם המפרשים מסכימים עם שיטתו. כל אחד ישקיע כל כוחו בתורה ובמעשים טובים, עד שיהיו אלו כחלק בלתי נפרד ממנו, ואז גם במותו ישארו עמו ויקום עמדם בתחית המתים בקרוב.

תשובה: על האדם לזכור שנמצא בעולם הזה לזמן מועט בלבד, ובזמן זה עליו לעמול שתורתו ומעשיו הטובים יהיו כחלק ממנו ולא יעזבוהו לאחר מותו, אך אם לא עבד על כך בכוחות עצמו אלא רק השתמש בכשרונותיו ולא הוסיף עליהם מכוון, לאחר מותו לא יתחבר עמו כראוי וישאר חלילה לבדו.

זכירות קדושת היפודות

שאלה: כמה צריך לשמור על קדושת היסודות בתחילת הדרך?

ג. **שמות** כא, ג: "אם בגפו יבא בגפו יבא..." פירש רש"י "בגפו יצא – מגיד שאם לא היה נשוי מתחילה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים". כלומר שמקרא זה אינו כפשוטו לומר שאם נכנס בגפו (יחידי) – יצא יחידי, שהרי זה כבר כתוב בפסוק הבא (פסוק ד) "אם אדוניו יתן לו אשה... האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו", אלא בא לומר שכל האופן של "אם אדוניו יתן לו אשה" מתקיים רק כשנכנס לעבדות כשהוא נשוי לאשה ישראלית, שאז יכול האדון לחייבו לישא שפחה כנענית, אבל אם "בגפו יבא" – שנכנס להיות עבד בלא אשה, "בגפו יצא" – יוצא גם בלא אשה, שאין רבו מביא לו שפחה כנענית, אלא ישאר יחידי כל זמן היותו לעבד עד שיצא מרשותו. **ובטעם** הדבר שהתורה התירה לו שפחה כנענית דוקא אם כבר היה נשוי, כתבו הראשונים שאם ישא שפחה כנענית בלי שתהיה לו אשה ישראלית, יש חשש שימשך אחריה, אך כשהוא נשוי מתחילה לישראלית אין כל כך חשש שימשך אחרי השפחה. ומבואר שגם בשעת הדחק כזה שהתורה התירה לו שפחה כדי שיהיו לו ממנה בנים, זה דוקא במקום שאין חשש שימשך אחריה, אבל במקום שאינו נשוי כלל ויש חשש שימשך אחריה, לא התירה התורה.

מזה נלמד כמה יש לקדש את היסודות בתכלית הטהרה, ואף יותר מההקפדה הנצרכת בהמשך הדרך, כמו שמוכן שיותר צריך להזהר ביציקת הבטון של יסודות הבנין מהבטון של הקומות העליונות, כי

את העורב ואת 'בת היענה'. למה לא נאמר: את היענה, מדוע נאסרה רק הבת? התשובה ידועה (כמפורש באבן עזרא ובחוקני ויקרא יא, ג-טו ובדברים יד, טו): היען אוכל אבנים וזכוכיות (שבת קכח), קיבתו כברזל ובשרו כסוליה, ממילא אינו ניתן לאכילה ואין צורך לצוות לאוסרו. אבל בנו אפרוחו, בשרו עדיין רך, ואותו אסרה התורה באכילה.

מצינו שירמיהו הנביא קונן (איכה ד, ג) איך היתה "בת עמי לאכזר, כיענים במדבר". ויש להבין, במה מתבטאת אכזריות היען לאפרוחיו? אלא הענין הוא שכאשר האפרוחים באים ומבקשים מזון, והאם נותנת להם מעדן, בעיני האמא אין טעים ממנו, שבר זכוכית מחודד ומשונון, ואינה מבינה שהושט שלה כצינור ברזל וקיבתה כדוד נחושת, והזכוכית נגרסת בה עד דק. אבל אפרוחה עדיין ורך, הזכוכית יכולה לנקוב את ושטו ולחזור את קיבתו, והאפרוח יתייטר וימות בעיניו קשים ומרים, ונמצאת היא אשימה בהריגת אפרוחה. **כך** הדבר אצלכם – סיים החפץ החיים, אביך מבוגר, ומחוסן נגד אירת השוק ומתמודד בהצלחה מול השפעתו. אבל אתה עודך צעיר ורך, אינך יכול להשוות עצמך אליו. עליך מוטל איפוא להמשיך בלימודך ולשהות באהלי תורה ובמחיצת בני התורה.

דברים אלו אמורים גם להורים, ישנם כאלו שאומדים עצמם שיכולים לטייל במקום פלוני שאינו על טהרת הקדושה ולא יושפעו לרעה, שכן אצלם – חושבים הם לפחות – שאין הדבר מפריע כלל, אולי באמת מלאכים הם, יכולים הם לטייל באותו מקום ומחוסנים הם דיים, אך מה רוצים הם מילדיהם, איך מהמרים הם על זוך נשמותיהם, כיצד לוקחים הם אותם עמהם. זהו שמבקשים בברכת המזון (לטוסה בני אשכנז) "הרחמן הוא יברך אותי ואת אשתי ואת זרעתי", כי כשם שהאב מבקש ברכה המותאמת לו, וברכה המותאמת לאשתו, כך צריך לבקש ברכה לילדים בפני עצמם. לא כל מה שמתאים להורים מתאים לילדיהם, ולכן הוא מברך לכל אחד בנפרד, איש אשר כברכתו יברך אותם, עד כאן. **אנשים** רבים אינם מבינים זאת, היתכן שהוא החזיק מעמד בתורה וביראת שמים, על אף היותו שולח ידו במסחר, ואילו בנו לא יחזיק מעמד, ומתפלאים: מה נשתנו אלו מאלו? מעתה נבין, הרי האב לא התחיל לעסוק במסחר בעודו נער צעיר שלא מילא כריסו ומוחו בתורה וביראת שמים דיו, וכל דבר קטן יכול להשליכו מן הדת. וגם אם האב התחיל בזה בנערותו, לא תמיד הוא זוכר איזה נסיונות היו לו בעצמו, וגם אם לא היו לו נסיונות, מנין שבנו חזק באופיו כמותו. אפילו אם יודע בעצמו שבנו חזק מאד באופיו, אבל לעולם אין התחייבות על כוחות נפשו של האדם. ובפרט משום שפעם האמונה והיראת שמים היתה נטועה בלבם, והחשש של ריחוק מהדת היה רחוק, אך בזמננו שרבים המפתים בחוץ להתקלקלות ולמתירנות, לחופש ולפריצות, כיצד יהיו להוציא את בנו מספסל הלימודים אל הזוהמא הזו. כמה מאושר צריך הוא להיות שבנו ספון בבית המדרש, ואינו מכניסו לחשש סכנה ברוחניות ובגשמיות כזו.

תשובה: אופן בניית היסודות צריכה זמירות גדולה יותר ממה שעושים זאת רק בהמשך הבגין, ולכן אף שבדאי יש לדאוג גם לסחרת הגדולים, אך חשוב יותר לדאוג בנקיטת וטחרת יסודות בניית הילדים והבחורים משום חשיבות יסוד הבגין כמדובר.

ככל שעוסקים ביסודות שהבגין עומד עליו, כך יש להקפיד יותר על נקיטתו וחזקו באופן המעולה ביותר. וכך הוא בענין טהרת הנפש, כמה שהרע נמצא יותר ביסודות יש לחשוש מפניו יותר, ולכן לא התירה התורה לתת לעבד את השפחה בתור יסוד הנישואין שלו, אלא רק בתור המשך אחר שכבר יש לו אשה יהודית. **כיוצא** בזה, ישנם החושבים כי אף שבדאי שגם על ילדים קטנים יש ליזהר שלא יאכלו דברים טמאים וכמו שהרחיב הרמ"א והש"ך (יו"ד פא, ז ובט"ז וש"ך שם) שמה שאוכל התינוק בקטנותו מוליד לו טבע רע בוקנותו, מכל מקום על דברים שאינם טמאים בעצמם, אלא יש בהם 'רק' ספיקות בכשרות, מותר לתת לילדים קטנים לאכול, שהרי אינם מחוייבים במצוות וכדומה. **אבל** הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל אמר שאדרבה, אם כבר מוכרחים לאוכלו, עדיף שיאכלוהו הגדולים, משום שהגדולים כבר אכלו שנים רבות מאכלים כשרים, ולכן הטמטום שיכול להיות מכך לאנשים שהיסודות שלהם כבר טובים, הוא פחות ממה שיכול לגרום לתינוקות קטנים שמזה כל ביסוס גופם ונפשם, ואם יתבססו ויגדלו ממאכלים כאלו מפוקפקים – הטמטום אצלם יכול להיות יותר גרוע.

כך הדבר גם לגבי הוצאת בחורים צעירים לעבודה, יש חושבים שלא נורא אם יוצאו את בניהם מן הישיבה לעבוד קצת ובפרט כשרואים שממילא אין תלמודם עולה להם יפה, בטענם: הלא גם אנו אנשים שעובדים ובלילה כששבים אנו מעבודתנו לומדים את ה'דף היומי', וב"ה רואים אנו פירות בעמלנו, לא יזיק שגם בנינו יהיו כמונו שיצאו לעבוד עמנו, ובערב ילכו לשיעורי תורה. **אבל** כאן למדנו שאינם צודקים, כי מה שאתה האב חושב שהנך יכול לצאת לעבוד ואין הדבר מפריע לך בלימוד בשעות הערב, גם אם נכונים דברך, זה דוקא לאחר ששהית בישיבה ולמדת במשך שנים, קיבלת חיזוק בעבודה ויראת ה', וממילא גם אם ח"ו תראה ותשמע דברים שאינם ממש לרוחך, תדע תיכף להשמט מהם. מה שאין כן בנך שהוא עדיין צעיר לימים ואינו מחוסן דיו ובקושי הספיק למלא את לבו בתורה וביראת שמים, מי יודע איזה סכנה תהיה עבורו לצאת לעולם החומרי המלא כפירה ואפיקורסות, ואף אחד לא ערב לך להחזירו למוטב.

וכפי שסיפר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל (והגדת' עמ' 338): פעם בזמן שבין שתי מלחמות העולם היה המצב הכלכלי בפולין בכי רע, משפחות רבות הגיעו עד פת לחם. באחד הפעמים ביקר ה'חפץ חיים' זצ"ל בלודו', עיר התעשייה הנודעת, וכשבא עלו לאכסנייתו אב ובנו הבן, בחור בר מצוה, בא לקבל היתר לעזוב את בית המדרש. אף שהיה בחור טוב, ירא שמים ומצליח בלימודו, אבל היות ולב זהב לו, לא היה יכול לראות את אביו כורע תחת משא העבודה, מבוקר ועד ערב, ולכן החליט כי רוצה הוא לצאת לשוק, למצוא איזו עבודה, ולסייע בפרנסת הבית. אביו לא הסכים בשום פנים ואופן, וטען שמקומו של בחור הוא בבית המדרש, השוק משחית, שפתו ירודה, הויתו גשמית, מכבה כל זיק של קדושה ומחזיר טומאה. אבל הבן בשלו, מנסה לשכנעו, מוכן אני לצאת לשוק החיים, שכן רואה אני אותך שאתה ירא ושלם ולא הושפעת, זיק הקדושה לא כבה, והטומאה לא חללה, אם כן, אחזיק גם אני מעמד. **שמעו** שה'חפץ חיים' מתאכסן בעירם ועלו אליו להציע את טענותיהם, כששמע זאת הצדיק התרגש מאוד לשמוע בחור שנושא בעול עם הבית, ואב שמוותר על העזרה. אמר לבחור: התורה אסרה לנו את העופות הטמאים. את הנשר ואת הפרס והעזניה,

נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות גולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' רבית, שמירת הגוף ונדרים

גליון 253

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

פ' משפטים – שאלות מצויות בהל' רבית משכנתא בבנק

כבר נתפשט המנהג להקל על פי גדולי ישראל לקחת משכנתא ובוזה לסמוך על ההיתר עיסקא של הבנק (כיון שמשכנתא בכדי לקנות דירה הוא "עיסקא" אמיתית) ע"פ הוראת הגר"ש² אויערבך זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל (מגדולי תלמידיו) הגר"ש וואזנר זצ"ל שהוה כלכתחילה, וכן ע' חוט שני הלי ריבית דעת הגר"ש קרליץ זצ"ל.

ודעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שבאופן שקונה דירה עם אופציה לבנייה (אז הוה עיסקא אמיתית) אפשר לקחת משכנתא, ואם יש יחידת דיור זה יותר חלקי (מפי הנכד).

לפני שחותמים על משכנתא ראוי לעשות שתי דברים:

א. להבין את משמעות ההיתר עיסקא:

לכתחילה יש להבין את ההיתר עיסקא – שזה לא הלוואה מהבנק אלא זה שותפות עם הבנק, כלומר – בחתימת היתר עיסקא אתם עכשיו שותפים עם הבנק בעסק ביחד.

ואין זה הלוואה עם ריבית, שבה לא שותפים ביחד, אלא הלוואה משלם על זכות שימוש בכסף.

יש לדעת – היתר עיסקא לא מתיר הלוואה עם ריבית, [והכותב שטר עיסקא, יש להימנע מהנוסח על השטר 'הלוואה עם ריבית' אלא יש לכתוב 'עסק עם רווחים'].

ב. לסדר 'היתר עיסקא פרטי': ראוי לבקש מהבנק לחתום על מסמך של 'היתר עיסקא', ולצרפו לתיק של המשכנתא, ואם אין זה אפשרי יש לכתוב במקום בולט סמוך לחתימה המרכזית³ 'יחל כפוף להיתר עיסקא של הבנק'.

הגר"ש אלישיב זצ"ל היה מורה תמיד שלכתחילה יש לעשות היתר עיסקא פרטי עם הבנק (שמענו מגדולי תלמידיו). וכן מורים רבים מפוסקי זמננו שלכתחילה יש לחתום היתר עיסקא פרטי עם הבנק.

ולדעת הגר"ש קרליץ זצ"ל בזמננו חייבים לעשות היתר עיסקא פרטי. (ושמענו בשם הגר"ש רזנבלט שליט"א דיש להקפיד בזה כיון שעל פי חוק להיתר עיסקא הכללי יש פחות משמעות, ופחות מחייב).

שאלה: אם כבר חתם על משכנתא בבנק – האם עדיין יש ענין לחתום היתר עיסקא פרטי בבנק?

תשובה: עד שלא שילם את כל הקרן של הדירה, עדיין לא שילם ריבית ולכן עדיין אפשר וראוי לסדר היתר עיסקא פרטי (מרבני גלאט – הון).

בחורים ובחורות עם חשבון בנק

בחורים ובחורות חייבים ליהזר ביותר מלהיכנס למינוס (אוברדרפט) בבנק, כיון שעליהם לא חל ההיתר עיסקא שאין להם נכסים עם רווחים (דירה וכדו') (ואין זה עיסקא), וזה מכשול של איסור ריבית החמור.

עורך דין או רואה חשבון

גם הסופר שכותב שטר או הסכם שיש בו רבית עובר על איסור

² רוב המסמכים חותמים רק עם ראשי תיבות, אך המסמך המרכזי חותמים בחתימה מלאה – ולפני החתימה יש לכתוב על הדף 'יחל כפוף להיתר עיסקא של הבנק'.

רבית (ש"ך ס"י ק"ס סק"א), ולכן כשיש משרד עורך דין או משרד רואה חשבון והם מכינים שטרות וחוזים לאחרים, כגון מכירות, שכירות, והסכמים וכדומה ויש בהם רבית, הרי גם המזכיר, הפקיד והמקליד עוברים על איסור רבית כשנעשה ליהודי (ויעשה שאלת חכם).

ולכן יש אחריות על 'העורך דין' ו'רואה חשבון' שלא יהיה חשש רבית בכל השטרות והחוזים שהם כותבים, ואם אי"א לכתוב שטר היתר עיסקא מפורט, לכל הפחות עליהם להוסיף סעיף בשטרות אלו 'שהכל נעשה ע"פ היתר עיסקא (פלוני)', והצדדים צריכים להבין משמעותו (ויעשה שאלת חכם).

כל המקבל משכורת - להעביר הפנסי'ה

למסלול כשר

כל המקבל משכורת בארץ ישראל, המעביד מחויב להפריש עבורם פנסייה – וחברות הפנסייה משקיעות את הכספים במקומות שמצוי איסורי רבית וחילול שבת² וכדומה.

והורו פוסקי זמננו שיש לדאוג שהכסף יהא בקרנות כשרות³ וכן יזהר מחוק "המאחר תשלום" שעל פי חוק המאחר משכורת צריך לשלם ריבית (לענין מעשה יעשה שאלת חכם).

ריבית במעלית של הבנין

העירו מכשול מצוי של ריבית באיחור התשלום לחברות המעליות שמשלמים כל חודש לחברות תחזוקה וביטוח המעלית. וכשמתאחרים בתשלום צריכים לשלם ריבית.

[רוב חברת המעליות אין להם היתר עיסקא כלל] ונמצא דיירי הבנין נכשלים באיסור ריבית. [כדי להימנע מאיחור התשלום ושאלות של ריבית אפשר לשלם דרך הוראת קבע].⁴

עניני שמירת הגוף

בתקופה האחרונה התחילו לסמן מוצרים עם סוכר בכמות גבוהה, שומן רווי, ושאר מאכלים לא בריאים בהוראת משרד הבריאות. בגליון הקודם העלנו את השאלה עד כמה יש להקפיד על דברים אלו.

והאמת היא שישנם שנמנעים מלעסוק בסוגיה זו היות וישנם כאלו שנתפסים לנושא בקיצוניות, אכן כיון שכבר האריכו בזה הרמב"ם בהל' דעות, הקיצור שו"ע, וכן רבים מפוסקי זמננו, אי"א להתעלם מחיוב דאורייתא של ונשמרתם מאד בנפשותיכם.

לא להתייחס לעניני בריאות בכלל הוא עבירה חמורה: יש בני אדם שלא מתייחסים לכל הנושא של בריאות, ומשום כך יש בעולם בעיה גדולה עם רבוי גדול של אנשים שכבר בגיל 60 - 50 יש להם בעיות חמורות של בריאות, ומתים בקיצור ימים של כ- 20-30 שנה קודם זמנם ר"ל כתוצאה מאכילה יתירה וזלזול בעניני בריאות.

² ואע"ג שלקנות מניות בחברה של נכרים העובדת בשבת כתב בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד ס"י נד שמותר, אבל בחברות של יהודים מחללי שבת לא נאמר היתר זה

³ וכן מצוי באשה שקבלה משכורת לפני כמה שנים, ופתחו בשבילה קרן ושכחו מזה, שיתכן שנכשלת באיסורין בקרן זה, ויש לבדוק דבר זה. [התורה חסה על ממונם של ישראל, לפעמים אם עוברים מקום עבודה, כדאי לבדוק אפשרויות להוזיל את העלויות של העמלות וכדומה].

⁴ ואם העיכובים בתשלום של חברת מעליות הם כתוצאה של עיכוב בתשלום ועד הבית, ניתן לסדר שתשלום ועד הבית של הדיירים יהא דרך הוראת קבע.

נאמנות הרופאים

דעת הרופאים בימינו שרובי סוכר, שמן, ומלח [או נתרן] במאכלים הם גורמים מובהקים לבעיות אלו, ע"י שמקלקלים את כל המערכת של הגוף. וכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' קנט) דאין לומר שלא נאמין במה שהוכיחו הרופאים, דהרי לענין יום הכיפורים וחיובי כריתות סומכים על הרופאים.

הרבה מהצרות מביא אדם על עצמו משום ריבוי אכילה ע"י ברמב"ן בשער הגמול (אות מח) שהביא את דברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פ"ב) דיש לרבים מבאי העולם טענות על הבריאה אבל באמת הרבה מאד מהצרות הבאות לאדם - מביא על עצמו ע"י שאוכל ומנהיג עצמו בחיים לא בריאים, או עוסק בקטטות¹.

ובפשטות אין לומר על זה שומר פתאים ד' כיון שהוכיחו הרופאים שזה מזיק. וכן כתבו הפוסקים לענין עישון כיון שהוכיחו הרופאים שגורמת למיתה, איסור גמור להרגיל את עצמו לעשן (שו"ת שבת הלוי (סוף ח"י). וכן בשו"ת תשובות והנהגות (שם) ע"י מה שכתב דלא שייך שומר פתאים ד' בדבר שהוכיחו הרופאים שזה מזיק. עוד בגדרי שומר פתאים ד' ראה בהע"י.

וכמו כן אם הוכיחו הרופאים שמי שאוכל לא בריא במשך חיו או כבר בגיל 50-60 מתקלקל לו מערכת הגוף או אסור לעשות כך [יש לציין שבאופן כללי לחיות חיים עם זלזול בבריאות הוא יותר מסוכן לגוף מאשר עישון סיגריות].

המיעוט אינו מדיק - ובגיל צעיר

מאכלים עם סוכר בכמות גבוהה וכדומה: כתב הגר"צ קוק שליט"א שמייעוטן אינו מזיק, ובגיל צעיר כל שאינו מרבה בהן אינו מזיק ואדרבה מיעוטן נחוץ ליהחיות - מלשון אימ"יה. רק יאכל מהם בלי הפרזה.

המהרי"ל בלח (שיעורי דעת מאמר פלס מעגל רגליך) כתב יסוד נכבד: שיש דברים שאינם חיוניים לעצם קיום נפשו אך אעפ"כ כל מה שנצרך לו לאדם למען יעמוד על מתכונת נפשו, כדי שיהיה במצב של רצון ושמחה, שרק אז ערים כישורונותיו וחיים בו כל כוחותיו, כל הנצרך כדי שתהיה לו שלמות ותפארת אדם בכלל 'צורד' הוא. והוסף שם כי לרוב בני האדם דרוש לקחת מן העולם הזה יותר מכדי הסיפוק: טיול בחברת בני אדם, תענוגות גשמיים, ליהנות מנועים הטבע וכדומה. וסיים באזהרה נחוצה; ואחרי שנחוץ לו כל זה אם יגמור בנפשו לפרוש מהנאות אלו, הרי זה בכלל אל תהי צדיק הרבה².

והן דברי המסילת ישירים (פ"א) "והנאות העולם אין ראוי שיהיו לו אלא לעזר ולסיוע בלבד, לשיהיה לו נחת רוח וישוב דעת למען יוכל לפנות לבו אל העבודה המוטלת עליו".

והביא הגר"צ קוק שליט"א מהגה"צ ר"ד סגל שליט"א: כי כדי שהאדם יהיה 'אוף גילעבט' (מתחיה - רענן) צריך קצת הנאות החיים. אפי' לו יצויר שהיה אפשר להתקיים בלחם

¹ **לכבד את המתנה:** נתאר לעצמנו אחד שקיבל במתנה רכב חדש שווה מאה אלף דולר, האם הוא לא יתבייש מהנותן לזלזל במתנה בפניו, ולהשתמש בה בצורה שתגרום לו בלאי מהיר, ותקצר את חיי הרכב?

כן גוף האדם הוא מתנה מאת הקב"ה, וצריכים לשמור עליו, ולא לזלזל במתנה היקרה בפניו, באופן שעלול ח"ו לקצר את חייו, באיכות ובכמות.

² מבואר בגמרא יבמות (יב: עב) שיותר לעשות בהם מעשים שיש בהם סכנה באופנים מסוימים, משום שישנה הנהגה של 'שומר פתאים ה', שגורמת שלא יקרה נזק על ידם.

ונחלקו בטעם היתר זה המאירי ביאר (ע"י דף ל) שההיתר הוא בדבר שאין היזקו מצוי, וביאר בתורת חיים (ע"י ל) שהטעם שזה דבר שא"א לעמוד בו. ובשו"ת בנין ציון (סי' קלז) ביאר מפני שאין סכנה לפנינו, (והוכיח הבנין ציון כדבריו שאין לחוש לסכנה עתידית, שהרי מבואר בגמרא (ברכות נד: -) יורדי הים והולכי מדברות הם מארבעת האנשים שצריכים להודות, ולכאורה הודאתם היא על כך שהיו בסכנה ויצאו ממנה, ולכאורה קשה איך היה מותר להם להיכנס מלכתחילה לסכנה זו בים ובמדבר, הרי בזה לכאורה הם עוברים על האיסור של (דברים ד טו) 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'. וע"ע בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' מ"ט) בענין שומר פתאים ד' בעישון סיגריות (ו"י דהיום כבר השתנה).

ומים בלבד, אעפ"כ צריכים קצת הנאות מהחיים.

בשבת ויו"ט צריך יותר מעדנים, מדוע? כי צריך להיות יותר אוף גילעבט.

אנשים עם רגישות למאכלים לא בריאים: כל הנ"ל שהמיעוט אינו מזיק הוא באנשים צעירים או שאינם רגישים לדברים אלו, אבל אנשים שיש להם רגישות למאכלים לא בריאים, או הרופא הזהירם לא להרבות בסוכר וכו' אז להם יש יותר חיוב להקפיד על דברים אלו.

ברכה על מאכלים לא בריאים: ע"י בדברי הגר"ש אויערבך זצ"ל (חידושי כת"י מס' ברכות הו"ד הליכות שלמה פסח עמ' רכה) **שדבר שרגילין אנשים לעבור על דברי הרופאים:** הרי הוא כעין מה שאמרו בגמ' לענין הקזת דם (שבת קכט) ומילה ביומא דעיבא (יבמות עג) דהאידנא כיון דדש ביה רבים שומר פתאים ד' (ע"ש באופן שאוכלין אותן לפעמים). ולכן מותר לברך עליהן.

חולה סכרת שאוכל מאכל עם סוכר: דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני ברכות עמ' קפד) שמברך עליו כברכתו הראויה, שאף שהוא מזיק לו מ"מ בשעת אכילה נהנה כדרך אכילה, ואינו כשמן שאין נהנים ממנו.

ואף שלכאורה אין לברך עליו משום שעובר 'בוצע בירך נאך ד', דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (חשוקי חמד ברכות לו עמ' רכה) שברכה ראשונה יברך כיון שהנזק אינו בא אלא ע"י כמות מסוימת וחתיכה קטנה אינה מסוכנת, רק ברכה אחרונה אינו יכול לברך.

שאלה לעיון בהל' נדרים

אחד מכריז 'מוצר שרשום עליו שתי עיגולים (של סוכר בכמות גבוהה, מלח גבוהה וכו') **אני לא קונה'. ומכון בזה באמת. האם יש בזה חשש נדר?**

ע"י בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' י הו"ד בפתי תשובה סי' רכח ס"ק מד) שאדם שבעודו בחוליו אסר על עצמו מאכל המזיק לחוליו, נחשב שיש מצוה בנדר זה, משום שאדם זה שהוצרך לידור מהמאכל המזיק לו (ואין מתירין אותו) (ע"ע בש"ך רכח ס"ק קח) והורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שאם נדר שלא לעשן סיגריות, נחשב נדר של מצוה, שאין מתירים אלא מדוחק (לקט הלכה פ"י הע"ה). ע"י בס' כל נדרי פ"ח סעי' יד. ועכ"פ לכתחילה ראוי להימנע לומר כזה לשון שאינו קונה או אוכל מאכלים אלו.

הנהגה טובה: עוד יש לעיין אם לפרוש ממאכלים אלו כדי לקיים 'ונשמרתם מאד בנפשותכם' הוי כהנהגה טובה: וע"י בשו"ע יו"ד סי' ריד דברים המותרים והיודעים בהם שהם מותרים נהגו בהם איסור הוי כאילו קבלו עליהם בנדר וכו' אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם ונהגו כן אפילו פעם אחת צריך התרה. ביאור הש"ך (סי' ריד) פ' אחד שנהג איסור מחמת סיג גדר ופרישות.

טוב שיתנה שיהא בלי נדר: וע"י בשו"ע ה"ל קביעות עיתים לתורה: (או"ח סי' רלח סעי' ב) 'אם יש לו חוק קבוע ללמוד כך וכך ליום והיה טרוד ביום ולא השלימו, ישלימו בלילה מיד'.

כתב המ"ב (או"ח סי' רלח סעי' ה) 'והווי נדר, כדאמרין (נדרים ח) האומר אשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלקי ישראל. ואיתא ביורה דעה (ריד סעי' א), דאם נהג לעשות דבר טוב, אם היה דעתו לנהוג כן לעולם הוי נדר. וטוב שיתנה בתחילה שלא יהיה עליו דבר זה בנדר, פן יזדמן איהו פעם שלא יוכל להשלים עכ"ד המ"ב.

וע"י מ"ב סי' תקצז ס"ק ו דאם הורגל באיזה מנהג של מצוה, ולא חשב לנהוג כן לעולם, כתב שנחשב כנדר, ושם (שם ס"ק ד) כתב שהורגל הנינו בשלש פעמים.

ואם מסר מודעה בערב ראש השנה [הריני מוסר מודעה וכו'] כתב בשו"ת שלמת חיים יו"ד סי' סב) שלענין מנהג טוב אפשר לסמוך על מסירת מודעה של ערב ראש השנה. וע"י בהליכות שלמה ר"ה פ"א הע"י 37 שגם בזה נוהגים שלא להתיר אלא ע"י שאלה לחכם.

"ללמוד ולקיים" הערות מעשיות על סדר הדף היומי ניתן לקבל בדוא"ל

לתרומות הערות והארות, 0533-163-916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

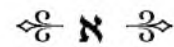
ניתן לקבל הגילון במייל g089285647@gmail.com תרומות עבור גילון 'לענין הלכה' דרך נדרים פלוס

מאמר "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין"

שנאמר בימי השובבי"ם ע"י רבי אליהו דיסקין שליט"א

יסודי וחיוני ללימוד התורה בכל ימות השנה

וכליו. וכן מתבאר ממה ששותרים בליל הסדר ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות של גאולה, "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". ולכאורה "ולקחתי אתכם לי לעם" זהו כבר לאחר הגאולה ומפני מה נכלל בארבע לשונות של גאולה. ומבואר כדברי הרמב"ן הנ"ל.

התורה - עצה כנגד מחשבת עריות

סיפר לי משגיח בישיבה: לפני שנים רבות נכנסתי אל מן הרב שך זצ"ל, ושאלתי אותו: על איזה נושא כדאי לדבר דברי חיזוק בישיבה בימי השובבי"ם. ואם יש לדבר בימים אלו על חיזוק בענייני קדושה ואמר לי הרב שך: אל תדבר על שום נושא מלבד על חיזוק בלימוד התורה! וכוונתו היתה שאין דבר המועיל נגד יצה"ר זה, יותר מהדביקות בתורה, וכמו שיבואר להלן:

הנה ידועים דברי הרמב"ם סוף הלכות איסורי ביאה (פרק כ"ב הלכה י"ח-כ"א) וז"ל: "אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות... ואמרו חכמים: גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן... ועוד אמרו חכמים: רוב בגזל מיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע. לפיכך ראוי לו לאדם לכופף יצרו בדבר זה, ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול, גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם הזהירו בי מפני בתי, הזהירו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד".

ומסיים שם הרמב"ם:

"גדולה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה' י"ט) אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד". עכ"ל הרמב"ם ז"ל.

והנה הגם דמצד מעלת התורה וקדושתה היא מגנא ומצלא מיצה"ר, כדאיתא בדברי חכמינו ז"ל. אכן מלשון הרמב"ם משמע דיש בזה גם ענין מצד עצם טבע החכמה ומעלתה וכמו שיתבאר בס"ד.

ידוע מהקדמונים ומובא בפוסקים, שהשבועות האלו - שקורין בהן את הפרשיות של שובבי"ם, הם ימים מסוגלים מאד, להיטהר ולהתקדש מכל פגם ועוון. [יעויין באר היטב ושע"ת סוף סימן תרפ"ה]. ובכתבי האריז"ל האריך במעלת הימים האלו המסוגלים לתשובה ולתיקון הנפש!

וטעם הדבר, משום שהקריאה שקורין בתורה באותו זמן בכוחה להשפיע על הימים האלו, וכיון שקורין בתורה את הפרשיות של יציאת מצרים וגאולת ישראל שנגאלו בגופם ובנפשם, ויצאו ממ"ט שערי טומאה, הרי אלו ימים המסוגלים לגאולת וטהרת הנפש של כל איש ואיש מישראל. [אגב יש ללמוד מזה מעלת התורה, שהקריאה שקורין בתורה באותו זמן, בכוחה להשפיע על הימים האלו, שאותה ההנהגה שהיתה בזמן ההוא תחזור השפעתה גם בזמן קריאת התורה בענין זה].

והנה הגם שלכאורה הפרשיות של גאולת מצרים מסתיימות ב"פרשת בשלח", מכל מקום סגולת ימים אלו שייכת עד "פרשת תצוה" [ולכן בשנים מעוברות נוהגין שובבי"ם ת"ת], וטעם הדבר כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות ותורף דבריו שם בספר: ספר שמות נתייחד לגלות מצרים, יציאת מצרים, מעמד הר סיני, קבלת התורה, והקמת המשכן, ועל ידי כולם נקרא ספר הגאולה. ומבאר הרמב"ן דבלא מתן תורה והשראת השכינה בכלל ישראל, לא נשלמה גאולתן! קבלת התורה והשראת השכינה הן הן השלמת הגאולה!

וכן מפורש בתורה, כשנגלה הקב"ה למשה בסנה, אמר לו "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", הרי דתכלית ושלמות הגאולה היא בקבלת התורה. וגם נאמר בסוף פרשת תצוה (כ"ט מ"ה) אחר השלמת ציווי המשכן וכליו "וידעו כי אני ה' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכנו בתוכם" ומבואר דהשלמת הגאולה הוא רק אחר מתן תורה והשראת השכינה בישראל, ולכך מעלת ימים אלו כולל גם את פרשיות "יתרו, ומשפטים" שבהן נזכר מעמד הר סיני, ופרשיות "תרומה, ותצוה" שבהן נאמר ציווי המשכן

יסוד המהר"ל והגר"א: "תורה" ו"עריות" -

זה לעומת זה

יש יסוד גדול מאד שכתבו שני גדולי הדורות המהר"ל והגר"א ז"ל.

שינונו במסכת אבות (פ"א מ"ב): על שלושה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים. וכתב המהר"ל בפירושו על מסכת אבות (שם) והגר"א באדרת אליהו פרשת האזינו על הפסוק "שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל" (דברים ל"ב ה'), ששלושת עמודי העולם הם חלוקים לשלשת החלקים שבבריאה, בין אדם למקום, בין אדם לחבירו, ובין אדם לעצמו.

עבודה, היינו קרבנות בזמן המקדש ותפילות בזמן הזה, זהו העמוד של **בין אדם למקום. גמילות חסדים**, זה העמוד של **בין אדם לחבירו**.

ותורה, זהו העמוד של **בין אדם לעצמו**, וכמו שאז"ל **פסחים** (סח): מעיקרא כי עביד אינשי אדעתא דנפשיה קא עביד. ודאי שכל מצוה שאדם עושה היא מקדשתו, מרוממתו ומאירה את נשמתו, אבל אין מצוה שמקדשת ומרוממת את האדם כמו לימוד התורה, שמעלה את האדם מדרגת בהמה לדרגת אדם ומדרגת אדם לדרגת מלאך. **תורה זה בין אדם לעצמו**.

ומוסיפים המהר"ל והגר"א, שכנגד שלושת העמודים שיש בצד הקדושה, יש שלושה עמודים בצד הטומאה, זה לעומת זה. ומה הם? אלו שלשת העבירות החמורות שעליהם נאמר יהרג ואל יעבור: עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים.

עבודה זרה - זה אב הטומאה, העוון הגדול ביותר ששייך **בין אדם למקום**, והוא ההיפך הגמור של עבודה. **שפיכות דמים** - הוא העוון הגדול ביותר שיש **בין אדם לחבירו**, והוא הניגוד המוחלט לגמילות חסדים.

וגילוי עריות - זה החטא הגדול ביותר **שבין אדם לעצמו**. ודאי שכל עבירה מטמאת את האדם, אבל אין עבירה שמטמאת את האדם ומורידה את הצלם אלוקים ממנו כמו גילוי עריות, זו עבירה שבין אדם לעצמו, שמזיקה ומורידה את כל מעלת "האדם" של עצמו. וכמש"נ (משלי ו, ב) "נואף אשה חסר לב 'משחית נפשו' יעשנה".

זה לעומת זה: עריות בצד הטומאה ולימוד התורה בצד הקדושה, שני אלו הן **בין אדם לעצמו**.

לימדו אותנו רבותינו המהר"ל והגר"א, שאין מצוה שמקדשת את נשמת האדם מרוממתו והופכת את מציאותו כמו **עסק התורה**. ואין עבירה שמטמאת את נשמתו ומורידה ממנו צלם אלקים וצלם אנושי שנמשל כבהמה כמו החטא של **עריות**.

ד

מפעם לפעם מתפרסמים תמונות של בעלי תשובה תמונה מלפני שחזרו בתשובה ותמונה לאחר שחזרו, ורואים שינוי מהותי בפנים שלהם בין לפני לאחרי. אל תסתכלו לא על הזקן והפאות שאחרי, ולא על העגילים והשיער הארוך שלפני, תסתכלו רק על העיניים שלהם. "לפני" יש לו עיניים של "בהמה", ו"אחרי" רואים בעיניהם "אצילות, קדושה וטוהר", ומפני שקודם הוא היה דבוק ביצה"ר של עריות ועכשיו הוא דבוק בתורה. זה היסוד - "בין אדם לעצמו", אין חטא שגורם לבהמיות יותר מגילוי עריות, ואין מצוה שמקדשת את הנשמה ומאירה אותה כמו לימוד התורה, ולפיכך החזו"א בכמה מקומות מתאר את לומד התורה שהוא מלאך שמהלך בין אנשים, התורה מקדשתו ומרוממתו למדרגת מלאך.

ה

חז"ל אומרים (פסחים ס"ח ע"ב) אמר רב יוסף: **אי לאו ההוא יומא [של קבלת התורה] כמה יוסף איכא בשוקא**. אנחנו לא ראינו אף פעם אמורא שאפילו קטן שבהם מחיה מתים, ואילו ראינו לא היינו יכולים לעמוד בפני קדושתם. זכיתי להיכנס הרבה פעמים למרן הסטייפלער זצ"ל וראו עליו שהוא מלאך, ראו עליו בחוש שהשכינה חופפת עליו. תארו לעצמכם מה הרגישו ליד רב יוסף.

אמרו לעצמם התלמידים, כנראה רב יוסף נולד עם נשמה גבוהה, ולפיכך זכה למה שזכה, אבל אותנו זה ודאי לא מחייב. אמר להם רב יוסף: אתם רואים את אותו "יוסף" מהשוק, שכל היום יושב בדוכן שלו ומוכר ירקות, דעו לכם שהוא למד אתי בחיידר, הוא ישב לידי בספסל ואפילו הוא היה בעל כשרון יותר ממני.

אם תשאלו איך אני נהייתי כזה מלאך אלקים, ואילו הוא נשאר יוסף דשוקא. התשובה היא, אך ורק בזכות "ההוא יומא"! עוד דף גמרא, ועוד דף, עוד הלכה, ועוד הלכה, עוד ס"ק במשנ"ב ועוד ס"ק בשער הציון. זה כל הסוד! אי לאו ההוא יומא כמה יוסף איכא בשוקא,

א. ויש לציין בענין זה מש"כ באוה"ח הק' ס"פ אחרי (ויקרא י"ח ג') על טומאת עריות וז"ל: "כי טומאת חטא זה משרה טומאה על כל איברי האדם וכוחותיו".

הייתי נשאר אותו דבר, לא נולדתי 'אמורא'. כל מה שאתם רואים בעיניכם את רב יוסף קדוש ד', הכל אך ורק בזכות 'ההוא יומא' שלמדתי תורה ונתרוממתי ונתקדשתי.

ורואים דבר זה בחוש על זקני וחכמי הדור, הם נראים כמו מלאכים, אף שהם נולדו בדיוק כמונו, וכל מה שהגיעו לעוצם דרגתם וקדושתם זהו אך ורק מכח עסק התורה. **כל שורה בגמרא, כל קטע בתוספות, כל סעיף קטן במשנה ברורה, מקדש ומרומם את האדם, והופך אותו למציאות אחרת וזהו סוד הענין שהתורה היא "בין אדם לעצמו".**

❦ 1 ❦

ועפ"י דברי המהר"ל והגר"א הנ"ל נראה לבאר בס"ד מש"נ בס"פ אחרי, באזהרת עריות: **"ושמרתם אתם את חקתי ואת משפטי ולא תעשו מכל התועבות האלה"**. וכבר עמד בזה האור החיים הקדוש על הלשון **"ושמרתם אתם"** דלכאורה זהו כפילות לשון, ועיי"ש מש"כ בזה. ויתכן לומר בזה עפ"י דברי המהר"ל והגר"א הנ"ל, דהקב"ה כביכול מתחנן אלינו ושמרתם, את מי? את **"אתם"** - את עצמכם, בין אדם לעצמו, אל תאבדו את הצלם אלוקים שלכם! תשמרו את עצמכם מהטומאה של עריות!

וכמה נפלא שמצינו לשון זה בדיוק על דברי תורה, בגמ' בפרק חלק (סנהדרין צ"ט ע"ב) על הכתוב (דברים כ"ט ח'): **"ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם"**, אמר רבא: אל תיקרי ועשיתם אותם אלא **'ועשיתם אתם'**, כל הלומד תורה ומלמדה **'כאילו עשאו לעצמו'**. אותו לשון שנאמר בעריות **ושמרתם אתם**, נאמר אף בלימוד התורה **ועשיתם אתם**, שני הדברים שהם בין אדם לעצמו, זה לעומת זה.

❦ 2 ❦

דברי הזוהר הקדוש שבלא יצר זה לא היה

חשקת התורה

למדנו מדברי רבותינו המהר"ל והגר"א שהתורה בצד הקדושה עומד לעומת העריות בצד הטומאה. ויש בזה ענין עמוק בדברי הזוהר שמביא רבי צדוק הכהן בספרו **צדקת הצדיק** (אות רמב), ידוע דברי חז"ל (יומא ס"ט ע"ב) שאנשי כנסת הגדולה שחטו את היצר הרע של עבודה זרה, וכשראו שזו עת רצון אמרו: הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה - הם ביקשו לשחוט אף

ליצר הרע דעריות, בעו רחמי ואמסר בידיהו. אמר להו נביא: חזו דאי קטליתו ליה לההוא - כליא עלמא. חבשוהו תלתא יומי, ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשתכח. אמרי: היכי נעביד? נקטליה - כליא עלמא! ניבעי רחמי אפלגא - פלגא ברקיעא לא יהבי. כחלינהו לעיניה, ושבקוהו. ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתה. - הם ראו שאין קיום לעולם בלי יצר של עריות, ולפיכך לא הרגו אותו אלא כחלו את עיניו, ונחלש היצר הרע של עריות על קרובים. זה הטעם שכתוב בגמ'.

אך **הזוהר הקדוש במדרש הנעלם** (כרך א' פרשת תולדות קל"ח ע"א) מגלה לנו עוד טעם נסתר, מפני מה אנשי כנסת הגדולה לא שחטו את היצר הרע של עריות וז"ל **הזוה"ק** שם "אצטריך יצר הרע לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע חדותא דשמעתא לא ליהוי" - **חז"ל** ידעו בחכמתם הגדולה שאם יבטלו את היצר הרע של עריות יאבדו את החמידו דאורייתא, חדותא דשמעתא, חשקת התורה.

כל **אש התורה והחדותא דשמעתא** לא יהיו אם ישחטו את היצר הרע של עריות! ילמדו תורה אבל זה יהיה יבש כמו להבדיל כל לימוד אחר, בלי מתיקות וחדווה. מה כתוב כאן בדברי הזוה"ק?

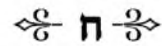
מגלה לנו **רבי צדוק, שעמוק עמוק בכוחות הנפש הנטועים באדם, אותו שורש המביא לחשקת התורה, הוא הוא הכוח שמוביל את האדם ליצר הרע של עריות, והבחירה של האדם היא להיכן לכוון אותו ולאיזה כיוון לנתב את זה.**

כשם שבכל כוחות הנפש שהאדם קיבל, יש לו בחירה איך להשתמש בהם, יש מדת אהבה - כל אדם יש לו אהבה. ויש לו בחירה אם בוחר באהבת תורה, אהבת ה', אהבת ישראל, או ח"ו לכוון את האהבה לצד הרע לדברים של טומאה לאהוב רע, לאהוב רשעים. וכן במידת רחמים, לכל אחד ואחד יש מידה זו של "רחמים", אך יש לכל אחד ואחד את הבחירה להיכל לנתב את זה. יש אנשים שכל הרחמים שלהם מתנקזים לחתולים ולכלבים, למחבלים ולרוצחים, ותפקידנו לנתב את זה למקום הנכון.

כמו-כן בענינינו, הקב"ה נטע באדם **"חשק"**, ואותו כח בנפש שפועל להביא את האדם לחשקת התורה, פועל גם לחשק של עריות, ובזה נקודת הבחירה של האדם, לאיזה דבר ישתמש בחשק הזה.

ומביא עוד **רבי צדוק** (שם אות עו) שמבואר **בזוהר הקדוש** (פנחס דף רט"ז סע"א) שבזמן המבול היו ראויים לקבל את

התורה, וכמבואר בגמ' (חולין ק"ט ע"ב) על הכתוב (בראשית ו' ג'): "בשגם הוא בשר" - בשג"ם בגימטריא מש"ה, שהייתה צריכה נשמת משה לרדת בזמנם ולקבל את התורה, וכיון שחטאו וקלקלו בעריות כל כך לא היה זכות קיום לעולם, ובא המבול. למדנו מדבריו דבר נורא: דור המבול היו ראויים לקבל התורה, ולכך הקב"ה נטע בהן "חשק" זה באופן עצום ונורא עבור "חשקת התורה", וכשאת אותו כח - של ה"חמידו דאורייתא" - הם לקחו לצד של עריות, זה התפרץ בצורה נוראה עד שלא היה קיום לעולם.

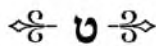
מי שיצרו חזק - ידע שהוא מסוגל מאוד ל"חשקת התורה"

ועוד כותב רבי צדוק (שם אות מד) שאל יפול ברוחו וימעט בעבודתו, מי שהיצר הרע הזה של עריות חזק אצלו, כיון שאם הוא יכוין את אותו חשק לחמדת התורה, אז חשקת התורה שלו תהיה גדולה יותר מלאחרים. וזה לשונו הזהב: **מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף, אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך, כי אדרבא הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת. וכמו שנחמוהו הוא סבא [זה אליהו] לאביי (סוכה נ"ב ע"א) ועל זה אמרו, דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם כהר כי לאלו תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר, עכ"ל.**

ואלו דברי הגמ' שם בסוכה (נ"ב ע"א) "אביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא: נקדים וניזיל באורחא. [אביי שמע איך שאחד אמר לאיזו אשה בא נשכים בה שכמה קודם אור היום ונילך יחד בדרך]. אמר: איזיל אפרשינהו מאיסורא. [אמר אביי בלבו: אלך אחריהם ואפריש אותם מאיסור] אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. [הלך אביי אחריהם שלש פרסאות באגם]. כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי: אורחין רחיקא וצוותין בסימא. [כשהם באו לפרשת דרכים והיו צריכים ללכת כל אחד לעירו, שמע אותם אביי שאומרים דרך רחוקה היא בין שתי מקומותינו, ואי אפשר לנו עוד לילך יחד, אילו היינו יכולין לילך בדרך אחד היה נעים צוות שלנו]. אמר אביי: אי מאן דסני לי הוה - לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה. [כשראה אביי שלא נכשלו בחטא, אמר: אם היה שונאי מתייחד עם אשה לא היה יכול להעמיד את עצמו מלחטוא, ועל עצמו אמר היה אומר כן]. אזל, תלא נפשיה בעיבורא דדשא, ומצטער. [הלך

אביי ונשען על בריח הדלת והצטער על מצבו ודרגתו שהרגיש שהוא לא היה עומד בכזה דבר]. אתא ההוא סבא, תנא ליה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". לאביי היה חלישות הדעת - לו יש יצר הרע חזק כל כך שסבור הוא שלא היה עומד בכזה נסיון, והוא גברא עמד בנסיון בנקל, ועל כך אמר לו אליהו הנביא: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. מבאר רבי צדוק שזה הסוד, ששורש שני הדברים הוא באותו כח בנפש, ולפיכך הגדול בתורה אף יצרו לעבירה גדול.

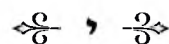
וזהו דדרש רבי יהודה (סוכה שם): לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. כי לצדיקים שיש להם חשקת התורה תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר, ולכן היצה"ר נדמה להן כהר.

היום ישנם הרבה צעירים שמתמודדים עם נסיונות וחושבים בלבם, מי יודע מה יצא ממני? אך צריכים הם לתת אל לבם, כי האמת היא היפך הדברים, ואדרבא כפי עוצם ותוקף הנסיונות שיש לאדם, כך הוא כלי מוכן לעלות למדרגות גבוהות מאוד!!! יש החושבים שאנשים גדולים נולדו עם "נשמה גבוהה" ולא היה להם כלל נסיונות ומלחמת היצר.

מי לנו גדול ממורנו רבי חיים ויטאל ז"ל שידוע עד כמה רבו האר"י הקדוש הפליג בשבחו במעלתו ובגדולתו ובשורשת נשמתו, וכבר כתב רבי חיים ויטאל על עצמו (ספר החזיונות למוהר"ו ז"ל - חלק א'): **"בשנת י"ד לפרט היצירה הייתי בן י"ב שנה, וחכם גדול בשרטוטי כף היד הביט בשרטוטי כפות ידי ואמר לי: דע, כי בהיותך בן כ"ד שנה יבואו הרהורים רבים בלבך להתבטל מעסק התורה על כרחך שתי שנים ומחצה, ואח"כ יזדמנו לפניך שני דרכים, הא' לגן עדן והב' לגיהנם, ואז תנתן הבחירה ביך, ואם תבחר בדרך גיהנם לא יהיה בדורך רשע גדול ממך, ואם תבחר בדרך גן עדן תעלה בחכמה וביראת חטא על כל בני דורך, דבר שלא ישוער. ולא**

ב. ישתקע הדבר ולא יאמר, הדבר אמת וברור שלא מגיעים לשום דרגא בלא עמל ויגיעה ומלחמת היצר וודאי שיש מושג של "נשמה גבוהה", אבל הענין בזה הוא, דלכולם יש מלחמת היצר ונסיונות, אלא דמי שנשמתו יותר גבוהה המלחמה אצלו יותר קיצונית! וכמו שבצבא יש חייל פשוט שמחזיק בידו רובה ויש שהוא מפקד טייסת, החייל שמחזיק רובה ההצלחה שלו מוגבלת וגם הכשלון הוא קטן, ולעומת החייל שמפקד על טייסת שלמה, ההצלחה שלו יכולה להכריע את כל המערכה וכן הכשלון שלו.

וכמה מאירים דברי הגר"א על דברי הגמ' (בבא בתרא נ"ח ע"ב): ברם סבי דיהודאי אמרי: **"בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסוון אנא חמר, באתר דלית חמר - תמן מתבעו סמנין"**. וביאורו בלשון הקודש: ראש כל החוליים דם, ראש כל הרפואות יין, ובמקום שאין יין שם צריך לבקש תרופות.

ופירש הגר"א, שחז"ל בדברות קדשם דיברו על חולי הנפש: **ראש כל חולי הנפש הוא דם - רתיחת הדם לעבירה, שזהו היצה"ר והחטא של עריות**, שזהו ראש לכל העבירות. [דסתם "עבירה" בדברי חז"ל זהו בענין עריות, וכן סתם "יצר הרע" וכן סתם "רשע" בלשון חז"ל קאי על עוון זה]. **ראש כל הרפואות יין - היינו יינה של תורה**, שהתורה נמשלה ליין כמו שנאמר (משלי ט"ה): "ושתו ביין מסכתי".

באתר דלית חמר תמן מתבעין סמנין, - כלומר, במקום שאין יינה של תורה - מי שאינו בעל תורה, צריך לרפואות המידות נגד יצר הרע, אבל מי שהוא בעל תורה, אין צריך לרפואות המידות רק לעסוק בתורה ויראת השם כל היום.

דברי חז"ל קדש קדשים, ונאמרו בתכלית החכמה והדקדוק, וצריכים לדקדק בכל מלה, חז"ל לא אמרו שהתורה זוהי ה"תרופה" הטובה ביותר ליצר הרע, אלא הם אומרים שבמקום שאין יינה של תורה צריכים תרופה ליצר הרע, **אבל במקום שיש תורה - שיש יינה של תורה, לא צריכים רפואות כלל, כי המחלה אינה קיימת, היא פשוט נעלמת מאליה.**

משל למה הדבר דומה: אדם מטייל עם בנו הקטן במדבר יהודה, ובאמצע הדרך הילד צמא למים ורוצה לשתות, אבל הם במדבר ואין שם מים ראויים לשתיה מלבד זרימה של מים מזוהמים, אומר לו אביו: זה לא בריא - זה מים מזוהמים, אבל ילד קטן לא מבין מה זה לא בריא, הוא אומר לאבא שלו: אבא, אבל אני צמא,

ג. וכן ראיתי באחד מהקדמונים בענין מה שאמרו במדרש (בראשית רבה ס"ג ר' על הכתוב (בראשית כ"ה ב'): "ויתרצו הבנים בקרבה", בשעה שהייתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרסם לצאת וכו', ובשעה שהייתה עוברת על בתי עבודת כוכבים עשיו רץ ומפרסם לצאת הדא הוא דכתיב (תהלים נ"ח ד'): "זורו רשעים מרחם". ולפי זה קשה מה הייתה התביעה על עשיו, הרי הוא נולד עם נטיה לרע עד שבמעיי אמו שלא שולט בו יצר הרע פירסם לצאת לבתי עבודה זרה. וכתוב שם, שאכן עשיו נולד עם נטיה לרע, אך היא הנותנת - שכיון שיש בו כח חזק כ"כ של יצר הרע, אם היה מתגבר עליו, היה זוכה לדרגה גבוהה יותר מדרגתו של יעקב, אלא שהלך אחר יצרו עד שנפל כל כך.

אומר לו האבא: לא כדאי לך, יהיו לך כאבי בטן, הילד נרגע לשלש דקות ואחר כך עוד פעם הוא אומר: אבא, אני צמא, האבא אומר לו: אם תשתה ייקחו אותך לבית חולים, הילד נרגע, וכעבור עשר דקות עוד פעם, אבל אני צמא.

מה אפשר לעשות? צריך פשוט להביא לו בקבוק מי עדן במקום מים דלוחים וכל הצמאון שלו ייעלם. הרי בעצם הוא צמא למים בריאים ומתוקים, אך כשאין לו אותם, אז הוא משתוקק וצמא למים המזוהמים.

אדם שהיצר הרע בוער בקרבו, אפשר לומר לו על גיהנם ועל עונשים, אבל עדיין הוא בסכנה ובמלחמה תמידית עם יצרו. ומכיון שהחשק הזה ביסודו נטוע באדם לחשקת התורה - **"חדוותא דשמעתא"**. ואם לא מספקים את זה עם חשקת התורה, זה מתפרץ בצורת יצר הרע של עריות, אבל אם נמלא את זה עם חשקת התורה, הרי החשק לעריות **ייעלם מאליו**.

ועל זה הדרך אומר הגר"א (בביאורו למשלי י"ז י"א) על הפסוק (בראשית ל"ז כ"ד): "והבור ריק אין בו מים", ודרשו חז"ל (שבת כ"ב ע"א): אבל נחשים ועקרבים יש בו. הבור ריק היינו נשמתו של האדם, "אין בו מים" - אין מים אלא תורה (בבא קמא י"ז ע"א) שהוא ריק מהתורה, "אבל נחשים ועקרבים יש בו" - **אם אין בו תורה נכנסים שם נחשים ועקרבים, דהיינו כל המידות המגוננות שדומים לנחשים ועקרבים, כי לעולם לא נשאר חלל ריק.**

וזהו מה שדקדקו חז"ל בדבריהם לומר **"באתר דלית חמר תמן מתבעין סמנין"** - במקום שאין יינה של תורה, שם צריך **לחפש תרופות** ליצר הרע, אבל כאשר יש תורה, **המחלה לא קיימת כלל, היא פשוט נעלמת**. וכדברי רבי צדוק הנ"ל, שהחשק הזה נטוע באדם בשביל תורה, ורק כשלא ממלאים אותו בתורה, מתמלא הוא על ידי היצר הרע הזה של נחשים ועקרבים.

מסופר על **מרן החזו"א זיע"א**: מעשה, בבחור שסילקו אותו מהישיבה בה למד, ובאו עמו לפני **החזו"א** וסיפרו לו את שארע, **החזו"א** אחרי ששוחח עם הבחור, הורה לדאוג לו לישיבה אחרת וכיוון את הדרך איך לעשות זאת. כעבור תקופה בישיבה החדשה שוב נפל הבחור, והנהלת הישיבה התלבטה איך לנהוג בענינו, באו עמו לפני **החזו"א**, **החזו"א** הוציא כל איש מעליו וישב ולמד עם הבחור בנעימות במשך כארבעים דקות, בלי לדבר אתו מלה בענין נפילותיו ונסיונותיו.

אחרי שיצא הבחור, נכנס רבו של הבחור אל **החזו"א**

ד. ועי' חידושי וביאורי רבינו הגר"א עמ"ס שבת (כ"ב ע"א).

ביחידות, ואמר לו: ילמדנו רבינו, אני הבאתי אותו הנה בשביל אחד משתי האפשרויות, או שהרב ייתן לי אישור לסלק אותו מהישיבה, או שהרב יגיד לו שאם הוא ימשיך במעשיו שוב לא יעמוד לצידו, והרב יושב ללמוד אתו?

השיב לו **החזו"א**: **מה אתה רוצה ממנו, יש לו סיפוק והנאה ממעשיו המקולקלים וכל זמן שלא יהיה לו משהו אחר, הוא יכשל, אני פשוט ניסיתי לתת לו טעם בלימוד ואז ממילא הבעיה לא תהיה קיימת, אבל כל זמן שלא יהיה לו טעם בלימוד, לא יעזרו כל השיחות והצעקות.** **"באתר דלית חמר תמן מתבעין סממנין", במקום שאין יינה של תורה שם צריך תרופות.**

❖ יא ❖

ובזה יש לבאר דקדוק לשון הגמ' שאמרו **חז"ל** (קידושין ל"ב): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, לא נאמר שהתורה היא **"רפואה"** ליצר הרע, אלא נאמר שהיא **"תבלין"**, ותבלין בשונה מרפואה ענינו שהוא **"ממתק את הרע"** אך אינו מבטלו, וכך אף תורה תבלין פירושו שהתורה ממתקת את היצר לכּוּן אותו לתורה ל**"חשקת התורה"** ולא לתאוות עריות^ה.

ובזה יבואר מה **שאמרו חז"ל** (סוכה נב): "אם פגע בך מנוול זה משכהו אחריו לבית המדרש". ולכאורה היה יותר טוב להשאיר את היצה"ר בחוץ וליכנס לבית המדרש בלעדיו. ויבואר עפ"י הנ"ל דאדרבה, צריך להשתמש עם החשק הזה לעסק התורה.

רבותי! אם הקב"ה שברא יצר זה מגלה לנו שברא לו תורה תבלין, אז אנחנו לא מציעים לאף אחד לחפש רפואה אלטרנטיבית. וכמש"כ **המסילת ישרים** (פ"ה) וז"ל: **והנה פשוט הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה אינו אלא טועה.**

וכל הדברים הנ"ל כלולים הכל כלול בלשונו הזהב של **הרמב"ם** שהבאנו למעלה וז"ל **הרמב"ם**: "גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה". יסוד דבריו הוא כמו שביארנו, הלב חייב להיות מלא באותו כח וחשק שנטוע בו ולפיכך בלב פנוי מן החכמה מתגברת מחשבת עריות, וממשיך **הרמב"ם**: **"ובחכמה הוא אומר: אילת אהבים ויעלת חן**

דדיה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד", אותו כח גדול שטמון באדם תלוי בבחירתו, אם הוא ימלא את זה לחשקת התורה, אז יעלה מעלה מעלה, ואם חלילה יישאר לבו פנוי מן החכמה, תתגבר בו מחשבת עריות. סיפר לי יהודי שנכנס בשעתו **למון הרב שך זצ"ל** עם בחור שהיה מסובך מאד בבעיות של קדושה בצורה חולנית עד כדי שהיה זקוק לטיפול תרופתי. וסיפר לי הנ"ל, שכאשר **הרב שך** שמע מהסיפור, מיד נאנח בכאב ואמר **"אוי חבל שלא הצליחו לתת לו טעם בתוספות..."** והתחלתי להסביר **להרב שך**, שמדובר במקרה חריג וקיצוני מאד שאני לא חושב שזה יכול לעזור לו, אז **הרב שך** הגיב מיידית, על אתר - **"טוב, אז רבי עקיבא איגר..."**

❖ יב ❖

חשקת התורה "זה מה" - לעומת "זו מה" של עריות

כתוב במשלי (ב' י"א): **"מזמה תשמר עליך תבונה תנצרך"**, וכוונת הכתוב על לימוד התורה כמבואר בגמ' (עבודה זרה י"ז ע"ב) אמרו ליה רבנן לרבא: מאי מזימה? אילימא תורה, דכתיב בה זימה ומתרגמינן: עצת חטאין, וכתוב (ישעיה כ"ח כ"ט): הפליא עצה הגדיל תושיה, אי הכי זימה מבעי ליה! הכי קאמר: מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה.

ויש לדקדק דהתואר לדבר צריך להיות על שם מה **שהוא בעצמו** ולא על שם הדבר שהוא **"שומר ומציל"** ממנו.

ונראה בביאור הענין עפ"י מ שאמרו חז"ל (נדרים נ"א ע"א): מאי **זימה** [האמור בענין עריות]? אמר לו: **"זו מה היא"**. דהיינו פתח הכניסה של היצר הרע של עריות אל האדם היא על ידי **"זו מה היא"**, וכלשון הכתוב (במדבר ט"ו ל"ט): **"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"**, ופירש **רש"י**: העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. תחילת העבירה היא על ידי הראיה, ואחרי שראה היצה"ר בוער בקרבו.

ובאמת יש להבין בכוחות הנפש, דבשלמא לאחר שכבר ראה היצר בוער בקרבו על מה שראה. אך מהו סוד היצר והתשוקה לראות דבר שעדיין אין האדם יודע כלל היאך הוא נראה.

אך באמת יצר זה שורשו בסקרנות והגדרתו הוא **"זה מה"** וכמו שמצינו בתורה שנאמר: **"ולא תתורו"**, כמו תייר שמסתכל לכל הצדדים ומחפש לדעת מה קורה

ה. ועי' צדקת הצדיק אות ר"ח שכתב כן.

סביבו, היצר הרע הזה ענינו הוא לפתות את האדם לתור אחרי עניו, ויצר הרע זה מהותו **"זו מה היא"**. זהו הפתח הראשון של היצר הרע. והנה לפי כללי הלשון אדם סקרן לא שואל **"זה מה"**, אלא **"מה זה"**, וכמו שכתוב במגילת אסתר (ד' ה'): לדעת מה זה ועל מה זה, ומדוע נקרא כאן **זו מה היא?** אלא, שהמיוחד שביצר הרע הזה הוא לא מה זה, אלא **"זו"** מה היא, דהיינו עיקר רצונו הוא דווקא את האסור, דווקא לפרוץ את הגדור, מים גנובים ימתקו, לדעת **זו מה היא** - הדבר הזה.

והנה ידוע דיצר זה נכנס אל האדם כשאכל מעץ הדעת. כל היצר הרע שהיה שם עניינו הוא **"זה מה"** שהרי כל העצים של גן עדן היו לפני אדם הראשון, הוא היה בגן עדן! מלאכים צולין לו בשר ומסננין לו יין, גן עדן שלם לפניו, והנחש מפתה אותו דווקא על האסור, מה היה חסר לו? והרי ממה שנפל האדם בחטא זה של עץ הדעת, רואים שהיה לו נסיון וחשק עצום. לנסיון כזה לא קוראים מה זה, אלא קוראים לו **"זה מה"**, שהשתוקק דווקא לעץ זה.

וזה באור מה שאמרו ז"ל, דהתורה נקראת **"מזימה"** על שם ששומרת על האדם מזימה, והיינו דבעצם החשק הזה של **"זה מה"** שמביא לידי זימה הוא נטוע באדם לצורך חשקת התורה והגדרת חשקת התורה היא **"זה מה"**.

מהי חשקת התורה? צימאון עצום שהקב"ה נטע באדם לחכמה, לחידושים, לחפש דברים חדשים.

חז"ל אומרים **בבראשית רבה** (ויחי צ"ז ג'): למה נמשלו ישראל לדגים שבים, מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצימאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון.

דג אפילו שנמצא באוקיינוס הגדול קופץ על כל טיפה ממש כמוצא שלל רב, כך הם כלל ישראל בדברי תורה - כל חידוש, כל הארה, כל תוספת הבנה, הרי הוא שש ושמח כאילו זה הדיבור הראשון של דברי תורה ששמע מימיו.

זכיתי לשמוע שנים רבות שיעורים מרבתי הגדולים **מון הרב שך זצ"ל ומון הרב אלישיב זצ"ל**, כל התורה כולה הייתה פרוסה לפניהם, **הרב שך** חיבר ספרי **אבי עזרי** בעומק העיון בכל סוגיות הש"ס. וכשלפתע נתעוררה לו איזה קושיא, הערה קטנה או חידוש, ולא

דוקא קושיא גדולה, הוא היה שמח כאילו לא ראה מאורות מימיו, **טיפה חדשה לתוך הים הגדול**, וכך ראינו יום יום אצל מורי ורבי **הרב אלישיב זצ"ל**. **הצימאון הגדול הזה הוא שנקרא "זה מה"**, והוא נטוע באדם לחכמת התורה, ואם ח"ו זה לא הולך לחכמה וצימאון ללימוד התורה, הוא לא נשאר ללא ביטוי, אלא זה הולך ליצר הרע של זימה.

גם היצר והחשק שיש לאדם לדעת מה חדש, לשמוע חדשות, קריאת עיתונים, שרשו הוא באותו כח של "זה מה" הנטוע באדם כדי שיהיה לו חשקת התורה, ואם ח"ו זה לא הולך לדברי תורה זה הולך לריקנות ולזימה!

כששלמה המלך קורא לתורה **"מזימה תשמור עליך"**, [על שם ששומרת על האדם מזימה] קרא שם זה לתורה עצמה, מכיון שהסיבה שהתורה מגינה על האדם מזימה זהו משום שה**"זה מה"** האמיתי נטוע באדם בשביל חשקת התורה. ולפיכך התורה נקראת **"מזימה"**. ויסוד זה צריך כל אחד ואחד לדעת, אדם ששקוע בלימוד ומוסיף חשק ללימוד הוא לא מחפש את זה בעבירות ח"ו.

וזה מה שדוד המלך אומר (תהלים קי"ט ק"ג): **"קרבו רודפי זימה' מתורתך רחקו"**, אדם שרודף אחרי זימה - אחרי היצר של **"זה מה"**, מפני מה זה מגיע? **"מתורתך רחקו"** - הוא לא מילא את החשק של **"זה מה"** בתורה.

יג

חשקת התורה "גילוי" צפונתיה - לעומת יצר של "גילוי" עריות

איסורי עריות נקראים גילוי עריות, כלשון התורה על איסורי עריות (ויקרא י"ח) **"לא תגלה"**. זהו הגדרת האיסור. [אגב, יש ללמוד מזה שכל בגד ולבוש שאדם עוטה על עצמו אינו רק **"גדר ושמירה"** מהעבירה, שהרי אם הגילוי הוא עצמו שמו של האיסור, הרי הכיסוי והלבוש

1. במאמר המוסגר: תמיד התקשיתי במציאות החיים: ראובן לומד 12 שעות ביום ואילו שמעון לומד 10 שעות ביום ושעתיים ביום הוא שקוע בחדשות וב"נייעס". לכאורה על פי חשבון מה שראובן משיג בתורה בעשר שנים הרי שמעון היה צריך להשיג 122 שנים. ואילו במציאות רואים שמה שראובן משיג בעשר שנים שמעון לא משיג גם במאה שנה.

והתשובה לזה היא שצריך לדעת שהקב"ה נטע באדם חשק וסקרנות לדברי חכמה ולחידושים. וכשהאדם משקיע עצמו בסקרנות לחדשות ולשאר "הבלי הזמן" הרי אין ההפסד רק על אותה שעה שביטל מהתורה, אלא ההפסד הגדול שלו הוא שמאחר שממלא את יצר "הסקרנות וידיעת החדשות" בהבלי הזמן, אח"כ כשבא לעסוק בתורה הרי כבר איבד מעצמו את חשקת "החידוש והסקרנות" שנטע בו הקב"ה עבור עסק התורה, וזה בדוק ומנוסה.

הוא **הקדושה בעצמה**, וכל גילוי זהו **אביזרייהו** של העבירה בעצמה.

הענין הזה של **"גילוי"** גם הוא כח וחשק הנטוע באדם בעבור חשקת התורה, והוא החשק העצום של התורה **"לגלות"** צפוניה ומסתריה.

וכך אמר אדונינו דוד משיח ה' (תהלים קי"ט י"ח) **"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"**. מה הם **נפלאות**? דברים מכוסים! ועליהם אומר ומבקש דוד: **גל עיני** - שיתגלו הדברים המכוסים.

ובשיר השירים (ד' ב') נאמר: "חמוקי ירכיך כמו חלאים", ודרשוהו **חז"ל** (מועד קטן ט"ז ע"א): "חמוקי ירכיך" - מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר.

עיקר החשק העצום שיש בדברי תורה הוא כשאדם מתחיל ללמוד סוגיה, לחפור ולעיין בה ולגלות את הדברים המכוסים, דברים שכיסה עתיק יומין, כל החשק והמתיקות בתורה זה בגילוי הסודות והעומק של התורה. וכתוב **בספה"ק** שזהו סוד "יין המשומר לצדיקים לעתיד לבוא", שזהו גילוי הסודות של התורה בבחינת כזו "נכנס יין יצא סוד".

האור החיים הקדוש מזכיר בכמה מקומות בהשתפכות נפשו על הכמיהה וההשתוקקות שלו לאור הגדול שיהיה לעתיד לבא הוא כשהקב"ה יגלה לנו עוד ועוד פלאות מסתרי התורה.

וזה שמתחנן ומתבונן דוד משיח ד' **"גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"**. ויודע כל אחד בעצמו שהחשק הגדול ביותר והתענוג הכי גדול הוא **"לגלות"** עוד ידיעה ועוד נקודה של הבנה, ועוד חלקים מצפונות התורה ומסתריה.

ואף בדבר זה לאיך גיסא אם ח"ו האדם לא מנתב את כח הרצון "לגלות דברים מכוסים" עבור עסק התורה, זה הולך ליצר הרע של "גילוי עריות".

תורתך "בתוך מעי" - לעומת רוח זנונים "בקרבים"

שמעתי ממשגיח בישיבה מסוימת, שפנו אליו תלמידיו ושאלוהו: מדוע אף על פי שהם יושבים ושקועים בלימוד, בכל זאת יש להם כל הזמן נסיונות, ומפני מה התורה תבלין לא מסייעת להם? ואותו משגיח רצה לומר, שבדור שלנו מצד שנתרבה כל כך הטומאה בעולם, לכן אפילו לומדי התורה צריכים רחמים מרובים בכדי להנצל מיצר הרע.

אך נראה להציע בזה מהלך אחר: הנה יש עוד ענין שמצאנו שהתורה הקדושה מקבילה לגילוי עריות.

איתא בפרק החליל (סוכה נ"ב ע"ב): רב הונא רמי כתיב (הושע ד' י"ב): "כי רוח זנונים התעה" [דהיינו שהרוח זנונים הוא דבר חיצוני שמתעה אותם], וכתיב (שם ה' ד'): "כי רוח זנונים בקרבם" [דהיינו היצר הרע שנמצא בתוך האדם] ומשני, בתחילה **"התעם"**, ולבסוף **"בקרבים"**.

רב הונא מקשה סתירה בין שני הפסוקים, האם היצר הרע - הרוח זנונים, הוא דבר חיצוני שמתעם, או שהוא בקרבם? ומתרץ רב הונא יסוד גדול - כך הוא דרכו של יצר הרע הזה וזהו התהליך שלו, בתחילה רוח זנונים **"התעה"** - זה חיצוני, ולבסוף **"בקרבים"** - אח"כ היצר הרע כבר בוער ונמצא בקרבם.

והנה כלשון הזה ממש מצאנו אף על עסק התורה במסכתא קידושין (ל"ב ע"ב), שמתחילה סבור היה רבא לומר שתלמיד חכם שמחל על כבודו אין כבודו מחול, מפני שאין התורה שלו וכלשון הכתוב (תהלים א' ב'): "כי אם בתורת ה' חפצו", ולבסוף מסיק רבא שאכן תורה דיליה היא, דכתיב בסיפיה דקרא: "ובתורתו יהגה יומם ולילה". וכתב רש"י שם: אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, בתחילה היא נקראת תורת השם, ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו.

מבואר בזה שכך היא הדרך, בתחילה בתורת ה' חפצו - הוא חפץ בתורת ה', ואחרי הרבה שנים שאדם עמל בתורה היא נהיית תורתו, וכמו שדוד המלך אומר (תהלים מ' ט') "ותורתך בתוך מעי" - זה חלק ממנו. וכן נאמר (ישעיה נא, ז) **"עם תורתו בלבם"**. ללכת לישון עם קושיא, לחיות כל היום בלימוד - זה **"תורתו"**, וזהו **"תורתך בתוך מעי"**. היו מגדולי ישראל שאמרו עליהם, שאם יעשו להם חתך באצבע, יצא משם קושיה של רעק"א...

כשם שרב הונא אומר על היצר הרע הזה, בתחילה רוח זנונים **התעם** - זה חיצוני, ולבסוף **בקרבים**. כמו"כ בתורה, בתחילה זה נקרא תורת ה', ובסוף זה תורתו. **"תורתך בתוך מעי"** - זה בקרבם, זה מסוך באדם וזה חלק ממנו.

וממילא עצתו של הרמב"ם **"שיפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה"**. הדבר תלוי לכל אחד לפי דרגתו, מי שהיצר הרע אצלו הוא חיצוני - רוח זנונים התעם, מספיק לו **תורת ה'** כתריס נגד היצר הרע שלו. אך מי שהיצר הרע הוא כבר בקרבו - רוח זנונים בקרבם, לא די לו בתורת ה' חפצו,

אלא צריך שאף התורה תהיה בתוך מעיו - שתהיה **תורתו**. וממילא: מי שהיצר הרע הוא כבר בקרבם, אבל התורה איננה בקרבם, אצלו התורה תבלין לא מספיקה לו כתריס נגד יצרו הרע. והפתרון הוא, שצריך להיות דבוק בתורה ובחשקה עד שיגיע ל"תורתך בתוך מעי" - שיהיה בגדר "ובתורתו יהגה".

והנסיון מוכיח שכל מי שבאמת שקוע בעמל התורה עד כדי שלומד בצימאון, שחי את התורה ומונח ושקוע בלימוד, מובטח לו שינצל מיצר הרע, וכפי דרגתו וחשקתו בתורה ודבקותו בה, כך זוכה להינצל מהיצה"ר.

"ישקני מנשיקות פיהו" - ע"י עסק

התורה זוכה לטהר נפשו במקוה ישראל ד'

בבחינת טהרה ע"י "השקה"

עד כאן ביארנו את השמירה הגדולה שיש בלימוד התורה מיצר הרע, ונבאר עתה מעט את התיקון על העבר שיש על ידי לימוד התורה.

ידוע בכל הספרים הקדושים, שאין תיקון גדול יותר מעסק התורה הקדושה, שהוא גדול מכל תיקוני התשובה. וכמש"כ ב"כתר ראש", אות קלג (מודפס בסוף סידור הגר"א) בשם רבינו הגר"א ז"ל. **"ש"כשעוסק בתורה אין צריך לדאוג כלל"** והראה לו הגר"א שכן כתוב ב"תיקוני זוהר" עיי"ש.

וטעם הדבר בביאור ענין זה: שנינו בסוף יומא אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים... ואומר מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

רבי עקיבא מגלה לנו כאן חביבותן של ישראל. הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול הוא המקוה טהרה שלנו, וכי יש דרגא גדולה וחביבה מזו. אכן מגלים לנו חז"ל הקדושים שגם בזה יש בחינה חביבה וגדולה יותר.

ואיתא **במדרש** (שיר השירים רבה א' ב'): **"ישקני מנשיקות**

פיהו" - יטהרני, כאדם שהוא משיק שני גבין זה אל זה והוא מדביקן. דהיינו, שישקני הוא מלשון **"השקה"**, כמו שמקוה מטהר בהשקה, שעל ידי השקה מים עולים מטומאה לטהרה, כך ישראל נטהרים על ידי "השקה".

ביאור הענין: כלל הוא, שלא כל דבר יש לו טהרה במקוה, "אדם, וכלים" יש להם טהרה במקוה, ולעומתם "אוכלין, משקין, וכלי חרס" אין להם טהרה במקוה, ואף על פי כן יש דרך להעלות מים מטומאה לטהרה, על ידי השקה, לוקחים את המים הטמאים בתוך כלי ומשקעים אותם במקוה עד שמתחברין מלמעלה, ובזה המים נטהרין מטומאתן. וא"כ יש לבין איך המים נטהרים בהשקה, הרי אוכלין ומשקין אין להם טהרה במקוה? והביאור הוא, שאכן **בטבילה** אין להם טהרה, אבל השקה אינה טבילה אלא על ידי ההשקה המים **"מתחברים ומתאחדים"** עם המקוה והיו לאחד **"וממילא"** פקעה הטומאה.

וכך אומר שלמה המלך: **"ישקני מנשיקות פיהו"**, **התורה לכלל ישראל היא כמו השקה, על ידי עמל התורה הרי דמכיון דקודשא בריך הוא וישראל ואורייתא חד הוא, ולכך כשמחשבתו של אדם מישראל דבוקה בתורה הוא כביכול דבוק במחשבתו של הקב"ה, הוא מתאחד עם השכינה ונטהר ממילא, כמו מים שמתחברים עם המקוה ע"י השקה. ונמצא דע"י עסק התורה זוכה לטהרה של "מקוה ישראל ד' " בבחינה של "השקה".**

וזהו הטעם שישנם חטאים ועוונות שקשה עליהן שאר תיקוני תשובה, מכל מקום ע"י עסק התורה מתוקן הכל. משום דכל שאר תיקוני תשובה דומה לטהרה ע"י **טבילה במקוה** שבזה יש מגבלות [שלא כל דבר יש לו טהרה במקוה] מה שאין כן עסק התורה שזהו כמו השקה דהוה טהרה **דממילא** וזה מועיל לתקן הכל, דע"י עסק התורה נעשה כביכול דבוק בשכינה, וזוכה למקוה ישראל ד' בבחינת טהרה של השקה, ודו"ק היטב בזה.

דברי האוה"ח הקדוש - שעיקר נקודת

הבחירה היא ב"שמירת הגדרים"

האוה"ח הק' בסו"פ אחרי מות (ויקרא יח, ב) מקשה: שהרי יצה"ר זה כ"כ חזק שמי ששקוע בו הוא כמעט אנוס, וא"כ מדוע התורה החמירה כ"כ בעריות שחייבין עליהן

ז. הערת העורך: שמעתי מבעל המעשה שלפני כארבעים שנה נכנס עם אברך למרן הקה"י צוק"ל לבקש ממנו תיקון על שה' נכשל כבחור בעניני קדושה, עקב המצאות בבית הוריו עיתונים חילונים עם תמונות וכו' רח"ל, וכידוע שהי' פחד ומורא גדול ממרן הסטייפלר, וע"כ ביקש ממני שאכנס איתו וכשסיפר למרן זצ"ל את הענין, שאלו - האם נגמל מזה ואמר לו "כן", ואז פנה אליו במאור פנים מיוחד והושיבו על כסא (לידו) ליד השלחן וגדר את עצמו עם כסאו [-המפורסם] לארון הספרים והוציא משם סידור הגר"א עם "כתר ראש" למרנא ר"ח ולוז'ין והקריא לפני מש"כ שם (באות קל"ג) שהעיקר התיקון הוא לימוד התוה"ק, וכתב שם ד"מי שעוסק בתורה אי"צ לדאוג כלל". עיי"ש. והכל הי' בהארת ובהסברת פנים נפלאה.

כריתות ומיתות בי"ד. ומתוך, שהבחירה של האדם בעיקרה הוא ב"גדרים", שבהם הוא עדיין לא אנוס ועל זה הוא יענש. ועיי"ש שהגדר הגדול הוא לשמור על עיניו.

ואפשר לתת על זה משל מהחיים: אדם נסע בתוך העיר במשאית במהירות של 180 קמ"ש. עשרים מטר לפניו ילד חצה את הכביש בריצה והוא דרס אותו - רח"ל - למוות, וכשהגיע לבית המשפט שאלו השופט: מה יש לך לומר להגנתך והוא השיב: יאמין לי כבוד השופט, שאין שום נהג בעולם שהי יכול לבלום במהירות של 180 קמ"ש עשרים מטר לפני הפגיעה וא"כ אני אנוס... ענה לו השופט: אינני מאשים אותך על זה שלא בלמת אלא על כך שנסעת במהירות של 180 קמ"ש! צריך לדעת שמי שמפקיר את העינים שלו זהו כמו נסיעה של 180 קמ"ש בכביש עירוני!"

עצה נפלאה של ה"תרגום יונתן" על מעלת השומר עיניו - לזכות ביום הדין הגדול

מצינו ב"תרגום יונתן" בפ' מטות (במדבר ל"א ו') כשחזרו ממלחמת מדין על הפסוק "ונקרב את קרבן ה' וכו' לכפר על נפשותינו". תרגם יונתן (וכן במדרש) שבלעם אמר למדינים, שיקשטו את בנותיהם להחטיא את אנשי הצבא. ואנשי הצבא אמרו, שכשהגיעו לארמונותיהם וראינו בנותיהם חלצנו מהם את התכשיטים ולא פגמנו בעינים כלל וכו' עיי"ש ומסיים התרגום יונתן "ודא יידכר לן ליום דינא רבא למכפרא על נפשתן קדם ה'". פירושו, הזכות הזאת שלא פגמנו בעינים כלל תעמוד לנו ביום הדין הגדול לכפר על נפשותינו!!

וצריכים לדעת שאף אחד לא יוכל לברוח מיום הדין הגדול והנורא הזה.

ומצינו בשמואל שכשהפלשתים נקבצו להלחם בישראל, ביקש שמואל מאשה בעלת אוב להעלות לו את שמואל הנביא מקברו. ונאמר שם (שמואל א' כח) "ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ". ואמרו ז"ל בפ"ק דחגיגה (ד): ומובא בפירוש רש"י במקום שאמרה לו: "מלאכים שנים אני רואה

עולים שנים משמע משה ושמואל שנתירא שמואל שמא אני מתבקש בדין והעלה משה עמו שיעיד עליו שקיים כל התורה. ולפיכך אמר שמואל אל שאול "למה הרגזתני להעלות אותי", לפי שהיה חרד מיום הדין הגדול והנורא.

וצריך להתעורר, שאם בארזים נפלה שלהבת מה יענו אזובי הקיר. שמואל הנביא ששקול כנגד משה ואהרן הי' צריך להביא את מרע"ה מפני הפחד מיום הדין, מה נעשה אנחנו אזובי הקיר, האם תהי לנו תקוה? האם נזמין את משה רבינו? ראשית, אני לא מאמין שמשה רבינו יבוא לכל אחד מאיתנו, וגם אם כבר נזכה שיבוא וכי מה הוא יוכל להעיד עלינו... א"כ מה תקותינו...

והנה מגלה לנו התרגום יונתן עצה נפלאה היאך לזכות ביום הדין הגדול והנורא, שעל ידי שמירת עיניים נוכל לעמוד ביום הדין הנורא, שכשיש נסיונות כאלה ועומד בהם זה מצילו מהדין הקשה.

וצריך להוסיף, שהגם דהגדר הגדול הוא בשמירת העיניים וכדברי האוה"ח הקדוש הנ"ל, אכן יש להזהר מלעשות "בכפייתות ובעצבים". א. כי זה לא בריא לנפש. ב. יעוין בכתר ראש מ"רבינו חיים מוואל-זין ז"ל" (נדפס בסוף סדור הגר"א) דאם שמירת העיניים היא בכפייתות זה מגביר על עצמו את היצר, וז"ל שם (אות קל"ה): "הסתכלות עריות ושיחתן אמר, זה הכלל כל מה שיגדור עצמו ויפרוש מראיה, אח"כ יבער בו היצר כאש, אלא כשדעתו לילך בשוק יתפלל ויבקש רחמים לבל יכשל ח"ו בשום נדנוד חטא והרהור עבירה רח"ל.

נסיים שהקב"ה יזכה את כולנו להתחזק ב"והתקדישתם והייתם קדושים" ויקויים בנו "ושכנתי בתוכם" בתוך כל אחד ואחד ונזכה לראות בבנין שלם במהרה בימינו אמן.

ח. הנסיונות של דורנו דור אחרון הם גדולים, ואין מזרזים אלא למזרזין, להקפיד במקומות עבודה וכו' ורבים חללים הפילה, ומשפחות נהרסו מאי שמירה על הגדרים. ידוע על הרבה יהודים שהגיעו לארה"ב לפני שמונים שנה וכדי להתפרנס הוכרחו לעבוד בשבת רח"ל ובלוי זה לא הי' לחם בביתם ורובם נפלו ואותם יחידים שמסרו נפשם ניצלו. היום, מסוכן לא פחות, ואמנם יש קשיי פרנסה אבל חייבים לשמור שמירה ע"ג שמירה.

פרשת גדולת מרדכי

קוים לדמותו ותולדות חייו של הגאון המופלא

ענק המחשבה ואציל המידות

רבי מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל

במלואת 70 שנה להסתלקותו

– שקם ונסע אחריו לביתו – ענה, כי היות והוא הגדול בבית, ולו עוד שני אחים ואחות, חש הוא חובה לעמוד לימין אמו ולהיות לה לסיוע בכלכלת הבית. הוא הוסיף וסיפר כי ברוב כישוריו זכה כבר לרשיון מטעם ממשלת גרמניה לעסוק בעסקי הצבעים, והלקוחות מדפקים על חנותו הסגורה. הלך איפוא ר' אלי' ונזדרז למצוא מקור פרנסה אחר לאלמנה פוגרמנסקי, ובלבד שתניח לבנה ללמוד תורה ולהתעלות בקניניה. שנה עשה עם ר' אלי' בקלם, כאשר על אותה תקופה יתבטא ר' אלי': "כל שיחותי בישיבה בתקופה זו, מכוונת היו אליו". עוד התבטא עליו, שהוא יהיה הכרטיס שלו לעולם הבא, בענוותנותו אף אמר כי כשיגיע לשמי שמים לא יהיו בידו הרבה תורה צדקה ומעשים טובים, אך המעשה הלזה של הבאתו של רבי מרדכי לתורה והעמדתו על דעתה, הוא שיעמוד לו!

העילוי של 'טעלו'

לאחר כשנה, נטלו ר' אלי' ושלחו לישיבת טלו, אשר נודעה אז כחממה לבעלי כשרונות עילויים וחריפים. בקושי הספיק הנער הצעיר לשים את מטלטליו ולהתאושש מעמל הדרך, והנה חלפה הרינה בישיבה לאמור: ראש הישיבה, הגאון רבי חיים רבינוביץ, מתעתד למסור שיעור. נכנס איפוא רבינו לשיעורו של ר' חיים, ותפס את מקומו בין תלמידי טלו. הנה פותח הוא ר' חיים את שיעורו הכביר, מערים קושיה ע"ג חברתה, מבסס את הנחתו, מלפפה בראיות מהכא ומהתם, והנה קול נשמע מירכתי בית המדרש. בקול ברור, פרך הנער היתום את ראיותיו של ראש הישיבה הנערץ, וסתר את יסודו. עם תום השיעור, פנה אליו ר' חיים בהתרגשות: "הלא עילוי אתה!" גם רבה של טלו, הגרי"ל בלוך זצ"ל לא זכר שהוא עילוי שכזה.

ארבע מחלקות של שומעי שיעורים היו בה, בטלו, זו למעלה מזו. בכדי לבוא לכלל בחור 'למדן', היה על הבחורים לעבור את כל המחלקות ולשמוע את השיעורים, או אז באו לכלל מבוגרים ולמדנים. אלא שגם טלו וחוקיה הנוקשים ידעו להעריך את האוצר החבוי בה, וכבר בהיותו במחלקה ג', היה יושב הוא בהיכל ביהמ"ד ונושא מאמרותיו, וסביב לו מטים אוזן האריות שבחבורה, אף אלו ממחלקה רביעית ואלו שלמעלה הימנה.

בקובנה וסלבודקה

אפס, יחודיותו זו היתה היא בעוכריו, ועקב היותו מוקד משיכה המהווה הפרעה לסדרי הישיבה והנהגותיה, הוצרך רבינו לעזוב את הישיבה, אליה היה שב מדי סוף זמן, או אז קיבלתו 'טלו' בזרועות פתוחות, כאשר עם שובו מתכנסים סביבו בני הישיבה במעגלים – יש שיעמדו אף על ספסלים, לשמוע מצוץ אמריו.

בתקופות 'גלותו' זו, עשה הוא גם בקובנא, שם קשר קשר של אמיצות עם המרא דאתרא, הגאון רבי אברהם כהנא שפירא זצ"ל, בעל 'דבר אברהם'. האחרון אף העיד עליו כי 'גם אילו היה חי בדורות קודמים היה נמנה בין גאוני הדור וגדוליו'. משהוזקק רבינו לאשפוז בביה"ח המקומי והדבר נתקל

על דלת ביתו של 'הגאון מטבריג', הלא הוא רבה הנערץ של העיירה טאורגה (באידיש כינויה 'טאווריק', ומכאן כינוי של הגאון הנ"ל) השוכנת במערב ליטא – הגאון רבי אברהם אהרן בורשטיין זצ"ל, היתדפק נער צעיר מילדי העיירה, יתום מאב, ובפיו שאלה הלכתית. על פי אופן הרצאת השאלה, הבחין הגאון כי לפניו עומד ילד מחונן וברוך כשרון, והתענין אודות מקום לימודיו. הנער השפיל את עיניו כשענה שאינו יודע לקרוא את האותיות הקדושות, ולכך נפלט הוא ממקום לימודו. תחת זאת, הרי הוא קונה ידיעה נרחבת במדעים ושאר חכמות אשר בני גילו רחוקים מהם ת"ק על ת"ק פרסאות. על אתר זימן אליו רב העיר את מלמד הדרדקי לברר את ענינו של הנער, והלה הסביר, כי היא הנותנת; לרוב כישוריו העילויים, אין יכול הוא לקלוט את צורת קריאת האותיות. מוחו הכביר לא מסוגל להצטמצם להבנת אות אחת, וכשרואה דף עם הרבה אותיות, לא מצליח הוא לקלוט כל אות בנפרד, ומכאן בורותו.

ה'טבריגר' לא הניח לו, ומסר למלמד שיטה מיוחדת ללימוד קריאת אותיות המותאמת גם לבעלי שכל כביר שכזה; הוא רשם כל אות על דף בנפרד, וכך לימד את הנער. ואכן, לא חלפו מספר דקות, והנער, מרדכי פוגרמנסקי שמו, קרא במרוצה את האותיות בבקי ורגיל.

ועדיין היה רבי מרדכי מצטער ומתאונן כל ימיו על שנות ילדותו הראשונות שעברו עליו בלא שיטעם טעמה של תורה, כאשר הוא מבאר כי דעת תורה שלמה ותמימה, יכולה להישמע רק ממי שמיום בריאתו לא נחשף לידיעות אחרות חוץ מהתורה הקדושה. אחד שכזה, הטעים – בהביאו כדוגמא את מרן הגר"ב ליבוביץ זצוק"ל, הרי כל דעתו ושכלו

יונקים אך ורק ממקור ידע טהור, וכאשר ישאלוהו בכל ענין, הרי מיד מחשב מוחו כיצד היו נוהגים אביו ורבא במצב זה. מאזני שכלו טהורים וזכים, ותשובתו, איפוא, תורה היא. לעומת זאת, מי שהתוודע לעוד ידיעות שאין מקורן טהור, הרי יתכן גם יתכן, שבבואו להכריע בשאלה כזו או אחרת, יתערבו בשיקוליו גם שארי ידיעותיו, ושבו אין דעתו דעת תורה.

כאמור, נולד רבינו בטבריג, לאביו רבי אליהו זצ"ל, יהודי פשוט וצנוע, שהתפרנס ביושר מאפיית לחם. אמו, נכדה היתה להגאון המפורסם רבי חיים סגל (חזן) הנודע בכינוי ר' חיים יאנוב'ר, ע"ש עירו, יאנובה, בה כיהן כרב משנת תרמ"ד עד לפטירתו בשנת תרע"ד.

אצל הגר"א לפיאן בקלם

יחוס זה – להגר"ח יאנוב'ר, עמד לו לרבינו ברבות הימים, והוא למעשה זה שגרם לו לבוא באהלי שם. [ואכן, את גדלותו בתורה זקף הוא ליחוסו זה]. באותה העת, כיהן מרן הגאון ר' אליהו לפיאן זצוק"ל כראש ישיבת קלם. פעם, הזדמן לטבריג ונשא שם שיחת מוסר, ולאחר השיחה ניגש אליו הנער והביע בפניו את התענינותו בישיבתו שבקלם. ר' אלי' בירר לנער ומצבו, ונזעק: היתכן כי נכדו של היאנוב'ר יגדל כעם הארץ? על אתר לקח את הנער תחת חסותו לישיבתו בקלם. שלושה חודשים ישב שם מרדכי היתום, ויום בהיר אחד שב על עקבותיו לעירו ואימו. לשאלתו של ר' אלי'

בקשיים, גער בהם ה'דבר אברהם' לאמור: הנכם יודעים מי נמצא אצלכם? גאוותם של כלל ישראל!

בתקופה זו, זכתה גם ישיבת סלבודקא - הסמוכה לקובנה - לאורו של העילוי הצעיר, דא עקא, שגם שם הפכה מעלתו לחסרוננו, וכמו בטל, הוצרך הוא לעזוב גם את סלבודקא. שב רבינו איפוא לקובנה, התפרנס מאמירת שיעורים לנערי המקום, ומשנצטבר סכום בכיסו היה שם פעמיו לטל, שם שכר לו דירה לתקופה קצרה, אליה היו מגיעים הטלזאים לשמוע את שיעוריו. וכשנסתלק הגר"ח לבית עולמו, נעדר רבינו מהלוייתו, זאת מחמת שגונב לאזניו כי בכוונת הנהלת הישיבה למנותו לראש ישיבה תחתיו, והדיר רגליו מההלוייה.

'פחד מוות'

עם כיבושה של ליטא ע"י הקומוניסטים, התפלגה ישיבת טלז לכמה מחנות, כאשר רבינו נמנה על זו שעברה לשידלובה. שם, מסר רבינו שיעורים ושיחות, ומשם שב ופנה לקובנה, מה שהביאו לגיטו המקומי אשר נכבש בידי השלטון הנאצי. בגיטו זה גם שהה הגר"א גרודז'ינסקי זצוק"ל הי"ד, ושם נעקה"ש. הבית בו שהה רבינו ניצל באורח פלא, שכן הנאצים עברו בית בית, נתצו והרסו, ואת יושביו הרגו. בית זה בו שהה רבינו - בעליית הגג של הבית - ניצל בנס, שכן למעשה הבית עצמו נהרס בידי הנאצים, חוץ מהעמוד עליו נסמכה עליית הגג בו שהו. רבינו שמע אז לקול יידו, הרב אברהם יצחק וינקלשטיין זצ"ל (ראה מסגרת אודות מעשה מופלא הקשור בו וברבינו) שהמליץ לא לצאת את הבית עד יעבור זעם, ואכן היתה להם נפשם לשלל.

בזמן היותו בגיטו אמר פעם לסובבים: "אתם רואים סביב שערי הגיטו את אנשי המלחמה והרוצחים. אני רואה, את השי"ת ששומר אותנו מהם". לבן תורה אחר פנה ואמר: "התדע מה רצון השי"ת מאיתנו לעת שכזאת?" והוא מפרק לה: "להרגיש בחוש שלא שייך להתקיים לולא עזרתו ית' אפילו שעה אחת".

על התחושה בגטו, יעיד המעשה הבא: בתקופה בה שהה בצרפת - אחר שיצא את הגטו, הסתובב רבינו בבגדים שהיו למטה מכבודו וערכו. משנשאל מה היא על כבוד התורה - השיב: אילו בגטו קובנה היו נותנים לי ללכת בבגדים אלו אך בלא תחושת פחד המוות שהיתה שם, הלא הייתי מאושר. ומה נשתנה איפוא כעת?

שם בקובנה, התעלה והתגדל עד מאד בתורה ויראה, ויצא שמו כמו הגדולים. את מקום לימודו קבע ב'בית המוסר' בקובנה, שהיה בית ועד לגדולי המקום. מספר קבוצות התגודדו סביבו בחבורות, ולהם היה מוסר שיעורים ושיחות. קבוצה של שלושה תלמידים היתה עמו ולא עזבה אותו, נמנו עליה ירחמיאל זימן, חיים יצחק יפה (בנו של רבי יצחק מרדכי יפה) ומשה שפירא (בנו של רבי אליהו שפירא), הם נקראו קבוצת "החוט המשולש מממל", רבינו לימדם תורה, ומסר בפניהם שיחות בהשקפה ומוסר.

אנשי המקום החלו לנהוג בו כבוד מלכים, והוא בענוותנותו מעולם לא חפץ כי ראוי הוא לכבוד זה. ענוותנותו היתה כה רבה עד שכשהיה מדבר עם ילדים היה מדבר איתם בלשון רבים - "מה אתם אומרים"...

ויש להדגיש, שכשאומרים אנו שבאי בית המוסר בקאוונא היו נוהגים בו כבוד מלכים אין הכוונה לאנשים פשוטים, שהרי תלמידי חכמים גדולי עולם פקדו את המקום; הגאון רבי יחזקאל ברנשטיין זצ"ל, בעל ה'דברי יחזקאל' היה מוסר שם את שיחותיו ושיעוריו, וכשהיה הגאון רבי אלחנן וסרמן מגיע לשם היו מכבדים אותו למסור את השיעור. כל אלו נהגו ביהודי דך בשנים, שזה מקרוב בא, כבוד מלכים - כי תורתו העידה עליו!

והוא - בורח מן הכבוד. רבינו היה משקיע מחשבה כיצד לברוח מכבוד זה, עד כדי כך שקבע את מקום כניסתו לבית המדרש, דרך הפתח הצפוני, כי

שם היה השולחן כמעט צמוד לפתח ויכל להתישב עליו מיד לפני שמאן דהו יחפוץ לקום לכבודו...

על שנים אלו מסופר, שכאשר האריך בלימודו בלילות החורף וירא פן תחטפנו שינה, היה משעין מצחו על החלון שעליו נתלקטו פתיתי קרח ושלג, וכך העיר את גופו בכח. כאשר כבר כן שכב לישון, שכב שעות ספורות בלבד, ושוב קם ממיתו והמשיך בלימודו.

בזמן היותם בגיטו, הגיע לאזנם שמועה אודות העיירה וילנא, שם היה רופא ששימש כמוהל. דא עקא, הלה הצטיין בחוסר אהדה לתורת ישראל, ולכן הביאו החרדים שם מוהל אחר ממינסק, כשר וירא. מששמע רבינו על מציאתם הכשרה של יהודי וילנא, פנה אליהם וביקש 'ללוות' את המוהל הנ"ל לקובנא למספר ימים, למול את הנולדים החדשים. משבא המוהל, סבב עמו רבינו בעיירות ובכפרים הסמוכים, או אז אירע הסיפור המפורסם שנקלעו שניהם לרכבת וירדו בתחנה הלא נכונה, והיו כתועים בדרך. שם אמר לו רבינו את ביאורו הידוע על הגר, עליה נאמר "ותלך ותתע במדבר באר שבע", ומפרש רש"י על המקום - "מכאן שחזרה לגלולי בית אביה". וקשה, מנין לו לרש"י הא? אלא, ביאר, אצל יהודי מאמין, לא שייך מצב של 'תועה בדרך'. מאמין הוא, כי כל היכן שתדרוך כף רגלו, אות הוא כי משמים סבבוהו לשם לתכלית ויעד. עוד הדברים על שפתי רבינו, ולמולם בא יהודי המספר כי... יום שמיני הוא היום ללידת בנו, וזקוק הוא למוהל...

צדיק גוזר

מעשה פלא קשור בזמן היותו בגטו, וזה סיפור המעשה. בצמוד לקובנה ישנו פרבר קטן הנקרא שאנץ (Sancial), בפרבר זה התגוררו קרובי משפחתו של רבינו, בת דודתו ובני משפחתה. באחד הפוגרומים הנוראים שנערכו באותם ימים, נרצחו בני המשפחה כולה, לבד מאחת הבנות שהצליחה להימלט, והיא החלה עושה את דרכה ברגל כשהיא בורחת ומתחבאת, מתקדמת מטרים ספורים ונעצרת לדקות ארוכות, כך עד אשר אחר שעות ארוכות הצליחה להגיע לבית בו התגורר רבינו. הדלת היתה נעולה על מנעול ובריח והיא החלה לדפוק על הדלת, אך הדלת נותרה על עומדה, רבינו לא פתחה כי לא ידע מי העומד מאחוריה, וחשש שמא מבקשי נפשו הם. רק אחר שנתנה בקולה, פתח את הדלת ושאלה מה אירע, והיא החלה מספרת כשהמילים והדמעות משמשות בערבוביא, כי כל משפחתה נרצחה, עלתה על המוקד והיא לבדה נותרה.

ומה רוצה את כעת? שאלה רבי מרדכי ברוך וברגישות. תשובתה הנחרצת, הפתיעה אף אותו - ברכה! אני רוצה ברכה שאחיה!

לחיות? תמה רבינו, לשם מה לך? תראי כמה טוב לכל בני משפחתך, עכשיו עולים הם לשמי מרום, יושבים בין כל אותם צדיקים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, זכו הם לקדש את שמו יתברך, למות על קידוש שמו. לשם מה לך חיים, הלא מוות כזה על קידוש שמו יתברך יפה עשרת מונים מהחיים...

אך היא בשלה, 'אני רוצה לחיות'. אם כך - אז שתחיי, הפטיר. והיא, קבלה זאת כברכה משמים, צדיק גוזר והקב"ה מקיים. יצאה לדרך, כשהיא הולכת היא בגו זקוף, בגאון, הלא מובטחת היא מרבי מרדכי כי לא יאונה לה רע... כך עשתה את דרכה ולעיניה נגלים מראות זועמה, מלאכי משחית שונאי ישראל מכים, מתעללים, רוצחים ובוזזים כל יהודי הנקרה בדרכם, אך אליה לא יקרבו...

ומיני אז בכל אקציה, בכל פוגרום שהתרגש עליה, עשתה את דרכה בריצה לביתו של שאר בשרה, רבי מרדכי ובכל פעם חזר המקרה על עצמו, חיים היא מבקשת, והוא שואלה לשם מה לך, והיא מתעקשת עד שהוא מפטיר "אז תחיי"... והיא חיה... עד גיל 93...

רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל

סוף סיפור הצלתו של רבינו מהגטו, יש בו בכדי ללמד על גדולתו בשמים ובארץ. בכפר סמוך לגטו התגורר יהודי אשר היה נשוי לגויה רח"ל, ואף הוא עצמו התנהג כגוי לכל דבר וענין. במשך תקופה, הגיע אביו אליו בחלום וציוה עליו לאמור: בגטו ישנו יהודי בשם מרדכי פוגרמנסקי, עליך להצילו וליתן לו מחסה. כך נמשך הדבר מדי לילה, עד שבאחד הלילות גער בו אביו - מדוע אינך מציל את רבי מרדכי? הלה ענה כי אין לו שמץ של מושג מי היהודי, ואיך הוא נראה. אביו בקשו לילך למחרת למקום מסויים בשעה מסויימת, ואת היהודי שיפגוש שם ישאל לשמו. באותו חלום, גם מסר לו אביו, כי במקוה המקומי ישנה מחילה שחפרו היהודים, ודרך שם יבריא את ר' מרדכי לביתו. הלה הגיע למקום בשעה שאמר לו אביו, שם פגש את רבינו שאישר לו כי אכן בו מדובר. הוא הציע לו לבוא לביתו, אך מששמע רבינו כי בבית נמצאת אשה גויה, לא אבה לבוא עמו בשום פנים ואופן. [ע"פ גירסא אחרת, משבא רבינו לבית לא רצה להיכנס מחמת הנ"ל]. היהודי מיהר לשלח את האישה הגויה, אח"כ לקחו למקוה, וכך הבריחו חוץ לגיטו לביתו.

יצאתו של רבינו מרוסיה, אף היא בדרך נס, ונזקפת לפעלו של רא"י וינקלשטיין. הלה, השיג עבור רבינו דרכון מזויף, וכך עשה רבינו את דרכו לרכבת. דא עקא, שהזויף היה גרוע, והתמונה שבדרכון לא תאמה כלל את תואר פני רבינו. שומרי הגבול, שנטלו את הדרכון לידם ניסו למצוא את ה'דמיון' בין מחזיק הדרכון לתמונה המופיעה בו - ונלאו למצוא. הללו, החלו לקלל ולנבל את פיהם, וברוב רוגזם החזירו את הדרכון לרבינו ו'גרשוהו' מעל פניהם, לתוך הרכבת.

בהיידה, ריגה ובאיי

עם יציאתו, עשה תקופה בישיבת 'עץ חיים' בהיידה שבבלגיה. בראשות הישיבה עמד הגאון רבי שרגא פייבל שפירא זצ"ל, מתלמידי ישיבות טלז וקלם. כמנהל רוחני, כיהן הגאון רבי יוסף ביגון זצ"ל הי"ד. שם שימש רבינו כר"מ (לצד רבי שלמה בוימהולץ זצ"ל הי"ד) ומשגיח גם יחד, כאשר עם בואו, חדל הרש"פ להשמיע שיחות מוסר, ויחד מקום זה עבורו. תקופה גם כיהן בראשות ישיבת תומכי תמימים - חב"ד, בריגא.

משם, הגיע רבינו לצרפת, לעיירה הענאוויל, ומשם שם את פעמיו לעיירה בולעי הסמוכה. בבולעי, הרביץ תורה בפני קבוצת פליטים מטלז, ונשא בפניהם שיחות מוסר והתעוררות. תקופה עשה גם באקס לה בן, שם ניהל את בית היתומים, ולאחמ"כ, עבר לעיירה באיי הצרפתית, שם נתמנה כראש ישיבה בישיבת 'שארית הפליטה' שייסד והקים הג"ר אברהם מייזעס זצ"ל. בתקופה זו כבר יצא שמעו בעולם, עד שמרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל מפוניבז', בקשו להצטרף לצוות הר"מים בישיבה אותה הקים בבני ברק. רבינו התלבט בדבר, והציב כתנאי קודם למעשה שורת תנאים, לפיהם אין הוא מחוייב במסירת שיעורים וכד'. משכבר גמלה ההחלטה בלבו לקום ולעלות לבני ברק, כבר לא נתנו מצב בריאותו לכך.

חמש עשרה שעות עיון

רבינו שלט בכל חלקי התורה, ומפי השמועה למדנו כי אף חלק בתורת הנסתר היה לו. העידו בו תלמידיו כי תקופות שלמות לא אחז גמרא בידו, רק הסתובב הלך ושוב, ובידו ספרי הראשונים בלבד. את שיעוריו העמוקים היה מרצה בע"פ גם כן, כאשר הוא פורש כשמלה את כל השיטות בגמ' ובראשונים. ועם זאת, התאונן בפני תלמידיו, שבצעירותו היה בכוחו לעיין כחמש עשרה שעות בדבר אחד, ועתה לא מסוגל הוא לזה. לשאלתם, הבהיר, כי לא מדובר בחיבור מערכות חידושים - שכן את זה היה עושה בשעות טיולו - אלא כונתו להתבוננות בנקודה מסויימת שעות רבות. לא בכדי העיד בו הגאון רבי אברהם דובער כהנא שפירא זצ"ל, בעל ד'בר

בנין הישיבה בטעלז

אברהם, ומי שהיה רבה של קובנא, כי מאתיים שנה לא היה כזה עליו בכלל ישראל.

כח זכרוננו היה כה עצום, עד כי לעתים היה נדמה כי אין הוא 'משתמש' בזכרון כלל ועיקר, אלא הכל עומד כעת לנגד עיניו. כך, מסר הוא שיעור בפני תלמידיו - כשאת יסודו מבסס הוא על דקדוק לשון הר"ן בחולין, אותו ראה - כך העיד - עשרים וחמש שנה קודם. אחד הבחורים קם ופתח את הר"ן בפנים, והעיד לרבינו כי הלשון שציטט - ועליה בנה את יסודו - שונה במקור ד' הר"ן. משנוכח כי האמת עם הבחור, נאנח רבינו באמרו: "החילותי לשכוח".

כה דבוק היה בעיונו בתורה, כך הידפק פעם על דלת ידיו לפנות בוקר וביקש משקה חם להשיב את נפשו. משביקש לברר מה השעה - ושמע, הסביר כי היה שקוע בעיון בספר, וחשב כי כעת זמן קצר לאחר תפילת ערבית. וכשישב בסעודה והפליגו בדברי תורה, ורבינו מבלי משים אכל כחצי הכיכר לחם, ביקש בסוף לברר אם אכל כשיעור הנצרך לברכת המזון. עקב יגיעתו הנוראה בעיון המחשבה, נחלשה בריאותו, והוא הוצרך לסוע לווילנא לדרוש ברופאים ורפואות השייכים לעניני הפסיכולוגיה. ברם, בפגישותיו עם הרופאים, יצאו הם נפעמים; כל רעיון וגישה שהציעו הם בפניו ע"פ תורת הנפש והפסיכולוגיה, היה בוחן בשכלו. והיה, אם מצא הוא לזה מקור נאמן מדברי התורה וחז"ל - הסכים עמם, ואם מצא לזה סתירה מדברי חז"ל, לא היסס לקבוע כי הרעיון מוטעה, וביאר להם את גישת חז"ל האמיתית בנדון. באחד משיחותיהם, הציגו בפניו הרופאים בעיה סבוכה, ואת הפתרון המקובל לה בדרכי הפסיכולוגיה. רבינו ביטל את הרעיון, ותחת זאת העניק להם פתרון חדש ופשוט שבעתיים, המבוסס על דברי גמ' מפורשת במס' נדרים. הללו נדהמו, ובקשו ממנו להעלות את הדברים ע"ג הכתב, ולהפיצם בקהילה העולמית. במשך יומיים הפך רבנו בנדון - אם להסכים, ובכך לקדש ש"ש, או שאין הצר שווה באשר יפלו דברי חז"ל הקדושים בינות לדברי שטות וכפירה, ובסוף הכריע ברוב דעתו לשלילה.

בתקופה זו, נסע ע"פ עצת הרופאים גם לבית אחותו וגיסו בקושט שבליטא בכדי לנוח מעמל עיונו, ושם, בכדי להניח למוחו מעיונו העמוק, קרא בספרי הוגי אומות העולם. יום אחד, שבה אחותו מהשוק עם דג עטוף בנייר עיתון הכתוב בשפה שלא היתה מוכרת לרבינו. לשאלתו, סיפרה, כי מקור נייר זה בשבדיה, שמכרה נייר זה מפסולת עיתוניהם. רבינו שש על מציאה זו, שכן שמע הוא כי בין השבדים יש הוגי מחשבות חשובים, וחפץ עד מאד להבין את שפתם. התיישב איפוא, והחל ללמוד את השפה מתוך גליונות העיתונים, ושוב יכול היה לקרוא בספריהם...

דקדוק ההלכה

מקום קובעת לעצמה, פרשת דקדוקו של רבינו וזהירותו בהלכה. כל ימיו בחן את עצמו ואת הליכותיו, ונזהר על כל קוצו של יו"ד בהלכה והנהגה. סיפרו על דלת אחת בישיבתו שפתיחתה היתה כרוכה בקושי רב, ורבינו, בחושו לאיסור 'סותר' בשבת, לא יצא דרכה בשבת, ויצא דרך החלון. אודות איסור 'בורר' התבטא רבינו, כי מאיסור זה הוא מוטרד כל השבת. לשם כך, הכין מערב שבת את כל מאכליו לשבת ע"ג צלחות מיוחדות, למען לא יטרח בהכנתם בשבת, ויבוא לידי איסור.

כמו"כ, קודם יציאתו לרה"ר בשבת, (ובעיקר בצרפת, שם חשש לרה"ר דאורייתא), בדק ופשפש היטב בכיסיו לבל יהיה שם אפילו גרגר, למען לא יכשל בהוצאה וטלטול, שכן חשש בזה גם ל'חצי שיעור'.

בגיטו, הקפיד לא לשבת על שום כסא, אלא על אבן אותה ייחד לשם כך. את פשר הנהגה זו הסביר, כי היות וחפצי היהודים בגיטו התערבבו זב"ז, חושש הוא שמא עדיין לא נתיאשו הבעלים הימנו, והרי הוא שואל שלא

מדעת החשוב כגולן. (וראה לקמן אודות הפולמוס שהיה בזה בין הת"ח שבגיטו).

חפץ מסויים שלו, שהונח למשך תקופה כסיוע לחלון בביהכ"ס של רבים – הושאר על ידו שם. זאת, עקב חששו מ'מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו'. לפני שהיה מבקש דבר מה מילד, היסס וחכך בדעתו רבות, שכן חשש הוא שאולי אין הסכמת הילד לביצוע בקשתו נובעת מרצון אמיתי כי אם מבושה, והרי הוא נכנס לשאלה של "לא תרדה בו בפרך".

גדול עד מאד היה חששו מאיסור שעטנז. בתקופת שהותו בישיבה ב'אקס לה בן' בצרפת, לא ישן כלל על מיטה מחשש שעטנז, רק שכב על הרצפה כשתחתיו שמיכה קלה אודותיה בירר כי אין נגועה היא בשעטנז. כשנישא לזוגתו ע"ה והעבירו את חפציהם לדירתם ב'ורסאי', נזעק לפתע רבינו ורץ לרכב בו הונחו חפציהם, בהזיזו כי לא ישבו על חבילות הבגדים, שכן שם הוא לב שנקשרו ב' צרורות בגדים זב"ז, ויתכן שיש באלו צמר ובאלו פשתים. ופעם אחרת, כשהיתה פרושה על הרצפה שמיכה להגנה מפני הקור, ותוכ"ד הילוכו התקפלה השמיכה כלפי מעלה על רגלו, נזעק רבינו כנשון נחש שמא יש שם שעטנז.

ומעשה שהיה עמו, בימי החורף היו רגילים האנשים לילך עם כיסוי מגומי על הנעל, כעין מגף קצר נוסף, שמחמם את הרגל ושומר על הנעל, בתוך המגף שהיה עשוי גומי הדביקו לבד שישמור על צורת הנעל ויחמם אותה, כך הלכו ונעלו כל האנשים, אך לרבי מרדכי נתעורר ספק של שעטנז, אמנם אם לבד טוב הוא אז אין חשש כי הלבד כלל אינו נעשה מצמר, אך רבי מרדכי חשש שמא הנ"ל עשוי מלבד פשוט וזול, ואזי זה עשוי מצמר וממילא יש לחשוש גם לחוטי פשתן. קם איפוא וגירד את כל הלבד שישנו בפנים. כך, נותר כשבידו רק גומי שאיבד את צורתו, אך בלא חשש שעטנז. עם זה הלך, לא היה בזה חמום מירבי, גם לא נוחות, אך גם לא סרך שעטנז...

משום כך, גם הכובע שלראשו לא הלם את מידתו. זאת, מחמת שהכובעים עשויים היו צמר, והתוית מחוברת אליהם בחוט שחשש רבנו אולי עשוי הוא מפשתן. בבואו לחנות למדוד כובע, הסיר את התוית מהכובע, אך משנוכח כי הכובע אינו הולמו כבר לא יכול היה להשיב את הכובע נטול התוית, ונשאר עם כובע זה בידו.

'מחלוקת' בגטו

ועוד בחששו משעטנז: בגטו, הוקמה עבור הנערים מסגרת ישיבת "תפארת בחורים". בראש החבורה עמד הג"ר שמואל מארוק, בשעות הצהריים היו שומעים שיעור מהגאון רבי אפרים אשרי, ואחר הצהריים היו שומעים שיעור של שעתיים וחצי מהגאון רבי שמואל מארוק. בשבת, שלא היו עובדים, היו הנערים זוכים לשבת על התורה משך כל היום, ולשמוע דרשות בפרשת שבוע מפי הרבנים הגאונים הנ"ל.

באחת הפעמים בעת לומדם בשבת קודש, נכנס אחד הבחורים ואמר שרבי מרדכי רץ ברחובות הגטו כשמעילו על ידיו. כפי הנראה, התעורר לו חשש שעטנז במעיל, ולכן רץ כשהמעיל על ידיו ואינו מורידו – מחמת שלא היה עירוב ברחובות הגטו. (הגרמנים ימ"ש טענו שהחוט של העירוב הוא חוט שדרכו מעבירים מידע לאוייב, ובאמתלה זו הורידו את העירוב). רבי מרדכי, שהיה אדם חלוש מטבעו, בקור של 22 מעלות מתחת לאפס, מסתובב ברחובות הגטו ללא מעיל... מיד יצאו בני הישיבה לרוץ אחריו, הקיפו אותו, ואחד התלמידים תפס את המעיל, כששאר חבריו משמשים כמחיצה בכדי שלא תהיה 'הנחה', וכך רצו לבית הסמוך. משנכנסו, ראו שגם שם אי אפשר להוריד את המעיל – שכן מאחר והסלון שימש כרשות לכל החדרים הפתוחים אליו, לא יכל לשמש כרשות להניח שם המעיל. כך, תרו הנערים עד שמצאו חדר שאפשר יהיה להניחו שם עד מוצ"ש.

אפס, לביתניים, כאמור, לא היה לרבינו מעיל. ניגש אליו רבי שראגא פייבל גיברלטר זצ"ל, שהיו לו ב' מעילים והציע לו מעיל. אך רבינו סרב; ראשית, רצה לדעת אם המעיל הגיע מכסף כשר. שכן, פולמוס התנהל אז בגטו אודות כספי הנספים הקדושים. הגרש"פ גיברלטר אחז כי כל המושג של רכוש פרטי פוקע בגטו, ובזמן זה לאף אחד אין בעלות ממונית. ובאמת, כאשר אחר המלחמה באו לגרש"פ יהודים להחזיר ממון שהיו חבים לו מלפני המלחמה, מיאן לקבל את כספם, באומרו שבגטו הופקעה בעלות הכל, וממילא כל השעבודים שהיו כלפיו פקעו. ה'דבר אברהם' עצמו ועוד מגדולי ישראל טענו כי בכל מקרה כספם של הקדושים שעלו על המוקד דינו כזוטו של ים ולפיכך אין דיני ירושה חלים עליהם. ברם שונה מכולם היה רבי מרדכי, הוא, שכל חייו הקפיד על כסף כשר, לא שינה את התנהגותו גם כאן בתוככי הגטו, והחמיר על עצמו שלא להנות מכספי הנספים.

בשל כך, לא הסכים לקחת את מעילו של הגרש"פ, לפני שהבטיחו נאמנה כי המעיל הוא מכספו ורכושו שעוד לפני המלחמה, או אז נאות לקבלו הימנו. כחלק משיטתו זו, הקפיד שכל האוכל הנכנס לפיו יהיה ממומן שמלפני המלחמה. וכך, יהודי שהיה דואג למאכלו והיה שם לו ארוחתו מדי יום, כשהיה מוסיף לשולחן ביצה, היה מוותר עליה פתק בכתב ידו ובו נאמר "נקנה מכסף שלפני המלחמה".

'פרוטה לא תישאר'

ועוד מהגרש"פ: בזמן שהרוסים שלטו בקובנה והמחירים עלו והאמירו. הגרש"פ גיברלטר, כמו יהודים רבים, המיר את כל ממונו לכסף וזהב, לדברים שיוכלו להיות 'עובר לסוחר'. באחד הימים נפגש הוא עם רבינו, וזה אמר לו כממתיק סוד: קח את כל הרכוש שברשותך וחלק אותו לתלמידי החכמים העניים שבסלבדוקא. הגרש"פ לא ירד לסוף דעתו; אם אתן להם את כל רכושי – שאל, מה ישאר לי להחיות בימי המלחמה את נפשות ילדי ובני משפחתי? אך רבינו בשלו – חלק לת"ח את כל רכושך, ממילא עוד מעט פרוטה לא תישאר מהכל. סתם ולא פירש.

עברו ימים מספר והגרמנים השתלטו על קובנה, והקול יצא על ידם: כל יהודי שלא יביא את כל רכושו מסתכן הוא בהריגה; ולא רק שלו ושל בני משפחתו, אלא של כל היהודים הנמצאים בבתים הסובבים אותו. הגרש"פ, שכזכור היה בעל נכסים, ניגש לבעל ה'דברי יחזקאל' לשאול בעצתו, וכך הרצה את קושייתו: אם הדבר היה תלוי בי, לא הייתי נותן את הממון, אלא ממשיך להחביאו. שכן היות והדבר אצלי בגדר ספק השקול – אם אתן ספק אמות עם בני ביתי ממוות ברעב, ואם לא אתן ספק יתפסו את כל רכושי ויהרגו אותי ואת בני משפחתי. ואם כן, בספק השקול שב ואל תעשה עדיף. שהרי שוא"ת פירושו שכאשר ברור מה יש לעשות ע"פ ההלכה כך עושים, אך כאשר לא ברור, אזי יש מנהיג לבירה והוא ינהג כפי שצריך. ברם כעת, שטח הגרש"פ את ספיקו, אחר שהוציאו קול שיהרגו לא רק את בני המשפחה אלא גם את הסובבים, אזי זו כבר שאלה של 'רודף', כי אני מעמיד את שכני בסכנה, ועל כן חפץ אני לדעת אם יש לי דין רודף ומוטלת עלי החובה לתת על כל רכושי.

ה'דברי יחזקאל' שקע במוחשבתו ואז הכריע – לא הכריע: "דין זה הוא מדיני נפשות שעבורו צריכים סנהדרין, צריכים לילך אצל לשכת הגזית". החלו הוא ובעל ה"דבר אברהם" שהתגוררו יחדיו באותו חדרון, לפלפל ולדון, והסיקו כי לדעתם יש למסור את הממון. הגרש"פ, בשומעו את דבריהם, נענה ואמר: עבורי אתם הינכם לשכת הגזית ואעשה כדבריכם. וכך הלך למסור את ממונו, לשם מצוה שמיעה בקול חכמים.

או אז נתבהרו לו דברי רבי מרדכי 'עוד מעט פרוטה לא תישאר מהכל'... ומעשה, וחשקה נפשם של מספר תלמידים בישיבתו לצאת ולשוט ע"ג ספינה בנהר, לפוש ולהחליף כח. הם ביקשו את רבינו שיאות להצטרף

רבי אברהם כהנא שפירא זצ"ל
בעל 'דבר אברהם'

עימם. רבינו נאות לכך, אך תיקף חזר בו שכן טרם עלה בידו בירור ההלכה אם בשיט מחוייבים ב'תפלת הדרך', ולכן נמנע מכך.

כשהשיג מעט סוכר היה שמו בשקית ותולה אותו על מסמר בתקרה, כך שלא יוכלו לעלות לשם תולעים ונמלים. כך נהג גם עם השולחן; את רגליו השקיע בכוסות עם מים, כדי שנמלים ושאר חרקים לא יוכלו להגיע לאוכל המונח עליו.

על גודל הקפדתו בהלכה, יעיד המעשה הבא: אחד מבני ישיבתו שנכנס למצוות, נתבקש בקשה לא שגרתית ע"י רבינו: הוא ביקש ממנו רשות להניח את התפילין החדשות שלו כל יום בברכה. התלמיד, כמובן, נעתר, וכך, מדי יום לאחרי התפילה, ניגש התלמיד לרבינו, פושט את תפיליו ונותן לרבינו, הממהר להניחן בברכה. לא ירד התלמיד לפשר הבקשה הלא שגרתית, עד שהוברר לו יום אחד, כי את תפילין אלו עשה הגאון בעל 'כף החיים' זצוק"ל, ורבינו, שזיהה על התפילין את ההידור שבהם נעשו, ביקש לזכות להניחן מדי יום.

וכשם שהקפיד על עצמו במילי דשמיא, כן הקפיד ודקדק בכבוד הבריות. וסיפר חד מתלמידיו, שבשיעורו שמסר בענין עבד כנעני במס' קידושין, הזכיר רבינו ב' סברות, והעיד כי ב' סברות אלו שמע מפי מרן הגר"א וסרמן והגר"א קוטלר, ששטחו בפניו כ"א את סברתו ובקשוהו להכריע. בפניהם לא הכריע רבינו, אך משעזב א' מהם את המקום, נימק רבינו את דעתו והכריע שלא כדבריו.

גם בתלמידיו נהג כבוד, ונזהר מבדל של פגיעה בכבודם. כשתלמיד ניסה את כוחו בביאור דברי הגמ' ולא עלתה בידו, היה רבינו אומר לו: אכן, כדברך סברה הגמ' בהוא אמינא. למסקנא, השתנו הדברים וסברתם. תלמיד אחר, שדפק פעם על דלת רבינו לצורך כלשהו, נענה מפי הרבנית כי רבינו לא יכול לגשת. אלא שמהחדר הסמוך נשמע קול רבינו המצוה לרבנית לספר בפרוטרוט מדוע אינו יכול לגשת - למען לא ירגיש הבחור שהוא מנסה 'להתחמק' ממנו; קרע נפער במכנסיו, והרבנית עסוקה כעת בתפירתן, כך שממילא אינו יכול לגשת.

נישואיו

בשנותיו האחרונות, ידע רבינו כאב וחולי, ונערה צדקת מבנות המקום זכתה לדאוג לעניניו ולשמשו במסירות. עם הזמן, הכירה הנערה בגדלותו של רבינו, וביקשה להינשא לו. היא טענה, כי על אף מצבו הבריאותי הרעוע של רבינו, מוכנה היא להיות אשתו, ולזכות להיות לעזר כנגדו. קודם השידוך, מחשש ל'קידושי טעות', מנה רבינו בפניה את כל תחלואיו ומחלותיו (ביניהם ציין את העובדה כי ע"פ הטבע לא יוכל לזכות לז"ש"ק), ועוד הוסיף לומר לה "ובכלל, הנני אדם קשה". היא הסכימה להינשא לו, ואך זאת בקשה הימנו, כי ברכה שתזכה לחיות עמו שנה אחת. רבינו נאות לזה ובירכה, וביום ר"ח אדר תש"ט, נישא רבינו לרעייתו ע"ה. וכאשר גזר אומר כן קם ויהי; שנה לאחמ"כ, בר"ח אדר תש"י נטמן רבינו בבית החיים בבני ברק.

שעה קלה קודם החופה, נתעוררו הת"ח וגדולי התורה שבאו לשמוח עמו לשאלה הלכתית, ורבינו - החתן גופא, נצטרף אליהם והחל נושא ונותן עימם כמו"מ של הלכה בעזו וגבורה. בסעודת הנישואין, לפליאת הכל, נשא משא עמוק וארוך בו ביאר את חורבן העולם בו קיימת פוליטיקה בלא התורה. אח"כ ביאר, כי בסעודה ישב אחד מראשי הג'וינט אשר היה לו ויכוח עמו בזה, וחשוב היה לו להשמייע את דעתו בענין, אפילו בשעה כה נכבדה כשעת נישואיו.

בימי ה'שבע ברכות', ביקש רבינו מחילה מאשתו, ופנה ללמוד כמה שעות. הוא נימק זאת בכך שאם האשה מוחלת א"כ שפיר דמי, ואילו מצד חיוב השמחה שלו - הלא "פיקודי ה' ישרים משמחי לב", ועבורו אין שמחה גדולה מזו.

בראשית שנת תש"י החומר מצבו, והוא הועבר לבי"ח בפריז, שם הועלה חשש כי לוקה הוא בשחפת. משם, הועבר רבינו לשווייץ, ע"י הגב' רחה שטרנבוך ע"ה, שם נקבע כי בקרבו מקננת ל"ע מחלה ממארת. אגב, אודות מרת שטרנבוך מסופר, כי פעם התבטא רבינו בפניה כי יכול הוא להכיר את האדם ע"י הבטה בפניו. שאלה מרת שטרנבוך את רבינו מה יוכל לומר לה אודותיה. למרבה הפלא, השיב לה רבינו כי מעולם לא הביט בפניה! (ע"פ אחת הגירסאות, המעשה הנ"ל עם מרת שטרנבוך וחכמת הפרצוף סופר גם על רעיית רבינו ע"ה, שכאשר הובאה בפניו הצעת השידוך אמר כי מעולם לא הביט בפניה).

'הבא עלי עוד יסורים!'

או אז, התגלה רבינו ביתר שאת במלוא הדרו וחוסנו. יסורים נוראיים סבל, וקיבלם עליו באהבה. כששאלוהו לשלומו, ענה: "היסורים של איוב היו יותר מהיסורים שלי, וזה ודאי, רק שעד עכשיו לא ידעתי מה הם יסורים". כך גם, כשהוצרך לעבור ניתוח מסובך, ביקש לערוך ללא הרדמה, בנמקו כי אם נגזר על האדם יסורים, אל לו להשתדל ליפטר מהם. הוא הוסיף והתבטא: "ישנם בעלי יסורים, אך אני כולי הנני היסורים גופא". כשתכפו עליו יסוריו, וכבר נתעוור בעיניו רח"ל ורצו לתת לו 'מורפיום' לשיכוך כאבים, אמר: "אינני רוצה מורפיום, רק ירבה עלי הקב"ה יסורים עד שאשלם כל חוב שלי על עוונותי, ואבוא לעוה"ב נקי לגמרי". עוד שמעו את שפתיו לוחשות: "רבש"ע, אני רוצה לחיות עוד, ורוצה עוד יסורים. שכן אם נשאר אפילו חטא אחד שטרם תיקנתי בחיי, אני מבקש ממך - הבא עלי עוד יסורים, למען אצא מהעוה"ז נקי וממורק לחלוטין".

בתקופה זו גם נתקשה מאגמרא מפורשת על חידוש שחידש בעבר, אך התבטא כי ברור לו שבשעה שכתב את חידושו זה ידע מגמ' זו ומהקושי שבה, ורק משום חולשתו כעת לא מסוגל להיזכר הוא בתירוץ. הוא הוסיף וסיפר מהנודע ביהודה שאירע לו כזאת בזקנותו, ולא חזר בו מחמת שברי היה לו שידע מהקושיא, ועתה איננו זוכר יישובה לרגלי זקנותו. הוא הבהיר, כי אין הוא מדמה עצמו לנודע ביהודה, רק כ"כ סבל הוא בשואה, ואינו יכול להתרכז עתה בסברא לתרץ את הקושיא.

כחלק מהמחלה האיזומה, שותקו כל איבריו, אך מוחו נשאר צלול ובריא. במוצש"ק אור לכ"ה שבט, נסתלק רבינו לבית עולמו, והוא בן מ"ו שנים. ארונו הועלה לארץ ישראל, שם נערכה הלווייתו בר"ח אדר, ונטמן בבית החיים זכרון מאיר בבני ברק, לצד שאר גדולי התורה.

במהלך הלווייתו, נצפה מרן החזו"א מלווה את המיטה מפתח ביתו עד בית החיים, כשהוא ממרר בבכי שלא כהרגלו. הוא אף הורה, שבעריכת ה'טהרה' אל יורידהו למימי המקוה באמצעות רצועות כמקובל בד"כ, אלא יטבילוהו ביד, מפני כבוד התורה.

על גודל הערכת ה'חזון איש' אליו, ילמד גם המעשה הבא: לאחר פטירתו של רבינו, הגיעה רעייתו ע"ה לחזו"א בדבר שאלה הלכתית סבוכה. משנכנסה האשה למעונו, ביקש לברר מי היא. משנודע לו כי באלמנת רבינו מדובר, קם מלוא קומתו לכבודה, ולא ישב במקומו עד שתפסה גם היא את מקומה.

תם ולא נשלם, מסכת חיים שכולה תורה ואהבתה, חיי צער ויסורים של אהבה. חיים של ענק הענקים, סולם מוצב ארצה וראשו בשמי שמיא.

תקותנו, שגם אם להקיף את דמות רבינו לא הצלחנו, מ"מ אספקלריא לדמותו הבאנו, למען ידעו דור אחרון, על ענקי רוח ואדירי תורה ויראה שחיו בינותינו. בדרכם נלך, ומהם ניקח אורח מוסר, לילך בדרך מלכו של עולם.

סולנו יעקב

מקבץ עובדות וסיפורי מופת מדרכו העולה בית א-ל

של הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מתוך הספר "סולם יעקב" ליום השנה השלישי - כז שבט תשע"ז

תורה

מספר תלמידו: "פעם היה אירוע גדול של סיום לימוד הדף היומי. הרבה רבנים מכובדים הוזמנו לאחד האצטדיונים, ואלפי אנשים הגיעו וישבו בקהל. שודר שם סרט על הקהל המגוון של הלומדים, שזכו ללמוד ולסיים את כל הש"ס. ראו שם את משה העורך דין, את דוד הבנקאי, ובסוף המצלמה הגיעה אל ניסים, שמנהל דוכן למכירת חמוצים. ראו אותו עובד בדוכן, ואז המראיין בסרט שאל אותו: ניסים, מה יש לך להגיד על הדף היומי? ניסים הרים את הראש מהחמוצים ואמר בקול גדול: אחלה! בשלב הזה כל האולם צחק, פשוט התגלגל מצחוק. זו באמת הייתה סיטואציה מאוד משעשעת. אבל ממש באותן שניות, אחד הנוכחים ראה שהרב בוכה. הוא ניסה להסתיר זאת, אבל דמעות זלגו מעיניו. כולם צוחקים והוא דומע.

בסוף האירוע כולם התפזרו, וביציאה אותו אדם אמר לרב: אני לא יכול שלא לשאול, למה הרב בכה ככה? הרב אמר לו: למה בכיתי? כי ניסים מהחמוצים סיים את הש"ס! זה היה המבט שלו".

רבות סופר על רגישותו הרבה של הרב ללימוד ועל רגישותו הרבה לזולת. אבל הרגישות המיוחדת הזאת, מתברר, התפשטה עד לחפצים, חפצי קודש. "באחת הפעמים כשסיימנו איזו סוגיה בלימוד הקבוע שלנו", מספר הרב קלוגמן, "השעה כבר הייתה מאוחרת מהרגיל והבחנתי בעייפות על פניו של

הרב. חשבתי שאין צורך לפתוח את כל הספרים שהוצאנו, הרי למדנו כבר הרבה. אבל הרב חשב אחרת: תראה, הוא אמר, הוצאנו את הספר הזה ללמוד בו ולבסוף כלל לא השתמשנו בו. לא נבזה את הספר. בואו נפתח אותו, נלמד כמה דקות ורק אחר כך נסיים".

מספר הרב אברהם גרינבוים: הסיפורים עליו הם לא סתם סיפורים, הם סיפורים שראויים לניתוח, למחשבה. היה אצלנו ביישיבת נהורא נער שהגיע מרקע לא דתי. הוא התקשה בלימודים. בערבים הייתי שומע אותו מדבר בטלפון דקות ארוכות עם מישהו שהיה מסביר לו את הגמרא שלמדנו באותו יום. יום אחד גיליתי, לא יאומן, שזה הרב אדלשטיין. הנער לא הבין שהוא מתקשר לאחד מגדולי הדור, הוא חשב שזה מישהו דתי מהשכונה, אחד מבית הכנסת, שאפשר לשאול אותו קצת שאלות. הרב נתן לו את מלוא תשומת הלב, המון אהבה, והוא סיים אצלנו בהצטיינות. לא אשכח אותו הולך עם טלפון סלולרי ועובד על שיעורי הבית עם הרב אדלשטיין בצד השני של הקו...".

התוכנית המקורית של הרב הייתה ללמוד וללמד בישיבה. אחרי שמונה לרבה של רמת השרון, שאל את החזן איש מה יהיה כעת על לימוד התורה שלו. "תפתח ישיבה", הוא ענה לו, והרב החדש אכן הקים במושבה הצעירה את ישיבת השרון. החזן איש עקב מקרוב אחרי הישיבה ופסק שיש ללמוד בה בעברית ("עבור בחורים מעדות המזרח ועבור אשכנזים רבים שאינם יודעים אידיש. בדור הזה צריך ללמד בעברית"). הוא גם דאג להקים מכספו צירף נוסף לישיבה, שזכה לכינוי "הצירף של החזן איש" עיתון "מעריב" דיווח אז בהתרגשות: "נחנכה ישיבת השרון. החלה בשלושה תלמידים וכיום הגיעו לכדי מאה, ותוכנית הלימודים כוללת לימודי קודש וחולין. התלמידים הם דוגמה חיה של מיוזג גליונות מעשרות ארצות. לומדים כאן

מרחן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי שליט"א מקבל את הספר "סולם יעקב" מהמור"ל - נכדו של הגר"י זצ"ל

תלמידים מקריית שמונה, מירושלים, תל אביב, מיישובי השרון ואפילו מן הנגב". בשנת תשי"ג נולד בנו בכורו של הרב, רבי מרדכי שמואל, לברית המילה טרח החזון איש והגיע לרמת השרון, לשמש כסנדק. באותו ביקור בחן החזון"א את תלמידי ישיבת השרון ובירך אותם. אז גם צולמה אחת התמונות המפורסמות ביותר שלו, יושב ומחזיק במקל הליכה, עם ספר לפניו. כאשר הרב היה מלמד את פרשת ויגש, נהג לספר איך יהודה ירד למצרים כדי לדאוג קודם כל ללימוד תורה: "עוד לפני שהייתה ליעקב אבינו דירה לגור בה, לפני שהייתה לו מיטה לישון עליה - הוא הבטיח שיהיה לו בית תלמוד. לימוד התורה הוא הבסיס. בארצות בהן התרופף הלימוד הייתה ההתבוללות קשה ביותר. אנשים אמרו לעצמם: טוב, אז הילדים לא ילמדו תורה, אבל לפחות יניחו תפילין וישמרו שבת. זה לא התקיים בלי לימוד. לכן הפעולה הראשונה ברמת השרון הייתה הקמת הישיבה".

עשרות שנים אחר כך היה הרב מתרפק רבות על התקופה ההיא, וכך סיפר על הלימוד שלו עם רבי חיים פרידלנדר, "היו אלו שבע שנים של חברותא קסומה, הוא היה מיוצאי אשכנז, בא מגרמניה, 'יקה', ולכן הייתה לו תכונה של דייקנות ושמירה על סדרים. הרי הקב"ה פיזר את עם ישראל בכל ארצות העולם כדי ללקט את ניצוצות הקדושה שבהן, וללמוד מכל אומה את הדברים הטובים שבה. לר' חיים הייתה את התכונה של ה'יקה' בצורה טובה. אני הייתי נרדם ומתנמנם לעיתים על הסטנדר, אבל אני לא זוכר פעם אחת שהוא נרדם. קרה שישבתי בארוחת ערב וכבר בירכתי ברכת המזון, ופתאום הוא הגיע מאיזה מקום. אמרתי לו שיטול ידיים ויאכל, והוא ענה: אם אוכל עכשיו, לא נספיק להתחיל את החברותא בזמן, וזמן זה זמן. אז הוא שתה רק כוס קפה כדי להספיק ללמוד איתי בתשע וחמישה, כמו שקבענו. ככה למדנו הרבה מסכתות. הייתה תקופה שבה למדנו בשבת בבוקר לפני התפילה. הוא הציע ואני הסכמתי, אבל אמרתי: מי יעיר אותי? הוא אמר: אני אעיר אותך. ישנתי אז בביתו של הרב ליפקוביץ, והוא היה מגיע ודופק על התריסים כדי להעיר אותי שעה לפני התפילה. מי העיר אותנו, אינני יודע".

ישיבת פוניבז'

שני האחים, גרשון ויעקב, היו בין קומץ התלמידים הראשונים בישיבה ששכנה אז בבית הכנסת "הליגמן" שבבני ברק. את תפילת שחרית היו מתפללים בבית מדרש קטן, יחד עם קבוצה מ"ילדי טהרן" שניצלו מהשואה ועלו ארצה. אחר כך היו הולכים ללמוד בבית הכנסת. כיוון שהתפשטה השמועה על כך שהרב אדלשטיין שולח את ילדיו למיזם החינוכי החדש - היה קל יותר לצרף חלוצים נוספים. כך למשל רבי שמואל חיים קלרמן שלח את בנו אורי (לימים רבי אורי קלרמן, מראשי ישיבת כפר חסידים) ורבי משה פרידלנדר שלח את בנו חיים (לימים המשגיח הרב חיים פרידלנדר). רבי נחום מאיר קרליץ רב בית הכנסת "הליגמן", צירף ללימוד את שני בניו, בניו, תנחום ונסים (לימים רבי נסים קרליץ, מגדולי הפוסקים). כעבור כמה חודשים הצטרף גם יששכר מאיר (לימים מייסד וראש ישיבת הנגב). כעבור שנה כבר למדו בישיבה כשבעים תלמידים. הבחורים ישנו סביב בית הכנסת, בחדרים שכורים. שני האחים הצעירים השתכנו בבית

של מי שהפך בהמשך לאחד ממנהיגי עולם התורה, רבי מיכל יהודה ליפקוביץ. "מצד אחד הוא היה לומד בהתמדה בלילות במסירות ובעמל רב", סיפר הרב, "אך מצד שני הוא היה מקפיד תמיד ללמוד בשקט, כדי שלא נתעורר".

נכנסנו לשוחח עם רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' אודות רבי יעקב, ושאלנו כיצד משלבים בין תורה לבין חסד? בין למדנות והעמקה לבין הארת פנים לכל פונה? השיב לנו הגרב"ד "הוא היה מתמיד עצום מגיל צעיר. כבחור בישיבה אני זוכר איך ייקר כל שנייה. זמנו היה יקר מאוד, ואני יודע בבירור שזה רק בגלל הלימוד תורה שלו. הוא לא ראה טעם בשום דבר אחר בחיים. ובכל זאת, אני זוכר שהגיע לישיבה בחור חדש מקפריסין. בחור פשוט שלא בדיוק ממתנים בתור כדי לקבוע איתו חברותא... ר' יעקב ישב ולמד איתו בקביעות בספר 'שב שמעתא', ספר שרובו ככולו עוסק בסוגיות הסבוכות ביותר בתלמוד. פתאום התברר שיש לר' יעקב את כל הזמן שבעולם. איך זה ייתכן? ובכן, להתייחס יפה לבחור חדש שלא מתמצא בסוגיות - זה היה אצלו תורה. זה חלק מהתורה. לכן הוא זכה לגדלות כזאת. משה רבנו זכה להיות מנהיג ישראל כי כשהיה רועה צאן לקח על כתפו גדי שהיה צמא. הרב היה כזה טוב, נתן לכולם את זמנו. על מסירות נפש כזאת זוכים לגדולה, להנהגה".

מצב התקופה

על הדור המיוחד שבו אנו חיים, אמר פעם הרב: "אנחנו חיים בתקופה שבה התורה חוזרת לישראל. צריך לדעת שלגלות עצמה יש תפקיד של תיקון. התורה ולומדיה ניידיים, ובכל מקום על פני הגלובוס שעם ישראל לומד בו תורה - יש בזה תיקון. בכל דור היו מרכזי תורה גדולים, ובכל פעם שיהודים עברו למקום חדש, עברו מרכזי התורה איתם. כשגלתה תורה מבבל ונחרבו ישיבותיה, גלינו לשלושה מקומות: תוניסיה-ג'רבה, ספרד וגרמניה. רבנו חננאל פתח גם מרכז תורה גדול באיטליה. בגירוש ספרד עבר מרכז התורה לסלוניקי ולשאר מדינות הבלקן, ומגרמניה - לפולין ולליטא. כשר' חיים מוולוז'ין פתח את ישיבת וולוז'ין הוא שמע שיש כבר עשרה יהודים באמריקה והתבטא שזה עוד יהיה מרכז תורה גדול. לצערינו, רבים עזבו שם את היהדות. הניסיונות שם היו גדולים, אבל בדורנו נתקיימה שם התחזית של ר' חיים מוולוז'ין ויש שם תורה. החפץ חיים אמר שבסופו של דבר מרכז התורה יחזור שוב לארץ ישראל, והרב כהנמן אמר שזה אכן קורה בדור שלנו. אפשר ממש לראות איך מרכז התורה חוזר לארץ ישראל. אנחנו זוכים לחיות בתקופה שבה התורה חוזרת לכאן".

חסד

היחס של הרב לשמחות של אחרים היה יוצא דופן. הוא התייחס ברצינות לכל הזמנה. אחד מעוזריו סיפר לנו: "כל לילה, אחרי יום עמוס מאוד, הוא היה נוסע מאירוע לאירוע, משמחה לשמחה. אני זוכר ערב אחד שבו היו לו לפחות שתי חתונות, שתי בר מצוות ושני אירוסין, חלק בירושלים וחלק באזור המרכז. אמרתי לו שזו בטח טרחה גדולה בשבילך, והוא ענה: אני רואה שאם אני מגיע זה מאוד משמח את בעלי השמחה, משום מה... אז איך אני יכול לא לשמח אותם? הרב יעקב מועלם מרמת השרון מספר: "הייתי מגיע אליו בשעות מאוחרות, ואחרי שהסתיימה הפגישה, הרב עוד היה אומר: צריך לנסוע להגיד מזל טוב. כמה שזה מחייב אותנו" בשנים האחרונות, כשכבר חש חולשה, ניסו להניא אותו מלכת לאירועים, אך אם הוא חשב שנוכחותו חשובה הוא לא היסס. פעם הגיע לאולם שמחות שנמצא בקומה השלישית, בבנין שבו אין מעלית. העוזר הציע שבעלי השמחה ירדו אליו למטה, אבל הרב התעקש. הוא עלה, התיישב באמצע הדרך על כיסא כדי לנוח, ואז המשיך לטפס במדרגות והגיע עד לאולם, לשמח חתן וכלה. כשהמזב הבריאותי כבר מנע זאת ממנו, הסכים לוותר רק אם ידע שיש שליח מיוחד שהולך לאירוע בשמו. לרוב הוא שלח את בנו, ולבקשתו הם היו צריכים לגשת לחתן או לכלה ולומר שהרב שלח

אותם אישית למסור מזל טוב בשמו". השמחות של תושבי רמת השרון היו חשובות במיוחד עבורו" מספר אחד מבני הבית "הוא הרגיש כמו אבא שלהם, וכך גם כלפי התלמידים מיישיבת השרון. לפעמים הוא הלך לבר מצווה של בן של מישהו שלמד אצלו לפני שלושים שנה, או של אנשים שלמייט הבנתי היו בהחלט במעגל השלישי או הרביעי. היום כשאני משחזר וחושב על זה, הוא פשוט אהב אותם. לא היו אצלו 'מעגלים', הוא באמת השתדל לראות את כולם במעגל אחד".

מספר הבן רבי מרדכי: "כידוע, אבא היה גם דיין. לא פעם הוא שלח אותי לשליחויות מיוחדות, אחרי דיונים בבית הדין. בבית הדין הוא דן דין תורה, כדיין, וחייב אנשים לשלם סכומים, כפי שמתחייב. אבל הוא ידע שאין להם מאיפה לשלם, ולכן הוא עצמו שלח אליהם את הסכום, כדי שיוכלו לקיים את פסק הדין. זה היה שילוב מדהים בין דין לבין חסד. הדין הוא כפי שצריך, אבל אחריו הדין מפעיל גם את מידת החסד".

רבי יצחק זילברשטיין, רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק, סיפר בתום ימי השבעה: "בצעירותי למדתי בישיבת סלבודקה. רבי יחזקאל אברמסקי,

אחד מראשי הישיבה, נכנס יום אחד לבית המדרש ואמר לנו: כל אחד ואחד חייב לתת מזמנו פעם בשבוע לעולים החדשים, להכניס בהם חיים, להוסיף בהם חיות. אני הקטן ניגשתי לרב אברמסקי ואמרתי: אני מתנדב, לאן אני הולך? הוא ענה לי: לך לרב יעקב אדלשטיין, לרמת השרון, הוא מוסיף חיים ולשם אתה הולך. באתי אליו והוא אמר לי: יש שני בתי כנסת של עולי עיראק. תתחיל ללמוד איתם הלכות שבת. כך התחלתי שם קביעות בכל יום חמישי, ואז ראיתי איזו אהבה העולים חשו כלפיו, כמה כבוד, כמה אמונה, כמה דרך ארץ. הם נדבקו אליו כמו מגנט. ראיתי בדיוק את מה שהרב אברמסקי אמר: הוא מוסיף חיים. אני חושב שהוא היה ממש 'מחיה מתים'. אנשים הגיעו אליו מיוזמים, לפעמים על סף טירוף, והוא הכניס בהם אמונה וביטחון. ראיתי אדם נכנס אליו אחרי חצות הלילה בעיניים דומעות, ויוצא בפנים מאושרות".

רבי יצחק אזרחי מראשי ישיבת מיר, הטיב להגדיר את הרב בארבע מילים: "לא היה אצלו ספאסט נישט". ספאסט נישט משמעו באידיש - לא מתאים, לא מקובל, לא מספיק מכובד והולם. הסביר הרב אזרחי "הרב היה נקי לגמרי מחשבונות של 'מה יגידו'. מה שצריך לעשות - עושים. לכן הוא הכין את צרכי השבת, לכן סחב כיסא לשולחן השבת או טיפס להביא משהו, בלי שום גינונים. גם בלימוד לא היה אצלו ספאסט נישט. בשיעורים שלו לקהל הרחב הוא היה לפעמים מבאר את הפסוקים בפשטות, ברמה הראשונית ביותר, עם משלים וסיפורים. בגיל תשעים הוא יכול היה להסביר רעיון בסיסי של רש"י לאנשים. למה? פשוט כי זה מה שצריך. ואיפה מצאנו ראש ישיבה שמוסר שיעורים בנביאים ובכתובים, כפי שנהג בישיבת השרון? זה הרי לא מקובל". הנכדים הוסיפו וסיפרו שכמה פעמים שמענו אותו מייעץ כך גם לפונים אליו: כשיש מצב שבו צריך לעשות משהו - עושים אותו כי כך צריך, בלי חשבונות של "זה לא התפקיד שלי" או "זה לא מתאים למעמד".

אחיו, רבי שלמה אדלשטיין, אמר בקהילת נאות יוסף בסיום השלושים "הרב אף פעם לא עסק בקירוב רחוקים, הוא לא נתן הרצאות בניסיון להוכיח שיש בורא עולם. הוא נתן דבר אחד - את חוס ליבו. את כל אהבת ישראל שלו. אהבת ישראל אמיתית, לא מזויפת. וכל אחד הרגיש את זה. זה נקרא 'אוהב את הבריות', וממילא מתקיים החצי השני של המשפט 'ומקרבן לתורה'. זה פועל יוצא של אהבת הבריות. אם רוצים למלא חביות קטנות מחבית גדולה, אפשר למזוג ולמלא את החביות הקטנות מתוך החבית הגדולה, אבל אם החבית הגדולה עולה על גדותיה ונשפכת החוצה - כל החביות הקטנות יתמלאו מאליהן. זה היה הרב, כל כך מלא וגדוש מרעף ומשפיע, וכולם מתמלאים".

מרן ראש הישיבה הנאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א מקבל את הספר "סולם יעקב"

רבני בית המדרש 'הילכתא' בבית מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א

קמפיין 'הגרלה כהלכה'

כעת, לרגל הרחבת הפעילות שעל ידי בית המדרש 'הילכתא', בהדפסת גיליונות 'עומק הפשט' ביותר מ-12,000 עותקים כל שבוע, והביקוש הגדול בקרב ציבור שוחרי התורה להגדיל את מערך ההפצה של הגיליון, הגדלת שעות המענה בבית הוראה, הוספת 'שיעורי הלכה' מפי הרבנים הגאונים שליט"א, 'חוברות הדרכה' לנושאים הלכתיים רבים, ועוד, כך גם ישנם תוכניות רבות להרחבת וביסוס המפעל, לתועלת וזיכוי הרבים ללומדי התורה שבכל אתר ואתר, אולם אין הקומץ משביע את הארי, ועל כן מפעל 'הילכתא' יוצא בקמפיין התרמה מיוחד, בו יוגרלו בין התורמים פרסים יקרי ערך.

**ומכאן תצא הקריאה לכל אחד ואחד,
לפעול ולהפעיל להגדיל תורה ולהאדירה.**

התרגשות עצומה, במעמד הכביר במעון קודשו של מרן רבינו שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א, כאשר נכנסו ראש מפעל 'הילכתא' הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א, עורכי גיליון 'עומק הפשט', רבני בית ההוראה, וחברי בית המדרש, למעמד הגדול לחיזוק ידיעת ההלכה.

מרן עיין בגיליונות 'עומק הפשט', והביע קורת רוח מרובה על תוכנם הנפלא, לאחר מכן השיב לשאלות ההלכתיות, והוסיף שצריך 'להתפלל' כדי לזכות לדעת את ההלכה לאמיתה של תורה.

בעיצומו של המעמד, פתח מרן את המגבית הגדולה 'הגרלה כהלכה', שתיערך אי"ה בתאריך י"ז אדר תש"פ, ובירך את כל השותפים והתורמים שיזכו לברכה והצלחה, והורה שאפשר לתרום מכספי מעשר עבור מפעל 'הילכתא'.

הזדרזו להתקשר:

02-5350535 (שלוחה 9)

ההגרלה תתקיים אי"ה ביום שישי פרשת כי תשא יז אדר תש"פ
ההגרלה על דעת הרבנים | ניתן לתרום מכספי מעשר

אוצר החכמה

הספרייה היהודית הממוחשבת הגדולה בעולם

תוכנת 'אוצר החכמה'
+ מחשב נייד מקצועי

Dell Vostro 15 3568 V3568-4006
מעבד Intel i3
אחריות 3 שנים מהיבואן הרישמי

שבת מברכים ניסן תש"פ במירון
לזוג כולל אש"ל מלא ונסיעות

קרטיס טיסה לליז'ענסק ביום
היארצייט כ"א אדר תש"פ

אלף שקל תלויים
ברשת חנויות 'אושר עד'

1000 ₪
תלויים

אושר עד

סט ספרי דרשו

חומש, משנ"ב, חפץ חיים, שמה"ל

עוד בטרם שקטו צלילי מעמדי סיומי הש"ס ברחבי העולם היהודי, יש מי שכבר חושב הרבה קדימה.

בתקופה הקרובה יזכו המוני בית ישראל לסיים את המסכת הראשונה בש"ס, הלא היא מסכת ברכות, כאשר לרבים רבים יהיה זה אולי ה'סיום' הראשון בחייהם, ו'יומא טבא לרבנן' מרגש במיוחד ומלא תקוה שיביא בעקבותיו עוד רבים כאלו.

אין תקופה מתאימה מזו להופעתו מחדש של הספר המקיף, ואולי המקיף ביותר, שגלקט אי פעם על ענייני 'סיום מסכת' - מבית מדרשו של המכון המפורסם למחקר התורני "אורייתא" - נתניה בספר נחשף לעולם ענקי בעל תוכן עשיר ועצום מקולמוסם הפורה של גאוני הדורות, החל ממקורו של ה'הדרן' אי שם בימי הגאונים, עובר דרך תשובותיהם של רבותינו גדולי הפוסקים בענייני סיום מסכת, ביאור נוסח ההדרן ומחקר בטעמיו ומקורותיו, דרשות ה'הדרן' המפורסמות שנישאו בכישרון רב על ידי מאורי הדורות שעמלו לנעוץ את סוף התורה בתחילתה, טעמים מקוריים שניתנו למנהג אמירת עשרת בני רב פפא, ביאור 'הקדיש הגדול' וטעמים לאמירתו בסיום מסכת דווקא, ועוד ועוד.

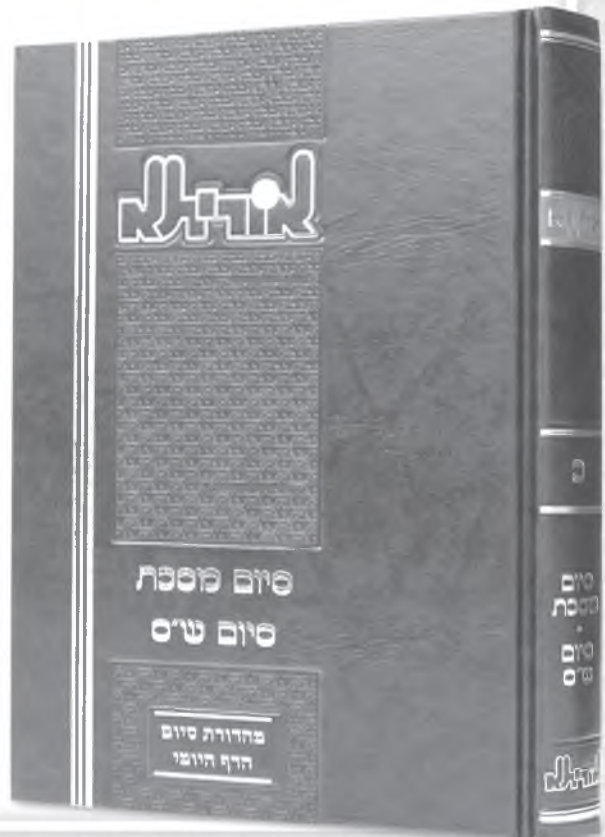
מדור מיוחד מוקדש בספר להלכות סיום מסכת, במסגרתו לוקטו לספר מאמרים מיוחדים הנוגעים בכל השאלות הנפוצות בין הלומדים, תשובות בהירות לשאלות המצויות, 'על איזה לימוד עושים סיום', דינו של 'סיום משניות', סיום מסכת בירושלמי, סיום כתיבת ספר תורני ועוד.

גם מנהגי הקהילות שהשתמרו לדורות מצאו את מקומם בספר. כך ניתן למצוא שם את מנהגי הסיום של 'חברת משניות דוורמייזא', סיומי המסכת במרוקו ובאלג'יר, בעיר קאשוי שבהונגריה, בפרנקפורט שבגרמניה, בישיבת חכמי לובלין שבפולין, וכן על מנהגו של ה'כתב סופר' לסיים מסכת ביום הולדתו.

מדור 'חקר ועיון' שבספר הנו מקבץ מרתק של מחקרים ועיונים מאלפים ומגוונים, החל במאמרו של רבי יצחק אייזיק שטיין, בן דורו של המהרי"ק, העוסק כולו בענין עריכת המשנה והתלמוד, עובר לטעמים שנתן בעל ה'סמיכת חכמים' לשמותם של סדרי המשנה, עיון בדברי חז"ל על מניינם המדוייק של מסכתות הש"ס, מחקר במשמעות הכינוי 'מסכת', מאמר לביאורו של המושג 'הדרן עלך', ומגוון רחב של דיונים מרתקים.

לאורך כל הספר משובצים גם פנינים ופרפראות, אמרות וסיפורים מגדולי הדורות. ובסוף הכרך, מיוחד לכבודה של המהדורה החדשה, הוראותיהם של גדולי זמנינו, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הגה"צ מקלויזנבורג זי"ע, הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ויבדלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי ומרן הגר"י זילברשטיין ועוד גדולי תורה והוראה.

המלאכה כולה נלקטה בידי העורך הנודע של מכון "אורייתא" - נתניה, הג"ר עמיהוד יצחק מאיר לוי שליט"א. כרך זה נוסף לסדרת הקבצים המפורסמת שיצאו לאור ע"י המכון ביניהם קובץ 'אורייתא' בנושא השואה ועוד. הספר יוצא לאור על ידי הוצאת 'צופ' בראשות הרב נתן פלדמן שליט"א, ומגיע בימים אלו לחנויות הספרים.

יומא טבא לרבנן

הופיע מחדש!

אורייתא

ברך ב'

סיום מסכת • סיום הש"ס
הליקוט המקיף ביותר בענייני 'סיום מסכת'!

מחקר ועיון • הלכה ואגדה • פנינים והליכות
מתורתם של הגאונים והראשונים ועד לגדולי זמנינו

בין הנושאים שבספר:

משמעות נוסח ה'הדרן' ומקורותיו הקדומים.

הזכרת שמותם של בני רב פפא.

אמירת 'קדיש הגדול' וטעמיו.

הלכות סיום מסכת.

דרשת ה'הדרן' המסורתית ותוכנה.

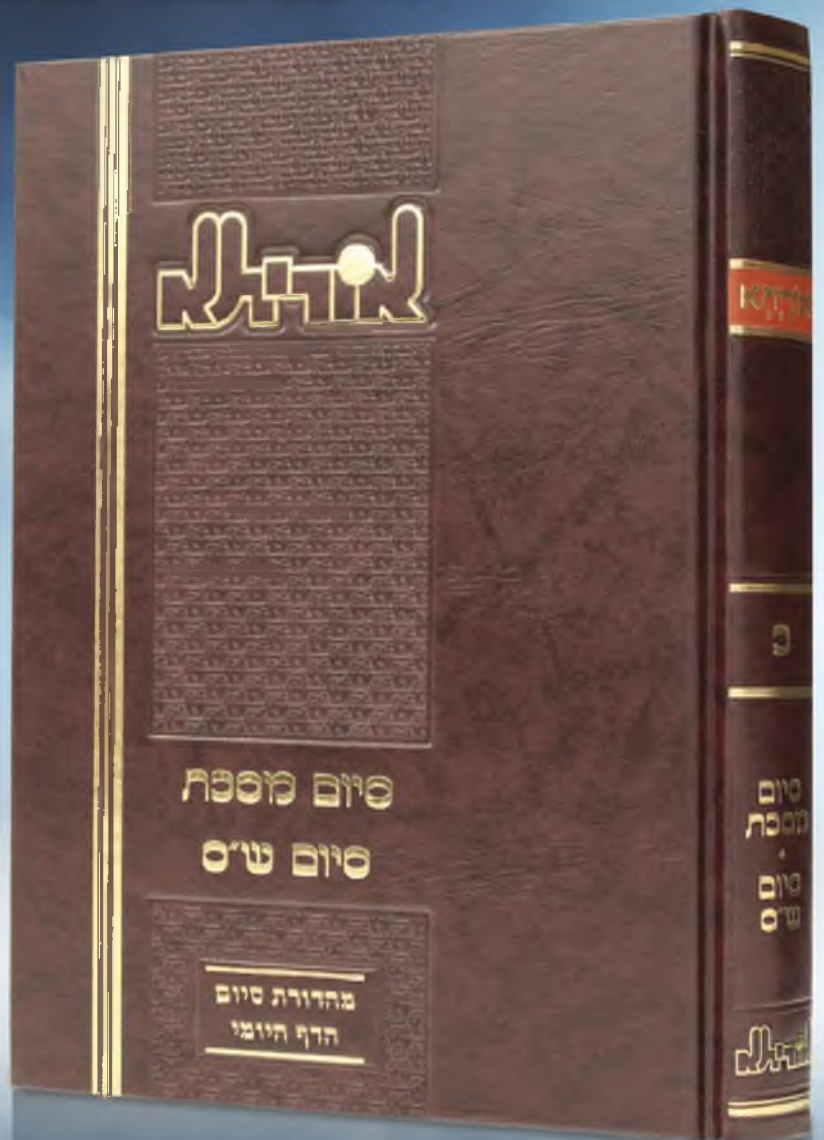
סיומי ערב פסח.

מנהגי הקהילות במהלך הדורות.

הליכות הסיומים של רבותינו מאורי הדורות.

הוראות והנהגות ממרגן ורבנן גדולי הדור שליט"א.

מחקרים מאלפים ועיונים מעמיקים.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות | הפצה: קולמוס

מכון אורייתא: 09-8344864 | ירושלים: 053-3115737

בשורה מתוקה!

בס"ד יצא לאור הספר הנכסף

מתיקות המועדים

♦ בענייני פורים ♦

משיחותיו של הגאון

רבי מנחם ברוך יאווע שליט"א

ראש ישיבת 'חיי תורה - לובלין' ירושלים

תלמידו של פוסק הדור

מרן רבנו בעל 'שבט הלוי' הגר"ש וואזנער זצוק"ל

מתוך גיליונות
נכבדים שע"י
מכון 'מתיקות'

- ♦ מדוע עבודת בית המקדש שהיא מדאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה שהיא מדרבנן?
- ♦ האם מבטלים תורה בשביל לשמוע מעשה ניסים?
- ♦ קיימו וקבלו מאהבת הנס, מדוע בזמן מתן תורה לא קימו וקבלו מאהבת הנסים שהיו אז?
- ♦ מרדכי הצדיק נכנס לשררה. היתכן שבטל תורה ולו להנע אחד?!

על כך ועוד בספר
'מתיקות המועדים - פורים'.

טעמו וראו את מתיקות דרך השם!

ניתן להשיג בטל: 052-7162314

בהנויות הספרים המובחרות | הפצה: קולמוס

לקראת שנת מלכתא

dirshu@dirshu.co.il | לקבלת הגליון למייל:

תקציר שבועי של 'הדף היומי בהלכה'

גליון מס' 212

פנינים לפרשת משפטים

ידוע המעשה בעובדת הזרה שעבדה בבית מורנו ורבינו רבי עובדיה יוסף זצוק"ל. יום אחד היא הודיעה לרבנית שבכוונתה לסיים את עבודתה. ויהי אך יצוא יצאה ויבוא הצדיק וסיפרה לו הרבנית על כך. שאל מרן: "נתת לה משהו?". "כן", השיבה, "נתתי לה תפוח מתוך סלסלת התפוחים". נזעק מרן: "אוי ואבוי! התפוח קדוש בקדושת שביעית, אסור היה לך לתת לה אותו". ואז...

הגאון רבי ראובן אלבז שליט"א על חכמתם של גדולי ישראל

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כ"א, א')

הפרשה הקודמת לפרשת משפטים מסתיימת בציווי: "ולא תעלה במעלת על מזבחי" (שמות כ, כג). צריך להבין מדוע נסמכה פרשת משפטים לציווי זה?

ביאורים רבים נאמרו בעניין, ואחד הביאורים הוא: כשם שבכבש עולים לאט יותר מאשר העלייה על המדרגות, כך צריך כל דיין לפסוק כל דין שבה לפניו במתינות ובחכמה, על מנת לראות כיצד להוציא דין אמת ולהציל עשוק מיד עושקו.

אמנם כלל הוא ש"אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות", אולם גדולי ישראל השכילו בחכמתם לראות גם מעבר לנראה לעין, להבין דבר מתוך דבר, ולהביא להודאת בעל דין ולהוצאת הצדק לאור.

בעל האכסניה והארנק הגנוב

הגאון החר"ף רבי שלמה קלווגר זצ"ל, מגדולי פוסקי אשכנז לפני כמאתיים שנה, כיהן כרבה הראשי של העיר ברודי וכאב"ד שם. ברודי היתה עיר ואם בישראל, עיר מלאה חכמים וסופרים, גאוני עולם ופקחים גדולים, ורבים מהם זכו לשני שולחנות והיו גם עשירים מפלגים.

פעם הגיע אליו בעל אכסניה בעיר עם אחד מאורחיו. סיפר האורח כי התארח אמש באכסניה ובלילה הניח את ארנקו מתחת לכרית

שעליה שכב, וזאת מחשש לגניבות. בבוקר מיהר לרוץ לתחנת הרכבת, וכשהגיע הבחין כי שכח את הארנק בחדרו. הוא ויתר על הנסיעה ורץ במהירות אל האכסניה בחזרה, אך החדר כבר היה ריק והארנק איננו. מיד פנה לבעלים והתלונן על היעלמותו של הארנק. הלה דחה אותו וטען כי הוא ודאי מתבלבל, וכנראה שכח את ארנקו באחת החנויות שערך בה קניות אמש...

באו שניהם לדין תורה אצל אב"ד ברודי. את האורח אמנם לא הכיר הרב, אך ידע יפה כי בעל האכסניה הוא בעל היסטוריה של תלונות כאלו, וידוע לשמצה בענייני גניבות.

בין הנמצאים שם היה יהודי בעל יקבי יין גדולים. דרוש היה לו נער זריז שישרת אותו ויעמוד לימינו בכל ענייני היין. בו במקום סיכם עם הנער על תנאי העסקתו - הוא מצדו יעמיד לרשותו חדר לשינה ויספק לו את כל צרכי האכילה והשתיה שלו בנוסף למשכורת שייתן לו, ותמורת זה יתלווה אליו לעבודתו, יסדר את חביות היין, וישרת אותו נאמנה.

עד מהרה התברר לשניהם כי העסקה שעשו ביניהם מצלחת ביותר. בעל היקב נהנה מן הנער החרוץ, וזה מצדו שמח על העבודה המסודרת והמשכורת הנאה. מאחר שלא היה זקוק באותה עת לכסף שקיבל, אגר אותו בחסכנות מרובה בשקיק קטן שהיה צמוד לגופו תמיד.

עשר שנות עבודה חלפו כך. בהגיע הנער לגיל עשרים וחמש הרהר: 'מתי אעשה גם אנוכי לביתי? אספתי מספיק כסף כדי להתחתן. הגיע זמני להקים לי בית משלי ועסק משלי.'

הוא הרהר בעניין רבות תוך כדי שעות העבודה ודעתו הייתה מעט פזורה עליו. כך אירע, שכאשר הורה לו אדונו למזוג יין מחבית פלונית עבור אורח שהגיע, וצרוך כספו הפריע לו מעט, הניח אותו על אחת החביות מבלי משים ולאחר מכן פרח העניין מזכרונו לגמרי. האורח היטיב לבו ביין ונהנה ממנו ביותר, והאדון בעל היקב הזמינו לערוך סיור במרתפי היין שלו ולהתרשם מטיב הסחורה. להפתעתו הבחין בצרוך הכסף ששכח הנער, כשהוא מונח על אחת החביות יצר הכוונה לקח את הכסף, החביאו במקום מסתור והיה כלא היה.

כעבור שעה קלה הבחין הנער בהיעלמותו של הכסף. הוא שחזר בבהלה את פעולותיו האחרונות, ומיד נזכר כי הניח את הכסף במרתף היין. מיהר לרדת לשם, אך לחדרתו גילה כי הכסף נעלם כאילו בלעה אותו האדמה.

הוא מיהר לגשת אל בעל הבית שלו, סיפר על היעלמותו של הכסף וציפה לעזרתו... אך האדון הגיב בתקיפות כי אינו יודע מה הוא שח, וכי הוא נדהם לשמוע שהוא חושד בו לאחר מגורים של עשר שנים בביתו והיותו לו לאב.

הנער פרץ בבכי: "ומה אעשה? הרי רק אתה ירדת אחריי למרתף!". אחד הנוכחים שם הציע לנער לתבוע את אדונו לדין תורה בפני רבי שלמה קלוגר. ניגש הנער אל הרב, אך הרב סירב לשמוע את טענותיו מבלי שאדונו יבוא גם הוא ויוכל להשיב לו.

כך התיצבו האדון ומשרתו לדין לפני הגאון. הנער סיפר את סיפורו, וסיים אותו כשהוא ממרר בבכי: "רבינו, למען ה'! עשר שנים עבדתי בשביל הכסף הזה!".

"שמעתי", ענה הרב. "ובכן, אדון, מה תענה להגנתך?". העשיר נשף וקצף ברוגזה: "כבוד הרב, זוהי עלילה נבזית! לקחתי אותו כנער צעיר לתוך ביתי, החשבתי אותו לבן, וזוהי סטירת הלחי שאני מקבל בתמורה!".

גם אם חשד בו הרב הוא לא אמר מילה. על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר, וכאן אין שום עדות למעשה שנעשה. אולם חכם עדיף מנביא. הוא התבונן בעשיר במבטו החודר ושאל:

שני הצדדים הציגו טענותיהם לפני הרב, ותוך כדי דיון הבחין הרב כי בעל האכסניה הוציא מכיסו קופסת טבק מזהב והחל להריח מתוכה. פנה אליו הרב: "האם תוכל להניח את הקופסה על ידי, על מנת שגם אני אוכל להריח?". בעל האכסניה הזדרז להגישה, והמשיך בוויכוחים.

לפתע עצר הרב את שניהם ואמר: "עלי להרהר בדברים זמן מה, ולאחר מכן אכריע בדין".

השניים יצאו מבלי ששמו לב לקופסת הטבק שנותרה אצל הרב. נטלה הרב, קרא לשמש בית הדין, מסר לו את קופסת הטבק, והורה לו ללכת מיד לאשת בעל האכסניה, ולומר לה כי בעלה שלח אותו וביקש שתביא לו את הארנק. לסימן על נכונות דבריו שלח את קופסת הטבק שלו העשויה זהב...

מיהרה האשה להביא לו את הארנק, ושמש בית הדין השיבו לרב... כדי שלא לבייש את בעל האכסניה פנה הרב לאורח ואמר: "התמזל מזלך! בדיוק כעת נמצא הארנק שלך!". ובעל האכסניה החרה-החזיק אחרי הרב, כשגם הוא מביע שמחה גדולה על 'מציאת' הארנק, בהבינו יפה כי נתגלה קלוננו לפני הרב...

'סימן' במציאה שלא היה

פעם אחרת הגיעו אליו שניים לדין: אחד מהם מצא ברחוב מציאה, אבן יקרה. הוא הרים אותה וזכה בה. מקצה הרחוב התבונן בו אדם אחר, מיד קרע את כיס מכנסיו והחל לצעוק: "אבדה לי אבן יקרה! האבן שמצאת שייכת לי!".

זה טען בכה וזה טען בכה, עד שהחליטו לגשת לדין תורה לפני הרב. גם במקרה זה לא היו הוכחות ברורות, אך הרב הרגיש בשני שהוא משקר. מה עשה? הורה לו לצאת לרגע מן החדר, כי ברצונו לדבר ביחידות עם המוצא. לאחר שיצא הורה לשמש בית הדין להשאיר את דלת חדרו פתוחה מעט, כדי שהלה יוכל לשמוע את הנעשה בפנים. או אז קרא למוצא ואמר לו: "ראה, יש באבן הזו סימן. כאן למעלה, בקצה האבן, יש חור קטן. זהו סימן מספיק. ואם בעל דינך יאמר את הסימן הזה לא יהיה מה לעשות - הרי זו שלו. אם יש סימן, ובעל האבן מכיר בו, אין מה לעשות".

כעבור דקות אחדות קרא למוצא לשוב אל החדר ומיד שאל: "אמור נא, האם יש לך איזשהו סימן באבן?".

"ודאי", השיב כשדעתו זחוחה מעט, "בקצה העליון של האבן ישנו חור".

"אתה בטוח?", נעץ בו הרב את עיניו החודרות.

"בטוח במאת האחוזים!".

"הביאו לפניי את האבן", אמר הרב. כשהובאה התבונן בה הרב ארוכות ואמר: "צר לי, אך איני רואה כאן שום חור. אם כן אין זו האבן שלך, אלא של המוצא..."

צרוך הכסף שאבד במרתף היין

עוד מסופר על נער יתום משני הוריו שנסע בעצת ידידים לברודי לחפש מקור פרנסה. ניגש לבית הכנסת והציע עצמו לכל עבודה.

"אמור לי, האם לא ראית את הכסף כשירדת למרתף?"

"לא, כבוד הרב, לא ראיתי דבר", השיב האדון.

"אם כך", פנה הרב לשמש בית הדין, "יש להוציא מודעות גדולות בשם בית הדין שכל יינות הסוחר פסולים ואסור לשתות מהם. יש בהם חשש יין נסך".

"מדוע?", התרעם הסוחר, "הרי רק אני והמשרת היהודי יורדים אל המרתף".

"כך היה עד היום", החזיר לו הרב כשאינו מתיק את מבטו ממנו, "אך זה עתה התברר שעוד אנשים עלולים לבקר שם. הנה, המשרת השאיר את הכסף, וכשאתה ירדת הוא כבר לא היה. מן הסתם נכנס באמצע איזשהו גוי ולקח את הכסף, וחזקה על גוי שנכנס למרתף יין שהוא פותח את החביות ושותה מהן. אם כן, יינותיך יינות נסך הם!".

"אולי נשוב ונחפש את הכסף במרתף?", ניסה היינן להציל את כבודו האבוד.

"לא ולא", סירב הרב, "אתה עלול לתת לו את כל הכסף שוב, ובלבד שבית הדין יתיר לך את היין".

כשהבין העשיר כי אין לו שום מוצא, וכי כל הוננו עומד כעת על כף המאזניים, החל לגמגם: "לא, כבוד הרב, אף אחד לא נכנס. אני הוא זה שראיתי את צרור הכסף מונח על אחת החביות ונטלתי אותו לעצמי..."

"אוי לך ואבוי לנפשך!", גער בו הרב, "איך פיתה אותך יצרך לעשות כדבר הזה?! איך העזת לקחת מיתום מסכן עשרים אלף רובלים, בשעה שמרתף היין שלך שוויו מאתיים אלף? לך והבא מיד את הכסף!".

האדון פרץ בבכי ורץ להביא את הכסף...

איך מגיע אדם לחכמה כזו?

התורה מורה לדיין לשפוט כל דין במתינות גדולה, והחכם מכל אדם אמר: "החכם עיניו בראשו" (קהלת ב, יד), אך הדרך שבה זוכים לכך היא על ידי מסירות נפש לתורה.

מי שמוסר נפשו על חכמת התורה הקדושה זוכה לקנות אותה. התורה אינה חכמת מדע חיצונית שלומדים בשביל ידיעות בעלמא,

אלא צריך האדם להעמיק בה ולמסור נפש עבורה - וכך יזכה בה! אמנם, חכמתו של רבי שלמה קלוגר לא באה לו אלא בעקבות יגיעתו העצומה בתורה.

בנו של הגאון, רבי מאיר, מעיד כי אביו חיבר שלוש מאות שבעים וחמשה ספרים, כמניין שמו "שלמה", ובכל ספר טמונה גאונות עצומה ונוראה, וידיעת התורה מורחבת. כל רז לא אניס ליה.

עוד הוא מעיד, כי אביו לא היה ישן יותר משעתים ביממה, ולפעמים היה הולך לישון, ולאחר כחצי שעה מתעורר, נוטל ידיים, מברך ברכות התורה, ויושב לכתוב חידושי תורה שהתחדשו לו.

כשטענו כלפיו כי לא ישן די הצורך, היה עונה: "מה אעשה? איני יכול. היו לי קושיות רבות לפני השינה, ועתה באו אלי בחלום ואמרו לי כמה תירוצים, הקשיתי עליהם מכמה מקומות בש"ס, והם יישובו לי את כל הקושיות. מוכרח אני לכתבם כעת, משום שמפחד אני שמא לא אזכר אותם עד הבוקר..."

מדי לילה בלילה נהג רבי שלמה קלוגר לסיים את ספר התהילים

במשך כשעתיים, ולאחר מכן היה יושב ולומד כמה דפי גמרא ושו"ת. אחר כך היה מתפלל, ולאחר התפילה ניגשו ושאלוהו שאלות בהלכה. כשסיימו השואלים להציג את שאלותיהם וספקותיהם התבהרו, נהג לשוב לביתו ולהעלות על הכתב מחידושי תורתו, ומיד לאחר מכן היה יוצא לבית הדין לדון בענייני אנשי העיר.

"כי תקנה עבד עברי" (שמות כ"א, ב')

כתב ה'אור החיים' הקדוש, ש"עברי" הוא מלשון עבירה, "שלא בא לידי מידה זו (שנמכר לעבד) עד שעבר על התורה ומצוות, ומכון לדבריהם ז"ל (קידושין יד:). כי במכרוהו בית דין בגניבתו הכתוב מדבר, וגם המוכר עצמו מחמת דחקו לא בא לידי זו עד שכבר קדמו לו עבירות, כמאמר רבי אמי (שבת נה.). 'אין ייסורין בלא עוון'".

איזו עבירה עבר אותו יהודי שנמכר לעבד? במקום שאדם יהיה משועבד לבורא עולם הוא משעבד את עצמו מרצון ומדעת להבלי העולם הזה. השעבוד והרדיפה אחר הממון גורמים לו לעשות דברים אסורים. לא אכפת לו שהממון יגיע אליו באיסור, העיקר שיגיע...

לאכלה ולא לסחורה

ניקה, למשל, את איסור סחורה בפירות שביעית. נאמר בתורה (ויקרא כה, ו) "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". דרשו חז"ל (בכורות יב:): "לאכלה ולא לסחורה". התורה אוסרת לסחור בפירות שביעית או להפסידם. היא גם אוסרת למכרם לנכרי או להוציאם מחוץ לארץ ישראל.

יש לירקן פרות שביעית, הוא חושב בלבו: 'איך אני יכול להרשות לעצמי לוותר על הרווחים ממכירתם? הוא לא עומד בניסיון וסוחר בהם, הוא אף מוכן למכרם לגוי ולהוציאם לחו"ל, העיקר להרוויח כמה שקלים.

הוא חושב שהוא הרוויח... ואינו יודע שלא יראה ברכה בכסף שהגיע אליו באיסור.

לעומת זאת, מי שמקפיד על איסור סחורה בפירות שביעית ומוכן להפסיד ממון רב ובלבד שלא לעבור על איסור תורה - מובטח לו שיראה ברכה בממונו ולא יאונה לו כל רע.

בזכות הזהירות בקדושת שביעית

ידוע המעשה בעובדת הזרה שעבדה בבית מורנו ורבינו רבי עובדיה יוסף זצוק"ל. יום אחד היא הודיעה לרבנית שבכוונתה לסיים את עבודתה ולשוב לארץ מולדתה. היא נפרדה לשלום מהרבנית ויצאה מן הבית, בדרך לנמל התעופה. הרבנית הודתה לה על עבודתה, וכהכרת הטוב נתנה לה תפוח מתוך סלסלת התפוחים שהייתה מונחת על השולחן. "קחי צידה לדרך", אמרה לה.

ויהי אך יצוא יצאה ויבוא הצדיק. הודיעה לו הרבנית שהעובדת הזרה סיימה את עבודתה בביתם והיא עומדת לשוב לארץ מולדתה.

אבי זצוק"ל מיהר לפרסם שבשבת הוא ימסור "דרשה בעניינא דיומא" הייתה זו הפתעה מוחלטת לתושבי בני ברק שלא הורגלו לידיעות כגון דא. הכל הפצו לשמוע את אשר בפי הרב מפוניבז', וקהל רב גדש את ביהכנ"ס ואת מבואותיו הרבה לפני השעה היעודה

הרה"ג רבי אברהם כהנמן זצ"ל, בנו בכורו של הרב מפוניבז', בשיחת זכרון רבת רגש,
משולי אדרתו התורנית של אביו הגדול - הרב מפוניבז' מרן הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצוק"ל

"כי תקנה עבד עבד" (שמות כ"א, ב')

בתיאור חי ומלא רגש מתאר הבן, רבי אברהם זצ"ל, אנקדוטה אחת
מתוך שיעוריו המסעירים של רבינו - שיעורים שבלולים היו מכל
חלקי התורה ורהוטים ברהיטות ובבהירות הייחודיות ל'פוניבז'ער רב':
הייתי אז תלמיד בישיבה המעטירה, תלמיד בין תלמידים. אבי הגדול
עלה למסור עוד שיעור משיעוריו המלהיבים. וכמו תמיד הוא שילב
בין התעמקות מוחלטת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כשהוא
עוקר הרים תלמודיים וטוחנם דקה מן הדקה; ומאידך מרתחים את
נפשו רעיונות מבעבעים, רועשים ורוגשים. ואז הוא סיים להתעמק
בקטע תלמודי עליו נסוב השיעור, קטע המסיים במילת האיפתרון:
תיקו.

חושיו הרוחניים של רבינו התחדדו, ופרץ של התרגשות פרץ הימנו -
"למדנו עתה מילה פשוטה ומוכרת, תיקו", להט הרב מפוניבז',
"נוטריקון כידוע לכל בר בי רב, תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות. ברם,
לפני שאנו עוברים 'תיקו' שכה, עלינו להכיל את עמוד ההשקפה
הטהורה והצרופה העולה ומיתמר מתיבה זו. תיבת נוטריקון זו הרי
היא מלמדת גדולה על עוצמת קדושת התורה, על שגב אורייתא
קדישתא שניתנה לנו מימינו של הקב"ה, מימינו אש דת למו".

פליאה קטנה נחזתה על פני התלמידים. לא ירדנו לסוף דעתו הרחבה.
מה עניין תיקו למעלת התורה...

ורבינו בשלו. "למה לא תבינו זאת?", הוא שואל כשחיוך לבבי מתבקע
על פניו המאירות. מחייך ומתלהב ומסביר: "הרבה אנו לומדים ויודעים
על חזון אחרית הימים. על אותם הימים בהם בן ישי ימלוך עלינו
בהתגלות כבוד אלוקינו, זאב יגור עם כבש וקול מלחמה לא יישמע;
ויידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו... אך המילה
הזו אותה למדנו עתה מציבה לנו בידיעתנו שנדע מהי מטרת הגאולה
העתידה, מה יהיה הדבר העילאי ביותר, החשוב ביותר והמרכז ביותר
באותם ימים בהם יישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים".

נפשו של מקומם עולם הישיבות לא עמדה לו. כשהוא דיבר מהתורה
הקדושה - משוש כל רגע בחייו - הרגש היה מציף אותו. "הדבר הכי
חשוב יהיה: תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות - שנשב כולנו, כל ישראל
יחד, נקיף את אליהו הגלעדי ונשמע מפיו סודות התורה, נשמע מפיו

ביאורים מחודשים שיבארו לנו את כל אשר לא ידענו ולא הבנו... אח,
מה מתוק יהיה אותה העתה..."

רק התורה הזאת!

מבין כל צאצאיו של רבינו אותם גידל בפוניבז' שלפני המלחמה, ניצל
רק בנו בכורו, רבי אברהם זצ"ל. הוא הגיע לארץ הקודש טרם פרוץ
מלחמת הדמים, וכעבור תקופה קצרה ניצל גם אביו - רבינו בדרך
לא דרך והגיע ארצה. משעלה ארי מבבל הוא לא התמהמה לרגע
ולא הניח לעצמו לשקוע בסאת יגונו על קורות עמו ומשפחתו. הוא
התגייס בכל רמ"ח ושס"ה איברי וגידי נשמתו על מנת לרומם רוחם
של העם היושב בארץ הקודש.

וכפי שמגולל בנו בכורו מתוך עדותו האישית:

השמועות הנוראות שהגיעו מאירופה סיפרו על חדוות הניצחון של
הנאצים, יימח זכרם, ההולכים וכובשים מדינה אחר מדינה ומתחילים
בהוצאתו של הפתרון הסופי לפועל. השמועות המפחידות זרעו בהלה
רבה בקרב יושבי ארץ ישראל. מי לא נבהל מאותה עננה עקובה מדם
הפרושה מעל מדינות אירופה ועלולה, חלילה, לבוא גם לארץ ישראל.
אותם ימים של פחד שימשו עבורי כמורים שלימדו אותי על עוצמת
ביטחוננו האיתן של אבי הגדול, ביטחון שלא התערער גם לא בשעות
הקשות ביותר. גם כשלבנו חצוי היה בין משפחתו הנאבקת ברוע
הגזירה מעבר לים לבין התקומה בארץ הקודש, נותר הלב איתן

באמונתו, קשור בעורקים עבים כפלדה אל אביו שבשמים. היה ברור לו שיש פתרון אחד שיכול להביא לעידוד המצב. פתרון מקודש נגד הפתרון הסופי:

התורה הקדושה! נקודת חייו!

"אל לנו לבזבז רגע", הוא קרא אלי, "רק בכוח התורה הקדושה נצליח להגן על ארץ ישראל. התורה הקדושה היא גם הדרך היחידה בה נוכל לרומם את המורל הצונח של יושבי הארץ הספונים בהיכלי הדאגה והדיכאון מפחד הבאות. עלינו לתת קונטרה נגד רוח החילונית המנשבת בארץ האבות, להסתובב עם לפיד התורה ולהבעיר עוד ועוד יהודים, עוד ועוד לבבות".

הוא אמר ועשה. הוא לא התיימר לטפס על עצים רביצמרת ולהתחיל בגדולות ובנפלאות, הוא החל בהשקט ובטח, לא ברעש. הוא היה עובר מבית מדרש לבית מדרש, מבית כנסת למשנהו, נכנס, פוגש יהודים. יהודי של יפו ושל חיפה, של תל אביב ושל בני ברק. נטמע בתוכם. מחזק אותם, מוסר דבר התעוררות, דבר עידוד, מפיח זיקים של חיים וחיות.

היו אלה ימים בהם הייתי צמוד אליו, הלכתי אחריו ממקום למקום, גם אני הייתי זקוק לחיזוק ואת החיזוק מצאתי בתוך דבריו. הייתי הולך אחריו רק כדי לראות את פניו כמראה הברק - בהתלהבות כמוה לא ראיתי אצלו מעולם. הוא חצב להבות אש ולא הפסיק לשנן באוזני עצמו ובאוזני כל מי שרק חפץ לשמוע אותו ולהאזין לו:

"אין לנו שיור רק התורה הזאת! רק בזכות התורה הקדושה נזכה שארצנו תהיה מוגנת. רק בכוח התורה הקדושה! תורת ה' תמימה!".

ילדי טהרן

אחד מסיפורי העדות המופלאים וההרואיים אותם שמר רבי אברהם כהנמן זצ"ל במוחו היה סיפור הפעילות הרבה אותה פעל אביו הגדול, הרב מפוניבז', למען ילדי טהרן שהגיעו ארצה.

והרי הדברים כפי שנשמעו מפיו:

אבי זצוק"ל נזעק להציל את 'ילדי טהרן'. היה זה שעה ששיירות ילדים, פליטים מסכנים, עלו ארצה מיוותמים מן השואה ומערבות רוסיה לחיפה. רובם של אותם ילדים הגיעו מבתי חרדיים שם גידלו אותם הוריהם לתורה ולמצוות, עד שהגיע הכורת הנאצי והניף את חרב הדמים על אדמת אירופה. כשהם הגיעו ארצה הם עברו 'מיון' על ידי נציגי הצינות שרצו להעביר אותם מדתם בכוח ולהעניק להם חינוך מחדש, נטול תורה ומצוות.

סערה רבתי התחוללה אז ברחבי ארץ הקודש, כאשר היהודים החרדים לדבר ה' הזדעקו מרה על העוול הגדול. באותה שעה הכניס רבינו עצמו לעובי הקורה וקפץ אל המים הזדונים על מנת להציל את הנפשות הטהורות. במאמצים כבירים שהגיעו עד כדי מסירות נפש הצליח לעשות ולפעול ככל שידו השיגה, והציל למעלה משלושים ילדי חמד מ'ילדי טהרן' אותם משך מבין ציפורני הטומאה והרשע אל היכל בית המדרש, בחזרה אל החיק התורני והרוחני אותו הם הכירו בבית הוריהם, טרם נהפכו כל מוסדי עולם, טרם נספגה אדמתה של

אירופה במעיינות הדמים.

הבעיה העיקרית והמרכזית שעמדה לו למכשול משהציל את הילדים היתה בעיית המיקום. היינו חייבים לאתר במהירות אכסניה למען הילדים האומללים. רבינו ידע את אשר לפניו, הוא הורה לי לאתר צריף עץ מוכן ובנוי, כזה שמאפשר את שינועו ממקום למקום כדי שנוכל להביא אותו ולהתאים אותו למגוריהם של הילדים, לפחות בצורה ארעית וזמנית.

אותה תקופה הרת גורל הייתה גם תקופת 'משבר הפרדסנות' - טירוף המלחמה שהיכה בעולם לא אפשר יצוא של פירות הדר מחוץ לגבולות הארץ. הפרדסנים נתקעו אפוא עם מלאי עצום של פירות שהרקבו מבלי דורש ומבקש. כצעד אחרון כדי למנוע גוועה ברעב הם החלו מוכרים את הציוד החקלאי ואת כל אשר רק יכלו כדי להשיג כסף. כסף שמשמעו אוכל לפי הטף. כך מצאתי בפתח תקוה פרדסן שביקש למכור ביתן עץ אשר נבנה במקור לאחסון תפוזים. רכשנו את הצריף ושתלנו אותו למרגלות הגבעה בשכונת 'זכרון מאיר' הבניברקית.

מיהרנו להקים בתוכו מטבח עשוי בלוקים. תחמנו חלק מהצריף שהפך לחדר שינה, בו הצבנו מיטות ברזל שהרכבנו בעצמנו. הכל היה מוכן לקליטתם של הילדים. רק כרים וכסתות עבור הפליטים הצעירים והמסכנים חסרו לנו.

הדבר כאב מאוד לאבי זצוק"ל. באותם ימים לא ימים לא הייתה אפשרות לרכוש מן המוכן כרים וכסתות, והוא לא יכול היה לתאר לעצמו סיטואציה בה הילדים מגיעים לפנימייה החדשה שלהם ואין להם כר וכסת למנוחת גופם הדווי. הוא ניסה מכל הכיוונים במשך שבוע שלם, אך שבת קודש פרשה כנפיה כשעדיין לא היו לא כרים ולא כסתות.

הילדים צריכים היו להגיע ביום ראשון בשבת - - -

הדרשה שהרטיטה

כאן מספר בנו בכורו ויד ימינו של הרב מפוניבז' על אותה דרשה מרטיטה ומפורסמת אותה נשא אביו בשבת קודש. הדרשה שהביאה 'יש מאין' כרים וכסתות לאותם פליטים ילדים אומללים. הדרשה וההדים שיצרה אולי שוכתבו מאוחר יותר בידי כותבי פרקי החיים של רבינו, אולם אין תחליף לאותנטיות העדות המקורית ראשונית של הבן הגדול שנוכח היה באותם רגעים ושחזר אותם אחת לאחת, במתיקות לשון ובמוחשיות רבה:

אבי זצוק"ל מיהר לפרסם שבשבת קודש אחר הצהרים הוא ימסור "דרשה בענייני דיומא" בבית הכנסת הגדול בבני ברק השוכן במרכז של רחוב רבי עקיבא. הייתה זו הפתעה מוחלטת לתושבי בני ברק שלא הורגלו לידיעות כגון דא. הכל חפצו לשמוע את אשר בפי הרב מפוניבז', וקהל רב גדש את ביהכנ"ס ואת מבואותיו הרבה לפני השעה היעודה.

רבינו עלה אל הדוכן ופתח בבירור הלכתי:

"רצוני לברר אתכם, טייערע ברידער, מצוה אחת מן התורה, הלכה למעשה", קולו היה נעים ורגוע, "חכמינו קובעים ש'הקונה עבד עברי קונה אדון לעצמו'. כלומר: אם יש לו לאדון רק כר אחד בביתו, הדין

"לאחר שביקשו ממני לכהן כמנהל רוחני בתלמוד תורה, כמי שעמל להוציא לאור עולם את ספרי אמו"ר ה'שפתי חיים', הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל, לאור עולם, ידעתי שאם אתמסר לעבודת החינוך לא אוכל להמשיך ולהוציא את ספרי אבא באותה מתכונת שהוא ביקש והנחיל לנו בחיים חיותו. ניגשתי בשאלה זו קמי מרן זצוק"ל ושאלתיו מה עלי לעשות בפרשת דרכים אליה נקלעתי"

משנתו החינוכית המופלאה של מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל

"וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם" (שמות כ"א, א')

כבכל ענין בו עסק מרן רבינו זצוק"ל בכל שנות הנהגתו - בנושא החינוך הייתה לו משנה סדורה מופלאה. הוא לא ראה רק את ה'תלמיד' כבבת עינו, אלא את גדול הדור הבא שיכול לצמוח ממנו, כמי שניתן יהיה בחינוך ראוי וטהור לגדלו ולחכמו לפאר ולגדולות. ולכן ראה חובה מיוחדת שהחינוך עצמו יהיה בטהרה, כפי שפעל בארץ וברחבי העולם לייסד ולהנחות להקים בתי חינוך על טהרת הקודש. עמד כחומה בצורה כנגד כל שינוי ממסורת הדורות שניסו לעשות בתורת החינוך.

בד בבד הקפיד עד מאוד שהמתחנכים עצמם יהיו בעלי צורה הרואים במלאכתם עבודת קודש חשובה ומכרעת לעתיד חניכיהם, ויהיו בעלי מדרגה היכולים להשפיע על סובביהם. משום כך השקיע כוחות כה רבים בהדרכת המתחנכים. בעזרת אישי חינוך נודעים ומקורביו של רבינו, ובמיוחד מאוצרו של מקורבו הרה"ג רבי איסר שוב שליט"א ותלמידו המובהק הרה"ג רבי משה יהודה שניידר שליט"א, דלינו קווים זעירים למשנתו הסדורה ולדמותו של 'המתחנך' הגדול שידע דורנו, שהנחה דור של מתחנכים איך להתמודד עם הקשיים המיוחדים של הדור.

כשנשאל פעם בגילוי לב איך הצליח מרום דרגתו לחנך כל ימיו בחורים צעירים בגיל ישיבה קטנה, שהיו בה בחורים מכל מיני רמות וסוגים? תשובתו הפליאה באמינותה: "תמיד עמדו לי מול העיניים דברי הגמרא, ששמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלושים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה, וקטן שבכולם רבי יוחנן בן זכאי; והרי כל התורה שיש לנו כיום מקורה הוא מרבי יוחנן בן זכאי... אתה רואה שהקטן שבהם יצא ממנו כל התורה לדור הבא, ותמיד אני חושב על הבחור החלש, אולי ייצא ממנו ריב"ז הבא..."

כשמחנך חושב על כל בחור וחניך אולי הוא ייצא לבסוף רבן של ישראל, פשוט וברור הדבר כמה הוא משקיע בחינוכו וכמה מסייע לו לגדול ולצמוח בכך בצורה מושלמת.

בשיחה עם הרב הגאון רבי אליהו פרידלנדר שליט"א, מנהל רוחני

בת"ת 'תורת אמת', הוא חושף בפנינו מעשה רב, המעיד יותר מכל כמה ראה מרן זצוק"ל את עתיד המתחנכים לנגד עיניו כל העת, מה שקשור בסיבת התמנותו לכהן כמנהל רוחני בת"ת 'תורת אמת': "לאחר שביקשו ממני לכהן כמנהל רוחני בתלמוד תורה, כמי שב"ה עמל להוציא לאור עולם את ספרי אמו"ר ה'שפתי חיים', הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצוק"ל, לאור עולם, ידעתי שאם אתמסר לעבודת החינוך לא אוכל להמשיך ולעבוד, לערוך ולהוציא את ספרי אבא באותה מתכונת שהוא ביקש והנחיל לנו בחיים חיותו.

"ניגשתי בשאלה זו קמי מרן זצוק"ל ושאלתיו מה עלי לעשות בפרשת דרכים זו אליה נקלעתי."

"שאלני מרן בפשטותו: 'כמה ספרי 'שפתי חיים' הוצאתם עד היום?', ועניתני לו שב"ה שבעה ספרים. ושאלני: 'אם תעבוד עוד הרבה שנים להוציא את יתר הכתבים, עוד כמה ספרים לדעתך תוכל בעז"ה להוציא לאור?', ועניתני לאחר מחשבה שכמדומני שיהיו עוד שישה כרכים.

"אם כן, אומר לי מרן בחיוך, 'מה בכלל השאלה, הרי בתלמוד תורה יש לך מאות רבות של ספרים שיכולים כל אחד מהם לצמוח ולהיות בעצמם 'שפתי חיים', ואתה מדבר אתי על שישה ספרים למול

מאות ספרים חיים וקיימים?! לשמע ההחלטה המנומקת כדרכו, לא היה בלבי ספק ונטלתי על עצמי עול המלאכה, כשמאז אני נועץ בו בכל הליכותי כל העת".

הייעוד העומד לפני המחנך

זו הסיבה שמרן זצוק"ל האיר הרבה עיני המחנכים בכל אתר שעליהם להיות מרוממים מעם, כי הדוגמה האישית שנוטלים התלמידים ממחנכיהם היא לאין ערוך, ומידת האחריות הנדרשת כאן לכל מחנך היא עצומה.

מתוך גישתו החינוכית המיוחדת האמורה הדגיש רבינו בכל הזדמנות, שאם התפקיד של 'מחנך' הוא ליטול נשמה טהורה ולדאוג שתיוותר כל ימיה עבד לה' ולתורתו, לכן מן הראוי שלא יעסקו רק בחינוך לתורה אלא ישימו דגש נרחב על מידות ובין אדם לחברו מחד ויראת שמים מאידך, הן בדוגמה אישית של המחנך כלפי חניכיו והן בפרקי חינוך בבניינים אלו העוסקים בקומת האדם. זו הסיבה שפעם בגילוי לב כשפנה אליו ראש ישיבה בשאלה: "איך מעניקים לבחור טעם בתפילה", שאלו רבינו: "אתה בטוח שלך יש טעם בתפילה? קודם שיהיה לך, אחרי זה תתבע מבחורים צעירים..." ושח לנו הגאון רבי אליהו פרידלנדר שליט"א, ששוחח עמו רבות בענייני חינוך: "תמיד על אישיות המחנך אמר שישמור על רוגע ויתגבר על מידותיו, כי התלמידים חכמים ופקחים וכשהם רואים שהמלמד אינו מרומם הדבר משפיע עד מאוד עליהם. ואז התבטא באוזני בגילוי לב: 'אינני זוכר שפעם מעודי התרגזתי או כעסתי על אחד מתלמידי'".

רוממות המחנך בעיני תלמידיו

דווקא משום מידת האחריות המיוחדת שהייתה לו למערכת החינוך הוא דיבר רבות על כך שיש צורך לדעת, כי בחינוך הכל בנוי על האישיות של המחנך. יש אדם שידבר טוב מאוד על יראת שמים וכל מה שצריך, אבל אם הוא אינו תוכו כברו אלא הוא בעצמו אינו בסדר, ומה שהוא מדבר לא נמצא אצלו בלב, זאת אומרת שהוא לא אוהב בזה והוא רק מדבר כך כי זה מה שצריך לדבר, דיבורים כאלה אין להם השפעה בשום אופן! ולא יצמחו החניכים מכך.

זוהי הסיבה שמרן זצוק"ל כל כך דיבר על הצורך להשתית הנהגות ראויות של בין אדם לחברו אצל המלמדים ובעבודת החינוך, באומרו שרק אם יראו התלמידים שהמחנך הוא דוגמה לעבודת המידות יקבלו את הדברים הללו מפיו וינהגו אף הם כמותו.

"אם רוצים שהילדים יצמחו תלמידי חכמים ואוהבי ה' וגם טובים במידות טובות, צריך האדם בעצמו להיות קצת מרומם", אמר פעם בכנס חינוך, "ואי אפשר שהוא יהיה שפל, הוא יהיה עם מידות שאינן טובות, ולדבר הוא ידבר כמו צדיק. דיבור כזה לא יועיל ולא ישפיע בשום אופן, אלא צריך דבר ראשון לראות שהאישיות שלו עצמו תהיה בסדר".

היה רגיל על לשונו לצטט את משלו של המגיד מדובנא: "ואני בהיותי בוויילנא אצל מורי, הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד רבינו

אליהו מוויילנא זי"ע, שאלתי את פיו לאמור איזה דרך יבוא השפע ובאיזה אופן ישפיע הצדיק מיראתו גם לבני דורו. השיב לי, משל לכלי גדול אשר כלים קטנים סוככים אותו מכל צד, ואתה תעמוד ותשפוך על הכלי הגדול בלי הפסק, בעל כורחו כאשר הכלי גדול נתמלא על כל גדותיו, אז כל מה שתשפוך עוד יגיע אל הקטנים אשר אצלו; אבל כל עוד אשר היא בעצמה לא נתמלא, כל שכן לא יגע אל הסמוכים כל מאומה".

והסיק מכך מרן זצוק"ל, שאדם שבא להשפיע על אחרים, כל זמן שהוא עצמו אינו מלא ברוחניות, אינו מלא בתורה ויראת שמים, הוא לא יכול להשפיע.

לכן רבינו היה מורה עצה מעשית למלמדים אם אפשרי שילמד המחנך לעצמו קצת מוסר לפני שבא ללמד. זה רצוי מאוד. והרי מי לנו גדול ממרן ה'חתם סופר' זצוק"ל שהיה כזה גאון גדול, ובכל זאת כשהיה לומד עם תלמידים היה לומד קצת בתחילת השיעור בספר 'חובות הלבבות'. ואף אם הוא למד עם בחורים גדולים ולא עם ילדים, מכל מקום גם במלמד זה נוגע שכל אחד 'לעצמו' צריך ללמוד מוסר. אך לא צריך ללמוד דווקא ספר 'חובות הלבבות' אלא ישנם עוד ספרי מוסר טובים, והעיקר הוא שזה יועיל לו כשייכנס ללמד יהיה קצת 'מרומם' קצת יותר, ואז תהיה לו השפעה טובה על המתחנכים. ולימוד המוסר אפילו לא הרבה זמן, אך לכל הפחות עשר-חמש עשרה דקות".

אם חפצים בדוגמה מעשית כיצד השפעת המחנך השפיעה על תלמידיו בלבי הכר, שח לימים אחד מתלמידי מרן זצוק"ל בכפר סבא לתלמידיו: "מרן הגרא"ל זצוק"ל היה נוהג להסתכל בגמרא ולא על התלמידים תוך כדי מסירת השיעור". לימים הפך בעצמו למחנך דגול ופעם שאל את תלמידיו: "אם אני לא הייתי מסתכל ומשגיח עליכם, כיצד הייתם נוהגים?", והשיבו: "היינו נמלטים ומשתמטים מהשיעור ובורחים לכל עבר". לשמע תשובתם אמר המחנך: "כשלמדנו בישיבת כפר סבא היינו שובבים לא פחות מכם, ובכל זאת לא העזנו לזוז ממקומנו, אף שידענו שאם נצא מרן לא יחוש בכך. ומדוע? כי הוא היה דוגמה נוראת הוד.

"מדי ליל שישי, כאשר היינו מסיימים את מצוות ה'משמר' בלימוד ואכילה ושתייה כנהוג, היינו צועדים בלאט בשעה שלוש בלילה לעבר צריפו של מרן הגרא"ל, שהיה גם הוא, כביתנו ברחוב חזו"א, צנוע וסגפני, החצר שסביבו היתה זרועה קוצים ודרדרים, והיינו מפלסים דרך בין הקוצים בשקט להביט בו... וכאשר היינו מגיעים לחלון הייתה דמותו של הגרא"ל נשקפת, רכונה על שולחן מלא ספרים, מוחו מרוכז, שקט מתוח שרר בחדר, ומרן פותח ספר זה ומעיין בספר אחר, כולו אחוז שרעפים..."

"מחזה זה החדיר בנו יראת רוממות גדולה מדמותו הקדושה כמחנך. הוא היה נראה לנו כאיש אלוקים, נחבא אל הכלים, שעובד את קונו ועמל בתורתו באיזה צריך בכפר סבא. לכן לא נדרש לשמור עלינו והיינו סרים למרותו גם אם לא היה משגיח עלינו. כוחה של דוגמה אישית".

נדבך נוסף במלאכת החינוך הייתה צורת החיבור של המחנך

והמתחנך. לא אחת התבטא באומרו שמה שכתוב "זרוק מרה בתלמידים", כבר אומרים בשם מרן החזו"א זצוק"ל של'קניין משיכה' הוא קניין יותר טוב מ'קנין חזקה', דהיינו ההנהגה בדרך רכה יותר טובה מההנהגה בדרך קשה, ואם כן יש לעיין מתי צריך 'לזרוק מרה בתלמידים'.

והתבטא על עצמו בגילוי לב: "עד כמה שזכור לי, אף פעם לא עשיתי רע לתלמיד, לא אמרתי מילה קשה או ח"ו לא פגעתי באחד מהתלמידים. ולגופו של דבר, לדעת מתי לתת ומתי לא לתת, מתי לצעוק ומתי לא לצעוק, זה דבר קשה מאוד; אבל מה שחשוב הוא, שאם הר"מ מגיע לשיעור מוכן הוא מוסר את השיעור עם גישמאק ויש לילדים סיפוק והם נהנים מהלימוד, וממילא הם יותר רגועים והמשמעת יותר רגועה.

וזכרני, כשהייתי בישיבה בכפר סבא הבחנתי פעם איך שתלמיד אחד מזהיר את השני בשפתם של תלמידים כי "הנה הרב מתקרב", וענה לו רעהו: "הוא ממילא לא יעשה לנו כלום", ולמרות זאת נהגו כלפיו בדרך ארץ ואפילו שהיו אנשי צוות אחרים שנהגו עמו ביד יותר חזקה והמשמעת שהטילו הייתה יותר חזקה, וזה הכל כפי מה שהקדמנו בשם מרן החזו"א שאמר שמשיכה יותר טוב מחזקה.

והנה לפעמים באים רבני ישיבה בטענה שיש בחור לא טוב שיוצר אווירה של קלות ראש למשל, שיושב עם בחורים אחרים ומפטפטים עד השעות המאוחרות של הלילה, וממילא מאחרים לסדרים ולתפילה וטוענים שאם יילכו עמו בנחת הוא יגרום נזק לאחרים.

"זה ודאי שזה לא טוב", ענה רבינו, "אבל שמעתי בשם מרן ה'חפץ חיים' שמעולם לא נתן שיזרקו בחור מהישיבה, ויש לדעת שאותו הבחור הסיכוי שהוא יקלקל הוא הרבה פחות ממה שאם יזרקו אותו ואז הרי הוא יצא לתרבות רעה. ואף שיש שבאים וטוענים שיש לו דין רודף, קשה להגדיר את זה בגדר של רודף, ובפרט שהוא יכול להיות גדול הדור הבא - ואף אם לאו, אנחנו לעולם לא מוותרים על אף אחד!"

יש יהודי ת"ח שבילדותו הוריו לא גידלו אותו וממילא גדל אצל משפחה כאן בב"ב, ובילדותו היה משתולל והיה מסתובב בישיבה בפוניבז', והבחורים היו צריכים להשתיק אותו שלא יפריע, ממש פרא אדם. כשהגיע לישיב"ק הוא הנהיג בחורים לדברים לא כל כך טובים וסבלו ממנו רבות, אבל נהגו עמו בסבלנות, והיום הוא מנצל את כוחותיו הגדולים לטוב - הוא גדל לת"ח מרביץ תורה בישיבה! ואם לא היו מתנהגים עמו בהנהגה כזו הוא היה היום פרא אדם והיו סובלים ממנו, ואולי גם 'גוי גמור'.

תובנה ייחודית מוסיף הגאון רבי חיים מן שליט"א, ראש ישיבת 'באר התלמוד': "מרן זצוק"ל זכה, שלמילים ספורות שלו היתה השפעה חינוכית עצומה, ונעמוד על שתי נקודות שגרמו לזה.

"ראשית, הודות לפקחותו העצומה בכל דבר, הוא תמיד ידע בחכמתו לומר ברגע הנכון משפט קצר ומדויק שהעמיד את כל העניין באור הנכון. כשלמדתי אצלו בישיבה היה מקרה, שסיפר אחד

החברים שהייתה לו איזו קטטה עם בחור אחר, ולאחר תפילת מנחה נלווה לרבינו זצוק"ל בדרכו לביתו, ובמשך כל הדרך הארוכה הרצה את השתלשלות הדברים ואת כל הטענות הנלוות, ורבינו הקשיב בדממה לכל דבריו. רק כאשר הגיעו סמוך לביתו, נפנה אליו, וצבטו קלות על לחיו ואמר 'ילדות איז מום עובר'. מובן מאליו, שבמשפט קצר זה המריבה כולה התרוקנה מתוכן...

"ופעם, בתור נער צעיר נלווייתי אליו בדרכו, והרציתי בפניו 'שטיקל' תורה שלם. הוא האזין בשתיקה לכל דבריי, ורק כאשר סיימתי לומר הכל הוא אמר 'פה מאוד, אבר אפשר לומר גם ההיפך'. כך, במשפט קצר, החדיר בעצמותיי ש'שטיקל' תורה צריך להיות 'מוכרח'."

אולם הדבר המופלא יותר היא ההשפעה העצומה שהייתה, לדבריו, בגלל עצם מציאתו. דוגמה אחת מני רבות: "זכרני בתקופה שהייתי בצרפת, ומרן זצוק"ל החל את מסעותיו לבני חו"ל, הוא הגיע לצרפת, התכנסו אלפים רבים, ביניהם רחוקים ממש, ומרן דיבר בפניהם ותבע מהם לעזוב לימודי מקצוע ולפתוח ישיבות קטנות על טהרת הקודש ללא לימודי חול ולהקדיש בניהם לתורה. בעקבות דבריו התחוללה מהפכה בצרפת, נפתחו ישיבות קטנות, ואנשים החלו לשלוח את בניהם לישיבות.

"מי שמכיר את מציאות החיים בצרפת מבין כמה דבר זה מופקע, שאדם לא ישלח בנו ללמוד מקצוע. אצל הצרפתים ההשכלה ורכישת מקצוע, והצורך להיות 'מסודר בחיים' הוא יסוד המציאות. והנה אנשים שמעולם לא ראו את מרן זצוק"ל, ביניהם רחוקים שאפילו לא שמעו עליו, ובכמה מילים ספורות ששמעו ממנו הפכו מציאותם להקדיש בניהם לתורה. איך אפשר להבין דבר כזה!?"

"ההסבר הוא, שכל יהודי יודע שחי בעולם הזה להכין עצמו לעולם הבא. אבל בפועל, אדם חי את מערכת החיים שלו מתוך שייכות לעולם הזה, מי יותר ומי פחות, ואדם שקוע בצרכיו ורצונותיו. אצל מרן, כאן בעולם הזה היה בן העולם הבא. העולם הזה לא נגע בו כלל, הוא חי כאן אך נמצא בעולם האמת, בפרישותו המוחלטת מכל הבלי העולם, חי באופן מוחשי את עולם הנצח. המציאות האמתית היחידה אצלו הייתה תורה ומצוות, וכל ענייני העולם הזה היו חסרי משמעות עבורו.

"כאשר אדם פוגש מציאות כזו מול עיניו היא מזעזעת אצלו את מערכת החיים. הוא פתאום תופס שכל רצונותיו וחשבונותיו, ומה שנחשב בעיניו לצרכים - במבט של חיי נצח, אין בזה כלום. כשראו את מרן זצוק"ל, כל אחד הרגיש בעצמו בחוש שכל מה שמעסיקו בחייו אין בו ממש, ומה שנראה לו טוב זהו הבל כפשוטו."

באותם רגעים שיהודי צרפת עמדו מול דמותו הקטנה והכחושה, שהקרינה קדושה ועולם נצח, כל מערכת החיים שלהם שאדם מוכרח להיות 'מסודר' בעוה"ז עם פרנסה והשכלה בטלה באחת. השקר וההבל של העולם היו מוחשיים, וחשו שמה שענייהם רואות לנגדם אלו החיים האמתיים שכך צריך לחיות. לכן באו הדיבורים המועטים ששמעו מפיו, והראו להם הדרך הנכונה ששינתה אצלם כל מציאות החיים - להקדיש בניהם לתורה.

(הרב מ. ברמן, 'יתד נאמן', פסח תשע"ח)

בחלומותיי הפרועים ביותר לא דמיינתי את שעתיד להתרחש. בבוקר המחרת בשעה שש וחצי צלצל הטלפון הציבורי מחוץ לבית המדרש בישיבה. מדריך הפנימייה שהיה ער באותה שעה נענה לטלפון. הוא הופתע לשמוע קול דובר אליו באידיש מעבר לקו. "דא רעדט שך" - מדבר שך, אמר הקול

הגאון ר' יהושע ליף שליט"א על הקשר האישי עם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל

"יָבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי ה'" (שמות כ"ד, ג')

הבחורים האמריקאים, שהיו אמיצים דיים וגלו לארץ ישראל לפני כארבעים שנה, מצאו ארץ דלה מבחינה גשמית אך עשירה ומספקת מבחינה רוחנית.

שהיינו במרחק של חצי עולם מביטנו הקרתה בפנינו הזדמנויות רבות לרכוש ערכי נצח. בירושלים היו יהודים של צורה רבים, וגם בבני ברק שכנו גדולי ישראל רבים, וההזדמנות להכירם הייתה זכות יקר מפז.

בישיבת פוניבז' כמעט לא למדו באותה עת בחורים אמריקאים, אך אני זכיתי שידידי למד בישיבה הנודעת שבמעלה הגבעה. באותו ערב ששמעתי שהרב שך אמור למסור שיחה בישיבה, החלטתי לנסוע לבני ברק ולחזות ב'גדול' הנודע במלוא תפארתו. עשיתי דרכי ברחובות מאה שערים ופניתי לתחנת המוניות 'גאולה' שברחוב שטראוס, שם עליתי על מונית שירות לבני ברק.

כשהתחיל סדר שני הגעתי והצטרפתי ללימוד בבית המדרש הגדול. בית המדרש היה מלא מאות אנשים, צעירים כמבוגרים, שישבו והגו בתורה. חברי הראה לי את ראש הישיבה הרב דוד פוברסקי, שישב בין הלומדים הרבים על אחד הספסלים באמצע האולם ולמד, משתמט מהכבוד בישיבה בקיר 'המזרח' ומבכר אלמוניות יחסית בתוך ים שחור ולבן של לומדים.

מיהרתי לנצל את ההזדמנות וניגשתי לר' דוד. הקדמתי לשיחה את העובדה שאני שכן וידיד של קרובי משפחתו - משפחת קרייזר מבולטימור. אחר כך העליתי קושיה שהטרידה אותי מזה זמן מה. תשובתו הובילה לשיחה בלתי נשכחת שנמשכה פרק זמן ארוך למדי.

לקראת סוף הסדר הורגשה לפתע תנועה המונית. כל הנוכחים נעמדו על רגליהם ויצאו מבית המדרש. תחילה לא הבנתי את המתרחש. לתומי חשבתי שהשיחה תימסר בבית המדרש המרכזי. אבל לא כך היה - במקום לשבת בנוחות יחסית ליד הסטנדרים, פנו תלמידי פוניבז' לחדר קטן וצנוע, שם הצטופפו והמתינו לבואו של הרב שך.

חשתי בציפיית הבחורים... כשנכנס הרב לחדר אפשר היה לחוש את ההתרגשות בחלל האוויר. מיד כשהחל לדבר חשו בחינותו הרבה ובקסמו המיוחד. הנוכחים הקשיבו לו מהופנטים. הייתה סביבו הילה

של מלכות, וברור היה כשמש כי הוא מנחיגו הבלתי מעורער של עולם התורה.

עבורי באופן אישי הייתה החוויה מרוממת מאוד. אף שהרב שך כבר היה מבוגר הוא הקרין רעננות נעורים והשפעתו הייתה עמוקה. בשנים מאוחרות יותר שמעתי את הרב שך מדבר פעמים רבות - בכל אירוע היה ראש המדברים, ודעתו היא שקבעה את המציאות. בכל הזדמנות חדרו דבריו ללב שומעיהם.

הוא היה כמו רועה מדורות עברו, וכולנו היינו צאנו הנאמן. תמיד הוא ידע בדיוק נמרץ מה לומר ומהו האופן המתאים ביותר להחדרת המסר.

הוא היה גדול הדור. שמיעת השיחה של הרב שך והשיחה בלימוד עם ר' דוד פוברסקי העניקו לי חיזוק אדיר. חזרתי לירושלים מחוזק יותר, ומלא תשוקה עצומה להוסיף ולגדול בתורה.

משרתי החינוכית השנייה הייתה ר"מ בישיבה. באופן טבעי למדי נמשכתי לתפקיד האחראי - כמארגן המסע השנתי של ביקור אצל גדולי ישראל.

אינני יודע אם הייתי הוגה רעיון זה, אבל בהחלט היינו בין הראשונים שהחלו במהלך.

אחת התחנות המרכזיות במסענו השנתי הייתה בביתו של הרב שך. בכל פעם מחדש הוקסמתי לראות את יחסו המיוחד של הרב שך לבחורים ואת עידודו. בסוף הפגישה היינו מלווים אותו לתפילת מנחה בישיבה - אז הייתי מציג בפני הרב שך כמה בחורים ופירטתי

את צרכיהם - זה מבקש ברכה, והאחר זקוק לעצה. תמיד היה הרב שך מתייחס לכל תלמיד בכבוד ובאבהיות, מילותיו היו קולעות ומדויקות, וסיפקו לכל אחד בדיוק את מה שצריך היה לשמוע. כך החל הקשר שלי עם הרב שך.

הוריו של תלמיד בישיבה שבה לימדתי לחצו עליו מאוד שישב לביתו ויתחיל ללמוד בקולג', אך הוא רצה להמשיך ללמוד בארץ ישראל שנה נוספת. הבחור היה נתון בדילמה, ולכן נסעתי עמו לבקש את עצתו של הרב שך. כשהגענו עמל ראש הישיבה על הכנת ה'שיעור כללי' שמסר באותו ערב, ואי אפשר היה להיכנס אליו. הגבאי הסביר לנו שבימים שהרב שך מוסר שיעור כללי מוקדש כל רגע להכנת השיעור בשקיעות עצומה, ועל כן אין קבלת קהל בימים אלו.

צר היה לי לשמוע זאת; הזמן פעל לרעתנו - ומחר בבוקר מוכרח היה הבחור להגיע להחלטה סופית. בלית ברירה חזרנו לירושלים בידיים ריקות...

בחלומותי הפרועים ביותר לא דמיינתי את שעתיד להתרחש.

בבוקר המחרת בשעה שש וחצי צלצל הטלפון הציבורי מחוץ לבית המדרש בישיבה. מדרוך הפנימייה, בן תורה יקר - היחיד שהיה ער באותה שעה נענה לטלפון. הוא הופתע לשמוע קול דובר אליו באידיש מעבר לקו.

"דא רעדט שך" - מדבר שך, אמר הקול.

מדרוך הפנימייה לא ידע איך לפרש את הדברים, וסבר שוודאי מיישהו חומד לו לצון. אולם הדובר המשיך בשיחה ברצינות וביקש לדבר עם הבחור שבשמו ציין. רק בשלב זה החל המדרוך לחשוב שמא בכל זאת גדול הדור הוא זה מעבר לקו.

הוא רץ להעיר את הבחור המבוקש, זה התנער משנתו והרים את השפופרת - ומעבררה שמע את הרב שך בכבודו ובעצמו. גדול הדור ביקש לשמוע פרטים על מצבו ונתן את עצתו הנבונה. ברבות הימים נעשה אותו בחור בן תורה חשוב שמפאר את עם ישראל.

בהזדמנות מסוימת ביקרתי אצל הרב שך אחרי חצי שנה שבה לא סרתי למעונו. כשנכנסתי לחדרו פנה אלי ואמר בחיוך חם: "הרב ליף, איפה היית זמן ארוך כל כך?". ענית: "לא הייתה לי שאלה מיוחדת לראש הישיבה, ואני יודע שראש הישיבה עסוק, לכן העדפתי לא להפריע..."

הרב שך הניע את ראשו בתוכחה ונזף בי כמו בתלמיד טועה: "תלמיד צריך לבוא אפילו אם אין לו שאלה מיוחדת", הוא אמר, "מען דארף קומען אלעמאל" - אתה צריך לבוא כל הזמן.

זה היה שיעור על אופי הקשר בין רב לתלמיד. את מילותיו אלו לא אשכח לעולם.

הנהגתו של הרב שך הייתה ייחודית - הייתה לו תחושת אחריות אישית על כל כולל, כל ישיבה וכל תלמיד ישיבה ברחבי העולם כולו. מעולם לא העביר הרב שך לאחרים את מה שהחשיב למחויבותו

כלפי עולם היהדות (והייתה זו מחויבות עצומה).

פעם במהלך שיחתנו התברר שצריך להתקשר למישהו הזקוק לעזרתו. סביר היה להניח שהרב שך ישלח שליח שיתקשר בשמו, אך לא כך נהג ראש הישיבה, שהיה כבר בשנות התשעים לחייו: הוא התרומם מכיסאו ופנה באופן מידי למטבח להתקשר בעצמו, וזאת בלי כל רעש ועניין...

הוא שימש לדור כולו מצפן שאינו טועה לעולם.

כאשר עלה לראשונה הרעיון להקים את ישיבת 'נר יעקב', דיברתי על כך באריכות עם הרב שך והוא עודד אותי מאוד.

"אני אהיה נשיא הישיבה", הודיע לי בפשטות. אחר כך חייך ואמר בבדיחות: "אם הזכרת שמי בראש דפי המכתב של הישיבה יועיל, תכתבו אותו. ואם היא תפריע, אל תכתבו את שמי. בכל מקרה", הוא סיכם, "אהיה נשיא הישיבה".

הוא לא יכול היה לדעת כמה יקר לי הבטחה זו. חשתי שיהיה עלי לצאת לדרך בכוחות עצמי, והנה גדול הדור מבטיח לעמוד לצדי ולתמוך בי...

התואר 'נשיא הישיבה' שנטל הרב שך על עצמו בכזו ענוות חן לא היה תואר כבוד ריק מתוכן. כשאמר את המילים התכוון בכל לבו להעניק לי את תמיכתו חסרת התנאים. ואמנם, לכל אורך הדרך יכולתי להיוועץ בו בכל עת ובכל שעה. תמיד הייתה דלתו פתוחה בפניי, ובכל פעם שהתקשרתי התפנה מכל עיסוקיו והקשיב לי במלוא תשומת הלב.

בנוסף לכך, בארבע או חמש השנים הראשונות לישיבה התפתחה מסורת להביא את הבחורים פעם בשנה בסביבות חג השבועות לבני ברק לשיחה בת חצי שעה שמסר בפניהם הרב שך, שכבר היה זקן מופלג. שיחה זו הפכה לאחד מרגעי השיא של השנה. הבחורים עקבו מרותקים אחר דמותו הקדושה שלא נס ליחה. לעתים קרובות היה מבקש ממני לתרגם את דבריו, ואומר לי: "הרב ליף, זאג איבער אין ענגליש" - חזור על דבריי באנגלית.

כשסיימתי לתרגם היה שואל: "נו, האט איר אלעס געזאגט?" - אמרת את כל מה שאמרת?

כשהנהנתי בראשי המשיך בשיחה.

השמועה על הביקור השנתי עשתה לה כנפיים בקרב בחורים אמריקנים בירושלים, ורבים מיישיבות אחרות הצטרפו אלינו לאירוע המרומם. כך נמסרה שיחתו של הרב שך בפני קהל מגוון מאוד.

הרב שך הקפיד תמיד לעמוד כשדיבר בפני הבחורים. כל שנה חזר המחזה על עצמו. ניסיתי לשכנעו לשבת, כי קשה הי לו לעמוד פרק זמן ארוך כל כך. אך הוא סירב בנחרצות, ולא הסכים לעשות לעצמו הנחות רק מכיון שהוא בן תשעים וחמש.

ברור היה לנוכחים שראש הישיבה מרגיש תחושת אחריות אמיתית הן כלפי הציבור והן כלפי כל יחיד, ושום דבר בעולם לא קשה לו אם בחורי הישיבה 'שלו' יתחזקו בעקבות מאמציו.

(מתוך הספר 'בהיכלם')

הגאון רבי מיכל זילבר שליט"א מעיד את אשר ראה במחיצת רבו, מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל. את היחס המיוחד במינו שזכתה לקבל ממנו העוזרת בבית. מדי פעם היה קורא לה באמצע העבודה ומבקש ממנה שתנוח מעט

מאוצרותיו הנפלאים של הגאון רבי אליעזר טורק שליט"א

"פי תקנה עבד עברי" (שמות כ"א, ב')

דודי, עמוד ההוראה, מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, הסביר פעם שהסוגיה של עבד עברי בעיקרה היא פלא פלאים. הרי ידוע בכל מדינות העולם, היכן שהנוהג הוא על פי חוקות הגויים, שמטילים עונשים קשים על גנבים. לפעמים שופטים אותם רק על פי עד אחד, לפעמים על פי קרוב ונוגע בדבר, ואף על פי אומדנא. נוהג זה בא אצלם מסברא פשוטה והגיונית, כי אלמלא העונשים הללו 'איש את רעהו חיים בלעו'.

והנה אצלנו, אצל כלל ישראל, באה התורה ואומרת שהגנב לא מתחייב לשלם רק אם ראוהו שני עדים, וגם בזה אם הקדים והודה בגניבה קודם שבאו העדים הוא נפטר מן הקנס. ולא עוד, אלא גם אם כבר התחייב, אם אין לו מה לשלם הוא נמכר לעבד. ואז, לא זו בלבד שהוא נפטר מלשלם, אלא שמעתה מזמנים לו חיי נוחות, האדון מחויב להאכילו מאכלים טובים ומשובחים כפי שהוא עצמו רגיל, ולהלבישו בגדים טובים כפי שהוא עצמו נוהג ללבוש, ואין לו כלל דאגת פרנסה לכלכל את עצמו ובני ביתו.

והמתבונן בכך יתפלא, לכאורה בצורה כזו מה ימנע מהגנב לגנוב? כיצד יהיה סדר בעולם? הרי כל אחד יעדיף לגנוב כדי להגיע למצב של "ונמכר בגיבתו", להיות משוחרר מעול הפרנסה ולחיות חיי רווח על חשבון האדון?

אלא, כותב הרב אלישיב דבר נפלא ביותר: מכאן נראה שהתורה מלמדת אותנו נקודה חשובה ויסודית - אל לנו להעמיד את עמוד התלייה ואת חרב העונשים, שהם אלו שיהוו את בסיס האיום למנוע מגנבים לעשות רע, כי לא זה מה שימנע מהם לשנות את מהותם לחדול אחת ולתמיד מלפשוט. אדרבה, מה שיגרום להם להימנע מהגניבות היא דווקא ההנהגה הטובה והרחימאית שינהגו אתם, וההתייחסות כלפיהם בדרך כבוד וברגישות. זאת יחד עם השפעת המידות הטובות שיראו בבית האדון, שהן בסיס ההליכה בדרכי התורה והאמונה בקדוש ברוך הוא, הן יהיו ערבים שהסדר העולמי יתקיים וישתמר כראוי ויתמעטו הגנבים. סברת בעלי בתים הפוכה מדעת תורה. כך היא דעת והשקפת התורה!

הדוגמה הקלאסית למידות טובות זוהי פרשת עבד עברי!

הגאון ר' מיכל זילבר שליט"א, ראש ישיבת זוועהיל, מעיד את אשר ראה במחיצת רבו, מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל, בעל ה'חזון יחזקאל'. את היחס המיוחד במינו שזכתה לקבל ממנו

העוזרת בבית, זאת שהיתה אמונה על מלאכת הנקיון. מדי פעם הוא היה קורא לה באמצע העבודה ומבקש ממנה שתנוח מעט. גם הודיע לה באופן כללי שהוא מאוד ישמח אם תעשה את מלאכתה בצורה אטית וקלה, מאשר שתעבוד במהירות ובאופן מכביד ומתיש. זאת למרות שהאטיות הזאת עלתה לו בתשלום נוסף משום ששילם לה לפי שעות.

היחס הזה של הענקת כבוד שרחש הרב אברמסקי לאותה עוזרת בוודאי גרם לה להסתכל בעין אחרת, טובה יותר, על התורה ודרכי הנועם שלה. גישה כזאת להתייחס בכבוד ראוי לכל אדם בשווה, מבלי לעיין מה טבעו ומעמדו, היא זו שמביאה שלום ושלווה בעולם.

"יסודות הבנין של האדם הם רק המידות"

תיאור נפלא כיצד הייתה נראית דירתו הצנועה של מרן הגאון רבי חיים מברסק זצוק"ל, שמעתי מפי יהודי ישיש יליד עירית בריסק, שזכה להכיר ולהסתופף מעט בצל רבן ומאורן של ישראל בימי עלומיו.

כידוע, מלבד גאונותו העצומה וגדלותו התורנית המופלאה של רבי חיים, שנודעה לשם דבר, היה גם בעל לב חם ורגיש במיוחד לצרכי הזולת. גדוש באהבת ישראל מופלגת, וביתו היה פתוח לרווחה בפני כל צרוע וכל זב. הדלת מעולם לא פסקה מלסוב על צדיקה... בין המוצאים פינה חמה בביתו היו אנשים קשיי יום ומורי נפש, וסתם כל דורש ומבקש שחשקה נפשו לסעוד בתדירות על שולחנו.

לדבריו, בפרוודור שהוביל אל פנים הבית היו מונחים בקביעות שני סירים. האחד הכיל מים חמים, בהם יוכלו האורחים להכין להנאתם תה חם להחם את לבם. והשני הכיל מרק חם וקניידאלאך

(כופתאות) להשביע את רעבונם.

בדרך כלל המה הפרוזודור אנשים שבאו לסעד ולשתות שם. כל עובר אורח שרצה לזון את עצמו הרגיש בנוח להיכנס פנימה ללגום מעט מהמרק ולצאת. לפעמים כשהוצרך רבי חיים לכסא, היה מבקש רשות מהאורחים אם יוכלו לפנות עבורו כסא אחד. האורחים, שחלקם לא היו שפויים בדעתם, שכחו מי האורח ומי המארח, ולא תמיד הסכימו להיענות לבקשתו, ופשוט סירבו לתת לו כסא מהפרוזודור...

מקרים אלו, לא זו בלבד שלא מנעו ממנו מלהמשיך לכבד את האורחים מזון זה ולהוקירם, אלא הבין ללבם וקיבל זאת בשוויון נפש ובהסכמה גמורה, ואף הגביר בלבו יותר ויותר רגשות רחמנות ואהבה כלפיהם.

בנו הגדול, מרן הגרי"ז הלוי מבריסק צוק"ל סיפר, כי בביתם היה זה דבר שבשגרה, שבשל עומס האורחים הגדול פשוט לא נותרה לו לרבי חיים מיטה פנויה ללון בה בלילה, ובשל כך נאלץ לדלג על לילות שינה שלמים.

ענין זה של צדקות ושפלות למדנו בפרשתנו, בה אנו רואים כיצד התורה מתייחסת אל הפחותים בעם, אל השפלים שלא שפר עליהם מזלם. כאשר יש לאדון שתי כריות חייב לתת כר אחד לעבד; ואם יש באמתחתו רק כרית אחת, אל יאמר גם לי גם לו לא יהיה, אלא גם אז מחויב ליתנה לעבד!

זוהי תמצית עבודת המידות!

מרן הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ' צוק"ל, בספרו 'אמרי דעת' (חלק ב עמוד כד) מאלף אותנו מניסיונו רב השנים בתחום החינוך. וכך כותב:

"אני אומר לכם מתוך עובדות קיימות ומניסיון של עשרות שנים, שיסוד הבנין של האדם, איך שבונה את עתידו ומעמיד את עצמו לכל החיים, לא הכשרונות ושאר דברים קובעים זה, אלא רק המידות! אם יש לאדם מידות טובות אזי יש לו עתיד מזהיר, ואם חס וחלילה המידות הן אחרות הוא רחוק מהכל. אמנם יכולים לטעות בו, אבל באמת הוא רחוק ממעלות לגמרי..."

וממשיך שם רבי מיכל יהודה לכתוב משפט מפליא: "וכן ראינו ושמענו על כל גאוני זמננו וגאוני דור הקודם כל אותם הידועים, יסוד היסודות אצלם היה מידות טובות!"

נוראים הם דבריו הנוקבים של הגאון מווילנא זי"ע בפתח הספר 'אבן שלמה': "כל עבודת ה' תלויה בתיקון המידות, שהם כמו לבוש למצוות וכללי התורה, וכל החטאים מושרשים במידות... ועיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המידות, ואם לאו למה לו חיים?!"

כאשר נשאל פעם ה'סבא מסלבודקה', מרן הגאון רבי נתן צבי פינקל צוק"ל, כיצד מתמצת הוא את עיקר פעליו בחיים? השיב ה'סבא' משפט עמוק ותמציתי: "השתדלתי לחנך את תלמידיי כי מוטל עליהם להיות קלוג און גוט!" (חכם וטוב).

את עיקר משנתו החינוכית שהנחיל הסבא לתלמידי השתית על הצורך לרכוש חכמה וטוב לב. עם שניהם יחד ניתן להיטיב עם הבריות!

אמרה נפלאה היתה שגורה על לשונו של הגאון הצדיק רבי דוב יפה זצ"ל, משגיח ישיבת 'כפר חסידים', בה הרבה לזרז את תלמידי: "אדם יכול לעצמו לחיות בגן עדן של מידות טובות, ובמקום זה הוא בוחר לחיות בגיהנום של מידות רעות. תאמרו לי אתם - לא חבל?!". משמעות האמרה היא, כי אדם שנוהג במידות טובות הרי הוא הראשון שמרוויח מזה, חיייו הם בבחינת חיי גן עדן. אין כעס, אין רטינה, אין עצב, אין דאגה, אין קנאה, אין שנאה. אך במקום זאת הוא בוחר להשחית את מידותיו בניסיון להיטיב עם עצמו או להרוויח רווח מזערי כלשהו, כשלמעשה הוא המפסיד הראשון והעיקרי מהתנהגותו - חיייו הם חיי גיהנום, מלאי רוגז, עמוסי שטנה וכעס. "תאמרו לי אתם - לא חבל?!", הדהדה שאלתנו הנוקבת של המשגיח שוב ושוב...

טוהר מידותיו של רבי אריה פינקל

במשך השנים זכיתי להסתופף רבות בהיכלו של דודי, הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר'ברכפלד, ומדי פעם לשמוע ממנו ועדים במוסר. השעות המיוחדות הללו במחיצתו אינן נמחות מזכרוני, אישיותו המרוממת הייתה עבור כולנו דוגמה חיה ומוחשית - מהו זך וטוהר המידות. בו ראינו סמל של שלמות בתורה, בהנהגה, ביראה ובמידות, שכמוהו רוצה הקדוש ברוך הוא שייראה היהודי.

בשיחותיו של רבי אריה חשנו תמיד כי דבריו יוצאים מלב טהור, מתוך עבוד עצמי עקבי קודם אמירתם, ולכן דבריו עשו רושם כה גדול על השומעים ונחרטו עמוק בלבבות. האצילות והנועם המיוחדים בצורת מסירת הדברים, אף הם הוסיפו נופך להשראה המיוחדת שהורגשה בסביבתו בעת שמיעת מוסריו ואמרויו.

יש לציין, כי בענוותנותו המיוחדת במינה תמיד הרגיש שאינו ראוי לומר מוסר לאחרים, ונמנע מלהעיר או לתבוע משומעי לקחו על דרגות ומעלות שלפי רום מדרגתו סבר שאינו אווז בהן או שלא רכש בהן מספיק שלמות.

מטעם זה, כידוע, סירב רבי אריה בתחילה למלא את מקום אביו, הגאון הצדיק רבי חיים זאב פינקל זצ"ל, מנהלה הרוחני של ישיבת מיר, למסור במקומו את השיחות הקבועות בישיבה. כשדודו, ראש הישיבה, מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ צוק"ל, ניסה להפציר בו ולשכנע אותו כי הוא ראוי לאותה משרה רמה, הצליח רבי אריה בחכמתו הרבה להפוך את הקערה על פיה ולשכנע את רבי חיים כי דווקא הוא עצמו זה שראוי להתחיל למסור שיחות בישיבה...

בסופו של דבר אכן השתכנע רבי חיים לטיעוניו של רבי אריה, ובזכותו החל למסור שיחות מוסריות בישיבה, וכך זכה עולם התורה לטעום מעט מההרגשים העדינים של רבי חיים, ולהיווכח בכוחו העצום והבלתי נדלה גם בתחום המוסר. יסודותיו העצומים והנפלאים מתבדרים בשמו עד היום, וספרו 'שיחות מוסר', שרבי אריה עצמו ערך בטוב טעם ודעת, קנה שביתה בבתי מדרשות והיכלי התורה והיראה בכל אתר ואתר.

(מתוך סדרת הספרים 'אוצרותיהם אמלא')

רעמי יחיאל

מעוטב
בהסכמות
הרבנים
שליט"א

על חמישה חומשי תורה

מאת הגאון רבי יחיאל הינדי שליט"א

פנינים • מאמרים • משלים קדמוניים • סיפורים מאלפים על גדולי הדורות
הגיגי מוסר ושיחות עומק • פרקי התכונות ומחשבה

לא יפסיקו להקשיב לך!

תמיד יהיה לך מה למכור!

שולחן השבת שלך יראה אחרת!

מתאים במיוחד
לרבני קהילות
ולדרשנים!

עכשיו באריזה מפוארת
של חמשה כרכים
על כל פרשות התורה!

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
או בטלפון אצל הרב המחבר: 052-2673538